

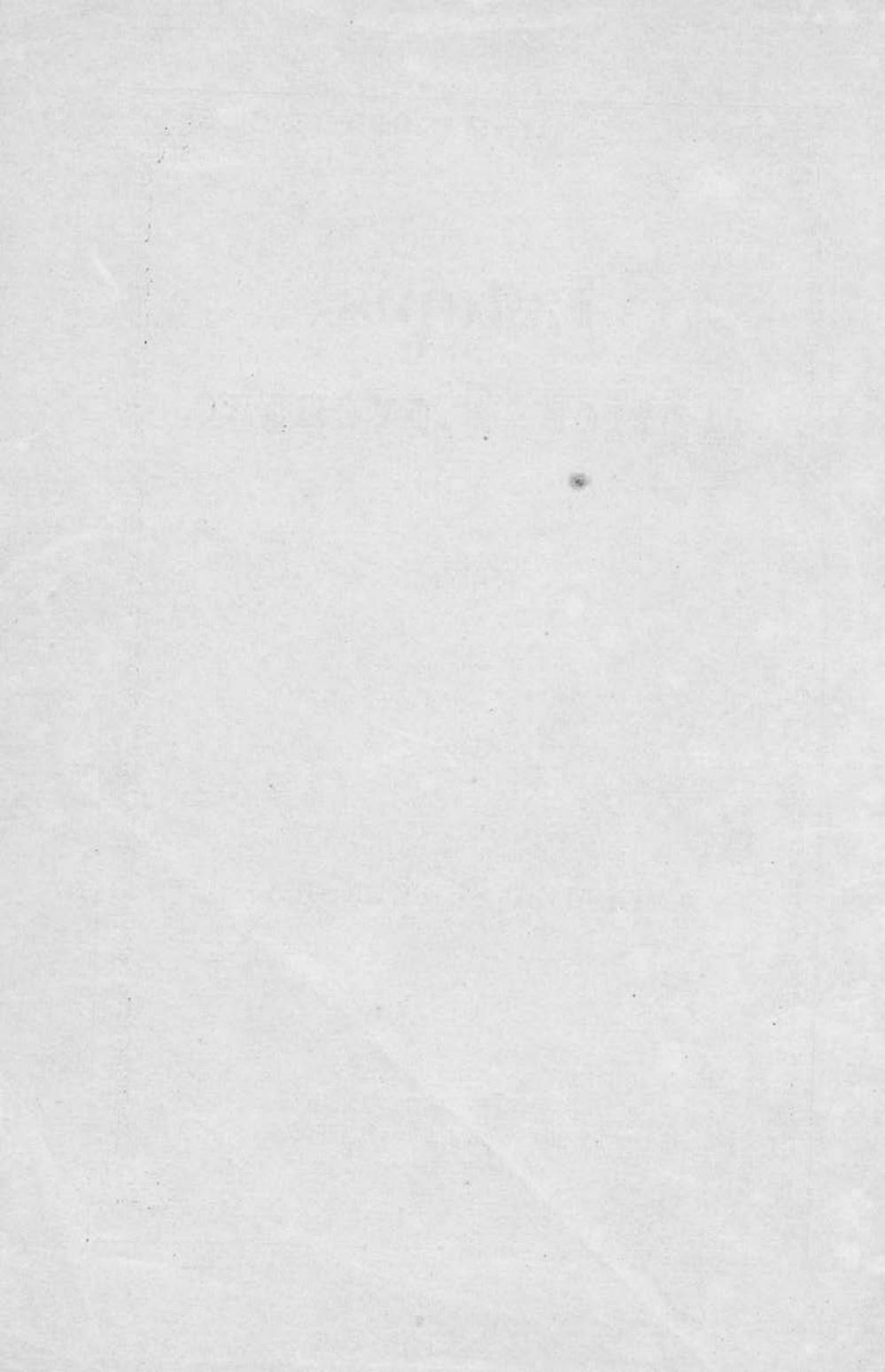
Letopis
Matice Slovenske

za leto

1876.

Založila in na svitlo dala
MATICA SLOVENSKA.

Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.

LETOPIŠ

Matice slovenske

za leto

1876.

Založila in na svetlo dala

Matica slovenska.

Jean Urhovec

Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.

1876.

LETTERS

Martin Luther

1876

Podučni in zabavni del.

Uredil

Maksimilijan Pleteršnik,

e. k. gimn. profesor.

VII, c, 26.575, f

03 00 23687

Slovanski elementi v Venetščini.

III.

Spisal

Davorin Terstenjak.

Predgovor.

Učenemu občinstvu podajam tukaj tretjo razpravo o jeziku starodavnih Venetov. Razloženih je v njej mnogo novih besed, več uže razjasnjenih pa potrdujejo primere iz ruskega in litovskega jezika. Ko sem prvi dve razpravi pisal, nisem šče tako srečen bil v roke dobiti Daljev izvrstni slovar velikoruskega jezika. Ko sem ga prebiral, našel sem v njem obilo besed, katerih ne poznajo drugi slovanski jezici, in katere šče nam je ohranila tudi venetščina. Take besede so, postavim: buzarar — buzanit, gondolar — gudit, bondola — bonda, montar — mutusit, bacagiar — bakulit, chizza — kyčka, gmeta — gati, ponaron — punjara, cisoria — čižalo, zavariar — čaverět, balza — balda, meledia — meledit, buretelo — buravit, bogiure — bagat, bondolo — budyl, grignada — gruna, bagagia — bagana, scantinar — skutit, gramita — kromica itd. Te besede opovrgavajo trdenje onih, ki mislijo, da so evidentno slovanske besede v venetščini prišle iz dobe slovanskih naseljevanj ob adrijanskem primorji.

Mnogo uže v prvej in drugej razpravi razjasnjenih besed pričujem v tretji z ednacimi v ruskem jeziku in litovskem. Tako postavim sem patavinsko besedo crielo, Schoos im Netze, uže v prvej razpravi iz slovanskega: krilo tolmačil, ali pozneje sem našel, da tudi Rusi imenujejo „stěny nevoda“ — : krylo,

dalje sem venetsko: *dromon*, *Raa* — *Mastende*, v drugej razpravi razložil iz slovenskega: *dremelj*, ali našel sem pozneje, da ruski jezik tudi pozna: *drem*, *drum* v pomenu žrdi za jadrila.

Ne more se mi tore ponavljanje oponašati, marveč mora se spoznati, da uže razložene besede z novimi dokazi podpiram.

Mislil sem, da mi bode mogoče v tretjej razpravi arhaiologično stran venetskih starin obdelovati, a ne mi bilo mogoče, ker potovanja v Benetke, da tam ostanke venetskih starin sam vidim, ni mi dopuščalo zdravje, čas in — premoženje.

Gotovo pogrešajo čestiti čitatelji v vsih tih razpravah točen system, in jasno urejenje, tudi to izvesti ni mi dopuščalo zdravje in pa literarni pomočki, katere neredno dobivam iz daljnih krajev po prijateljskih rokah, ali katere si le počasoma zamorem nakupiti, kečdar mi Bog blagoslovi polje in hlev.

Kder sem nove primere navel, sem naznamljal, in sicer I. označuje prvo razpravo tiskano v matičinem letopisu 1874. II. pa drugo razpravo tiskano v istem letopisu 1875, pristavljene arabske številke kažejo na stran, na kateri je uže bila beseda razložena.

Zelo zanimivati bi vtegnili prilogi, katerih edna razpravlja nekoliko besed iz škipetarščine, druga ostanke iz jezika armorskih in britanskih Venetov. Mislím, da sem jezikoslovcem ključ v roke dal, kako bodo zamogli odpreti jezikovski zaklad jezika starih Illyrov, in mu odločiti mesto, katero ima v jezični skupini indogermanski.

Na Ponikvi 1. januarja 1876.

I.

Venetsko-ruske besede.

Buzara.

Buzara Boerio tolmači v: baia, Spass, Scherz, frascheria, Possen, frottola, scherzhaftes Lied, inezia, Albernheit, Ungeschicklichkeit, cosa da nulla itd., buzarà, adjectiv, bubolato, belistet, überlistet, frodato, betrogen; buzarat, frodare, ingannare, hintergehen, buzaro, marmocchio, mingherlino, scricciolo, kleines Bübchen, Rotzbübchen, buzaronna, puttanaccia, Schlampe, Hure itd. Pismačna italščina teh besed ne rabi.

Čudovito je, da edina rusčina pozna ednake besede: buzy, byzi, Ränke, List, buzun, byzun, ein unverschämter Mensch, volokita, ochotnik, Hurenjäger. Primeri češče dalje rusk. buzo-vat, buz-anit, buz-anut, balovat koga, Jemanden zum Besten Narren haben, scherzen, izvadit koga, Jemanden ausrichten, verleumden. Isto, kar buzara tudi v venetščini označuje: budela, in sopet se vjema rusk. budara, dylda, geckenhaftes Weib, roslaja neuključaja baba.

Gondolar,

zimbellare, locken, lusingare, schmeicheln, liebkosen, allettare con inganni; s to besedo se vjema ruski: gudit, iz gudit, manit, einem winken = locken, Istivo klonjat k čemu; korenika: gad, spielen, primeri nemško: einem etwas vorspielen; tudi v obliki: ghendolizar navadno.

Ghiado,

äusserste Kälte, iz: ghlado, in to iz: glato, primeri rusk.: golot, led, staroslov. gľt-čnř, eisig.

Bondola,

brombola, sonaglio, Schelle, rusk. bonda, zvonček na vratu skota — goveda, konja.

Montar,

ad II. 94.

salire ad alto, ruski: mutusit iz: man-montusit, metatsja, mečetsja, iz te besede montone, Schafbock, proprie, Springer, ital. montare, besprengen.

Bacagiar,

za: bacagliar, schwätzen, plaudern, rusk.: bakulit, govoriti, bakulničat, besedovati, bakunja, govorun, štajerskosl. bakanja, Prahlhans, Grosssprecher.

Prontoni,

diconsi le funi, che si legano di qua e di la delle teste delle macchine, che s' inalzano per tirar pesi; ta beseda se vjema sè staroslov. прѣтъ, novoslov. prot, protje, vimen. Venetsko-italsko corda*) pa primeri litovsk. kard-elis, ein starkes Tau zum Anbinden der Holzflösse, meist aus Reiserh.

Chizza, chizzeta,

la femina del cane, ruski: kyčan, pes, kyčka, psica, rusk.: kyčat, latrare, staroslov. skyčę, latro, litovsk. szaukių, schreie.

Birrachio,

letto staro tele, primeri ruski birjuč-ok, godovaly byčok, ein Jahr altes Stierlein.

Borra, borrhaccia,

Scheerwolle, rusk. bora, borina, borok, morščina, grobes Gewebe, venetsk. borina, Zwillich, rusk. borina, skladka tkanj, srbsk. bora, Falte.

Golena,

termino idraulico, ripa bassa del fiume, tedaj za galena, ker venetšč. glasnik *a* rada stopnuje v *o*, primeri slovanski: galo z vokalnim predudarkom: i-galo, Ufer, novosl. žalo, idem. Zaradi vokalnega predudarka primeri staroslov. izgaga, novosl. zgaga.

Patan,

busseto, Polierholz, orodje črevljarjev, rusk. patlat, kosmatino dret.

Lastra,

pietra di superficie piana, Felsplatte, ruski: lasta, ploskost, ravina, lastit, pokrivat, lost, Schiefer.

*) Corda v venetšč. pomenja fune, Strick, Leine, v latin. chorda le struna, iz grškega χορδή, Darm, tedaj chorda, Darmsaite. Po Dalju tudi ruski mornarji imenujejo gož iz trt, s katerimi ladje privezavajo: korda, menda je korda pravenetska beseda.

Groncolar,

iz groncolar, rumore, che fa l' acqua bollendo, ruski: grukat
iz: grakat, rauschen.

Stopin,

Incignolo, Werg, Docht aus Werg, Flachs, rusk. stopin, hlopkovaja prjad. Lat. stupa, qua amphorae firmari solent, cum extruuntur (Festus).

Marsina,

velada, Hülle, Decke, v litovšč. marsz-ka, Hülle, Decke, Ueberzug.

Braga,

ad II, 61.

Spange, Zwinge, rusk. bragi, kanati (Stricke), kojimi opojasyvajut sudno, s kterimi opašajo ladjo.

Gheta,

stivalina, rusk. gati, porti, štany, sopoli, vse poznamenovanja za škornje.

Baldracca,

Schlampe, ruski: baldavina, Schlamm, primeri venetsk. slodra, Schlamm in slodrona, Schlampe, Hure, slov. žlodra, Schlamm.

Baldon,

Klachel-Prügelsuppe, slov. balda, Prügel, rusk. balda, molot, palica, dubina, Prügel.

Marelar,

das trockene Heu in Haufen legen, ruski: mar, nasip, sopka — Haufen.

Musa

ad II, 92.

iz mucia, in to iz prvotnega mukja, os, Mund, sansk. mukha, os, litovsk. mukoloti, mit der Zunge an den Lippen spielen, (Geitler, litausch. Studien str. 96), afgansk. muh, facies.

Tarabara,

Plapperer, ruski: tarabarit, plappern.

Lenza,

iz lendia, muža, zato se Benetki velijo: Bola di Lenza, rusk. ляда = staroslov. lenda, boloto z jaminami, postojannaja luža, močizna.

Ponaron,

gran pollajo, grosse Hühnersteige, rusk. punja, punjara, spletena klet.

Bozzo,

iz boccio, Bienenstock, rusk. bokanec, ein Pflock, der zum Bienenstock verwendet wird.

Ragar,

scapellare, beschneiden, besonders die Rebenstengel, rusk. ragat, česati, skubsti.

Tarina,

vaso, per uso di riporsi in tavola colla minestra, rusk. tara, posudina, bočka, ukladka, slov. tarna, Schatzkasten.

Geda,

ad II, 110.

za: geta (mantuanska beseda), Schoos, Unterleib, primeri kašubsko: zot, želodec.

Cisoria,

galloria (patavinska beseda), Geschrei, rusk. čizalo, Schreier.

Zavariar,

farneticare, irre reden, ruski: čaverět, govorit v jalo, schwach, matt reden.

Pivaro,

charadrius pluvialis, ime ptice, rusk. pivik, čajka, Kiebitz.

Petuda,

urtatura, Stoss, petar, stossen, rusk. petati, bit, udariti.

Beco,

kozji samec, ruski: beke, kozelj.

Cotego,

strumento di legno fatto per prendere i sorci (podgane) rusk. kutat, zavrtivat, kutá, razsoha, kutasi, pletenici, kutak, dvrnaja zavrtka, kutas, žnura z vezkami, sama poznamenovanja, ki se vjemajo s venetsk. cotego, calappio, Schlinge.

Balza,

iz baldia, Fussfessel, in ta je bila prvotno razkalan hlod, ki se je živinčetu na noge vtaknol, rusk. balda, lesnaja krivulina; veli se tudi venet.:

Cepo,

Fussfessel, po pravem razcepljeni les, ki se kot klupa dene živini na noge, ruski сѣръ, vrh, сѣр-ка, Haken, iz сѣрим, spalte.

Zapa,

marra, Jäthaue, rusk. саpела, Gartenhaue, česk. саpа, Grab-scheit.

Zitto!

silenza! taci! rusk. сѣтъ, mólči!

Tugar,

za tucar, mormorare, rusk. тукат, krächzen, тукалы, grači, Krähen.

Trapola,

Mausfalle, rusk. trapljat, trapit, popadat, ugoždit, staroslov. trap, Grube.

Mugnegar iz mugnegar =

munjekat, masticare, kauen, rusk. мунит, mulit, ževat, nadojedat, tret.

Meledia,

tarditā, ruski: meledit, odlagati, ne hitro pristopiti k delu.

Buretelo,

Blindschleiche, iz buratar, zappeln, zucken, beuteln, rusk. бурит, brsat, kidat, valit, povrgat, burovit, ne svobodno vrtitsja.

Crica,

dissidio fra persone di parere contrario, rusk. крикaтсja, srdit se.

Piria,

infondibulo, rusk. purit, točit, lit, cōdit, glasnik u v venet. se rad spreminja v i, primeri venetsk. pita, slov. putā, kokoš, srbsk. piriya, lěvak; primeri šče litovsk. pyl-ti, eingiessen.

Pentola,

Topf, rusk. pantjuška, derevnaja čaša.

Ganzare,

iz cantiare, buhlen, ruski: kantit, ljubiti, sansk. kânta, amatus za kânta, ruski: kamočka, Liebchen, sansk. kam, amare.

Stroponi,

vincastri, Bindruthen, malorusk. strop, vrh, gršk. στρόφος, litov. strypainis, Bandgras; strypas, Wurfknüttel.

Pinza,

iz pintia, Schichtsemmel, rusk. pítelka, krugli lomot hlěba, bulg. pita, Kuchen.

Dandaro,

ein kleines dickes Kind, rusk. dúndak, tolstjak.

Poggio,

Hügel, Anhöhe, rusk. pugovina, holmec, slov. pogel, Hügel.

Becaneta,

scolopax gallinula, rusk. bekas, scolopax gallinago, ptič.

Pinco,

Dummkopf, rusk. penъ, oluh, durak.

Bogiure,

scintelle, rusk. bagat, glimmen, багаč, pod pepelom tleči ogenj, sansk. bhadž, lucere, gršk. φάγω, röste, anglosaks. bakan, peči.

Cabare,

Milchschale, rusk. čabarka, čaška, srb. kablica, Milchgefäss; litovski: kibiras, Eimer (Geitler Lit. Stud. 90).

Piar,

za pigliar, prendere con mani, rusk. pyljat, gnat se, slov. peljati.

Mamo,

Tölpel, Dummkopf, rusk. mamonit koga, soblaznjat.

Tina,

Weinkufe, litov. stounis, Fass, tedaj je glasnik s odpadel, kakor v besedah venetsk.: tana, za: stana, tamina, za stamina, slov. tunja, Kübel. Venetčan glasnik *u* oslabuje v *i*, primeri: pita = puta, gallina.

Pola,

virga, Zweig, polsk. pala, malorusk. palka, virga, sansk. pal-lava surculus. Mati slavnega Venetčana Virgilia se je velela Maja Polla, in poročuje se, da je ime dobil od matere, ktereje se je pred porodom senjalo, da je porodila lorbekovo vejico — lauream virgam. ktera je brzo v deblo zrastle, in cvet in sad prinašala. Drugi pripovedajo, da ga je mati porodila na polji, in je tam po običaju koj topolovo vejo zasadila, ktera je v kratkem v deblo zrastle. Vtegne pa Virgilius biti lat. prestava venetsk. pola,

virga. Glasnik *a* venetšč. pogostem stopnuje v *o*, primeri: *so ma*, *trogia*, *golena* itd. Zeuss in za njim vsi novejši nemški pisateljji so iz Venetčana *Virgilia* napravili *Kelta*, in ga pišejo: *Vergilius*.

Zina, Zena,

capruggine, Fasskiemen, rusk. srbsk.: *zijen*, *Sprung*, *Fach*, *hiatus*, iz korenike *zi*, *hiare*, *ziti*, *zijati*, litovsk. *žaunos*, *Kiemen des Fisches*.

Broza,

Narbe, iz *brazgia*, slov. *brazga*, *Narbe*, veli se tudi: *escara* s *protheso*, ali vokalnim predvdarkom, slov. *skora*. *Brazga*, *srb. brazgotina* je iz *brazda* nastala, tedaj venetsk. *broza* iz *broz dia*.

Penola,

Keil, rusk. *pen-ek*, *zatyčka*, *gvozd*, *Keil*.

Pepola,

ein kleines dickes Frauenzimmer, rusk. *pepa*, *durnoi*, *negodni*, slovašk. *pupa* = *pepola*, rusk. *pepeki*, *zadnica*.

Coconar,

trogliare, pronunziar le parole con difetto, rusk. *kukat*, *kyknut*, vorčat, štajerskonemšk. *kikezen*.

Lunie,

gobius, specie di *gobbio*, rusk. *lën*, *lën-ok*, česk. polsk. *lin*, *Schleihe*.

Polese,

iz *polece*, kakor *laserta* iz *lacerta*, *perno*, *Windenhaspel*, rusk. srbsk. *polica*, *Haspelbret*.

ad II, 51.

Cotonia,

po Pliniju zapisana starovenetska beseda, *Beinwurz*, *Wallwurz*, se v ruščini veli: *lošakovo uho*, *Mauleselohr*, in v denešnji venetšč.: *orrecchi di asello!* *čudovito!* — slov. *skotnik*, *Beinwurz*, rusk. *katun*, *atriplex rosea*, tudi: *Phlomis*, *Salsola*, *gypsophila paniculata*. Tudi vilt se v ruščini veli: *symphytum*, tedaj = *kotonja*.

Chimini,

speculazione, *calcoli di raziocinio*, rusk. *čymit*, slov. *čumit*, *lauern*.

ad II, 56.

Ceseno,

tudi *ciasano* = *seseno* po vokaliz. l^u za: *senseno*, *anas cygnus*, rusk. *selezen*, *Enterich*, litov. *zalzinelis*, *Enterich*. *Ve-*

netšč. *s* na početku spreminja v *e*, primeri *cigno* = *signum*. Sem ešče spada rusk. селехъ, елезниха, *anas boschas*.

Ghigneto, tudi *ghigno*,

tacito sorriso e talora sardonico, chi mostra di non convenire con quello, che altri dice, höhnisch lächeln, hinterlistig lächeln, staro-slov. hyn — iti, decipere, hyna, frauš, slov. srb. hiniti, idem; *ch* na početku italšč. zmeni v *gh*, primeri *ghearchia* = *chiarchia*.

Sbrodichio,

muža, ruski brodnica, židkaja grjaz, litov. brada, Pfütze.

Scrocano,

ein spitziger Pflock, rusk. krok an, kopan.

Pachia,

fango liquido, pachioso, grasso, pingue, rusk. poč-va, vrhna tolšča zemlje.

Slepar,

collafizare, rusk. šlépnut, udarit s pestjo, šlep, udar.

Cochia,

Streichnetz, rusk. kuč-ki, lovuška vč. ustah rěk na rybu.

Landra,

ein schmieriges Weib, rusk. land-cha, Mastsau, tudi po Dalju mastna debela baba, srbsk. landra, Schmerhaut.

Smoca,

burla, berta, Scherz, Posse, rusk. smekat, smyslit, einem etwas andichten, smekanje, smyšlenost.

Chiossa,

beri čiosá, blennius *Pholis* (Linée), ime ribe, ruski: čošá, cyprinus barbo.

Pignola,

iz pignola, *anas strepera* (Linée) rusk. pigalica, pigalka, pigolka, vanellus, Kibitz.

Sgaloná,

hinkend, iz *scaloná*, rusk. kaleka, maloruski: kalika, lišeni kakega člena, kol-ča, brom.

Rugna,

altercazione, rusk. rugna, idem.

Chieson,

tudi schieson,*) iz: chiecion, se dice ad un uomo, che abbia molta capellatura ed arruffata, slov. kyka, kečka, bulg. kika, coma, srb. čiča, (koza čičoglava), tore = kičon, čičon.

Bagia,

Spass, Scherz, ruski: baganá, tarantan, Plapperer.

Gnuca,

in nuca, occipite, rusk. nika, nič-ka, nič-e, tyl.

Baratar,

durch Tausch, Wechsel, Handel etwas profitieren, tudi prešlo v italšč.; rusk. baryš, polza, korist pri kupč i prodajč, v trgovlč, oborotah itd.

Sculier,

žlica. Boerio misli, da je sculier iz lat. cochlear, ali iz cochlear, je venetsk. ital. cucchiara, žlica, tedaj sculier iz posebnega themata, in po mojem mnenji iz: škola — škol-ka, Muschel, ker žlice imajo podobo školke, in so školke tudi rabili za žlice, zato so uže stareji filologi cochlear iz cochlea izvajali. Skol-ka (Muschel) je znano v staroslov. srbšč. bolg.; korenika skal, runden, drehen, winden, gršk. σκολός, iz te korenike rusk.: skula, okrogla kost, skul, Ofengewölbe, skolit, skulit, sich beim Heulen zusammewinden, wie es die Hunde thun, skulit, kučitsja, sich zusammenschumpfen, zato Rus skolko tudi imenuje: vitok, vitoška, iz viti, primeri analog. sansk.: khadža, Löffel, iz khadž, quirlen, winden, venetsk. scula, zvinjen, verrenkt.

Ganzo,

iz gaudio, Spange, sansk. gandh, fassen, festhalten, latinsk. hend, v pre-hend-ere, rusk. gandabit, gondobit, pripasat.

Zanzara,

tudi zenzala, Mücke, Schnacke, se vjema se slov. žužala, žuželica, iz: žanzala, sansk. gandž in gudž, sonare, litov. zinzeti; zanzara, zensala, je tore na slov. glasovski stopnji.

Bondolo,

tozzo, dick und kurz, rusk. budyľ, iz: bondyľ, ein dicker, kurzer Klotz, penek, kol.

*) Glasnik s venetšč. rada na početku besed pritekne, tako govori: slenguazzar v ital. lingueggiare, slarghizar = italj. larghegiare, slofa, italj. loffa itd.

Coco,

jajce, rusk. k o k a, idem, slovašk. k u k o, jajce, tu ešče prideni slovensk. k o k o v i c e, orchideae, Pflanzen mit hodenförmigen Knollen.

Taparo,

Klotz, Block, rusk. т о р т, vrhni konec dreva.

Volega,

iz volica in to iz valika, ein Netz zum Fische sammeln, primeri litov. v a l y t i, s u - v a l y t i, zusammenbringen, sammeln.

Grignada,

po Boeriu počasna vožnja z gondolami, primeri rusk. g r u n a, poběžka meždu chodoju i polnoju rysju, Lauf, Fahrt, die die Mitte zwischen Gehen und Laufen hält, grunitsja, langsam fahren.

Maroni,

rujavi kostanj, sem uže primerjal k rusk. m a r i t, fuscum facere, rusčina iz tega themata ima več besed za poznamenovanje rastlin, ki imajo ali rujavo barvo, ali lastnost rujavo barvati, tako: m a r e n a, Rubia tinctorum, m a r o d a, Gesichtsrose, dikaja m a r e n a, asperula tinctoria, rubia peregrina itd.

Baita,

Hütte, primeri ešče rusk. b a t u r a, veža, b a t o č k a, tesno nizko stanovališče.

Panchiana,

favola, panchiar, ciarlare, hrv. puča iz panča, Märchen, rusk. p u k - t a t, iz p a n k t a t, govorit, rusk.: p u č u h a iz: p a n č u h a, vraky, sinnloses Geschwätz.

Giada,

Knoten iz glada in to iz grata, sansk. g r a t i t h a, geknotet, slovašk.: p o - g r a t a strop nad ambarom.

Trepa,

criocca, lustige Gesellschaft, litov. t a r p t i, gedeihen, sansk. t a r p a t i, erfreuen, t a r p a n a, erfreuend, gršk. τ έ ρ π ω, erquicken. Metath. oblika trepa govori za slovanskost besede.

Meliga,

pšeno, proso, prideni šče rusko: m a l a j, pšeno e tolokno obič. pišča čabanov, litov. m a l n a, Hirse.

ad I, 49.

Languro,

rod paštera, EidechsenGattung, uže Pliniju znano, kateri poroča, da so tudi mislili, ka iz scavnice te živali se napravlja jantar. Rus

imenuje z besedami: ЛЯГУХА-УША, ЛЯГУИ = staroslov. lang-uha, languša, langun-gada, žabo, kuštera, vsako „čveternogoje životnoje, kotoroje hodit ljagami, pryžkami, slov. langat, litovsk. lingot, wackelnd gehen, v mantovanščini: lingör, lacerta. Dalj pravi, da je ЛЯГУХА = skakuha.

Ciacco,

porco non castrato, meresec. Ker Slovani ne kopljene živali, kakor: žrebca, ovna, meresca imenujejo celak, vtegne ciacco biti iz čilak po vokaliz. lu, primeri venetsk.: sodo = solido, voto = volto. Vendar tudi lehko iz čilak, čulak na Dolenskem po Zalokarji čulek, aper, in tore sorodno s litovsk. kuilys, aper, sansk. kôlá, aper, gršk. χοιτος, irsk. cullach, aper.

II.

Nova pričala iz slovanskih jezikov k uže razloženim venetskim besedam.

Bissa, bissato,

ad II, 8.

kača, in ogorek, Aalfisch, iz: piscia, pisciato, ker venetšč. rada glasnik *p* spreminja v *b*, postavim: biso = lat. pisum grah, brognolo = lat. prunus, ital. prugna, sembre = sempre. Pri tej besedi šče prideni: slovaški: pisk-or, rusk. pyskarit, brosat, schlüpfen, ausglitschen, rusk. piskar, piskorog, životnoe rodu ugrej. Tedaj pomen: sklizek, schlüpfriig, ausglitschend, lubricus. Da je ta razlaga verojetna, pričujejo: rusk. skolzok, Aal, popravem: lubricus, der schlüpfriige, sližb, riba: Blennius iz rodu ugorjev, primeri: smok, anguis, iz smukat, schlüpfen, venetsk. smucar idem.

Nogia.

ad II, 17.

Razlago glej v drugi razpravi str. 17., 18. in šče prideni rusk. noz-it, niz-at, nabadat, natikat na ost, noz-ma, jazvina v zemlji, iz te korenike pers. niza, hasta, armenski: nizak, bodilo, kopje, škipet. ništer, Lanzette.

Muchio,

Haufen, rusk. mak-uša, makovka, vrhuški, vršniki. *)

Castagna.

ad II, 24.

Prideni šče rusk. kostrubati, šerhovati, hirsutus.

*) Sansk. mukha os, Mund in mucro, primeri analog. staroslov. rѣtѣ, apex, slov. rt, mucro, rusk. rot, os, česk. ret, gorenje-luž. rot, os, in rostrum.

Galána, ad II, 27, 28, 29.

Schildkröte; obširno razlago glej v drugi razpravi str. 26, 27, 28 iz korenike gal, sonare, in primerjaj šče: rusk. galanit, šumit, kričat, želeja, želedь, želonka, trubka, dudka, želvit, treskat.

Ancrogia, ad II, 31.

eine sieche Person, prideni šče rusk. korza, korzua, ein altes Weib, italisk. iz venetsk. mutato *g* in *i* ancroia, brutta vecchia, korenika krg, primeri staroslov. krgost, mollities, krždati, crog je metath. oblika.

Anguria, ad II, 40, 41.

agorek, ugorek, Gurke, ima Hehn (Culturpflanz. 274) za persinkoarmensko besedo; da je slovanska in označuje isto, kar sansk. čarbhata, kateri besedi primeri srb. krbanj, tikva, buča, in: kukumar, die gekrümmte Frucht, ne treba daljega dokazovanja.

Cesto,

Staude, Büschel razun rusk. kusta, virgulta, šče prideni litovsk. koukstas, Gesträuch. Znano je jezikoslovcem, da litovšč. pred *st* rada vriva *k*; staroslov. kustь, virgulta.

Branca, ad II, 62.

Klaue; šče je opomniti, da uže Plinij besedo pozna: branca leonis, Löwenklaue. Vsi filologi imajo to besedo za nelatinsko, branka je slov. beseda. Sredovečni pisatelj Jo. Villanius rabi: branca v pomenu Vogelklaue. Branca iz berą je: die Fassende.

Ruga,

Strasse, Gasse, iz ruva, ker glasnik *v* venetšč. in italšč. rada spremenjata v *g*, na primer: uga = uva, sergente = servente, golpe = volpe, iz ruga franc. rue, Gasse, prideni šče litovsk. rauva, Strassengraben, iz korenike ru, ruti.

Patacheo,

vivanda composta di farina e mele, primeri rusk. patoka, medovaja sleza.

Poltichio, ad II, 83.

Koth, poltiglioso, schlammig, slov. polt, Schmutz, srb. putnjevina, squalor. Naj se ešče omeni, da italj. polta, Brei, Muss, nema nikakšne zveze s poltichio, ker polta je grško-ital. πόλτος — pulte, iz πολέω, verso; quia fit versando, dum massa liquida πολείται.

Lagno,

Klage, prideni šče litovsk. ló-ti, schimpfen, slov. lajati, staroslov. laj, Tadel.

Carpia,

v mantovanšč. klešč, v patav. pajek, srbsk. krpelj, Schaflaus, slov. krpelj, Schotlaus. Kakor smo čuli, korenika: karp, označuje: zarezat in vijat, zato krpelj klešč, ker se zareže v kožo, in carpia, pajek, ker krpja staroslov. kerpja, textura, primeri rusko: tenetnik, pajek, ker prede teneto. V patavinščini: carpeta, oblačilo, starosl. krpina, Lappen.

Zagüt,

mant. ježica, srb. cagrie, corium, prideni šče srb. cegar, črevljár, ker cagrijami opravlja.

Adano, ad I, 48, 49. II, 107.

accipenser huso iz adit, stechen, v močni obliki adit, zato adica, hamus, prideni šče slov. v-od = staroslov. adъ, Spitzhaken, orodje, s katerim zemljo kršijo, krčijo.

Bara, Barena,

Schlamm, Sumpf, prideni šče litovsk. bala, Morast (Geitler, Lit. Stud. 62) hrv. balega, Koth; bara in bala je ednoisto, r stareji glasnik.

Oro, ad II, 112.

Saum, proprie odrez, prideni šče rusk. or-mo, Schnitt mit dem Pfluge.

Piron,

forchetta, srb. pirun, Gabel, prideni šče rusk. pyronъ, železni šip, ost, pyrjat, bodat, pyrъ, Stich, pyrjala, Stichwaffe, tedaj ne tujka, nego praslovanska beseda.

Celegha,

= čilika vrabelj, ako ne ljubo = sansk. čaraka, Bachstelze, litovsk. kėle, idem; tedaj: mobilis, primeri: motacilla, cillo = moveo, šče zna služiti rusk. čilikat, čilikut, kričati po vrabljevem, srb. čaláčem, čalakat, lärmen, schwätzen, plappern.

Criola,

iz crivola, ker Venetčan glasnik v med dvema samoglasnikoma izpalne. Crivola pa je nastalo iz cripola, ker glasnik p venetšč. spremeni v v, primeri ave iz ape, bčela. Je pa criola po Boeriu: „arnese a guisa di paniere o cesta rivolta, formata di vimini disposte come quello delle gabie“; tedaj isto kar slov. kripa, ein

aus Weidenruthen geflochtener Wagenkorb, Wagenflechte. Koreniko krp smo uže spoznali v pomenu: winden, flechten, weben.

Chiacolar,

ciarlare, cianciare iz clacalar, ruski z navadno prosth. kalakat, besedovat, govorit, litovsk. klaugeti, schwatzen.

Bisto,

quantità di filo avvolto sull' aspo o sul guindolo, Strehne, Gebind, Garngewinde, brž ko ne za visto, iz viti, winden, staroslov. vith, res torta, s bi bil epent. kakor v besedi mčsto iz korenike mit, habitare; veli se bisto tudi matassa iz motati, winden, weifen, motovilo, Haspel.

Coccia, coccola, cucuzza, ad II, 41, 42.

tykva, buča, slov. na Primorskem: koča, kočka, buča, rusk. kukiš, dulja, pyrus communis. V prvi razpravi nisem ešče do gnal prvotnega pomena te besede, mislim, da sem sedaj do jedra prišel.

Coccia, coccola, cocuzza, mora isto koreniko imeti, katero venetsk. coca, rusk. koka, slovašk. kuko, jajce, srb. koke, pudenda muliebria, slov. kokovice, Pflanzen mit hodenförmigen Knollen, alb. kokketa, Hoden, iz slovanšč., in te se vjemajo zè sansk. koča, jajce, vendar sansk. koča, jajce, ni prvoten pomen, nego ta je: Schale, Gehäuse, kar tudi sansk. koča izraža. To pričuje venetsko tudi italj. cocchio del granchio, die Krebsenschale, koka, jajce je tedaj die schalige, mit einer Schale versehene, in ruski kukiš, tudi škipetarsk. kokeja, Birne, gruška izraža isto: die mit einer Rinde, Schale versehene Frucht, tore tudi: *coccia*, *kočka* ni drugo nego: die schalige Frucht, primeri na enacih nazorih sloneča poznamenovanja: staroslov. lupina, cucurbita in lupina, Schale, srb. lub, Bast, Rinde, lubenica, Melone.

Tako tudi slov. buča se vjema z venetsk. buccia, Schale, in Plinij je menda iz venetšč. prijel svoj bucea, das innere weisse Häutlein in Bohnen, srbski: bucati, derati, scindere, tore po onih nazorih kakor: *δέσμα*, scorium, iz korenik: dar, skar, scindere, *coccia*, *kočka*, *kukiš*, *koka* (jajce) so tedaj: testaceae. Ker je *baccello* — *bakulja* le druga oblika besed *bucea*, *buccia* — *buča*, tedaj tudi venetsk. *bachiri* (beri: bačiri), *cucumis melo*, sem spada.

Daldura,

sekira za tesarje in kolarje. *Daldura* je iz *daltura* in to iz: *dalbura* iz korenike: dalb, graben, aushöhlen, staroslov. dl̥ba, scalpo, γλόγειν. Ta korenika se je ohranila tudi v germanščini an-

glosaks. dëlphan, dëlfan, graben, starogorenjenemšk. tëlpan, srednjegornem. tëlben, graben, kerben.

V pruscini: dalptan (acc.), ein Schmidinstrument, mit dem man Löcher in Eisenplatten schlägt, staroslov. dlato iz: dalbto, scalprum, bulg. dlto, ruski: doloto, slov. dleto, scalprum, ruski: dolotit, scalpere. Drugi arjanski jezici te besede ne poznajo, daldura tore za: dalptura, dalbtura, suffix ura označuje velikost, daldura je nemetath. oblika, kakor jo ešče nahajamo v bolgarščini, Slovenec bi rekel: dlatura, dletura. Prvotna korenika je dar = dal, spalten, iz te ruski ladon predstavljeno iz dalon, lemež. *)

Brenna,

slaba kobilica, rusk. brenni, slabi, padajoči k razpuščenji, srbsk. barna, Schindmähre.

Maregnä,

Decke, ruski: mary, pavementum, pomost, venetsk. marangar, Holzarbeiten aufführen, proprie: pavimenta exstruere.

Godegar,

modern, rusk. godit, medlit.

Crielo,

Schoss im Netze, rusk. krylo, stěny nevoda.

Bagno,

Bad, rusk. banit, myt, čistit vodoju.

Pelume,

Milchbart, rusk. pel-ky, kosme, srbsk. peleš, Haar.

Buriana,

vento procelloso, slov. burja.

Trescon,

dicevasi anticamente d'una specie di ballo salterecio, un ballo intrecciato de' contadini, rusk. treskatsja, springen, hüpfen, stossen, treskavica, eine Art Tanzes bei den Slavoniern (Vuk. s. r.)

Spilon,

Stecknadel, rusk. špilka, špica, špilь, stojáčaja igla, litovsk. szpilga, Stecknadel.

*) Ladon, lodon v rusč. tudi označuje dlan, tore tudi ladon, lodon iz dalon, dolon.

Carogna,

bestia di triste razza, rusk. kary, ploho (armselig, schwach) durno blago.

Trapelar,

auslaufen, rusk. tropat, bögom bžat.

Calolin,

Schmetterling, rusk. kaljat, kalit, starosl. kaljati, beschmutzen, isti pomen ima metulj.

Quagia,

iz quaglia in to iz kvakla, perdix coturnix, rusk. kvaka, botaurus naevius, ruski kvakati, kričat, govori se o utvah in drugih pticah, quagina, gallinella palustre = kvačina.

Stoa

iz stoda, razza di cavalli, Pferdezücht, Gestütt, slov. stado, grex, litovsk. stodas, anglosaks. stöd, starogornjenem. stuot, Gestütt, proprie Heerde von Pferden, nemšk. Stute = Heerdenpferd. Litov. stodas se rabi sploh o konjski čredi.

Grapa,

Thalschlucht, česk. hrapy, krute naklonosti v gorah, slov. grapa.

Gora, gorna,

Mühlgraben, Wassergang, rusk. gora, razliv, slovašk. garat, vodnjak, žleb, polsk. gara, dira, sansk. džhara in džhari, Wassersturz, slov. metath. grola iz: gorla, Tropfen, sansk. džhar, stürzen.

Tirso,

si chiama con voce agreste quel gruppo di fiori attaccati ad un asse commune per mezzo dipeduncoli ramificati formanti piccoli gruppi, ruski tyrsa, metlika, staroslov. trsa, kitača, ščet, se bližata pomenu venetske besede, ker metlika in ščet imata „gruppi“, Büschel, Knoten.

Dadia,

Steuer Auflage bei der Ernte, staroslov. dažda iz dadja, tributum, ne kje lat. datio, to se v venetšč. in italšč. glasi: dazio.

Cirmolo,

tilia alba, rusk. čeremuha, čerem-ha, slov. čremsa, prunus Padus.

Nastro

iz nactro, fettucia, ein Scheibchen Garn oder Bänder, okroglo naviti traki, litovsk. natta iz nakta, coactor lanarius, Walker,

srb. n a t r a, navoj, ono što žene u jedan put povrate z gornjega vratila, doriško, *νάπτας*. fullo, iz *νάσσω* = *raxio*, complano, aequo, premo.

Antarie,

= p r o n t o n i, goži iz protja sansk. a n t, ligare, da je korenika a n t v pomenu vezati tudi bila Slovincem znana, pričuje slov. u t a v e c iz a n t a v e c (Murko) Scherge, proprie: vezač, kakor l i c t o r iz ligare.

Brula,

giunco commune, srbsk. b r u l i a, b r u l j a, b r u l a, po Gianuizziu trava, tanka, visoka, na vrhu iglasta, njom se pletu brajde i vršice (mreže), rusk. b r i l a, tudi: povitika, povitel, convolvulus, Zaunglockenkraut.

Borochia,

lederne Weinflasche, rusk. b u r a č e k, aus Bast geflochtenes Gefäss.

Grampia,

orodje za omikavanje lanu, rusk. k r a m p o v a t, Wolle kämmen, primeri tudi slov. š k r a m p a t, kratzen.

Pisolo,

piccolo sono, rusk. p i s k a t, izdavat tenki glas.

Pavesa,

arme antica difensiva, che imbracciavasi come scudo. To izvorno venetsko besedo so od Venetov popačeno prejeli Polaci: p a v e z a, scutum, Čehi: p a v e z a, Malorusi, p o v e z a, Spanjoli: p a v e s, Franc. p a v o i s, kranjsk. g d e r a v se spremeni v a j (zato z a j e štajerskoslov. z a v e c): p a j ž. Šafarik je to besedo imel za kelt-sko. Vendar narnaravnije jo razložimo iz slov. P a v e s a je iz: p a v e k a, kakor venetsk. m u s a iz sansk. m u k h a, os, afgansk. m u h, facies. P a v e k a pa ni drugo nego orožje, s katerim se vojak p o v e č i, pokrije. litov. v o k a, Deckel, latvijsk. v a k a s, Deckel, Stürze, cerkvenoslov. v ě k o, Augenlid = Augendeckel, slov. v e k a, Ofendeckel, v e k a, dverce, s katerim se svinsko korito zakrije p o v e č i t i, bedecken, sod z a v e č i t i = zabrtiti. Pomén pokrivanja ima tudi venetsk. p a v e s a r, barricata coperta, ein eingedeckter Schutzgatter. Besedo v ě k a, v ě k o poznajo edino litoslov. jezici v pomenu: operculum in palpebra, da je naravno škit — pokrivalo — p a v e k o imenovati, razume se samo, Slovani in drugi narodi so tedaj skaženo venetčanko v svoj jezik sprejeli.

Pavesa je iz p a v e c c i a, kakor venet. o s a d a, iz v o c c i a d a, osar iz v o c c i a r, tedaj pravenetsko p a v e k i a novoslov. p a v e č a, kakor moča iz m o k i a.

Bacalà,

pesce bastone, Stockfisch, ruski: bakleja idem, slov. baklača, Prügel, Stock. gršk. βάραν, lat. baculum. Iz bakleja je po metath. kabelja. (Diez II, 242.)

Sassar,

iz saccinar, rubare o occidere alle strade, sem primerjal litovsk. seku, sekti, folgen, nachgehen, kakor brigante iz brigare, nachtrachten. V slovanšč. imamo in sicer v slov. za-sačit, ergreifen, gefangen nehmen, ruski: sačit, sledit, iskat, sakat, pribirat z rokami, taskat.

Sorodno staroirsk.: seichim, attack i follow, seicin, a pursuit, following; ital. seguire, sequenza, sansk. saçé, sequi.

Dromon,

Raa, Mastende, ruski: drem, drum, žrd, Stange.

Chiepa,

beri: čiepa, ciocca, Büschel von Haaren, slov. srb. čupa, fasciculus capillorum, čupast, hirsutus, čuperak, fasciculus, tudi ime ptice čupaste, emberiza ocoencl. (Linée) slov. čuparica, Haubenmeise.

Tumbe,

dossi arinosi, Sandrücken, erhöhter Platz, wohin die Meeresfluth nicht greift. Sansk. tamb, dvigat se, iz korenike tumb, srbsk. tumba, aufrechtstehendes Fass, ruski: to mby, rod ostraga v oba konca bočenka, v slabi obliki rusk. tbačit = srbsk. tumbati, ein Fass umdrehen.

Seca,

Untiefe, prideni šče litovsk. sek-ti, Fallen vom Wasser, seklina, seichte Stelle (Geitler, litau. Stud. str. 107.) Beseda seca je gotovo pravenetska, ker kot prebivalci kraj morja so vendar uže kako poznamenovanje za plitvino morja imeli.

Astur,

ad II, 57.

Habicht. Naj šče omenim, da se ta beseda uže najde pri Firmiku lat. pisatelji v 4. stoletji po Krist. rodod Sicilijancu, tedaj je uže takrat mogla po vsej Italii znana biti. Diezova razlaga iz acceptore sopet nov udarec dobi, in naša: astur = ast-reb, j-ast-reb, (Murko ima j-astran) se potrjuje. Thema je as sansk. açu, celer, z epenteht. t, ki se posebno rad glasnika s lovi, primeri: jest*) = jaz — jez, ego, ostrov iz osrov, struga

*) Primeri šče: ostanъ, stimulus, oстръ, axis, hrv. fuscina, za os.

iz sruga, oster iz oser. Sufiks ur izraža moč, velikost, primeri: dihur. Kakor uže rečeno, je j-ast reč sostavljena beseda iz ast in reč, rusk. rjab, variegatus, venetsk. v slabi obliki: rabican, litovsk. raibas, odtod ereb — jereb.

Risegar,

iz rischiar, wagen, in Gefahr sein, rusk. ryskati, bežati, nosit se po svetu, brez cilja hoditi, litovsk. risczoti, galoppieren, (Geittler, Litau, Studien. 107).

Ponchiar,

far una cucitura e rimendatura mal fatta, staroslov. pačę paķ-
naťi rumpi, srb. pućiti, reissen, teda j ponchiar, das schlecht
Genähte aufreissen.

Sgagna,

= sganja, burla, Scherz, Lärm, rusk. ganit, kričat, upit.

Magari,

voce di disiderio, und sollte auch, wenn auch, je srb. makar.

Bertevelo,

Binde, srbsk. prćije (plur. fem.) iz prtjije, uzica, Strick.

Bubana,

abbondanza de viveri, srbsk. bublja, massa.

Gogin,

porco majale (mantuanska beseda), slov. kočej, Ferkel, sorodno
pers. huk, sus, armensk. khoz, kambrišk. haoh, svinja.

Corlo,

Wirbel an der Spindel, tudi cylinderförmiger Pflock, slov. srbsk.
krlj, idem, rusk. krony iz korni, motovilo.

Calala,

pot, razve litovsk. kelias, Weg, šče primeri rusk. kalevat, do-
rožit, einen Weg machen, lat. callis, Weg.

Civeta,

ad I, 45.

= cibeta, Jungvieh, primeri šče rusk. cybati, tenkonog,
leichtfüssig, srbski: cubati, schaukeln, rusk. cybitsja, valjat
se, venetsk. cevente: flusso, Meeresfluth.

Magasso,

ad II. 38.

bastardo, rod rece, po Linéu anas marita, magoga, Hure, pri-

meri šče litov. *isz-mang-inis*, Hurenkind, manga, Hure, megas, wohllüstig, megiti, Wohllust, Gefallen haben.*

Berta, bertuccio, ad II, 33. 34.

Affe, iz *perta*, latv. *pérte*, *pertikis*, razve primerjanih besed šče pridene rusk. *portit*, Gesicht verziehen, venetsk. in italj. *bertar*, *berteggiar*, spotten, srbsk. hrv. slov. *prt-ljati*, *prt-ljariti*, schwatzen, prćenje iz prtjenje = rusk. *portit*, das Gesicht verziehen.

Speron,

Sporn, šče pridene ruski *špora*, bodec, ostroga, *шпора*, pjatka, Ferse.

III.

Na novo razložene venetske besede.

Sason,

antica voce Veneziana, che vale stagione, ma più non s'usa in tal significato, nel senso, che ha oggigiorno la corrispondente crogiuola, cottura, che vi da alle vivande con fuoco temperato, *sasonà*, adject. cogiolato, *sasonar*, crogiolare, parlando si di vivande vale perfettamente cuocerle ed apparecchiare, franc. dicono *assaisonner* nel signif. di perfezionarle con condimenti; tedaj prvotni pomen: *crogliare*, *schmoren*, *dämpfen*, *vendar* tudi ta uže drugoten, prvi je gotovo: jedi sokom pripravljati.

Sasonar je postalo po glasovskih postavah venetskega jezika iz: *saccionar*, *sason* iz *sacien*, *saccion*, kakor venetsk. *osona*, magna vox, iz *voccione*, ker venetščina glasnik *c* spreminja v *s*, in govori: *pase* = *pace*, *masarà* = *macero*, *sinque* = *cinque*. Ker se je ešče v venetščini ohranil pomen: *crogliare*, *dämpfen*, *schmorren*, imamo v slovanščini iskati besedo, katera izraža ednaki pomen, in mi nahajamo v staroslov. *sok-ačь*, *coquus*, novoslov. *sokač*, *coquus*, in *cupedinarius*, *Leckerbissenbereiter*, hrv. *sokač*, *sokačica*, *coquus*, *coqua*, *soknica*, *culina*, tudi: *sokalnica*. *Vendar*, ker staroslov. *sokъ* izraža *lens*, *legumen*, *novella tritici grana*, *legumina*, novosl. *sok*, *pulmentum*, *Muss*, izraža: *sokъ* izvirno isto, kar sansk. *çaka*, *Kraut*, *Grünes*, litov. *szekas*, *Grünzeug*, in *sokъ*, *sočivo* je: *Grünzeug*, *Grünfutter*, in ker se to prideva k jedilom je, *sokač-on*, ki *sok*, *Grünzeug*, prideva k jedilom.

Sason, odkoder je franc. *saison*, je tedaj doba *soka*, *so-*

*) Manser, unehlich geboren, je hebrejsko, in se najde pri Venantiu in Coelii Sedulliu.

čiva, die Jahreszeit des Grünzeugs, in filologi, kateri slovanski sokъ, legumen, sočivo itd. stavljajo k besedi: sokъ — sucus, se motijo*) in uže venetščina razločuje obe besedi, ker latin. sucus se glasi v venetšč. sugo, in tudi litolatv. razločuje: szekka, Grünzeug, in sunka Saft, sunkti, latv. sukti sickern, seihen, in latv. šče ima pravilniše oblike svakkas, svekkas.

Sason, stagione, Jahreszeit, je torej doba sačenja — sočenja in isto sason je iz sačenje, čas, v katerem doraste sok — sočivo. Sok — sočivo se prideva k jedilom, k župi, mesu itd., da je okusniše, zato se v staroslov. sokъ, naravnost tudi rabi za grško: *σαρόζευμα*, condimentum, Speisenwürze, in ker se sok, sočivo mora spraziti, predno se k kubi pridene, je lahko obviknolo venetsk. sasonar, cragliare, praziti.**)

Da slov. sokъ, legumen in litov. szekas, Grünzeug se razločujeta od sokъ, sucus, pričuje litov. sakas, smola, Harz, staroprusk. sackis, idem, staroslov. sorodno sek-na, fliesen, in slovlit. prvotna oblika je bila: svaka, kakor šče latv. pričuje.

Sok, sucus, se glasi v venetšč.: sugo ital. suchio, in glagol. sugar. Da se je sok rabilo za žito — frumentum, tedaj za zelenje, kakor je leča, grah itd., pričuje tudi staroslov. sokъ, tributum frumentarium, tedaj de leguminibus.

Stagione.

Zeit der Reifung, Zeitigung, stagionamento, Reifung, Zeitigung. Te besede imam tudi za pravenetsko, in poskusil je bom razložiti. Stagione in stazione ni vse edno, kakor se trdi, ker obe besedi imate različne pomene. Jaz izvajam stagione iz korenike stag, odkoder stagnare proprie, stocken, latv. stingt, erstarren, litovsk. stugti, steif in die Höhe stehen, tedaj stagione, die Zeit, in der der Wachsthum stockt, stehen bleibt, zato litov. steger-y, Halm, gršk. *στάχυς*, Aehre, iz te korenike, hrv. stoga, die aufrechtstehende Stange, um welche man Heu oder Garben bindet. Stagione je tedaj čas stoženja.

Da je venetščina rabila verb. stagati — stagar, pričuje gerundium: stagando in adjektiv. stagionà se rabi o mirnem vinu, ki več ne vrè. V slovenščini imamo stog, stožiti, sich bäumen = aufrechtstehen, stožer, cardo, stog, acervus frugum. Latiniščina je ohranila edini stagnum, stagnatio etc. stockendes Wasser.

Bambin,

pargoletto, kleines baubackiges Bübchen, litov. bambalas, kleiner beliebter Mensch, češk. boubelatý, bauschig, bausbackig.

*) Fik čaka — szekas razločuje od sucus.

***) Tudi staroslov. sokъ *супина*, coctile, was gekocht werden kann, kaže na prvotni pomen: Grünzeug, ne pa na Saft.

Bublar,

beffare, schwätzen, plappern, slov. b u b l a t i, unverständlich reden.

Daga, dageta,

coltello di lama assai longa, iz tega nemšk. Degen, litovsk. deigina, eine spitzige Lanze, litovsk. degti, stechen, gotovo ne italico, ker koreniki: dag odgovarja lat. figo.

Caranza

aridita (patav. beseda) za calanza, ker venetšč. pogostem zmenja glasnik l z r^{om}, postavim: splendore, za splendore, rusk. kalit, razžigat, silno nagrevat.

Biri,

imena ulic in stanov v Benetkih, gder je obilo jam in žlebov, rusk. byr, byruga, jama z vodo.

Scantinar,

non potere star fermo in piede, primeri ešče rusk. sktit iz skantit, razbit, izlomat.

Brilantar,

affaccetar, eckig schneiden, rusk. bryla, okružnost kraja, polja, brylat, razkydivat, bryl, Rand, Ecke.

Gramita,

iz c r a m i t a, lista, Streifen, rusk. k r o m i c a, gran, kraj, kaima, Rand, Streifen.

Tripada,

dar una bona t r i p a d a = pettinare col pettine, col cardo, rusk. t r e p a t, skubsti, len tret.

Pigna,

pignata, Topf, iz korenike: pin, pen, winden, spannen, primeri šče rusk. pan-ka, čaša, o-pan-ica, o-pan-ka, Schlüssel; po istih nazorih: πατανη — patina, iz pat, ausspannen, ausbreiten, slov. pinja, motilnica, Butterfässchen.

Strussiar,

ad II, 104.

dissipare (mantuanska beseda), prideni šče rusk. trusit, trušivat, sipat, trosit.

Vekša, vokša,

Hesyschij piše: *ναξίς ἐν Καππαδοκίᾳ μενόμενος μῦθ' ὅν σκίονόν τινα λέγουσιν.* V Kappadocii so nekdam Veneti stanovali, in Hesychij je vtegnil besedo skaženo čuti; ruski se veli sciurus vulgaris:

vekša, vokša, ali so prepisatelji znali *r* in *v* spregledati, in iz *vaxšic* (nekteri codices imajo, *vaxšic*) — *vaxšic* napraviti?

Pistagna,

Schoos, Bug, Falte am Kleid = slov. pizdanja, hlače na pizdo. Korenika je pid, sansk. pid, zusammendrücken, coacervare. Glasnik *z* se je vrinil pred *d*, kakor v besedi: gnězdo*), lat. nidus, sansk. nīda, litovsk. pyzda, tudi rusk. inguen, tudi česk. pizda, Mutterschoos.

Mallo,

Venetčan, tudi pismena italšč. označuje ono mehko kožico, katera obdaja orehovo, mandeljnovo jedro ali čebulino glavico: mallo. To besedo rabi tudi Vegetius pisatelj 4. stoletja v istem pomenu. V srbsčini nahajamo plural: malje, lanugo, Flaum, Milchbart. Ta beseda se brez dvombe vjema zè sansk. mara, mala, weich, zart, ko-mara, wie zart, ku-mara, ku-málaya, Kind, Jüngling, slov. kumarati, wie ein Kind auf Vieren gehen, gršk. *á-malóc*, zart, lat. mollis? tedaj mallo, nežna, mehka kožica. Ker srbsč. pozna malje, zna tudi venetsk. mallo, pravenetsko = praslovansko biti; primeri ešče srbsk. malaksati, weich werden, debilitari. Jedro orehovo in mandeljnovo Venetčan imenuje: gheriglio = gerilo iz korenike gar, gr, iz katere je tudi: zrno, tedaj gheriglio šče na prvi glasovski stopinji za zerilo = zrelo? Korenika arjanska gar označuje: conteri, zato: γαρ-οστ, Greis, = sansk. džarant, altern, poznamenovanja za zrenje (reif werden) se rabijo edino v slovanščini, tudi: granum, goth. kaurn, nemšk. Kern, Korn so iz te korenike. Domovina orehov je Paphlagonia in pokrajina ob Pontu, tedaj so se Veneti mogli uže tam, in sicer preje, nego druga njihova sorodna slovanska plemena evropska, z orehi spoznati, ker ne rabijo poznamenovanja: jedro, temuč gheriglio = gerilo, kar se vjema s metath. slov. зрѣло, zrelo. Orehovo jedrce Venetčan tudi imenuje coca, testiculus, tudi slov. jedro se rabi za pomen: testiculus. V bolgaršč. koka tudi zrno.

Ker za izraz: oreh ima Venetčan latinsko-italijansko: nosa = nuce, tedaj je poznamenovanji za mehko kožico in za jedrce uže preje imel nego je spoznal lat. nose — nuce. Za trdo orehovo lušino rabi Venetčan: gusso, kar se vjema z latv. kaus-s, litovsk. kiauszas, Schale,**) sansk. kòšā, Gehäuse, — tudi: sgaruglio, kar se sopet ednači slov. skarulja — skorulja,

*) *Z* iz *s* pred *d* šče je vrinjen v besedah: zvězda, v litov. besedi: grumzda (glej Geitler. Litauische Studien str. 53, 54.) slov. gozda, zagozda. sansk. gada, clava.

**) *Kiauszas* se rabi za orehovo in jajčjo lupino.

skora, *) Italjan jo imenuje *spicchio* = *spicula*, Schelfe, Hülse. Anastasius tudi *mallo* rabi za poznamenovanje kose, Haarlocke; tedaj ednako srbsk. malje. Beseda, ktero je tudi Festus zapisal, gotovo ne latinska, temuč je prišla iz venetščine v latinščino pisateljev zelo pozne dobe. Vegetius je živel okoli 300 po Kristu, in je pisal *res militares*, on ima dosti provincializmov, tako postavim: *b e b r a*, eine gewisse Art Soldatenspeise, in v rušči i sopet najdemo: *bibra gusta*, tolščaja pišča (jed), slov. *bibra*, gosto, nečisto vino, vino, ki se vleče.

Zarpe,

Vinacee, Weintrester, ruski: *carapat*, odret, ker je Venetčan tudi imenuje: *graspe* iz *graspar*, krašpati, krišpati, zausen, rupfen, tedaj tudi *zarpe* po carapanji.

Bacello,

Hülse, Schotte, tudi italj. srbsk. *b a k - u l j a*, der Splint, bela kora.

Schitar,

scacazzare, *cacare*, iz *schictar*, guturalec je izpadel, litovsk. *s z i k t i*, *cacare*, *s z i k n a*, der Hintere, slov. od teleta *š i k n e*, *liquide cacat*.

Spazzo,

iz *spaccio*, Absatz, Abfertigung, *spazzar*, il vendere la mercanzia, slov. *spečati*, absetzen, verkaufen, abthun, loswerden, *pečati* se s čim, staroslov. *pečalь*, negotium, bolg. *pečelь*, *lucrum*, *pekase*, *sollicitus sum*, polsk. *o - p i e k - o w a ć*, sich beschäftigen mit etwas.

Latola,

pertica, rusk. *lata*, latvina, latina tenki piljeni (žagani) les.

Cuzzo da tera,

kraj, gder lovci kučijo in ptice čakajo, ruski: *čučelnikъ*, ohotni salaš na teterevčij, Jägerhüte, in der man auf Auerhähne lauert.

Marogna,

Rost am Eisen, rusk. *marit*, *fuscum facere*, primeri analog. slov. *rja*, Rost, iz *rdja* thema: *rd*, *rubrum facere*, lat. *rubigo*, Rost, in *ruber*.

Desco,

del forno, tavoliero, sopra cui se fa il pane, Ofenbret, slov. *deska*, rusk. *doska*, staroslov. *dъska*, assere, nemšk. *tisk*, *mensa et tabula*.

*) Ruski *skara*, *skora*, *škura*, *cortex*.

Gebo,

piccolo canaletto, slov. žleb, glasnik *l* se je vokalizoval, primeri venetsk. gemo = lat. glomus, pupola, italj. polpola, giro, iz gliro, gliris, podgana.

Bagione,

ciarlatore, bagagia = bagaglia, otrok žlabrajoč, slov. baglati, zudringlich, betteln — reden, rusk. baganá, človek skorogovorka, taranta, Schwätzer, Plapperer.

Boton,

torso di formentone, Kukurutzkolben, slov. butva, Kolben (Janež.)

Gabéla,

rozza, Schindmähre, brez dvombe = kabila, kobila.

Giostra,

auf dem Ross mit der Lanze in einen Ring stechen, to kar dalmat. halka. Giostra je iz: hlostra, ker tuji *h* Italjan spreminja v *g*, primeri: gerarchia = chirarchia. Thema je: hlasi, pungere, staroslov. хлaстит, kopit, evirare, die Eier ausstechen, rusk. cholostit, skopit.

Mandossa,

Tranchiermesser, pridni šče slov. po Goriškem mandovat, trte obrezat.

Morgia,

ad II, 98.

Oehlsatz, slov. murga (Janež.) idem, molga (Janež. krivo piše: muga), Streifen, česk. mrhati, rusk. myrgatsja, herumstreifen, slov. molzniti, abstreifen, tedaj morgia, was sich abgestreift hat. Tudi mergoleti, wimmeln, sem spada, rusk. morgot, smrad.

Dindolar,

oscillare, tentenare, agitare, vibrare, česk. dyndati snogami majat, polsk dyndać, sich drehen.

Dardo,

frezza, slov. darda, Spiess, česk. drdati, rvat, sansk. drâd, lomati, kršiti.

Pana,

fior de latte (mant. beseda) rusk. pën-ik, pën-ka, slivki s toplenago moloka, slov. pena, Schaum.

Miccia,

osel, popravim prvo razlago, in trdim, da je iz: myčat, rusk.

izdavat gluhoj zvuk, myknut, mugire, primeri srbsk. kenjac, osel, proprie der Raunzer. Primeri: staroslov. меѣтъкъ, меѣбка, litovsk. meszka, Bär, proprie: Brummer.

Cimolar,

das Gespinnst beuteln, srbsk. cimati, tresti, schütteln.

Boghe,

Spannketten, staroslov. bugъ armilla, torques, od Venetov so pre-
jeli Latinci boja, Halsfessel, boje, Fesseln, Bande iz bogia,
bogie, kakor lat. troja iz venetsk. trogia, sansk. bhoga,
Windung, Ring, rusk: bogotat, kružit, bugaj, der Ring an
Ketten, pers. bah, Handschmuck, armensk. bahovand, torques.

Cocoguelo,

Haarzopf, srbsk. kukuljica, Haarflechte, slov. kukma,
Schopf, sansk. kankana, Schopf, bolg. kačul, Kopfbund, obšir-
niše dalje zadi pri besedi cocola.

Marezana

renaió, Sandbett am Flusse, rusk. maržan, Ufer, Korallenbank.

Palanca,

Diele, Bohle, slov. planka, iz korenike pal, scindere, odkoder:
poleno, platnica, itd. Uže Palladius 176 po Kristu, rabi
planca, ein Bruckladen, mostnica, Zaun von Brettern, slov.
planca, Zaunpfahl, magj. palanka iz rusk., tedaj ne tujka,
in nima se iz planus izvajati. Ker besede planca lat. pisa-
telji obče ne rabijo, jo je Palladij od Venetčanov prijel, malorusk.
palanok, asser. Kakor je iz tyn, Zaunpfahl, nastalo: Tynje,
Tynsko = gradišče, tako tudi rusk. palanka, oppidum.
Slovanska planka je prišla v lat. italšč. nemšč. magj. in tur-
ščino. Dalje razpeljavo korenike pal, spalten, glej prof. Šuman,
die Wurzel, spar, im Slawischen etc. v Programu akadem. gymn.
Dunaj 1875, pag. 6.

Soga,

za saga, patav. beseda, Bindseil, litovsk. segiu, segti, um
— anbinden, starosl. ро-sаgъ, compages, rusk. sez-enъ, vrv,
goth. sakan, anbinden, kymriški: syg, Kette, bretansk. sug,
Zugseil, sansk. sadž, anhängen, haften, latvijsk. sagtis, Ver-
knüpfung.

Gavetta,

iz cabetta, Bindfaden, litovsk. kabu, kabeti, binden, heften,
rusk. kabolka, Strick aus Hanf, slov. kobiliea, Haftel,
odtod slovansko-nemšk. Kabeltau.

Sorar,

abkühlen, iz sarar, razve zend. çareta, kalt, litov. s zar - ma Reif, primeri šče rusk. serenъ, polsk. srzon, slov. metath. slana iz salna, starosl. slota iz solta; in vse to iz prvotnega: sarna, sorta, pers. serma, kalt, staronord. hela, Reif.

Petar,

affigere, prideni šče rusk. petljat, vezat, petelj, verevka, srbsk. petljati, hefteln.

Otela,

eine Umfassung von Rohrstäben, um darin Fische zu fangen, iz: votela in to iz: vatela, ker glasnik v Venetčan na početku besed odbija in govori: ose = voce, a pa rad v o stopnuje. Korenika vat označuje: einschliessen, umfassen, binden, zato polabskoslov. vaten, plot, rusk. vataga, družnaja tolpa, vatlaga, stado ovac, artelj (Genossenschaft) ribarov, vatažok, prevoditelj arteli, malorusk. vateh, načelnik vate, ovčje ograje, vatažit, sobirat tolpoju, litovsk. wotingei, Fischbehälter, polsk. in česki: vata, sagena, rusk. votola, grobes Gewebe.

Bruscar,

ad II, 45, 46.

beschneiden, zraven uže primerjanih besed šče prideni rusk. brusъ, behauener Stamm, porob, venetsk. tudi italj. brusco, Splitter.

IV.

Poznamovanja za barve v venetščini.

Surian,

color bigio o lionato, persiano, Farbe zwischen roth und schwarz, lichtfahl, hrv. po Mikaliju: sur, biondo, flavus, po Belostencu: grisaeus, cinereus, po Habeliču: leucophaeus, po Stuliću: pallidi coloris, surica, rod jastreba, surka, graubrauner Rock, zasurelo vino, sansk. çira, hellgelb, anglosaks. har, lichtgrau, gršk. *σιρός*, blassgelb.

Rosso,

del colore del chermisi, bolg. rus, blond, po Vrančiču rusokos, rusovlas = rosso, Budinič ima: „rusi obraz sunašca izhodi,“ rusk. rusi, žolti, sansk. ruç, lucere, ruš, ornare, litovsk. rusėti, glimmen, brennen. Lat. pisateljji: Plinij, Tertul. imajo: russatus, Lucret. Gellius: russulus, Pallad. in Apul. russeus, gotovo provincializem.

Susi,

tudi *sussi*, *fiorrancio*, colore *giallognolo*, *blassgelb*, rusk. *sizyi*, *bläulich*, venetsk. *susina*, *Pflaumen*, tedaj po barvi, primeri slov. *romih*, *Pflaumengattung*, iz: *romen*, *rumen*, *gelblich*.

Biso,

cenereo, *aschgrau*, ruski *biset*, *grauwerden*, *bisen volos*, *graues Haar*; iz venetšč. francosk. *biset*, *Holztaube*, tedaj po barvi, kakor česk. polsk. rusk. *sivak*, *Taube*. rusk. *sizjak*, *Taube*, po sivi in sizi barvi.

Bruno,

oscuro e nereggiante staroslov. *bron*, *falb*, *aschfalb*, rusk. *bron*, *sědi*, *bronět*, *brunět*, *zorit se*, sansk. *bhradna*, *falb*, torej je dentalec v slovanšč. *izpadel*, česk. *bruna*, *Schimmel* (konj), venetski *bruna*, *notte*, ravno tako v *patavščini*.

Burana,

caligine, rusk. *buryj*, *črnovati*, *buraja* pšenica, *temnaja zrnom*, *burko*, *konj buroj masti*, *burena*, *burenka*, *burnuška*, *buretka*, *bureha*, *buraja korova*, polsk. *bury*, *schwarzroth*. Ta beseda je uže zgoda prišla v latinščino. Uže Festus*) piše: „*burum dicebant antiqui, quod nunc dicimus rufum, unde rustici burram appellant buculam, quae rostrum habet rufum,*“ iz lat. v starofranc. *buir*, *braunroth*.

Bagio,

iz *baglio*, *color di cavallo*, che è *cannellino languido*, srb. *baljav*, korošk. *bal-hast*, tudi *Plautus ima: baliolus*, *schwarz sprenglicht*, *fleckigt*, isto označuje srbsk. slov. *baljav*, take barve je bil *Belizarov konj*, ki mu je dal ime: *Balan*, v sredovečni lat. *balius*, *kastanienfarbig*, rusk. *balъ*, *šar*, *buntfarbig*, *scheckig*, tudi gršk. *βαλιός*, *fleckig*.

Zalo,

color simile a quello del fele (žolč) rusk. *žolina*, *idem*, litovsk. *žalovas*, *grüngelb*.

Moro,

črnkast, rusk. *muryj*, tudi v drugih slovank. narečjih.

Zaranto,

za *zalanto*, ime zelenega ptiča, ki ga Italijan imenuje: *Verdone*, *Verdello*, *Grünling*, *Goldfink*, ta oblika sopet bliže stoji

*) Tudi *Plinius ima burrus*, *rothfarbig*, vendar kolikor meni znano, imajo besedo filologi za tujko.

k slov. them. zal, zel, litov. želti, virere, lat. helvus, gršk. *ζλωρός*, sansk. hari, aglosaks. gelu, starogorenjenemšk. grōni, viridis, gruoti, staronord. groa, nego kikojemu drugemu indogermanskemu.

Zain,

cavallo baio, sauro o morello iz zadin in to = srbsk. čadin, dimast konj, iz čad fumus, čada, zakajena dimasta krava.

Rabican, variegatus je uže bilo gore razloženo. Biso, bruno, zaino, rabican so izključivo slovanske besede, buro je težko latinska sploh, zaranto ima slov. obliko, surian tudi latinščina in grščina ne poznate, bagio in moro ste sicer tudi grškolatinski, ali tudi slovanski, rosso — rusi se sicer pri poznejih lat. pisateljih najde, ali tudi v malo- in velikorušč. polšč., da to besedo gotovo smemo tudi za slovansko imeti. Tudi gršč. pozna *ροθσαυτος*, rothbraun, *ροθσιζω*, ich bin rothbraun; kakor tudi litovsk. ruseti, glimmen, brennen, gotovo sem spada.

Schieto beri: *sčieto*,

puro e dice si del vino. Jaz to besedo izpeljavam iz pravenetske oblike: skydto, katera najbliže stoji k litovsk. skystas, ki je po Schmidtu (Vocal 97) nastala iz skydtas in izraža isti pomen: hell, klar, von Flüssigkeiten. Schmidt to besedo na koreniko naslanja, ki se v sansk. glasi čkad, čkad, schimmern, lat. candere, sorodno gršk. *κάρθαρος* in *Κάρθαλος* sin Helijev. V staroslov. čistъ je dt uže prelazil v st, tako tudi v litov. in prus. skystan (acc.), vendar venetsk. schieto pričuje, da je praslovanska oblika tudi bila: skydtъ. Grimm in Curtuis in drugi primerjajo tudi staronord. heid, serenitas, agsak. hador, in starogorenjenemšk.: heitar, sansk. čkad. Ker italske oblike so: cand, candere, candido, nemore beseda schieto biti italska, nego je pravenetska.

Ponso,

iz poncio, specie di colore come di fuoco, primeri staroprusko: panno, ogenj, goth. fon, funa, ogenj, litov. punike, iskra.

Veneta.

Juvenal (Satyr. VIII v. 169 seq.) piše:

Translatus subito ad Marsos mensamque Sabellam

Contentusque illic veneto duroque cucullo.

Vsi glossatori razlagajo besedo venetus v caeruleus, blau, eisengrau, seladon oder meergrün, in tudi Plinij partije jezdecev v cirku razdeluje: v factio albata, russata, veneta, prasina (lauchgrün). Veneti so tore mogli ljubiti te sorte barve v svojih oblačilih, ker je venetus in caeruleus postalo synonymno. Kakor prebivalci planin ljubijo barve svojih sivih skal in zelenih smerek, in nosijo radi siva oblačila se zelenimi okladki, tako se je gotovo Venetom

prikupila barva sinjega jadranskega morja, katero Jugoslovani sploh: sinje morje imenujejo. To barvo Rusi tudi imenujejo: golubyj, lazur, himmelblau, znamenje, da so nekdanj Rusi golobe sinje barve redili. zato tudi goloba imenujejo: syzjak iz syzi = venetsk. susi. V Moskvi in v drugih mestih velike Rusije redijo trgovci in drugi ljudje trume golobov, in goloba ubiti, oskubsti ali celo jesti je prepovedano. Znano je, da tudi v Benetkah šče denešnji golobe na javne stroške redijo in jih pustijo slobodno se ploditi, kder jim ljubo.

Biavo

di colore azzuro, slov. kraj Mure in pri ogerskih Slovencih plav, caeruleus, Megiser tolmači v fuscus, srbsk. plav, caeruleus, in flavus, rusk. pallidus, tudi lužičkosrb. fahl, v lat. srednjega veka blavus, caeruleus. Sorodne oblike so litovsk: palwas, althd. falo, falawêr mhd. val, valver, staronord. fölr, dansk. palitas, gršk. *πελιός, πολιός*, lat. flavus, gelblich, grünlich. Kakor pomen plav blau in falb označuje, tako venetskoitalisk. biadetto pomenja: modro, himmelblau, v slovanšč. pa bléd, iz katerega je biadetto = bladetto, pallidus, v staroslov. pa *χλωρός*, grüngelb.

V.

Imena ladij in nekterih posodvij.

Sicer imena ladij potujejo po trgovini od naroda do naroda, vendar vtegnejo te primere zbuhati starinoslovce do globljeh preiskovanj, kako in kedar so ta imena prišla od Adrije do obalov Dnjepra.

Gavara, naviglio di mare, rusk. gabara priberežnoje morsko sudno.

Bargio, barchetta, rusk. barža, grebnoe sudno, Ruderschiff.

Gumbare (Filiasi VI. 160), uže tudi znano iz spisov Flodorda, kanonika Rheimskega (+ 966,) v obliki cumba, menda od armorskih Venetov, slov. kumb, kump, Mühlenschiff.

Buzi po Filiasiu starovenetske ladje, ruski: busá, (Dalb 127) dubas, lodka odnoderevka.

Cochi (Filiasi I. c.), starovenetske ladje, rusk. (Dalb 787) kočá, koč, kočmára, ein kleines Schiff.

Prama po Boeriu una specie di naviglio, rusk. porom, srbsk. pram, Fähre, staronord. farms, Schiffsladung, anglosaks. fearm, idem, starogorenjenemšk. farm, Nachen, gršk. *πορμος* iz korenike: par — fahren.

Zattera, flacher Kahn, rusk. katerb, grebnoe sudno, tudi kotora, rod barki rečnago sudna, Flussschiff, tudi venetsk.

zattera je rečna ladja, srb. č a t r a, ratis scirpea, anglešk. kuter, gotovo iz rusčine.

B a t e l o, barchetta capace di uno o due alberi, rusk. b a t ы, iz edne klade dolbeni čoln, korito, iz kakoršnega v zimi krmijo svinje, b a t o v a t, upravljat batom, prešlo tudi v nemšč. B o o t. *) Ker v rusčini ima šče pomen: korito, bi branil slovanskost besede.

C o p a n o, palischermo, ein Boot, slov. k o p a n j a, isto kar rusk. b a t ы, v drugem pomenu, korito, iz korenike kop, graben, tedaj izdolbena klada, izkopana klada.

P i n c o, bastimento di piane molto appianate, che ha la popa longa e levata, rusk. p i n k a, trimačt, sudno. Ker v venetščini p i n c o tudi označuje: babec = bebec, vtegne rusk. p i n k a praslóvanska beseda biti, primeri rusk. p e n ы, oluh, durak, proprie: Strunk, Klotz, tedaj venetsko p i n c o, ein dummer Klotz, in p i n k a iz p e n a izdolben čoln?

Naj ešče tukaj omenim edne besede in sicer: kupa. Ko je Maximinus let. 238 hotel Akvilejo premagati, pa s svojimi vojaci ne mogel bistro dereče reke prekoračiti, mu je dobro došla trgovina z vinom katera je cvela takrat v Akvileji. Našel je tam veliko število praznih lesenih kadi, iz katerih si je most napravil, (glej Herodian 8, 4, 9): *ὑπέβαλον τινας τῶν αἰγυκῶν πολλὰ εἶναι κενὰ οἰνοφόρα σκεύη περιγεροῦς ξύλον ἐν τοῖς ἔρημοις ἀγροῖς* itd.

Julius Capitolinus daja tem velikim kadem ime: cupa, Maximin 22. „ponte itaque cupis facto Maximinus fluvium transivit et de proximo Aquileam obsidere coepit.“ — To besedo uže rabijo Varro, Caesar, Cicero, in beseda je romala po vsem rimskem svetu, tako da najdemo v Trieru rimsk napis (Orelli Nro. 4176), v katerem se omenja delavec kup —: cuparius.

Jezikoslovci imajo besedo za grško *κῦπη*, ali v grščini *κῦπη* se le rablja v pomenu caverna, poznamenovanje za posodo ni Grkom znano, pač pa nahajamo v rusčini: kupor, bočar, kadočnik, kadaš, ki kadi in sode dela, kuporit, bočarit, delat obročno posodo, nemšk. gotovo iz slov.: Kufe, Küper, Kuffner, rusk. tudi kupa, kotel. Da so Kufe, Küper iz slov., pričuje glasnik *k*, ker v nemščini bi mogli najti glasnik *h* in oblike: Hufe, Hüper.

V latinšč. označuje: cupa, Grabnische, v sansk. kûpa, Grube, Höhle, Brunnen, v gršč. *κῦπη*, Vertiefung. Prvotni pomen korenike kup izraža konveksnost: *κύφος*, Bučel, litov. kupā, Haufen, slov. kup, starogorenjenem. hûfó, Haufe, pa tudi konkavnost, sansk. kûpa, Grube, Höhle, gršč. *κῦπη*, Vertiefung, lat. cupa, Grabnische; v slovanšč. kupa, poznamenovanje za kon-

*) Staronord. b a t r, angleško b a t, kymriško b á d, Schiff, brez dvombe od Venetov.

V venetščini tudi chiatta, flacher Kahn, menda iz k r a t a, in se vjema z litovsk. k r o t - o s, Schiff.

kavne posodve, slov. hrv. srb. kupa, kupica, poculum. Beseda je tore obče blago arjanskih jezikov. Konveksnost izraža venetsk. *copo*, embrice, tegola, Dachziegel, konkavnost sopet venetsk. *copa*, la parte concava deretana tra il collo e la nuca, litov. kupra, Höcker, Buckel.

Caravella iz carabella, starosl. korablъ, bulg. korab, hrv. korablja, starosrb. korablj, rusk. korablъ. Uže Isidoru je znano carabus, parvascapha. Ime je prišlo od ruskih Slovanov na jug. Ruska oblika je iz prvotne: krablъ, kakor gorod iz grad, moroz iz mraz, dolon in dlan, vorota iz vrata, ker ruski jezik vse metath. oblike, ki so nastale iz prvotnega: *ar*, kakor gradъ iz gardъ, vrata iz varta itd. razveže v *or*. Pralovanska oblika je tore bila karblъ iz korenike karb, einschneiden, ausschneiden, aushöhlen, ruski: karbat, zarezat, česk. krab, Einschnitt*), tedaj karblъ, krablъ, korablъ izrezana, izdolbena klada. Korenika karb označuje pa tudi: winden, flechten, zato staroslov. krabiy, fiscella e vimine plexa, novoslov. krabulja, rusk. korobъ, litov. karbija, tako da korablъ lahko tudi izraža ladjo, šajko, ki je napravljena iz golov (Baumstämme), ki so s trtami zvezani.

Sorodno je island. karfi, navis, skand. karf, navigii. genus, kakor s krabij — korobъ, island. körf, sportula, canistrum, dansk. kurv, nemšk. Korb, primeri: kerben, anglosaks. ce-orfan, einschneiden.

Gondola in Sandoni ste bili uže v prvi razpravi razloženi; Lanza, Lancina se lahko tolmači, ako ne obvelja razlaga iz: landia, nazalirana oblika za: ladija, iz: lank, tako da v besedi tiči pomen dolbine, Vertiefung, Krümmung. Pomen dolbovanja je v slovanščini stvarjal poznamenovanja za čolne, tako ruski: dolbanec, dolbuška, čoln. Ker uže v grščini nahajamo *κίραβος*, navigii genus, nam to pričuje, da so ruski Slovani uže zgodaj veslariili po grškem morju. Vsekako pa je krab — korab — karfi lastnina severoevropskih indogermanskih plemen Slovanov in Germanov, jugoslovanska grška in italaska (romanska) plemena so dobila ime in ladjo od Rusov. V grščini se *κίραβος* nahaja le pri pisateljih poznejše dobe, v znamenje, da beseda ni pragraška.

Mastelo,

Zuber, Waschkessel, je iz mač-telo = mačtlo, ker glasnik č venetšč. spreminja v s, primeri masena = macinato, masenà = macinato, masenin = macineta; tedaj iz korenike: mak, makati, močiti, namočiti, rusk. makanica, dolga

*) Litovsk. karbas, ein mit Einschnitten versehenes Querholz am Hintertheile des Schiffes.

visoka kad, v kateri se sveče namakajo, masteler, colui, che fa masteli. *)

Mastra,

mada, deza, Backtrog, ničke, specie di vaso di legno, in cui sim-pasta il pane, iz mačtra posoda, v kateri se testo maca, slov. macati, ruski macat, bit rokami, kneten. Suffix tra najdeš v besedi vi-tra; iz mastra je venetsk. mastruzzar, schiacciare, drücken, kneten, pressen. Primeri sčē litov. mak-oti, kneten.

Stua.

Stua obznačuje po Boeriu: specie di forno, o fornello noto, che serve a riscaldare la stanza.

Stua da sugar, arnese di legna fatto a foggio di tamburro o di trabacca per uso di scaldare e asciugare la biancheria, Gestell zum Wäsche trocknen.

Stua-ro-la, stuolo, quell arnese di latta o di ferro fatto a cono, con cui si smorzano i lumi, stuar, estinguere ammorzare lume cola stua — stuarola.

Stua je le moglo nastati iz: stuva in to iz: stuba, ker glasnik v venetščini izpehuje, primeri: paon iz pavon, in b v v spremenja, bevare iz bibere. To potrduje italj. stufa, Badstube, Ofen, stufare, das Schwitzbad brauchen, Badestube halten, fig. dämpfen, überdrüssig machen, stufato, gedämpftes Fleisch, stufo, überdrüssig = gedämpft, venetsk. stuar, übermässig sich ansaufen, primeri nemšk. einen Dampf bekommen.

Sorodne so tem venetskoitaliskim besedam: staronord. stofa, aglosak. stofe, eng. stove, künstlich erwärmtes Zimmer, Badestube, starogorenjenem. stubâ, stupâ, heizbares Zimmer, Badezimmer. V slovanskih narečjih najdemo rusk. z vokalnim predvdar-kom, kakor v besedah: volga in ivolga, zgaga in izgaga, spoln in ispoln: i-stbba, druga slovanska narečja so besedo spačile v: i-stob-ka, i-steb-ka — i-zdeb-ka, y-zdba — i-zba itd. Miklošič ima te besede za tujke iz nemščine sprejete, Schmeller pa dvomi nad nemškim početkom besede stubâ. Ker se je v venetščini ohranila stua v pomenih: peč, forno, dalje: Gestell zum Wäschetrocknen, conisch gemachtes Geräth, Werkzeug (arnese) zum Lichtauslöschchen, tedaj je stua iz jezika starih Venetov izrastlo, in ne iz nemščine prišlo, jaz celo trdim z Schmellerjem, da so germanske: stofa, stubâ itd. iz slovanščine, v kateri je tudi prvotni pomen besede: stoba, stuba obznačeval posodvo, orodje za kurenje, in sčē le pozneje se je izobrazil pomen: zakurjena,

*) Mastelo po prosth. iz mastlo in to iz mačtlo, suffix tlo najdeš v besedi vi-tlo = lat. trum v ara-trum, česk. mutato t in d: ora-dlo, ši-dlo.

segreta hiša. Korenika besed je stab, podaljšana iz sta, stati, sansk. stabhnoti, stabilire, fulcire, immobilem reddere. tudi stubh, iz nazal. oblike: stambh. Ta korenika je stvarila poznamenovanja za stoječe reči, postavim sansk. stumba, Pfosten, starogorenjenemšk.: stamph, Klotz, Stock, Mörserkeule, staronord. staup, staronemšk. stouf, poculum, cantharus, ein stehendes Geschirr, slov. stopica, Milchtopf, srbsk. stublina, ein hohler aufrechtstehender Stamm, der als Wasserbehälter dient, staroslov. stublъ, puteus.

Stuba v venetšč. v pomenu: peč, je tore: das aufrechtstehende Gefäss — stoječa posodva, v kateri so ogenj napravili in hišo zakurili, ali pa označuje stub, stebel, truncus — ploh, ki se je v hiši užgal, vendar za prvotni pomen: stabile, stoječe, govorite: stua, Gestell zum Wäschetrocknen, in stuarola, konisch — aufrecht stehendes Geschirr zum Lichtauslöschen, kakor tudi: stoviglie, Töpfergeschirr = germ. stamph, steaf, in slov. stopa, stopica, aufrechtstehender Milchtopf pri medjimurskih Slovencih. Visokoučeni Johannes Schmidt (Vocal. 156) piše: Ahd. stouf, poculum ist vom Stehen herannt, wie griech. *στάυρος*, vendar mu ne priglasujem, da bi slov. stopa, stopica bile iz nemšk. izposojene. Venetskoital. stoviglie je iz stopilje.

Sem spada tudi agsak. stýp-el, step el, turris, das aufrechtstehende. Ker sta koreniki stab — stap — stub — stup tudi slovanščini vlastoviti, ne moremo zanikati, da bi nebi tudi slovanščina iz njih stvarila besed: stъba, in ker je venetščina ohranila v svoje: stua = stuba, pomen posodve, orodja za kurjenje, ogrevanje hiš, in germanski jeziki le ože pomene: Badestube, künstlich erwärmtes Zimmer, se sme trditi, da je venetsko-slov. stuba izvirniša, in obznačuje stoječo posodvo, v kateri se je ogenj zakuril, da se hiša segreje. Obširno o tej koreniki in jeni tvarinah govori bistroumni prof. dr. Johannes Schmidt v svoji izvrstni knjigi: Zur Geschichte des indogerm. Vocalismus, str. 128 in 154 seq. Litovsk. stebiu, ich strecke mich in die Höhe, nartočneje razlaga besedo stuba. Iz te korenike je tudi slov. stъblo tudi stъblъ, caudex, in iz te venetsko: stibio, znano med ribiči mesteca Chioggia, kateri s to besedo izražajo isto, kar Italijan z besedo sciocchino, Thor, Dummkopf, Narr, po pravem neukretnež, štorast, čokast, neotesan človek, primeri nemško: Klotz, dummer Klotz., Strunk, slov. penъ, Klotz, penjalo, Dummkopf. Stibio je iz stebлъ po vokalizovanem l^u, kakor venet. pavion iz pavillon, nebbia iz nebula.

Bacin,

arnese, che serve per lavarsi le mani et altri usi coll' acqua, slov. bakus, Krug, Festus ima bacar, Weingeschirr, Virgil baccar, Aul. Gellius baucalium, Trinkgeschirr. Vse te besede imajo

filologi za nelatinske, primeri staroslov. бѣѣ-ва, kač, sod, bulg. бѣклицѣ, litov. bač-ka, rusk. bočka; iz venetske je franc. baçin.

Boria,

sod; uže Festus pozna posodvo: burrhanicum, srb. burad collect. Fässer, burača, eine lederne Flasche, burav, bauchig, bolg. burija, Fass, rusk. buraček, ein Gefäss aus Bast, venetsk. borochia, lederne Weinflasche.

Barilo,

vaso di legno fatto a doghe, come la botte, serb. barilo, ruski: barylo, ein hölzernes Wassergefäss. Ker jo Srb tudi imenuje: bremenica, je barilo iz korenike bar, ferre, ein Traggefäss.

Cain,

iz cavin in to iz prvotnega cabin, vaso per lavarsi le mani e il viso, primeri srb. kab-elka, rusk. čabelka, Schale, iz venetsk. je franc. cabine, kad za kopanje, umivanje, primeri šče srbsk. kabao, Wassereimer, slov. in rusk. čeber, srbsk. kabast = burat, bauchig, kabljari, opifex urnarius, kablič, kabličica, Eimerchen.

Iz cabin je tudi franc. cabinet, izvorno sobica, v kateri je stal kabin za umivanje. Ker je ta sobica bolj na skrivnem, je pozneje obviknol pomen za skrivnostno kancelijo. Primeri ešče staroslov. kablъ, novoslov. kabelj, kebel, kobelj, poznamenovanja za posodo, vedrica, mernik, iz slovanšč. nemšk. Kübl, litov. kibiras, Eimer; starosl. ѣбѣръ, *) labrum, česk. caba. **)

Morise,

iz morice in to = murica, cilinderförmiger Becher, staroslov. žmulъ, novoslov. žmulj, srbsk. žmul, poculum; glasnik ž je odpadel in l prelazil v r, kakor v venetsk. besedi: splendor = splendor, morise tore = žmurica, žmulica.

Zara,

urna, rusk. čara, poculum, polsk. czara, starosl. čara, poculum. Jugoslovani te besede ne poznajo, tore pravenetska. Sorodno je staronord. ker, Gefäss, Krug, starogorenjenem. char, Gefäss, sansk. karaka, Krug.

*) Tore ne iz nemšk. zwibar, Gefäss mit zwei Handhaben, ker uže v litovšč. nahajamo kibiras (Geitler litau. Stud. 65).

**) Staroslov. ѣванъ, sextarius popačeno: džban, žban, pa se vjema z litovsk. kawine, Mörser.

Bossolo,

vaseto di legno, per uso di riporvi dentro qualche cosa, litovsk. bosas, Fass (Geitler, Litauische Studien, str. 62.).

Bota,

sod. Uže v prvej razpravi sem svojil to besedo Slovanom in rekel, da v besedi tiči pomen: vezana scilicet posodva. Primerjal sem slov. besedi bat in butara in opomnil, da v sansk. bat označuje vezati. Po enacih nazorih je sansk. bandha, Behälter, kubandha, grosses Fass (proprie wie gebunden!). Fick in Zehetmaier primerjata lat. fid-elia, Fässchen, in gršk. *πίδ-ος*, Fass, *πίδαρη*, Bottung, tore Diezov *βουτίς* propade. Omenjena jezikoslovca sicer tudi agsak. bodig, pot-achâ, nemšk. Bottich sem stavita, tudi Boot, ladja, mogoče, vendar nisem šče prepričan. Vsekako pa botta ni italaska beseda, ker grkolat. ima obliko: *πι* — fid, nego venetska, in je iz venetščine prešla v romanske jezike. Staroslov. бѣтаръ, botarъ, dolium, nema nihče za neslovansko besedo. Kakor sansk. bandha označuje: Rumpf, tako tudi rusk. батъ, (glej razlago besede batello) anglešk. bod-y, Rumpf. Omenil sem uže tudi, da venetskoital. botte škorenj izvirno tudi označuje, das Angebundene, primeri: Bundschuhe, krpky, opanke iz o in pna, umspannen, unwinden, umbinden. V lat. srednjega veka se rabi: botones (plural) v pomenu zapone (Schnallen) in botonatus idem quod fibulatus, tore je moral izvirni pomen vezanja znan biti. V srednjem veku je bota, sod, sploh bilo v latinščini znano, ker v raznih postavah se rabi beseda botagium, za denar, ki se je moral gospodski plačati, da se je smelo vino v sodih krčmariti.

„Quel' due pezzi del fondo, che dal mezzulle alla strema parte si congiungono alla botte“ — imenuje Venetčan penole. Ker Boerio penola tolmači v: bietta, zagozda tore penole iz pнь, in v ruščini se po Dalju dendenešnji rabi pen-ek v pomenu: zatyčka, gvozd, Keil. Venetske besede: zine, zene, Fasskiemen, litov. žaunos, Fischkiemen, sem že omenil. Korenika je zu, zi-jat, zevati, žvati, zato slov. in srb. žvalo, fauces, litovsk. žuw-is, Fisch. Prvotni pomen: klaffen.*) Stajerski Nemci in za njimi štirski Slovenci kraj nemške meje imenujejo: Fasskiemen, Frosch, froši, tedaj poznamenovanje po živali, ki rada zija.

„Il corpo o gonfiezza nela mezzo d' una bote“ pa Venetčan imenuje: panza iz pancia, iz korenike panč, staroslov. pačā, se: inflor, tedaj: das Aufgedunsene, zato mu je panza tudi: Wanst, Dickbauch. Temu, kar Nемец imenuje: Spundblatt, reče

*) Sorodno sansk. ha iz gha zend. za, auseinander gehen, gršk. *χέσις*, das Klaffen, lat. hiare, gähnen, klaffen, althd. gien, gähnen.

Venetčan *cocon* = kukon, razlago te besede glej pri besedi: *cocola*.

Ker so poznamenovanja za razne dele soda slovanska, gotovo tudi poznamenovanje za sod sam —: *bota*. Iz *bota* je tudi *botiglia* v vsih romanskih jezicih.

Vendar od *bota* se ima razločiti venetsk. *bozza*, misura di liquidi, to je iz *boccia*, staroslov. *bokъ*, *cavitas*, tore *bozza* vas *cavum*, ein *Hohlmass*. Uže sem v drugi razpravi omenil, da korenika *panč*, *inflari*, se je edino ohranila v slovanščini in v sansk., gder *panč* označuje *dilatate*, *extendere*.

Galato,

quel luogo, dove si tingono (färben) le pelli, menda iz srbsk. *galiti*, *nigrescere*, kraj, gder se kože *galijo* — črnijo, ali pa iz korenike: *gal*, *hüllen*, *bedecken*, iz ktere je *žalъ*, *ripa*, in *žalъ*, *sepulcrum*, *žalnik*, *tumulus*, pa ne iz *žaliti*, kakor se v obče razlaga.

VI.

Imena za oblačila.

Uže v prvi razpravi sem omenil več imen za oblačila Venetov; tukaj hočem nekoliko novih preje neomenjenih poznamenovani navesti. Uže Rimljani so se čudili lepi in prilični obleki Venetov, in iz kronike svetogallskega meniha (glej Pertz II. 760) zvemo, da so si dvorjani Karola Velikega, ko se je v Italii mudil, na sejmu v Pavii, kamor so Venetčani svoje blago na sejem privražali, nakupili obilo dragocenih oblačil. Sicer tudi oblačila in njihova imena potujejo od naroda do naroda, vendar so venetska imena oblačil tako starodavna in imajo slovansko lice, da se sme trditi, ka so večidel pravenetska lastnina. Hočemo tukaj nekatere pretrasevati.

Ropiglia

chiamava si una specie di gonellino di seta nera, che nei tempi estivi portavano Patrizii, affibbiato ai lombi sotto la toga itd. glej Boerio sub voce: *vesta*.

Ker Venetčan rad glasnik *l* zmenja *rom* govoreč: *splendor* za *splendor*, *sparo* za *spalo*, tedaj je *ropiglia* = *lopiglia* in se vjema z rusk. *lop-atъ*, *lopatina*, prosto oblačilo, srbsk. *lapat*, *panni particula*, lit. *lopas*, idem, sorodno je gršk. *λωπος*, *Kleid*, *Mantel*, jede *Umhüllung*.*)

*) Priravnaj *patav. carpeta*, oblačilo, staroslov. *krpina*.

Crosina,

ime za oblačilo je metath. oblika za *corsina*, rusk. korzno, korzenb, plašč, korzovati, crispus, tedaj izvirno kožuh, Schafpelz. Staronem. *cursina*, srednjn. *kürsen*, novon. *Kürschner*, v lat. srednjega veka: *crusna* so iz slovanščine, staročesk: *krzno*.

Crosato,

farsetto, *Jacke*, *camiciula*, je tkano oblačilo, primeri staroslov. *krosno*, *textura*, srbsk. *krosna*, *Weberstuhl*, po armorskih Venetih, ki so se v tako imenovani *Venedotii* na Britanskem naselili bili, je prešlo to ime in oblačilo tudi v kornsko narčje: *kreis*, *camisia*.

Sarza,

iz *sargia* sem uže v prvi razpravi poskusil razložiti, vendar mi se ne dozdeva temeljita (iz *srst*, *Wolle*), ker v rusčini najdem *sarženik*, ponitnik, sukna, menda boljše srbsk. *srznuti*, *anspannen*. Ako je rusk. *sarga*, kakor se v kazanskem narčju ova veli, slovanska beseda, bi utegnila *sarza* — *sarženik* označevati *Schafwollenkleid*. V venetšč. *sarza* sorta di *pano lano ordinario*.

Sagia,

veste agiata, italj. *saia* lat. *sagum*, je uže tudi bilo razloženo in rečeno, da šče slovanšč. in litovšč. pozna *thema sag* v pomenu: *haften*, *verknüpfen*, *binden*. Znano je bilo to oblačilo starim Keltom, pa tudi Litvoslovanom: *sagis*, ein *Reisekleid* der *Litauerinen* (glej *Geitler Litau. Stud.* pag. 107).*) Isto označuje:

Gabano,

slov. *kaban*, *kabanica*, polsk. *kabat*, litov. *kabu*, *kabet*, *heften*, *hangen*, rusk. *skabit*, *skaba*, *Haftel*, sem spada tudi venetsk. *copeneghen* = *kepenjek*, slovašk. *kabat*, *Weste*.

Zupone,

giubbone, rusk. *župan*, topla vrhna odeja, tudi *župun*, *zipun*, kakor v venetščini: *zipon*, polsk. *župan*, litovsk. *župonas*. *Korenika žup* označuje tegere, zato staroslov. *župelište*, *conditorium*, sansk. *gup*, tegere, tore *župan* = toga, iz tego.

Robone,

je uže bilo razloženo v drugi razpravi, naj šče se tukaj pridene, da tudi gotščina ima *reaf*, *vestis lintea*; anglosaks. *raub*, jeli izvirno ali pa izposojeno, ne morem določiti.

*) Celó Indom, ker v sansk. najdemo *saddža*, *Kleid*.

Gonella,

sansk. goni, oblačilo, srbsk. gunj, slov. gunja, malorusk. huna, Oberkleid der Landleute, rusk. gunja. Ker ime tega oblačila je znano med severnimi in južnimi Slovani, imam gonella za pravenetsko.

Giobba,

hrv. guba, lodix, srbsk. guba, gubenića, stragulum, malorusk. hubańa, Oberkleid.

Cotus,

tudi contus, starosrb. kontuš, rusk. kuntoš, polsk. kontusz, slov. kontuš, kontušek, tudi staropers.; gotovo sorodno sledeče:

Cotta, cotella,

srednjelat. cotta, starosl. kotyga vestis, slov. kute, plural. Lappen, srednjenem. Kutte. Jaz mislim, da je cotta — kotyga slaba oblika in sorodno zè sansk.: kantha, lat. cento, staronem. hadar.

Tabaro,

plašč, bolg. tabarin, Mantel, prešlo tudi v franc. in sredjenemšč. tabard — daphart.

Bernia,

fu detto ad una veste da donna a foggia di mantello, primeri staroslov. brńnia, lorica, lacerna, novoslov. brnja, Hader; Lappen, brnjavec, Haderlump.

Braghesse,

je iz braccia, rusk. brjuki in braky. Uže v prvi razpravi sem skusil to ime razjasniti, vendar sub judice lis manebit. Venetsko braghese je iz brachesse, tedaj thema brak. Slov. brguše, breguše bi tore bile od Venetčanov? ali kako? Brguše, bregeše le poznajo Slovenci med Muro in Dravo kraj Ščavnice in Pesnice, ki platnene odprte brguše nosijo. Beseda ne znana goriskim ni kranjskim ne koroškimi Slovincem, tako da ne bi trdil, ka brguše in braghese je jedno ista beseda. Slovenskoštajerske brguše je madžarska — tore mongolskotartarska nošnja, zagorski Horvati nje imenujejo bize, odtod ime Bizelsko, Bizelanci, ker tudi prebivalci tega na Hrvaško mejaščekga kraja nosijo bize.

Braccia niso bile obče oblačilo Gallov. Plinij (18, 17) imenuje provincijo Narbonensis: braccata (dnešnji Depart. de l'

Aude) „pars Galliae fuit aliquando braccata nunc Narbonensis.“ Kaj pa, ko bi Galli braccae bili sprejeli od Venetov armorskih ali pa venetskih in beseda nebi bila gallska? Ovid (Eleg. 7 v. 49, eleg. 10 v. 33), celo pri Sauromatih omenja to oblačilo, „pellibus et laxis arcent mala frigora braccis“ — „pro patrio cultu persica bracca tegit.“ Jeli so prebivalci „geticum litus“ hlače tako imenovali, ali je Ovid iz Italije to besedo prinesel s seboj v prognanstvo?

Prepuščam prihodnjim starino- in jezikoslovcem, naj točno določijo. Dalje naprej še zopet pridem nazaj na to besedo.

Cocula.

capiscione, la veste di sopra che portano i Monaci, con cappuccio.

Uže sem v „Letopisu Matice slov.“ obširno govoril o tem oblačilu, katero je bilo starodavnim Venetom vlastovito, kakor stare podobščine na beneških spomenikih pričujejo, in ne šče davno da je adrijanskim Primorcem bilo obče navadno. Da beseda ni latinska, spoznajo vsi starinoslovci. Diefenbach (Orig. europ. 240 seq.) je to besedo med keltiške besede prijel, dasiravno stari Kelti neso nosili kukuljice, in ime in oblačilo šče je le prišlo v Britanijo s krščanskim meništvom v 8. stoletji. Vse oblike te besede v romanščini in novokeltščini so nabrane pri Diefenbachu na omenjenem mestu, in pretresovanje teh oblik se lahko bere v mojem gore navedenem spisu. Jaz sem besedo kukula prvokrat izpeljeval iz them. kuk, spitzig, in sem kukuljico imel za: vestimentum cacuminatum, vendar, ker nam je venetščina ohranila verb. cozzonar, scozzonar, iz: coccionar, scoccionar, je naravnije, ako iz tega izvajamo ime cocula. Označuje pa ta verb. vpregati, berzdati, osedliti konja, tedaj se vjema zě sansk. kač — kačate, binden, gürten, litovsk. kink-au, kink-yti, gürten, binden, tudi v sansk. se najde v močni obliki: kanč, kánči (fem.) Gürtel. V srbsč. imamo z močno obliko: kanč-celo, Bund, v bolg. v slabi obliki: kač-ul, Kopfbund, kačè, vezat, v slov. kyka in kyka, Haarzopf; sem spada dalje srbsk. kačar victor, kačati, vicnuti se, sich winden, slov. kača, serpens, srb. kočiti, kolo zavezati, zavreti, ruski: kačat, kolebat, schaukeln = winden, kačka, reca, ker njen hod je kolebajoč. Dalje slov. kučma, Haube, hrv. kukurjav, einen Schopf habend, einen Haarbund habend = sansk. kankana, Schopf, kankata, greben, slov. kukma, Haarschopf, srb. kukuljica, Haarflechte, venetsk. cocognelo = kukunjalo, Haarzopf. *) Kakor Srb imenuje ptico, Schopflereche kukmarka, slov. kukuljača, tako Venetčan: scozzeta iz scoccietta. Oblika venetska coc = kuk, ker Venetčan u spreminja v o primeri: corbo = curvus, je torej na slov. glasovski stopnji, Latin

*) Venetsk. cucar, einen beim Schopf nehmen.

ima: cingo, cingere, tedaj bliže litovsk. kinkan, Grk: *zax* v besedi *úxúúov*, Ringmauer, German, goth. hahhan, schnüren, binden, zato hahar, tudi iz goth. v hrvatsšč. carnifex, proprie: der Schnürer, Binder, staronemški hachul, plašč, in baš z hachul se vjema staroslov. kukulj, toraj oblačilo, ki se opaše, priveže, v pomenu = sag, in kaban. Kukulj v staroslov. tudi: pallium. Schmidt in Corssen izvajata cuculus iz kalclare.

Trebellius Pollio, zelo pozen lat. pisatelj omenja (in Claudio cap. XVII) oblačila: „cucutia villosa duo.“ To besedo je on mogel sprejeti ali od Venetov ali pa od slovanskih Norikov in Panonov, ker cucutium = kukuc — kukuč je edino slovanska oblika, sansk. kañkuka, eng. anschliessende Bekleidung des Oberkörpers, Panzer, Wams, Mieder. Mnogi sklepi, konkavne in konveksne krivuline trupla inajo poznamenovanja po tej koreniki, slov. kukč, Hüftbein, litov. kinka, Hesse, aglosaks. hoh, ¹⁾ calx, sansk. kuká, weibliche Brust, slov. kUCA, vulva, srbsk. čuk-alj, Hackse, zato srbsk. čukun — ded, Urgrossvater, ex cuius femure creverunt posterii, primeri: koleno, genu in pokolenje posteritas ²⁾. Iz te korenike tudi ime reke: Kōkra, v starejih pisnih Kankra, ker vijugasto teče, dalje kukumar = agurek, venetsk. cogoma, v lat. srednjega veka cucuma, starosrbsk. kukuma, hirnula, staroslov. kukšiš, urceus; malorusk. kukva, sod; tudi vijoče se rastline; srb. kukolj, die Wicken, kukurjak, kukurčič, in več drugih. Sem spada česk. chocholuš = srbsk. kukuljava, alauda cristata, chochol, crista, polsk. chochol, Kapuze, crista avium, Schopf, hrv. huhor. huhorjav, Schopf, schopfig, dalje venetsk. cochier, nemšk. Kutscher, proprie: der Pferdeanspanner, litov. kink-yti, Pferde anspannen, gürten, venetsk. scozonar, cavalcare un cavallo non ancora avezzo al freno, scoco, sfreno, ungezügelt, tudi rusk. kuka, peden, primeri nemško Spanne, iz: spannen, pridene šče sansk. kāká, Strick, kākana, Schnur, slov. koena (Janež.) idem.

Martial omenja (Epig. I, 54) nekega: bardo cucullus. Glasatori so mislili pri razlagi te besede na keltske Barde, drugi na illyrski rodič: Bardai, narbolje nam razložijo besedo venetsk. bardar, Pferde rüsten, bardella Pferdegeschirr, tedaj je bardo cucullus ona kukuljica, ki se konju čez glavo potegne, ³⁾ in je sorodno staroslov. brzda, frenum, capistrum, in z je vrinjen kakor v besedah: zvezda ⁴⁾, gnezdo, v lat. srednjega veka:

¹⁾ Srednjenem. hahse, Kniebug an den Hinterbeinen.

²⁾ Iz te korenike tudi litovsk.: kuike, Elle, česk. kyčel, Hüftbein, litov. kinksoti, gekrümmt sitzen.

³⁾ S katero se plašljiv, divji konj brzda.

⁴⁾ Primeri latvijsk. barzda = barda, brada.

barda, Pferdegeschirr. Konjski hlapeci in kočijaši so morali od nekdanj že slabo sloveti, ker je venetšč. iz tega them. stvarila: bardasta, Schandbube, giovane leggeri e di poco giudicio. V staroslov. brzdenik, *brzdъnikъ*, auriga proprie: Zügler, Zügelhalter. Venetsko barda, Pferdeharnisch, je tore izvirno: camus, capistrum, frenum, jeli je nemšk. brittil, kar je prešlo v starofrancoščino: bridel, a brid, praserodno, ali pa iz venetskoslovanšč. izposojeno, ne upam si določiti. Barda, Brzda bi jaz izvajal iz korenike: brd, sansk. vardh; findere, scindere, slov. brditi, acure *), zato starosl. brady, ascia, securis, novoslov. bradlja, bradelj, bradčka, srbsk. bradva, bolg. bradъ из slovanšč. magjarsk. in rumunsk. bard, nemšk. barta, die Hellebarde, tedaj bardar izvirno konja brditi, ostriti, v usta mu djati brdito orodje — Gebiss, katero ga reže in tako kroti. Iz iste korenike je: brdo, acutus mons, brdo, Weberkamm, greben, ker brdi tkanino, sorodno je menda vritan, starosaks. einschneiden, einritzen, staronord. po odpadlem v: reitr, Furchen, goth. vritis, Punkt, Strich, mhd. riz, nemšk. Riss. V gršč. in lat. nisem dosle našel te korenike, ako ne: *ἄρο-ις*, Pfeilspitze, Stachel.

VIII.

Imena za obutala.

Kaligy — caligae.

V slovanskih jezicah mahajamo mnogo besed, katere se imajo za tujke, in vendar so prave domačice, tako postavim: kaligy, kaligovky, kaligy, kaliky, rusk. po Dalju: obuv iz holsta (grobes Gewebe, Leinwand), iz ravdugi (irhe — ovnove ali kozje kože), soleae, staroslov. kaligy, soleae latinski: caligae ali bolje: calligae, Kniestiefeln. Besedi se le morate izpeljati iz lat. callus, Haut, tudi callum, schwillendicke Haut, odtod: callosus, harte Haut habend, callositas, Härte (Seribon. Veget. Tertul.); callosae olivae (Columel.) trde olive, callere, imeti tolsto, grobo kožo, metaph. callere, gefühllos sein, callidus, listig, proprie: der viele Häute hat.

*) Iz iste korenike brd je tudi staroslov. bridost, acrimonia, bridъkъ, acutus, srb. brid, acies in staroslov. bridati, stringere, je proprie: brzdati, frenare. Praslovanski ar, cerkvenoslov. pъ postane ri, primeri hrib iz hrb, grič iz grč, nodus terrae, bosanski srđec iz srđec, vrba iz vrba itd. Venetsk. bria iz brida (po izpehnenem d kakor caena iz caena, catena) frenum, brzda. Venetščina tore ne vtika glasnika z pred d.

Tudi keltska narečja poznajo to besedo in sicer gälščina: *calum, callus, calla, durus*.

V sansk. najdem: *khalla*, lederner Schlauch. V venetščini: *calo, pelle indurita*, eine hart gemachte, gegerbte Haut. Ker besedo najdemo tudi v slov. zna *calo* tudi pravenetska biti.

Poglejmo v slovanščino; tukaj nahajamo slov. *kaliti* (železo), das Eisen härten, srbsk. *kalevo*, Gerbebank, nastroj, na katerem se koža kali. Posebno bogata je ruščina. Tam nahajamo ešče razve gore omenjenih poznamevauj za obuvi iz oglajene kože: *kaligvy**) etc. *kaljanoj*, tvrdi, kaljana koža, gegerbte Haut, *kaljet* — kožo na solnci utrdit, *kalčelyj* tovar, gorčaja i sležavšaja sja koža, eine abgelegene, erhärtete Haut, *kalčt*, korjavit, kožančt, sich mit einer Haut umziehen, *kalita*, kožnaja torba, mešok, tudi staroslov., tedaj ne arabska *kheritha*; primeri šče rusk. *zakaljavat*,**) *durum reddere*, litov. *kalti*, hämmern. Tako so tudi slov. imena *Kaligar* in *Kaligarič* domača, in ne lat. *caligarius*. — V venetšč. *galegher*, črevljjar = *kaligar*, italščina te besede ne pozna.

Mestier,

ciabatta, črevelj, srbsk. *mestva*, lederner Strumpf, ruski mešti, Schuhe, ruski: *мостовье*, nedodelana koža.

Pappuzzer,

pianellaio, Pantofelmacher, *papučar*, srbsk. *papuče*, rusk. *papuši*, štany, čarky, Stiefel *papuša*, zvjazka suhих listov, *papušat*, tobakovo perje vezat, venetski: *papiglioti*, in iz tega franc. *papillote*, je menda v kakej zvezi.***)

Carpia

in *scarpia*, Schuh, Stiefel; razve slov. *krplje*, Schneeschuhe, slovašk. *krpky*, Schuhe, staroprusk. *kurpe*, Schuhe, šče prideni: litovsk. *skerpeczkes*, Strümpfe. Imena obutalov: *zarvata*, *zavata*, italj. *ciabatta* pri Catullu *carbatina*, Xenophontu: *καρβατινῆ*, rusk. po vokaliz. *čeboti*, polsk. *čobot*, litov. *čebatas*, pers. *čâbâtar* so uže bile omenjene v prvi razpravi, kakor tudi venetsk. *botte*, škornji, bolg. in slov. *botuši*, rusk. *botaly*, polsk. *bot*. Venetsk. *zarvata* je iz *karbata*, tedaj

*) Tudi rusk. *kaloši*, *kaloški*, *Kalosen*, sem spada, venetsk. *galoscie*, Ueberschuhe.

**) Rumunsk. *FLIECKE*, duro. *caled*, *durus*.

***) *Papiglioti*, zusammengewickeltes, zusammengerolltes Papier. Kako je nastalo rusk. *papuša* in *papušat*, die durren Blätter zusammenrollen, zusammenwickeln? Tore *papuče* das zusammengewickelte Leder in druga roba, iz katere se *papuče* delajo.

Catullova: carbatina izvirno venetska oblika. Kakor carpia krpky, kurpe, iz korenike karp, rezat, zarezat, tako karbatina iz karb, rusk. karbat, zarezat, zarubit, in s tem popravim svojo prvo razlago v Vestniku. V ruščini korpat in korpat, slov. krpati zašivati odejo, tudi v rušč. korpat, ryt, dret, rezat, kolupat. Tudi pomen: viti, tkati ima korenika karp, staroslov. krpa, textura, litovsk. metath. kraip-yti, wenden, drehen. *)

Baxcae,

po Pliniju neki črevlji, ruski: bakšce, črevlji. Dalje nahajamo staronord. buxa, škand. byxa, dansk. buxe, tibiolae braccæ.

Dodatki.

Nagossa

tudi negosso, rete da pescare a modo della Rivale (tela) annotata ad una pertica con due bastoncelli a tanti da una parte. Uže v drugi razpravi sem prvo zmoto popravil in pokazal na koreniko: nag, knüpfen, flechten, binden, sansk. nah-yati, binden, knüpfen, iz nagh-yati, in sem rekel, da se ima srbsk. neg-ve, puto, compes, Fussfesseln, iz te korenike izvajati. Isto označuje staroslov. nъž-a, nъž-iti, lat. nec-to, nexum, nexus, binden, knüpfen; zend. nazda, verbunden, v rusč. niz-at, binden, knüpfen, menda tudi polsk. s-noz-a, Jochriemen, gotovo pa nemšk. nahan, nähen. Oblika nagossa, izgovori: nagoša; je menda stvarjena, kakor rusk. lěv-ša, prav-ša, ladoša, ali pa stoji, ker Venetčan glasnik *u* spreminja *v o* za: naguša, in zaradi suffiksa primeri rusk. gorbuša, Šichel. Naguša tore isto, kar rusk. sět, Netz, iz korenike *si*, ligare.

Bega,

rissa, contesa, contrasto, Zank, Streit. Sorodno je starogorn. bâk, Streit, bâgan, pâgan, zanken, hadern, streiten. Prvotni pomen: govoriti, tedaj isto, kar nemško: wörteln = zanken, to pričuje sorodno irsk. faighim, govorim, faigle, words, conversation, v rusč. baganá, taranta, Plapperer, anglosaks. bâg, rühen, brüsten = sprechen, grosssprechen, slov. baglati, zudringlich reden, betteln, sansk. bhadž, sprechen.

Croar

o crovar, cadere giù, niederwärts, hinunter fallen. Crovar je iz cropar, ker venetščina glasnik *p* spreminja v *v*, tedaj slov. kropiti, staroslov. kropá, gutta, Tropfen. V slovanšč. nahajamo sicer pomena: aspergere in stillare; vendar venetščina šče je

ohranila glagol in prvotni pomen korenike: krop. Primeri analog. althd. tropho, Tropfen, in staronord. drupa, demitti, litovsk. dribti, herabfallen.

Božestvo Geryo.

Suetonius (in Tib. 14) pripoveda, da je Tiberius, predno se je podal na boj v Illyricum, vprašal orakul Geryov pri Patavu — „mox, cum Illyricum petens juxta Patavium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontem talos aureos jaceret, evenit, ut summum numerum jacti ab eo ostenderent; hodieque visuntur sub aqua hi tali.“

Uže Klaudian nerazumivši venetskega božanstva je venetsko božestvo Geryo zmešal z mytičnim kraljem — rege trimembri — hišpanskih otokov: Geryonom, katerega so grški basnoslovci popisovali s tremi glavami in krilatega, ki je pasel stado Solnca, in kateremu je Herkules odpeljal goveda. Vsak bode lahko se prepričal, da je Klaudianova bosa, in da tukaj imamo z domačim venetskim božestvom opraviti, ki je bilo ob enem božestvo boja, ker le na takošno se je Tiberius v boj se podavši obrnil. Božestva boja pa so bila v slovanski mythologiji božestva solnca (glej Hanuš Myth. 380), in ta so bila ob ednem božestva vedeževanja. Vode, posebno jezera pa so starodavnim Slovanom dajala znamenja prihodnih dogodeb. Tako je pri polabskih Slovanih vir „Glomazi“ bljuval kri in pepel, če se je boj približeval (Dithmar Chron. I. p. 8 ed. R. Steinheim). Ti Slovani so čestili kot božestvo boja: Gerovita (Vita St. Otton. III. cap. 7 p. 502). Ker pa *g* pred *e* prelazi tudi v *ž*, so ga imenovali tudi Žero-vit, zato Saxo Gramm. (XIV. pag. 321) poročuje, da je Svantevit „mutato nonnihil dialecto Serovitus apud alios est nominatus.“ Ne samo o Venetih se poroča, da so bili miroljubivo ljudstvo, tudi o severnih Slovanih pišejo istovrstni letopisci, da so v boj šli le prisiljeni, kedar je šlo za svobodo in brambo domovine. Takrat so vzdignili črno vojsko, in so imeli posebne zvonove, s katerimi so na boj pozivali (glej Hanuš l. c). Prav naravno je bilo tore božestvo boja imenovati: kličočega, pozivajočega, in drugega venetski Geryo in polabskoslov. Gerovit ne označujeta.

Korenika gar, ger izraža pomene: klicati, pozivati, metaf. hvaliti, čestiti, slaviti, sansk. džar-ate, rauschen, rufen, anrufen, v vedskih narečjih: laudare, celebrare, gršk. ᾠή-v-ς, Stimme, Ruf, ᾠή-v-ς, irsk. goirim, clamo, staronord. kall-a, rufen, althd. kurr-an, schreien, rauschen, knarren. V litoslov. nahajamo in sicer litov. gir-iu, girti, rühmen, gyra, Ruhm, geras, slaven, staroslov. žer-e-lo, qorí, vox; iz te korenike tudi: žereць, sacerdos, tedaj: clamans, vocans, ali pa: celebrans, laudans. Z daljšim determinativnim suffiksom, staroprusk. gerbu, dico, loquor, slov. metath. žrebam, oro, molim, česk. žrebam, ich

bettele, odtod starosl. žrěbъ, sors, Loos, kar je komu rečeno, urečeno,*) zato vtegne Geryo, kateri je iz v vodo vrženih kostek (Würfel) prorical — isto pomeniti, kar žerecъ, v starosl. pismih: *iegevs*, sacerdos, izvorno: clamans, loquens, laudans, celebrans, precans, in šče le pozneje, ker so z molitvami, hvalami, slavljemjem darovi zedinjeni: immolans. sacrificans.

Obliko Geryo izpričuje starosrbsko ime: Bartyo, боѣо, Bonio (pri Zamětk. Mikuckega).

Ešče cesar Aurelian (270—275) se je posluževal teh „aponinae sortes“ (Flav. Vopisc. in Firmo cap. 3.), znamenje, kako imenit je bil ta orakul. Starosl. žerecъ izvajata iz korenike gar, sonare, clamare, laudare etc., tudi Miklošič in Fick.

Razločuje pa se od te korenike ne sicer v glasu, marveč v pomenu, korenika: gar, schlingen, verschlucken, sansk. girati, gršk. gder *g* prestopi v β — βορέ, Frass, lat. vorare iz gvorare, litovsk. geriu, trinke, slov. žerem, starosl. žrą, žrěti, schlingen, in tudi venetščina je ešče ohranila:

Zernar,

pranzare, mangiar bene e di buon gusto. Boerio misli, da je zernar „corrotto“ iz: desinare, franc. dejeuner, a moti se, ker to besedo Venetščan razgovetno izgovarja: disnar, disnada. V sansk. ešče iz te korenike: gara, Trank, litovsk. gira, Trank. Primeri razlago besed garlin, in gherlin.

Tretja korenika gar, označuje: conteri, gebrechlich, morsch werden, zerfetzt, verschrumpft, zerdrückt werden, in iz te je slov. žrno, lat. granum, nemšk. Korn, Kern, žrnov, starosl. žrěka, superior molae lapis, starosl. zrěti, iz zairti, reif werden, zrěbъ iz zairel, venetsk. gheriglio, orehovo jedro, vide ibi!

Olandina,

così chiama si una rete fatta di filo semplice per prendere la allode. Ker v venetščini naglas *v* odpada, primeri: ose = voce, tedaj olandina za: volandina. V venetšč. pa mesto prvotnega *a* pogostem nahajamo *o*, tore iz valandina, in ta beseda se vjema z litovsk. varanda, Schlinge (Geitler, Litau. Stud. 119).

Degagna,

Zugnetz = deganja, se zamore le iz one korenike razložiti, iz ktere slov. dega (Janež.), Zug, Jochriemen, starosl. dęb, Riem, Zugseil, dęgilъ, salix, proprie: Bindbaum, srb. dugme, globus fibulatorius. Razve germanščine in slovanšč. drugi arjanski

*) Dr. Johannes Schmidt, veleumen filolog, stavlja žrěbъ k staroprusk. girbin, število, Vocalism. II. 208.

jezici te besede ne poznajo, staronord. tengja, verbunden, tengsl (pural), Seile, Taue.

Braga,

- 1) anello di ferro anche di legno, che si conficca attraverso per tenere insieme e unite le comessure.
- 2) braga, suspensorio, quel arnese, che ripare l'ernia, Bruchband.
- 3) braga, fascia che cinge.
- 4) braga, stracciale, Schwanzriemen.
- 5) bragagna, rete lunga e larga, che ha il ritroso, la quale gittata in mare strascina un pezzo e poi si cava fuori coi pesci.

Po vseh teh razlagah tiči v besedi braga pomen: pritisnjenja, priklepanja, privezanja.

V rusčini najdem bragi plur., kanati (Stricke), kojimi opisyvajut sudno, krugovye perlini (vrvice), novoslov. blazniti, impedire = premere, ligare, blazna, impedimentum = ligatio, pressio, Druck, *) blazniti, adulari, je po pravem pritisnotti koga, Jemanden an sich drücken, in ker je tako djanje nepošteno, zato menda staroslov. blaznъ, scandalum, staroslov. blazniti, tudi pomenja *πλανίτ*, decipere, tedaj uže figur. slov. blazina, Kissen, tedaj ono, kar se stiska, v venetšč. šče je tudi znan pomen stiskavanja, bragagnar, gualcire, zerdrücken, sorodno je got. pragyan, drücken, drängen sansk. upa — barha iz: upa — bargha, Kissen, Polster, was man drückt, staroprusk. balgnas, Reitkissen. Grkoitalšč. ne nič ohranila od te korenike. Venetsk. tudi bragoto, stropa, vrv, braghier, Bruchbandmacher. Menda iz te korenike tudi: braghe, braghese, quella parte del vestito, cce cuopre dalla cintura (Gürtel) al ginocchio (koleno), slov. breguše, tudi sežejo od pasa do kolen, tedaj subligaculum, Bindhose, in beseda in oblačilo je izvirno venetsko, in oboje je prišlo h Keltom in Rimljanom. Znamenito je, da se ova pokrajina, v kateri so Galli prebivali, in katera je segala na mejo Venetov, je velela: braccata, kar pričuje, da niso vsi Kelti „braccas“ nosili, nego le gorenjeitalski, in ti so lahko oblačilo in njegovo ime sprejeli od Venetov.

Ker je venetščina ohranila toliko besed, katere vse pomen pritiskanja, privezavanja, pripasovanja, izražajo, smemo vse te besede za pravenetske imeti.

Cantina,

cella soterranea, pri polabskih Slovanih: kontina, „erant autem in civitate stettinensi continae quatuor, sed una ex his mirabili cultura et artificio constructa fuit (glej: Anonym. hist. v Script. rerum bamberg, pag. 680), Tempelhalle, staroslov. kanšta iz:

*) Rusk. blagoj, dumm, česk. blazen, Narr, litov. blógas, blóznas, Narr, je tore: pressus, ligatus mente.

kantja, Wohnung, Gemach, Kammer, sorodno got. v slabi obliki: hethjon, Kammer, anglosaks. headhor, receptaculum. Korenika kat, kant označuje: condere servare, bulg. kŭta, servare, sansk. čat-ati, verbergen.

Lea,

za leda, in to iz leta, Koth, Pfützte, česk. latovisko, Sumpf, Pfützte, rusk. lat-ath, v močvirni rastoča trava, caltha palustris, staroprusk. laydis, jilovica, althd. letto.

Ganzega,

allegrezza eccessiva manifestata con gesti. Iskati moramo koreniko: „gang“, ker ganzega je iz: gangega, ker v venetšč. je ge = ze, primeri: zente = gente, ega je suffiks ika, tedaj gangika. V sansk. najdemo: džangha, Bein, Fuss, iz glagola: džamhati = džamghati, mit den Händen und Füßen zapeln, v litovšč. žengiu, žengti, schreiten, slov. gugati, schaukeln, gugavica, Hutsche, rusk. gugatsja iz gangatsja = guljat v ravno tem pomenu, ki ga ima ganzega, to je gangika, gangica, gugica.

Gomena,

canapo il piu grosso delle navi. Ogni gomona è composta de tre gherlini, Ankertau. Ker je ta vrh sestavljena in zgnetena iz treh „gherlini“, to je iz trojih vrpeev, tedaj moramo iskati koreniko, ki izraža pomen: gnesti, in le v grščini in slovanščini tako nahajamo, gršk. γέμω, vollgedrückt sein, γόμος, Ladung, Fracht, Gepäck, γεμίζω, befrachten, starslov. žemā, žemti, comprimere, tedaj gomona = gamina, funis compressus. Gomina tore stoji na prvi glasovski stopnji. V rusčini najdemo: žemnut, žomkat, žamkat, tiskat, gnesti, žom, gnet, dalje: gož, konec čepnih kanatov, das Mittelband, der Dreschflegelriemen. Venetsk. garlin, gherlin, pa gotovo iz korenike: gar, schlingen, odkod grlo, proprie: Schlingloch, tedaj gherlin, das Geschlungene.*)

Arela,

arnese tessuto di canucee palustri, iz trstja spletena posoda, v srbšč. najdemo: arnjevi, (plur.), ein Dach aus Rohrmatten, tedaj isti thema, kakor v lat. ar-undo, Schilfrohr, und o je suffix, primeri: hir-undo. Dalje si besede ne upam razlagati.

*) Iz te korenike ima Venetčan tudi: garlon, melolontha vulgaris (Linée), insetto, che rode foglie di tutti alberi, tedaj sopet das schlingende, verschlingende Insect, insectum deglutiens, sansk. girati, schlingen, litovsk. redup. go-gil-oti, schlingen.

Racola,

rana arborea, Laubfrosch, racoletta, anas querquedula. Oboji živali ste dobili imeni po rakovanji (schreien), staroslov. rakaja, rakati, schreien, litovsk. rekiu — rekti, schreien, rusk. rokotat, schreien, rokot, grom, rokoš, praska, slov. raca, reca, Ente, iz iste korenike, sorodno gršk. ῥ-λακ-ov, lat. loquor, locutus, primeri šče srbsk. rakoliti, gackern, kokoš rakoli, kad hoče, da znese.

Tedaj rakola, žival, ki rakoli. Reco racoletta tudi Venetčan imenuje crecola, starosl. krek-tati, coaxare, kreč-et, avis genus. Slov. rohtač, Frosch, ima tudi ime po glasu, iz: rohtati, rohneti.

Chiassar,

far romore, je nastalo iz clasciar, tore thema klask, primeri sansk. krakš brausen, tönnen, sorodno gršk. κλάζω, κράζω, ῥ-κραγ-ov, κλώσσω, iz: κλωκω, lat. crocio, clango, litov. krakin, brausen, von der See, slov. krakati, goth. hlah-jan, novon. lachen, starosl. klakol, campana, zvon, tedaj instrumentum sonans, venetsk. chiassar najbližje stoji slovansk. klak — klaksati, po prestavi glasnikov klaskati, primeri slov. klesk, Schnalzer, z bičem kleskati, schnalzen, štajerskonemšk. iz slov. kleschen, die Thür zukleschen, t. j. mit Geräusch zumachen.

Lagar,

voce antiqua, lasciare, questo termine e tuttavia usato nel vernacolo Bergamesca, dove dice si lagá per lasciare. Lagar je iz lacar, primeri litovsk. leku, ich lasse, lėkas, übriggelassen, kar je najbližje bergamsk. lagar, sorodno gršk. λείπω, lat. linquo, liceo, licet, licitari, freilassen.

Criar,

iz cridar, rauschen, tönen, sansk. kradate, rauschen, gršk. κελίδει, tönen, rauschen, agsaks. hrutan, rauschen, slovensk. hlidim, hlideti, rauschen, veter hliidi. V slov. je glasnik *k* prestopil v *h*, kar večkrat najdemo. Iz venetsk. criar je franc. crier.

Tarma

tignuola, Schabe, se vjema z rusk. тля, Schabe, Motte, rusk. tljaja je iz starosl. tlenja metath oblika za telnja in ta iz: ternja.

Cresson,

nasturzio aquatico, slov. kreša, nemšk. Brunnkresse, čigava je prednost?

Pantano,

Sumpf, menda iz one korenike, iz katere rusk. pantëha, razina, Spalt, iz pat, ausbreiten, weitmachen? primeri analog. rusk. žabina, jazvina, jama, iz korenike: žab, klaffen.

Picagio,

iz picaglio = pikalь, Stengel, prijavnaj šče rusk. pika, holst, pikovica, končik nosa.

Cataizza

iz catarizza, contesa, Zank, razve staroslov. kotera, rixa šče prideni rusk. kotora, razder, kotornik, Zaenker, kotoritsja, zanken. Da je cataizza po vokaliz. r^u iz catarizza, potrduje beseda venetska: cataradegho = cataradicus, litigoso.

Cuslanus.

V venetski pokrajini se je našel spominek z rimskim napisom: Cuslano sacrum L. Octavius. C. F. Crassus, L. C. Octavi, L. F. Martialis (glej Fabretti, Glossarium, str. 186). Kamen je pozneje bil v Verono prenešen. Jaz bi trdil, da je Kuzlan božanstvo kuzel, (Schmidarbeiten), ruski: kuzlo, Schmidarbeit, staroslov. kuznъ, res e metallo cuso factea, kuzньсь, χαλκός, faber.

Korenika je ku, kova, kujem, polsk. kuć, litov. in latvijsk. kau. Sorodno je althd. bouwan, aglosak. heawan, mthd. houwen, nhd. hauen. Latinsčina ima z determinat. sufiksom d — cudo, cusum, in: in-cud (incus) = slov. nakovo. Več besed latinščina ni ohranila. Venetšč. ima cugnar, battere et improntar le monete, Münzen prägen, schlagen, katara beseda bliže stoji k slovanskemu tematku ku — kov, nego lat. cud. Iz venetšč. je beseda prišla v pismo italšč. coniare, znamenje, da ni latinska, kakor sploh lat. cudere italjanščina ne pozna, pomen kovati izraža: fabbricare alla fucina, battere il ferro a caldo a freddo, kovač je: fabro, maniscalco, kovačnica: fucina, edino nakvo imenuje: incudine po lat., Venetčan pa ancuzene, kar sopet bliže stoji slovansk. kuznъ nego k lat. incud. *) Praepoz. venetsk. an se strinja zè staroslov. an = an, postavim antk, stamen, kar se utika, an-rodъ, stultus, proprie: entartet. Novoslov. premeče glasnika, zato: naroden mesto an roden. Ohranil se je stari an v osebnih imenih: An-dolšek = Vodolšek, Inthaler, krivo se piše: Vodušek, ker krajem, gder so Vodušeki doma, se pravi: Vodole = Andole. Venetčan tudi nakvo imenuje: tasso, tassa, pa mu je Schlag, Stoss, česki tasati, schlagen, stossen. Kuzlan bi tore bil venetsk. Vulkan, božestvo kuzla.

*) Sicer: ancuzene je tudi lahko nastalo iz ancudione, ker di = z, primeri zorno = diurno.

Petolar,

parlando di uccelletti, cantuzzare, tedaj iz staroslov. рѣта, avis, kakor рѣта, kakor рѣтиѣ.

Marangon.

Boerio tolmači v: falegname, drvodelec, der Holzarbeiten aufführt, Zimmermann, Tischler; vendar se mi dozdeva, da to ne prvoten pomen. Ker venetščina rada menja glasnik *r* z *l*om, smemo staviti obliko: malangon, ia iskati v novih slavjanskih narečjih obliko: maluga, maljuga = maranga — maljanga. V srbščini pa maljuga označuje drvo, s katerim zabijajo v zemljo kole, brvna itd., eine grosse Ramme.

Ker ne samo v Benetkih, nego tudi v drugih starih mestih venetskih, so morali zavoljo vode in močvirnega sveta pôde staviti na kole (Pfähle), in te dobro zabijati, in se pri zabijanji posluževati malang, — maljug, — je vtegnilo poznamenovanje za drvo-delca — *tesara*: marangon obče postati, dasiravno prvotno pomenja: delavca z maljugo. Korenika *mar* — *mal*, pomenja: mlatiti, tlačiti, iz nje je srb. malj, Hammer, Schlägel, lat. martulus, franc. marteau, starosl. mlatъ. Ker maljuga mlati po brvnih, kolih, ki se v globočino porivajo, je poznamenovanje naravno. Malj, ki se tudi rabi pri razkalanji dreves, tedaj marangon = malangon, malugon sopet primerno za poznamenovanje: legnamaro, za človeka „che lavora di legname.“ Ruski *mary* (plur) pavementum, tore tudi ne drugo nego ono, kar je z mlačeno, *) primeri: lat. pavementum, Estrich, iz pavio, pavire, schlagen, pavementum = geschlagener Boden, tako da marangon se vjema v zmyslu z lat. pavementarius.

Iz iste korenike je venetsk. marantega = marantica, donna vecchia, deforme, aggrinzata, tedaj stlačena, zmleta ženska. Marangoni so tore maljugoni, tundentes, tudiatores, Leute, die ihre Arbeit im Hauen und Schlagen verrichten.

Grungo,

iz crungo, la stropella, colla quale si lega il fascio di lino, gotovo iz kragъ, staroslov. kražiti, cingere. Sorodno: lat. clingere, gürten, anglsak. hlenc-a, Kette.

Chioco,

Büschel, Büschel Haare, Werg, iz cloco, kakor chiovo iz clavis, rusk. klockъ, Büschel, polsk. klak, idem, tudi Zotte, Werg,

*) Ruski *mar*, nasip, sopka, (Haufen), tore tudi izvirno pomenja: natlačeno, nabito, in venetsk. marelar, pokošeno travo na kupe devati, poznamenuje: tlačiti mlatiti.

staroslov. кѣлкѣ, trama, slov. kolč-a, Büschel Flachs, das manj gedörret und geschlagen zum Brecheln verabreicht. *Chioco* tudi označuje: pijan biti, menda po onih nazorih, kakor nemšk. einen Zopf, Haarbeutel haben.

Gremir,

sich entsetzen, vor Schauder aufschreien, rusk. gremět, laut aufschreien.

Blitri.

To besedo rabi Abbate Parini; označuje človeka, ki bebasto, neumno govori, Boerio razlaga besedo: blitri v italjansko: *dappocaccio*, dumm, ungereimt, unpassend, primeri srb. blutiti, govoriti koje šta brez prilike, blutiš, qui ineptit blutjenje, ineptia.

Zocco,

v italjšč. *ciocco*, pezzo grosso di legno, srbsk. čok-ot, Weinstock, rusk. čeka, čekot, zatyčka, gvozd, Keil, slov. čok, Rumpf eines Baumes, rusk. čakat, sekati, tedaj isto, kar slov. porob, rusk. brus, das abgehauene Stück Holz.

Baban,

scioccone, neumnež, slov. bebec, rusk. bob-yčč, glup človek.

Bada,

iz vada, maniera, rusk. vada, ponorovka, Richtschnur, Gewohnheit. Venetšč. rada čreda glasnik v s glasnikom b na primer: bolpe = volpe, lisica.

Bagia

iz baglia, scherzo, rusk. balovat, šaliti, slov. baluziti, plauschen, balušnik, Plauscher.

Crielo,

chiamasi ognuno de que' lunghi pezzzi, che uniti insieme compongono la rezzola, rede da tratta, rusk. krylena, verša, Netz, krylo, stěny nevoda.

Asegio,

iz aseglio = azlb, pungolo, stimolo, koroškoslov. azn, bodalo, s kojim vele priganjajo, rusk. az-vo, stimulus.

Matasar,

gaukeln, tanzen, matacin, Gaukler, rusk. matasitsja, krivljat, motatsja, rusk. matas, korčila, Dreher, Gaukler.

Cocha, cocheta,

gallinella, rusk. koč, kočet, pětuh, srbsk. kočina, Pflünerhaus. Piščeta Venetčan tudi kliče: curra, curra! (slov. kure) coche, coche! modo di chiamar le galline.

Pantiera,

termino degli uccelatori, chiama si una sorte di rete da uccelare, che si tende al capo d'una siepe, zanjka, Fangstrick, Hangnetz, litovski: pantis, Strick, staroslov. panto, Fussstrick, novoslov. pota, rusk. puto, češki: pouto iz panto, polski pęto iz staroslov. pantaja, pantati, nectere, venetsk. pantesar, respirar con affanno, mit Beängstigung, Zuschnürung der Brust athmen. Litovšč. ima pinti in panoti, flechten, verwickeln, pynč, Geflecht.

Bruco,

Raupe, tudi italj. Ker imena črvov, molov imajo sploh početek svoj iz grizenja, prejedanja in iz zvokov, ki jih izdajajo, primeri: mol iz korenike mal, conterere, lat. tarmit, Behrwurm, iz korenike tar, žužel, iz žuž, sansk. gudž, sonare, hrv. žuzanj, strepitus, slovaški gendžat, sonare itd., tudi pri besedi bruco smemo iskati koreniko, katera označuje grizenje in glas, ki ga hrustanje napravi, in v srbsč. najdemo brë-kati, plätschern, brukati = krohotati, mit lautem Gelächter einem spotten, gršk. βρόχω, knirschen, mit den Zähnen klappern, βρογμός, das Knirschen, βροῦχος, Art Heuschrecke, menda tudi venetskoital. bruma, Holzworm, iz: brukma po izpadlem guturalcu, kar je v slovanščini in latinščini navadno, primeri staroslov. lomъ, palus, iz lokmъ, lat. lumen za: lukmen.

Kakor se je iz pomena: hronstat, rusk. хрѣстат, sonum edere, izobrazil pomen razjedanja, razgrizenja slov. hrustat,*) grammeln, mit Geräusch zerkauen, zerbeisen, in iz te korenike staroslov. hrastъ, locusta, novoslov. hrošč, Maikäfer, polabsk-slov. chranst, Holzkäfer, tako tudi v gršč. βρόχω, beissen, zerkauen. Ker v slovanšč. nahajamo: brukati, brčati, rusk. bručat, staroslov. v močni obliki brččati, sonare, zna bruco tako dobro venetsko biti, kakor βρόχω in βροῦχος grško.**)

*) Zato staroslov. hręstavec, cartilago, Knorpel, tudi: hręstъkъ, novosl. hrustec, hrustanec.

**) Ne smemo terjati, da bi se v venetščini sploh nahajale ednaka poimenovanja za živali; to tudi v slovanskih narečjih ne, tako na primer Rusi krta tudi imenujejo: rytik iz ryti = rovati, podgano: krysa, meresea: kaban, Srb sovo — uto, itd. Slov. tnaver ne poznajo drugi slovanski jezici.

Naj tukaj omenim neke navade starih Venetčanov. Sv. Avgustin poročuje (contra Festum VI), da so Venetčani črve jedli: „animalium corpora, quae non de concubitu oriuntur, sicut sunt innumerabilia genera vermium, quorum nonnullos edunt quaedam Venetiae regiones“. To navado črva *ξυλοφάγος* jesti je našel sv. Hieronim tudi ob Pontu in v Phrygii. Ob Pontu v Paphlagonii pa so po poročilu vseh starih klasičnih pisateljev jadranski Veneti stanovali, predno so se na jadransko primorje bili izselili. Sv. Hieronim (contra Jovianum responsio III. 3. ed. Vallassi II. 533) piše: „in Ponto et Phrygia vermes albos et obesos, qui nigello capite sunt et nascuntur in lignorum carie pro magnis redditibus paterfamilias exigit, et quomodo apud nos attagen et scarus in deliciis computatur, ita apud illos *ξυλοφάγον* comedisse luxuria est.“ —

Jeli je ta *ξυλοφάγος* sedanji škodljivi tuaver (to je prava pisava, iz tna, scindo, novoslav. tmem, teti; (ljudstvo sicer tudi govori knaver, vendar po izmeni glasnika *t s k*, primeri tretji in treki)? Črva, „che nasce nella carne secca e la rode“ imenuje Venetčan: marmegia = marmeglia, primeri tej besedi polsk. marmotać, susurrare, sansk. marmara, sussurus.

Baldoria,

pompa, gotovo izvorno: hruš, Lärm, Gepolter (primeri srednjegornemšk. braht, Lärm, novonemšk. Pracht, pompa), beseda se je ohranila v litovšč. baldyti, baldoti, klopfen, poltern, baldas, Stössel, sorodno nemšk. poltern. Razve teh jezikov nikjer ne znano. V rusšč. tudi baldon, Klachelsuppe, slov. in rusk. balda, Prügel.

Lesena,

„sporto o oggetto, quella parte d' un edificio, che sporge (hervorragt) in fuori dal muro maestro e dicesi anche spaldo, Erker Vorsprung, quei membretti, che risaltano dalla dirittura perpendicolare degli armadii, degli stipi, e di altre loro manufatture, come sono cornici, colonette e simili“, primeri rusk. lësa, Gerüst, česk. lisa, srbsk. ljesica diminut. dorsum pedis aut manus, slov. lesa, craticula. Znano je, da so Venetčani svoje hiše morali na kole staviti, bile so tore lesene in svisli in oslice iz vej in protja spletene. V rusščini se šče rabi beseda: lës-inka v pomenu: prot, vëtká, hvorostinka. Ker plotna vrata so tudi iz lesink, zato slov. tudi lesa v pomenu: Fallthür, geflochtenes Thor, proprie: vrata iz protja. Lesa v slov. tudi spletena posodva, na ktorej sad sušijo, dalje rešeto pri vodi, da ribe skoz ne plavajo, tudi ruski leska, rešëtká. Da se ima pri besedi lesena na spleteni del hrama misliti, pričuje italj. poznamenovanje sporto iz spar, winden, flechten, part. perf. pass. spar to, gršk. σπάρτον in σπάρτη

Seil, lat. sporta = *σπίρη*, geflochtener Korb, litovsk. spartas, Band, italj. sporta, Korb, sportellare, das Pfortchen aufmachen, leso odpreti, sportello, Einlassthürchen, sporto, Vorsprung, Erker. Ako ta razlaga ne obvelja zaradi tega, ker besedo lesena izgovarja Venetčan, kakor: lezena, in venetsk. s se je izobrazil iz c, č, tedaj lesena iz lecena, in znamo vzeti za razlago slov. lecati, staroslov. lękat, lęcat, beugen, biegen, vertiefen, leca, Predigtstuhl, proprie Vertiefung, gršk. *λεξιόνη*, Mulde, in lesena je: lecena = lečina Beugung, Bug, krumm gebogen. Menda tudi iz tega them. venetsk. liesena, subbia, Schusterahle, proprie: das krummgebogene Instrument, primeri starosl. lą k - ot, lą k - o ta, hamus.

Brisiole,

carbonata, Rostbraten, slov. bržolica, idem, sansk. bhardž, rösten, lat. frigo, gršk. *φρύγω*, umbriski: frehtu = frictum, prusk. birga v besedi: au-birgo, Garbräter, latv. birga, Qualm.

Sermione.

Jezero, ki se dendenešnji veli lago di Garda, za Rimljanov Benacus, to je Benak, močvirna, primeri: Ben-at-ky, močviren kraj na Českem, Ben-et-ki, močviren kraj v fari sv. Tomaža blizu Lutomera, Ben-et-ki, ves tik cirkniškega jezera, — ina polostrov imenovan: Sermione, za Rimljanov Sirmio. Uže Virgil (Georg II, 100) je popeval o tem jezeru, da odmeva jekom svojega valovja, in resnico teh besed očče denes lahko potnik spozna, ker iz tirolskih gor in dolin pihajoči vetrovi jezero tako razburijo, da šče skušeni plavci si vsakokrat ne upajo s svojimi ladjami na jezero.

Ta polostrov je daroval cesar Augustus svojemu ljubimeu pesniku Catullu, kateri je imel tam svojo palačo, kopel in parmo (Grotte). V XXXI pesmi ad „Sirmionem paeninsulam“, je Catull prekrasno popisal lepoto tega polotoka, in ga imenuje: „venusta Sirmio.“

Uže Gilferding je opomnil, da ime Sirmio napotuje na mesto z enakim imenom, ki je stalo v Panonii, in da je v Panonii moglo z Veneti sorodno ljudstvo prebivati. Gilferding je pri razlagi imena kazal na *sr̥m̥*, in je bil blizo pravega pomena. Jaz hočem ta thema obširniše razložiti.

Korenika je sar, ki v sansk. označuje: gehen, eilen, strömen, iz te je sansk. sar-ma, das Gehen, ruski: sar-ma, Stromschnelle, Wasserfall, Wassergetöse (Dalj s. v.), gršk. *ὄρμη*, Eile, Andrang *ἄλ-μα*, Sprung, lat. salio, sal-t-o, litov. sel-ti laziti, slov. sel, Bothe, propie Geher, seliti se, selitva, siedeln, übersiedeln = wohin anders gehen. Sirmio = *Sr̥m̥io*, je tore:

Ort der Stromschnelle, des Wasserfalls, des Wassergetöses, in v takem kraji je stal panonski: Sirmium (dnešnja Mitrovica) in pa polostrov benaškega jezera.

V slovanskem in germanskem jeziku pa rad se glasnik *t* vtakne za glasnikom *s*, zato vsi kritični jezikoslovci iz korenike *sar* = koreniki: *sru* izvajajo nemško: *strom*, *strom*, slov. *ostrov* in *struga*.

Tak *epenth. t* nahajamo v besedah starosl. *strъshenъ*, *crabro*, *sršen*, *strčžaja*, *custodio*, litov. *sergu*, *strъnъ*, *stipula*, za *srъnъ* itd. Tako tudi *strъmъ* iz *srъmъ*, kar pomenja: *declivis*, *praeceps*, *strmiti se*, *impetum capere*, *strmlenie*, *impetus*. isto, kar gršk. *ὄρμη*. Poznamenovanje je nastalo po istem nazoru, kakor nemšk. *abschüssig* iz *schliessen* = *schnellen*.

Isto *epenth.* nahajamo v starosl. besedi: *strada*, *humiditas*, *stradovъnъ*, mel *favis compositum*, der Honig in den Waben. Veleumni filolog dr. Johannes Schmidt ¹⁾ je bistroumno dokazal, da so vse te besede iz korenike: *sar* = *sru* z daljim determinat. suffixom: *dh* — *sardh*, *metath. sradh*, in da se iz te korenike ima izpeljavati tudi nemšk. *stradan*, *fervere*, mhd. *streden* — *brausen*, anglosak. *stredan*, *spritzen*, althd. *struot*, močvirna, in slov. *strъdъ*, česk. *stred*, staropolsko *stredž*, Honig, tedaj: *τὸ ὑγρόν*, *das flüssige, nasse, feuchte*.

Tudi staroslov. *strada*, *ἀμείρονος*, *Mühe*, *Anstrengung*, *schwere*, *saure Arbeit*, je menda, kakor nemški *stredo*, *fervor dici*, iz te korenike, rusk. *po-strad-at*, *auf dem Felde arbeiten*, latvijsk. *stradat*, *operari*, ker težko delo je poganjanje, pospeševanje telesnih moči, ein Drängen, Beschleunigen der Kräfte, in ker to prinese moko, trpljenje, zato *stradati* starosl. *pati*, *cruciari*, *novoslov. fame laborare*.

Thema *strъd* me napotuje zopet na ime panonskega mesta: *Stridon*, v katerem je bil rojen sv. Hieronymus. Uže sem v „Vestniku“ pri razlagi tega imena kazal na ta thema, in rekel, da *Stridon* ima enako koreniko z besedo: *strd*, sedaj njen prvotni pomen poznamo, in mesto je, ako ne po *strdi* (mel), lahko ime dobilo po *stradi* — *strъdi*, močvirni. Denes nje ljudstvo izgovarja: *Strigova*, a znano je, da *st* se rado izgovarja kot *št*, in *d* čreda z *g*, primeri *mezdra* in *mezgra*, *nozdry* in *nozgry*, *dnesin gnes*, česk. *židle moravsk.* *žigle*, slovašk. *glhy* za *dlhy* itd. Iz korenike *sardh* je tudi *ὄδος*, v pomenih: *Gang*, *Weg*, *Rauschen*, *Brausen*.

Podajmo se zopet nazaj h *Catullu*. Ta pesnik ima besedo v svojih pesmah in *sicer: ploxenum V XCVII v. 5. seq.*, kder o *Aemiliu* govori, pravi, da ima čelusti *ploxeni* podobne.

¹⁾ Zum indogerm. Vocalismus II, 283 seq.

„— — hoc (os) dentes sesquipedales

Gingivas vero habet ploxeni veteris.“ —

Uže Quintilian (Institut. I, 5) je Catullu to tujko oponašal, in rekel: Catullus ploxenum circa Padum invenit; in Festus nam pove, da je „ploxenum capsus in cisio“ in Diefenbach (Origines evrop. 401) je dokazal, da je ploxenum, geflochtener Wagenkorb, kripa, samo da je besedo imel za keltsko, ali vsaj za ligursko. Vendar zna prav dobro venetska biti.

Korenika te besede je plak, gršk. πλέκω, lat. plecto, goth. flachta, althd. flechtan, litov. plaikstyti v besedi: suplaikstyti, verwickeln, verflechten, fig. verwirren, slov. pletą, plesti. Kakor je uže Miklošič spoznal, je: „consona finalis radicis plek ante t ejecta.“

Ker šče v litovšč. nahajamo: plaikstyti, je tudi venetščina znala korenični glasnik k poznati, in tako plok sen nastati iz them. plok — suffixom: snb kakor: ba-snb iz them. ba, pč-snb iz pč. Suffiksi — sa — eso, esna, so se nahajajo v slovanščini, primeri rusk. plak-sa, der Weiner, lož-esna, die Gebärmutter, kol-eso, Rad — pel-so, ple-so, Sumpf, See.

Gutturalce them. plak — plek se je tudi šče ohranil v slovenski besedi: plesk-ov-ica, Fimmel, männlicher Hanf, kar je le iz plek-so-v-ica se izobraziti moglo, kakor tudi polsk. ploskon iz plok-son, tako da se obe besedi smeta priravnovati k nemšk. Flach-s. Drugače razlaga polsk. ploskon veleumni prof. dr. Johannes Schmidt, da je ploskon iz polskon nastalo in da spada k: plonny, unfruchtbar (glej Vocalism. II. 133. 494). V novokeltskih narečjih tudi gutturalca ne najdemo, kakor besede: plethu, pleat v kymerščini pričajo, ker besede korn. plegya, brit. plega, kym. plyg, so iz lat. plica, plicare. Česk. paskonna, Hanf, menda iz pas in konna, kakor pasrbb iz pas in rbb — tedaj paskonna, Nebenhanf, Stiefhanf.

Trippa,

lo stesso, che ventre, trippa (plural), busecchie, Kaldaunen, primeri slov. vamp, venter, in vampi, blek, venter in bleki, tripa za, ventraia, tripper, che vende trippa, trippera, donna venditrice di trippa, die Fleckverkäuferin.

Uže Diezu so se vse te besede zdele neitalske, in vpraša: kdo bode razjasnil njih početek?

Jaz sem prvokrat poskusil besedo trippa razložiti iz litov. tarpau, tarp-ti, gedeihen, dick — stark werden, sansk. tarpati, sich sättigen, satt sein, laben, grško: τρέφω, nähren, füttern, slov. trepljak, ein dicker, unbeholfener Mensch.

Vsi ti pomeni bi bili naravni za poznamenovanje vampa, trebuha, vendar verjetniša in bolj prepričevalna je razlaga, ako se v slovanščini najde slična beseda, in res jo nahajamo v obliki: trupъ. Videli smo uže pri besedah: picciar, chiepa, grignada, blitri, pita itd., da slov. *u* se čreda v venetščini z *i*, in tako smemo tudi tukaj iskati ta prelaz glasnikov.

Sicer besedo trupъ nahajamo v novoslov. v pomenih: corpus, v ogrski slov. trupl, truncus, v hrvašč. trup, truncus, v srb. trup, statura, v staroslov. trupъ membrum, *χομός*, Klotz, Scheit, *νεκρός*, cadaver, *τραῦμα*, Niederlage, Wunde, ali tudi v pomenu: *κοιλία*, kar označuje: die ganze Bauchhöhle, Bauch, Magen mit den Därmen (vide Miklošič Lex. palaeosl. pag. 1005).

Da trupъ ima toliko pomenov, izhaja iz korenike trup, ki označuje: v litovšč. trupeti, locker sein, bröckeln, zato trupus, locker, bröckelig, in to je: membram, cadaver, corpus, pa tudi *χομός*, Scheit, Klotz je raztrupana reč. V slovenščini imamo: trupati, raztrupati, collidere, confringere, in veleumni jeziko-slovec dr. Johannes Schmidt pripravnava gršk. *θρύπτω*, zerreiben, zermalme. (Vocalism. 2, 268).

Vendar bi trdil, da staroslov. trupъ v pomenu: venter, Bauchhöhle, truplъ, *κοίλος*, cavus, votel, ima se ločiti od: trupeti, trupati, sansk. trup, tropati, verletzten, beschädigen, gršk. *τρύγος*, Brocken = litovsk. trupinys, Brocken, in da trupъ, venter, izhaja iz one korenike, iz katere gršk. *τρύπαια*, bohren, durchbohren, vrtati, prevrtati, *τρύπανον*, Bohrer, sveder, in iz tega them. je staroslov. truplъ, votel, cavus, tako nastalo, kakor hrv. vrt, foramen, iz vrtati, bohren, dalje vrt-ep, idem, venetsk. vertaura, foramen. Sicer je tudi vertanje — trupanje, — ein Zerbröckeln, vendar trupъ v pomenu Bauch, Bauchhöhle, se je uže moglo iz pomena: truplъ, hohl, votel, izobraziti. Vsekako pa je venetska trippa vlastnina slovanščine, ker nobeden drug indogermanski jezik ne pozna tvarine iz korenike trup — tarp ali trap, ki bi označevala: venter, vamp, trebuh, blek.

Brado,

junger Stier, je stvarjeno iz korenike bard, berd, ventrem ferre, latv. brēd, crassescere, slov. brej iz bredj, staroslov. brěždъ, fetus, iz bredj, kašubsk. brzad, o-brzad, plod, litov. pa-brėdyti, schwängern, anglosaks. brid, pullus.

Senese,

specie di rete, mreža. Ker dentalca *t* venetšč. rada izpehuje, primeri: verier za veirier, vetaio, Glaser, ter senese iz setnece, ker glasnik *c* v venetšč. prelazi v *s*, setnice, starosl. sětiti, reti capere, sětъ, tendicula, sětъnъ, reticulatus, litov. sieti, ligare.

Aponus fons.

Uže v prvi razpravi (Letopis 1874, str. 66, 67) sem omenil teh čudotvornih toplic, in povedal, kako Claudian in Cassiodor njihovo moč popisujeta. Ker so te toplice „nebulosos vapores exhalantes,“ sem kazal pri razlagi na srbsk. a p a, odor, duha, vonj. Uže tudi Aristotelu je bila zdravilna moč teh toplic znana, ker piše: *πρώτας δὲ τὰς νήσους* (t. j. *ἤλεκτροίδας*) *γαστὶ προεργακίαι τὸν Ἡιδάρων ποταμόν. Ἐπι δὲ λίμνη εἶσιτε πλησίον τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ ἔχονσα θεριμόν* etc. (de mirab. auscult. 82). Komur se razlaga iz a p a, ki je vlastnosti vira primerna, ne verjetna dozdeva, mu ponujamo sledečo tudi naravno, in sicer staroprusk. a p e, Fluss, a p - u - s, Quelle, litovsk. up - is, Fluss, staroslov. z navadnim predpostavljenim v — v - a p a, *λίμνη*, sansk. a p, Wasser, sorodno je gršk. ὄπ-ό-ε, Saft, staronord. a f a, Saft. Ker toplice ležijo v bližini muže in potoka, so lahko ime po ednem ali drugem prijelo.

Naj šče tu pridenem dostavek o mestu Clodia denešnja Chio z z a. Uže Plinij je zaznamnjal, da je Klodia bilo tovarno mesto. V rusčini nahajamo: klaža iz kladja, tovar, gruz, ki se polaga na ladjo za odvoz, iz klada, polagati, valiti, rusk. tudi klada most črez strugo. Glasnik a šče denešnji venetščina stopnuje v o na primer: soma iz sagma, trogia iz tragia, sorar iz sarar, polla iz pala itd.

Joannes, spisovatelj naj starejše venetske kronike (glej Pertz VII. 4 in Muratori Scriptorum ital.) piše: Dvoji ste Venetii, prva stara zemeljska, ki se je raztezala od mej Panonije do Adige, in čije poglavitno mesto je bilo: Akvileja, in druga morska obstoječa iz otokov adrijanskega morja. Sledeče otoke ima morska Venetia, prvi je: Grado z trdnjavo ednakega imena (tedaj iz gradъ, Venetčan ešče denes prebivalca mesta Grado imenuje: Graesan. Ker venetšč. glasnik d med vokaloma izpehne in govori: Pao mesto Pado, in glasnik č spremenja v s, torej je Graesan pravilno iz Gradčan nastalo; Grado uže rimski pisatelji imenujejo kot venetsko mesto). — Drugi otočić je: Bibiones (bodi si po bibanji morja ali pa po bibah*), tretji: Caprule (uže lat. ime, kozji otok), četrti: Heraclea (po cesarji Herakliu imenovan), peti se veli Equilus tudi lat. ime), šesti: Torcellus, sedmi: Moriana (bodi si po morji, ali pa po muri Sumpfgras, srbsk. murava nekakva trava v morju),

*) Slov. biba polž, venetsk. bibaron, conchiglia dell genere delle madie (Mactra, Linée), iz bibati, schankeln, sich wiegen, wellenförmig bewegen.

osmi: Rivo altus (iz lat. *ripa alta*), deveti: Metamaucus, deseti: Pupilia (menda iz pupa), ednajsti in dvanajsti: mali in veliki Clugies (za Rimljanov Clodia, denes Chiozza).

Slovanska imena bi torej imeli otoki Grado, Bibiones, Murjana, Chiozza, menda tudi Metamaucus pri lat. pisateljih v obliki: Meduacus — Medvak.

Una, Ruga, Pristena. V listini iz leta 829. se imenuje: „fluvius Une“, dalje: fossa, quae dicitur: Ruga“ (glej Romanin Istorica document. da Venezia I, 349). Reke z imenom: Una, Unica nahajamo na Hrvaškem, na Kranjskem in gorenjem Štirskem: die Unz, kraj ktere so vesi: Unzdorf, Unzmarkt, Unzgraben itd.

Na Tabuli Peut. in pri ravenskem geografu se najde reka Una v Moesii v isti okolici, kder so po Appianu Eneti stanovali, o kojih tudi Eustath (in Homer. Tom. II, pag. 781. Fir. 1732) govori: fuit etiam gens Triballos: Eneti etc.

Ruga je iz ruva, rova, ker glasnik v venet. in italšč. radi spreminjate v *g*, na primer: uga = uva, grozd, sergente = servente, slov. rov, ruv, rova, ruva, ruvina, Graben.

Kraj: Pristena imenuje Constant. Porph. (de administ. imperii cap. 27). Romanin (I, 45) reče, da se stara Pristena sedaj veli: porto secco, v staroslov. pristanie, portus.

Una drugega nemore označevati, nego: Dobra, staroslov. unъ = dober, in čudovito je, da se stara reka Una v Moesii dandenešnji veli: Dobra, zato je uže Šafařík omenivši te reke (Ueber die Abkunft der Slaven, pag. 178), izkliknol: merkwürdige Namensverjüngung. —

Uže v prvi razpravi sem omenil, da so po Pliniji (hist. nat. 21, 12) prebivalci venetskega mesta Hostilia na ladjah vozili ule po reki Padu, in tam je izpostavljali, da so se bčelice napasle. Ime Hostilia sem razlagal iz: hosta, les, torej mesto kraj hoste — Hostilje; menda ešče bolj prikladno iz rusk. хостъ, „iti v хостъ“, kar pomenja po ploveči ladji iti na trgovanje, na promysel, na lovljo, хостъ tudi pomenja mesto, gder ribe lovijo. Prav slovensko lice ima tudi starovenetsko mesto: Celina, menda, ker je na celini postavljeno bilo, primeri Celina, ves na Hrvaškem. Šče sedaj se veli: Zelina. Omeniti šče hočem mesta: Opitergium = Opitrg. Sestavljeno je iz praepoz. op in trg, forum, Markt, Handelsplatz.

Uže Bopp (Glossar, ed. III pag. 14) je spoznal, da slovanska praep. o, de, je = sansk. âpa, ab, de, gršk. ἀπό, lat. ab, got. of, in da je o nastalo iz: op abjecto p. Bopp izvaja iz ap — litov. ap-ačia, ap-ačioj, infra, staroslov. op-ako, retro, a trgo, zato se prebivalci vesi Opčine blizo Trsta na Krasu velijo: Openci (in okolici pravijo: Openje), ne pa Opčinari,

znamenje, da je Opčina nastalo iz: opačina, tore: das rückwärts gelegene Dorf, primeri Gorenje, Dolenje, in prebivalci: Gorenjci, Dolenjci. Opitrjg je torej: die hinter dem Markte, herab vom Markte gelegene Ortschaft, primeri: Podgrad, Unterschloss.

Prvotni početek besede trg, iz katere je tudi: Tergeste, je naš slavni rojak in učenjak prof. J. Šuman tako izvrstno razložil, da jaz rad od svoje razlage odstopim. On ne izvaja trg, kakor jaz, iz: trgati, temuč iz korenike targ, trag, (rusk. tro-gaju, pušcat se v hod) „in der Bedeutung Eingang, Einkehr, Unterkunft,“ tedaj trg v istem pomenu kakor: ves, veža itd., iz vic — vik, geben, in vez — v a g h, fahren. Obširno in temeljito razlago glej v Šumanovi razpravi: Ueber die Wurzel spar etc. v programu Wiener Akadem. Gymnas. 1875, str. 20. Opitergium = Opitergie, Opiterzie se denes veli italj.-venetsko Oderzo. Glasnik p venetšč. izpáhne, zato smo našli ro g n a za ropnja, nez za za neptia, t spremenja v d in gio v zo, tedaj prav pravilno Oderzo iz Optergio.

Glova

granchia, Klammer iz glova in to iz globa, gluba, staroslov. u-gלבbati, infigi, za-golbnoti, haerere, u-glebljevati infigere, althd. kliban, adhaerere.

Tina,

Weinfass, Weinkübel. Hehn (Culturpflanzen, 497) misli, da je ta beseda iz ednega planinskih jezikov ali ligurskega ali pa etruško-raitskega. Pri latinskih pisateljih jo rabita Varro in Festus, prešla je v provençalsko-francosko narečje: tona in v nemško: tonne. V slovenščini tunja, Kübel, v litovšč. stuonis, Kübel, Fass. (Geitler, Lit. Stud. 111). Uže Strabon poroča, da so cisalpinski Galli imeli velike drvene sode: „οι πίθοι ξυλινοὶ γὰρ μεζῶνς οἴζων σιτῆ“ (5, 1, 12). Škoda, da ne pove, kako so se ti sodi imenovali. Jaz besedo imam za venetsko, in mislim, da je iz iste korenike nastala, iz katere staroslov. tynъ, kar prvotno pomenja: protje, šibje, katero se dá viti, kakor smrekovo, rakitino itd. Ker se s tem protjem gradi, plot dela, je pozneje obviknol pomen: tynъ, plot, ograja, spletena stena, na Pohorji: tynja, meja, zgrada. Isto nahajamo v germanščini, gder teinn (staronord.) označuje šibo, tun, eingehogter Grasplatz, anglos. tun, septum, novonemšk. Zaun, bav. zeunen, flechten, zein, virga, (Schmeller IV, 266), v litovšč. tuinas, pa že kol, planka, katera se s protjem oplete. V edinem sansk. nahajam: tûn, curvare, inflectere, tedaj tina = tyna lahko označuje: vas curvatum inflexum, ali pa posodva obročena, opletena, vsaj ešče sedaj obroče tudi delajo iz protja. Tako

menda tudi starosl. *tinъ*, *lorum*, bi se moglo pisati: *tyнъ*, in označuje instrumentum inflectens. Keltsko: *dunum* in slov. *dyn* (v imenih: *Varadyн**) ne spada sem. Uže Diefenbach, da si ravno ima *dun* in *tun* za praserodno, je spoznal, da v besedi *tun* ne pomena višine, kateri je zapopaden v besedi *dun* (*Origines europ.* 327). Tudi na koreniko *tu-ty*, *anschwellen*, se sme misliti, tako da utegne *tyна* — *tunja* označevati: *vas tumescens*, *turgidum*. Litevska: *stūonis*, gotovo ne od nikod izposojena, in *s* je predstopil, kakor v besedah: *skomiti*, *essen*, rusk. *komkati*, *smagenci*, *Gehirn*, slov. *moždjani*, *skudrinti*, *beschleunigen*, slov. *hitriti*, *skudrei*, *geschwind*, slov. *hitri*, *skuje*, *Tannenast*, slov. *hoje*, *smelynas*, *Sandfeld*, slov. *mél*, *melo*.

Ghebo in gebo,

antica e ancora usitata voce Veneziana, rivolo o rigagnolo. Chi-amansi *ghebi* o *gebi* que' piccoli canaletti, che a guisa di vene minori portano l'acqua per tutta la Laguna. Uže sem predi rekel, da *ghebi*, *gebi* se vjema zè slov. *žleb*, vendar nisem na tenko oblike razložil. Sicer glasnik *l* pred in za vokalom venetšč. vokalizuje, primeri: *pupola*, italj. *polpola*, *Wade*, *sodo* za *soldo*, *solidus*; vendar ker bi se beseda, ako bi bil *l* pred *e* vokaliziran, glasila: *ghiebo* ali *giebo*, smemo trditi, da je *l* po glasniku *e* vokaliziran, in da se je pravenetska oblika glasila *gelbъ*, *želbъ*. Tudi bistrourni jezikoslovec dr. Johannes Schmidt trdi, da ruski: *žolob*, slov. *žleb*, srb. *žlijeb* je nastalo iz praslovanske oblike: *želbъ*, *žolbъ* (*Vocalismus II*, 91.) Prvotni pomen nam razloži sansk. *džarbh*, se *expandere*, *diffundi*, *dispergi*.

Sapoli,

pezzi di legname, che servono a riempire gl' intervalli tra le coste della nave, srb. *sopa*, *Knüttel*, korenika sansk. *sap*, *ligare*, *odkoder* staroslov. *sapogъ*, *calceus*.

Laneus, in Tenca — Tinca.

Martialis (XIII, 89) ima: „*Laneus Euganei lupus excipit ora Timavi — aequoreo dulces cum sale pastus aquas.*“ Komentatori so si glavno lamali, kaj bi *laneus* pomenilo; po mojem mnenju je to ime grabljive ribe, ki je iz morja plavala v reko *Timav*. Ker so pred prihodom *Venetov* ob venetskem primorju stanovali

*) Tudi *Varazdyn*, *Varoždyn* ne druga, kar *Varadyн*, glasnik *z* se je vteknil, kakor v besedah: *brazda*, *gneздо*, *zdrav itd.* *Varoždyn* je *var na dynu*, grad na napihanem brežuljku.

etruški Eugani, se pogostem to primorje pri latinskih pisateljih veli eugansko.

Ime lancus se vjema z ruskim: лёнъ, len okъ po Dalju, salmo lecoc, menda tudi ni različno od besede: lin, ki je skoro v vseh slovanskih jezicah znana, in označuje ribo: cyprinus tinca.*)

Dalj piše o linu: „vodit se lin v ozerah i malih tinistih (schlammig) rečkah; hodit kak lin po dnu, — lin po dnu, a ščuka po vrhu.“ Besedo tinca rabi Ausonius (Burdegalensis Grammaticus, počta et rhetor, primus scriptor christianus anno Christ. 395). Vsi komentatorji priravnava jo ribo: tinca ribi po nemšk. imenovani: slio, Schlei, slov. lin. Nemško slio — Schlei pa se gotovo vjema s slima — Schleim, tedaj riba, ki rada stanuje v mužnati vodi.

Germanski slim — Schleim pa spada k: limus, Schlamm, sorodno: leim; viscum, slov. lin, viscum, sansk. li, li-n-ami, adhaerescere, praty-a-li, sich an etwas hängen, ni-li, ankleben, tudi anglosak. lam, proprie: laim, novonemšk. Lehm iz te korenike. Lёнъ, lin je torej isto, kar slio — Schlei, der Schlammfisch.

Ker besede: tinca stareji latinski pisatelji ne poznajo, je gotovo iz venetščine prišla, gder ešče denes se veli: tenca, italj. tinca. Boerio piše: „nel laghi ve n' ha fino a tre piedi di lunghezza.“ Tinca — tenca, katera v morji stanuje, se veli: tenca de mar, in Boerio (pag. 742) pravi, da jo Istrani okoli mesta Rovinja imenujejo Lepa. Lёръ pa v staroslov. isto označuje, kar: limus, lin, slim, Schleim, viscum, novoslov. lep, o srb. lep, nsrb. lip, česk. lep, polsk. lep, viscum, tedaj piscis viscosus, Slio, Schlei, lin. Kaj bi nas zadrževalo trditi, da tudi Ausoniceva: tinca in venetškoitalj. tenca — tinca je venetškoslovanska beseda in isto označuje, kar: lin — slio, staroslov. tina, βόρβορος, Schlamm, rusk. tina, bulg. tinъ, slov. tonja. Suffiks ka se nahaja v slovansč. rusk. druž-ka, djad-ka, slov. star-ka, siv-ka, črn-ka, besede, katere obznačujejo lastnost predmeta, tako tudi tin-ka, piscis viscosus, luteus itd. Naj ešče omenim druge ribe:

Gobo,

Boerio piše, da gobo označuje delfina, ker „ha la schiena in arco,“ einen bogenförmigen Rücken. Gobo v italšč. in venetšč. označuje: Rücken, Buckel, v lat. gibbus; pa nam ne treba: gobo = gibbus staviti, dasiravno ste obe besedi iz enega themata, ker imamo v slov. guba, plicatura, latv. gubt, sich bücken, starosl. гybъкъ, flexibilis, novoslov. guba, jeder höckeriger Auswuchs, itd. Sorodno menda nemško: gupf(?) goth. gib la, Gipfel?

*) Venetčan pozna: lunie, specie di gobio, Grundelfisch.

Kakor v venetščini goba izraža: scigno, Buckel, Höcker, tortiglione, parti torte degli alberi, in „quell' rilevato, che hanno in sulla schiena il cammelli o gli uomini“, tako isto slov. guba, höckeriger Auswuchs an Bäumen, Menschen und Thierleibern.

Goba = guba prestavlja Boerio: tortiglione, parte torta, krummer Theil eines Baumes, gedreht, gekrümmt, gebogen, flexus, in isto pomenja starosl. gybežb, flexus. Ker v venetšč. nahajamo obliko goba = guba (glasnik o stoji mesto u, primeri: corbo = curbo = curvus) v lat. pa gibbus, gibber, Buckel, Höcker, tedaj so to venetske oblike: goba, gobato, gogna za: gobnja, ker labialca venetšč. tako izpehuje kakor slov., zato: zganoti iz zgabnoti, plicare. Gogna označuje v venetšč. grinze, Falten, Runzeln im Gesichte, torej: gubnje, v plur. gogne pa (gogne del muro): „anfiature“ (Wulste), che fanno talvolta rilevar l'intonaco della muraglia.

Staroslov. gybnaŭi, perire, gybenie, pernicios, novoslov. pogubljenje itd. so uže v methaf. zmislu, in prvotno označujejo: gekrümmt, gebogen werden.

Regatin,

eagnaccia, Hobel, pialla con manichi per pulire il legno dopo averlo intraversato, srbsk. regati, rgati, abreiben, abhobeln, slov. ruž-iti, abreiben, korenje ružiti = blato iz korenja postrgati znano sploh v celjski okolici, menda se sme tudi primeriti rusk. arg-un, drevodelec, plotnik, Zimmermann.

Bagarin,

Herzenskind, Lieblingskind, primeri rusk. baž-at, baž-it, baž-ët, želeti, hoteti, milovati, bažatny, srdečnyj, milyj, baz-ulit, jemanden zärteln, slovašk. bagnuti, česk. bažiti, milovati, ljubiti.

Grinza,

iz grintia, Runzel, Falte, slov. grintav, geknüpft, geballt, geknotet, grintavo zeljevo perje, von Insekten zusammengeknüpft, gedreht, grintav, schäbig, odtod ime gore Grintovce, sosed gore: Štoržiča, in res je grintava gora, voll Knoten, sansk. granth, knüpfen.

Galoria,

patavinska beseda, allegrezza manifestata con gesti, staroslov. galiti, галити, vor Freude springen, rusk. galitsja, smejat se, galenje, nasmeška.

Landa,

iz lanta, spranghe di ferro, le quale sostengono le bigotte delale, sarchie, ritenendo le unite al bordo, rusk. lenta, litovsk. lintle Band, Zierband.

Sbrico,

temerario, menda k rusk. brykat, ausschlagen.

Tarocar,

gridare, schreien, ruski: tarakat; nahajamo torej tudi v venetščini isto prikazen, da se slovka ta nekaterim besedam predstavlja, primeri rusk. vakat in tavakat, govorit, barit, balitin tabarit, venetsk. tarabara, tartaglione, iz ta in rabara, slov. rabarit, rabuka. Korenika rak je uže razložena pri besedi: Racola, glej tam! —

Grinta,

collera, rabbia, Zorn, Galle, Wuth. Jaz mislim, da se je grinta izobrazilo iz: kręta, kar je ednako sè staroslov. krąť, immitis, hrv. krut, durus, rigidus, rusk. krut, rigidus. Prvotni pomen je: tortus, iz krąiti = kręti, torquere, flectere. Kakor je iz krąčiti, curvare, torquere, nastalo: krąčina, cholera, in bilis, krąčiniati se, irasci, tako iz themat. kręt — krenta, in iz tega grinta. Priravnaj rusk. крѣтель iz krentelъ, cholera. Na krętanje, drehen, verdrehen, ešče opomenja venetsk. grinta, capo bislacco, ein verdrehter Kopf. Glasnik k venetšč. spreminja v g, primeri: Gripia = Krippe.

Grisele,

diconsi quelle corde, le quali servono di scala ai marinai per montare in alto, nekakve vrvice.

Grisiola,

graticcio, Fischreusse, mreža, dalje: treccia, Flechte.

Grisoler,

tessitore di graticci, tkalec mrež, človek, ki mreže plete.

Ker smo se prepričali, da poznamenovanja za vrvi, mreže, pletni, so iz thematov, kateri označujejo pomene: sukati, viti, vezati itd., smemo te besede izvajati iz litovsk. grižti, sich wenden, grežti, wenden, drehen, frequentat. graifit, greifs, drehen, winden, graistyti, zirkeln. Razve venetščine in litovščine te besede nikjer ne najdem, rusk. grezet, šerstjanaja tkan, menda tudi sem spada, gotovo pa litovsk. griže, runde Scheibe (Geitler, Lit. Stud. pag. 84), menda tudi slov. griža, tormina.

Meriga,

cursor d'un commune, Gemeindebote, menda k litov. merga, staroprusk. mergu, kar označuje služevno osebo: hlapca, dekle.

Gagioni.

Uže v drugi razpravi sem te besede omenil, in mislil, da je skazena iz: *gaglioni*, vendar ko najdem njen popis v zdravniških bukvah, spoznal sem, da so „*gagioni*“ bolezen na žlezah, „*gagioni* una malattia de cavallo, che i Veterinari chiamano stranguglieni; essa consiste nella gonfiezza di tutte glandule della mandibula posteriore, con dolori, febbri, suppurazione, scolo dalle narici di marcia e difficoltà d'inghiottire.“ —

Gagioni torej stoji za *galgioni*, in glasnik *l* se je vokaliziral, kakor v besedah: *vodo* = *volto*, *sodo* = *soldo*, *tibbiar* = *tribbiar*, in imamo iskati thema: *galg*, kateri označuje pomen: *glandula*, *Drüse*, in res nahajamo staroslov. *žleza*, *glandula*, ruski *železa*, *glans*, *struma*, novoslov. *žleza*, *glandula*, *žleze*, *bubones*, *gorenjesrbski*: *žalza*, *polški*: *zolzy*, (plur.) *Drüse* (*Pferdekrankheit*), *starogorenjenemški*: *chelch*, *struma*, *Halsdrüsenkrankheit*, *Kropf*. *Venetčani* so torej to bolezen imenovali ali: *galgy* ali *galzy*, in ta oblika nam pričuje, da glasnik *g* ni se šče sploh spremenil v *ž*, in da se je v praslovanščini staroslov. *ър—ъл* glasil kakor v polabskoslov. in litovšč. kot: *ar* — *al*.

Litovščina nam je ešče ohranila: *gleiwetas*, *schleimig*, *glemis*, *der schleimige Bodensatz des Birkenwassers* (*Geitler*, *Litau. Stud. pag. 84*) slov. *žlema*, *žlemast*, *schleimig*, tedaj prakorenika: *gal*.

Iz slovanskih ostankov v venetščini bodo zamogli učenejši filologi od mene sestaviti obličje praslovanškega jezika, katerega pa bomo morali imenovati *venetskega*, ker *Slovčeni* so le bili edna betva *venetske* rodbine, to, kar sedaj imenujemo *staroslovensko*, *cerkvenoslovensko*, *starobolgarsko* itd. je bil le jezik v *Panonii* prebivajočih *Slovenov*, ki so iz srednje *Rusije* se v 5. in 6. stoletji tam naselili bili, in v slovanščini isto mesto zavzima, katero *Mittelhochdeutsch* v nemščini.

Ako bi imeli književne spominke ruskega, polskega, češkega itd. jezika iz one dobe, iz katere so *Methodovi* in njegovih učencev spisi, bi se prepričali, da so imenovani jezici v oni dobi tudi uže bili individualno izobraženi, in praslovanški jezik smemo le v oni dobi iskati, ko je *venetska* rodbina v pokrajinah stare *Medie* kot celotno truplo živela v sebi imajoča tudi *litolatvijskoprusko* betvo. *Sicer* to trdenje ne bode našo priznanja pri braniteljih „*Wellentheorie*“, in pri onih, ki trdijo, da so evropski *Arjanci* v temni pradobi govorili eden jezik, a prihodna preiskovanja bodo moje mnenje podpirala, in *venetščina* jim bode služila za vodilo.

Iz tega od mene izdelanega gradiva, katero se šče sicer pisano gleda, bodo v kratkem nepristranski preiskovatelji se prepričali, da v venetščini nemamo izključivo z italiskim jezikom opraviti. Naj se primerjajo rezultati italškega jezikoslovja — umbrškega, oskiškega, latinskega itd. narečja, naj se priravnavaajo oblike etruškega jezika, katerega je bistroumni Corssen tudi kot italškega dokazal, in kdor je pravičen, mora spoznati, da neitalški elementi v Venetščini stojijo v neposredni zvezi z litvoslovanščino.

Ghia in Gia

dice si pure a canapo (Strick) infilato in una girella in cima ad un albero, con cui si tirano in alto le manovre o qualche peso, o un nomo per farvi qualche lavoro, torej isto, kar nemšk: Schnur. Edina litovščina ima gijé za gija, Faden, Schnur, v sansk. džyá, zend. zya, Bogensehne, gršk. βίός, Bogensehne. Prvotni pomen je: žila, nervus, Sehne, in ker iz teh se napravljajo tetive, obvikol je pomen: nit, vrv, žnura. Korenika je po Boppu dživ — giv — živ. Kakor žila ima duplicem sensum nervi et vena, tako tudi litovsk. gyslà, vena et nervus, primeri šče sansk. tantra, vena et nervus. Tudi v prušč. gislo, Ader in Sehne. Latinska oblika viv za gviv, goth. qiu-s. Ghia je pravenetska beseda iz one dobe, ko je šče bilo litvoslov. pleme edino in celotno. Razve uža primerjanih šče pridene slov. srbsk. ži-ca, bolg. ži-сѣ, filum, ogrskoslov. ži-ca, filum, novopers. zi, chorda.

Sussiega,

adject. sussiegato, grave, sussiega, gravità, primeri litovsk. sosiju, sositi, jemand bemühen, soslé, Beschwerde, edino šče tudi v germanščini ohranjeno in sicer staronord. syst, sysla, Noth, Mühe, Qual, se oslig v anglosak. schmerzgequält, susl, Noth, Mühe. Sussiega je iz: suslega po vokalizovanem /u, in suslega = suslika.

Mamo

sciocco, Tölpel, mamada, azione di mamò, ballordaggine; šče priravnaj starosl. m̃mati, blattere, unsinniges Zeug reden, polsk. mamotać, mamot, z istim pomenom.

Incrucar,

salire sopra una cosa con pericolo di cadere, iz praepoz. in in them. krok, srbsk. kroč-iti, gradum facere, staroslov. krokъ, gressus, slov. po-kruk-noti, primeri vrstico v Modrinjakovi pesmi: Fabula, „na to se kobila črez kamen pokrukne“. —

(Macun, Cvetje, 208.) Razve litav. karka, in sansk. çrank, ire, v nobenem drugem indogermanskem jeziku ne znano.

Vara - Vare!

voul dire: vedi! guarda! slov. vari, vari se! latvijsk. wairiju, hüte, wera nemt, sich in acht nehmen, goth. vars, behutsam, alth. wara neman, gršk. *ὀρώω*.

Gobato,

iz cobato, in to po vokaliz. lu iz: colbato = кѣлbatъ. Gobato je ime ribe, in Boerio jo ednači z reineta, rusk. kolba, polsk. kielb, Gründling. Gobato nema se zmešati z „gobio“, ker to ribo imenuje Venetčan: Go.

Giorda,

Boerio razlaga v „uscio“, vrata, vendar izvirno pomenja ova beseda: zgrajo, vložene raute, ki služijo za vrata pri plotu. Giorda je iz žorda, prusk. sardis, Zaun, litov. žardas, Stangengerüst, slov. žrd, Stange, Wiesbaum. V litov. šče tudi najdemo: gardis. Primeri ešče srb. garda, Zaunwerk, tore ednako prusk. sardis, in s prvo glasovsko stopnjo, izvirniši g za ž.

Zopa,

beri: copa, Erdklos, Klumpen, slov. kepa, idem. *)

Slimego, slimegoso,

carne slimega = carne mollicia, slimegar, mangiar poco, adagio — senza appetito, slimegar, parlando della pioggia, venir qualche gocciola d'acqua, slimeghin, uomo schizzignoso. Vse te besede izražajo isti pomen, ki ga ima slov. slina, slima, starogorenjenemšk. slim, novonemšk. Schleim, iz katerega je dialekt. Schlam. Iz korenike sli je polsk. ślimak, polž, der schleimige. Grščina je prvotni naglas *sl* zgubila in ima samo *l* v besedah: *λίμνη, λιμὼν, λιμαξ* = ślimak, nackte Schnecke, tudi lat. li mus. Iz te korenike sli — slu je tudi slov. slu-gъ polž brez hiše. (Erjavec, v Letopisu Mat. 1875, str. 223).

Cimegar,

sochiudere gli occhi; cimegar je, ker Venetčan glasnik *s* na početku besed spreminja v *c*, in govori cigno = segno, signum, — nastalo iz: sъmъgat, — starosl. mьgnati, pomizati, sъmъžiti, die Augen schliessen.

*) Venetč. glasnik *k* rada spreminja v *c*, tako tudi v lastvijšč. slovansk *k* rad prestopi v *c*, na primer slov. kuna, latv. cauna, Marder, primeri slov. cula, Schleppsack, rusk. кулъ, Sack.

Razve litovšč. gder nahajamo: mig-dinti, einschläfern, mēgas, Schlaf, staronord. mōk (glej Förstemann, Geschichte der deutsch. Sprst. I, 262) nesem te besede v družih arjanskih jezicah še zasledil.

Schianzar

un colpo = tirare o scagliare un colpo, schwingen, schleudern. Ker je schianzar iz skländiar nastalo, tako se vjema z litovsk. sklendzu, schleudere. V družih arjanskih jezicah nesem še našel sorodne besede.

Schiaussar,

balbettare, proprio de' piccoli bambini quando cominciano ad articolare le parole: dir papa, cinguettare etc. Schiaussar beri ščiaussar iz prvotnega ščiauscjar menda nar bliže stoji k litovsk. szałau, schreien, latvijsk. sauk-t, rufen.

Lopa,

quello, che separasi del metallo, quando nelle fornaci si è cotto insieme colla sua vena, scoria, tore lupa, kar se lupi, oluplje.

Sorodno grški: λέπ-ω, schäle, λωπος, Schale, Hülse, slov. lupim, schäle, o-lup-i, Rübenschäler, lit. lup-ti, schälen, lat. liber, Bast, althd. louf-t, äussere Nusschale, v raznih slovaških narečjih: olupina, siliqua, gluma, putamen.

Go,

pesce di mare e di laguna triviale. Ne li go iz gu? in to sorodno z litov. žuvi-s, Fisch „mit Erweiterung des alten u Stammes“ (glej Fick, die ehemalige Spracheneinh. pag. 323); tedaj bi gu stalo na prvotni stopnji.

Smagiar,

voce di gergo antico, vuol dir: ferire, colpire, hauen, schlagen, stossen, polsk. smagać, scutica ferire, litovsk. smoge, ictus.

Smercie,

voce di Chioggia, cose dolci, che sono per ingredienti d'una vivanda, isto, kar nemšk. Schleckereien, staroslov. smrčati, sorbere, schlürfen, schlecken.

Smerda,

un pezzaccio di carne, ein grosses abgeschnittenes Stück Fleisch, kos mesa. Uže v drugi razpravi sem omenil, da korenika mard v pomenu sekati, razčesati itd. je bila v slovaščini znana, kar potrduje srb. ko-marda, Fleischbank, mesnica, ko-mardar, mesar, v rusčini še najdemo: morda, Maul, myrda, gobec, Schnautze, Rüssel, tedaj rò lacerans, conterens, mordens, česk. m-

dati, tresti se, slov. mrdati, rümpfen (das Maul, die Nase) mrdanja, das keilförmige Auseinanderreihen der Finger (Murko), tore zopet deljenje, kalanje in slično, sansk. mard-âmi, contero.

Zanuco,

beri: zanuko, sido, ghiado, ciskalt, kalt beim heiteren, hellen Himmel. Ta beseda je zelo znamenita, in izvirno pomenja: bistro, čisto, jasno, vjema se s gršk. γαρ-άω, schimmere, althd. kân, Schimmel, v rusč. po-zě-ti, sehen, slov. zěn-ica, pupilla. Pojemi: svetiti in gledati se vjemajo, sansk.: džanâ — bhavant, glanzergeugend. Primeri šče rusk. zěnkki, oculi. Venetčan pravi: il zanuco tira = tira vento freddo, slov. čist, bister veter brije.

Zanco,

izgovori: canko, dice si colui, che adopera naturalmente la sinistra mano in cambio della destra, bržkone k slov. cankati, (Murko) hangen, schweben, hängen, goth. hah-an, hängen, sansk. çankate, hangen und bängen, primeri slov. cinkelj cinkelj, was in der Schwebe ist.

Zenso,

iz zencio, rojak, Eingeborner, litovsk. gentis, Verwandter, genet. genczo, staroslov.: zętb, Schwiegersohn, zęstvo, affinitas.

Zogia, beri zogia,

petra preziosa, Edelstein; zogia izvirno pomenja: svitla, bliščeča stvar in stoji za žagia, slov. žega, uro, žegb, zařua. Iz venetsk. zogia je mutato *g* in *j* ital. gioia = žoga — žaga. Korenika žag je tore ne samo označevala pomen: gorati, temuč tudi: svetiti, bliščeti. Da je deblo zag — zog, pričujejo izpeljanci: zogeler, mercante di gioie, zogeta, piccola gioia, zogelo, piu gioie legate insieme. Iz žag — žeg, je staroslov. žež-imb, ardens, žež-bk, feuerfarben, srb. žag-renje ambustio.

Zeti,

beri: zeti, termino antiquo, correggiuolo di cuoio (lederner Riemen), che si adatta per legarlo si piu delli uccelli di rapina.

Ker se s besedo: zeti poznamlja orodje za vezanje, moramo iskati koreniko, ki vezanje označuje, in ta je: gat. Iz te je novoslov. gata, pons vimineus, gatiti, obturare, česk. hatiti, verbinden, starosl. gatb, jez, tudi rusk. in srbsk. venetsk. in-gatolar, impacciarsi, verwickeln, verknüpfen, iz te korenike tudi starosl. gat-ka, frau, po pravem: das Verwickelte, starosl. gatanie, aenigma, proprie zamotana reč, primeri: vrza aenigma, iz korenike vrg, schnüren, binden, kuüpfen, dalje starosl. gašti iz gatji, subligacula, sansk. ghat — ayâmi, conserere, con-

jungere, conficere, conglutinare. Zeti tore iz geti in to iz: gati. Iz te korenike tudi novoslov. gat, canalis, venetsk. gatolo, idem, tore: zvezana, složena brvna, med katerimi teče voda, dalje staroslov. gatati, conficere = conjacere, zusammenwerfen, zusammenfügen, in iz tega šče le pomeni: divinare, vaticinari. Ne slagam se tore s Miklošičem, kateri gatati priravnava h: gadati in germ. qithan, quedan, dicere. Sem spada ešče slov. za: gata, via angusta, po pravem via conserta, menda tudi nemški: Gaden, contignatio, zusammengefügetes Gebälke, gotovo pa geta beseda iz jezika Slovanov v valiskem kantonu na Švicarskem, ki obznačuje, osek, ogrado, Schaffpferch, Sennhüte, dalje nemško: Gatte, Begattung, conjux, conjunctio, b žkone tudi slov. got, vrč, venetsk. goto, bichiere col base piu stretta, mit schmaler zusammengezogener Unterlage, lat. pri Pliniju in Aul. Gelliju, ki sta pobrala mnogo provincializmov: guttus, enghalsiges Gefäss, tore zopet ad radicem gat, conserere, conjungere, conficere, conglutinare.

Poznamenovanja za posodvo, vrče, piskre, lonce so večidel po vezanji, vrtenji nastale, česar smo se uže pri več besedah prepričali, dodeni šče staroslov. vratъ, olla, iz vrtiti, rusk. mator, hydria, srbsk. matara, iz korenike mat, winden, rusk. namatvat, aufwinden.

Fredo marzemin,

beri: marzemin, gran fredo, marzemin pa obznačuje tudi grozd črne barve, brez dvombe je beseda nastala iz korenike: mrz, odtod mrzati, congelari, mrža, aqua congelata, marzemin v pomenu: črn grozd pa pojasnuje staroslov. mrъzъnъ, impurus. Prvotni pomen korenike mrz, je frigidum esse, iz tega mržeti, abominari, gegen eine Sache kalt sein, pred čimer se človeku mrzi, to je mrsko, ne lepo, grdo, to mrzi — sovraži. Fredo marzemin bi se tore v nazoru vjemalo z nemšk. grässlich, abscheulich kalt. Prvotni pomen menda razloži sansk. mardž, purificare, siccare, tako da je mraz то siccans scil. humidam terram, ali pa purificans aerem, vtegnilo je tudi mardž nastati iz: mar + žd in v mrazu tičati pomen morilnosti. Tudi venetsk. marzoco (beri marzoko), rozzo, insipido, capoduro, einfältig, tölpelhaft, se vjema s slov. mrzek, αἰσχρὸς, turpis, obscoenus.

Zata,

beri: cata, Pfote, Kralle, je bržkone iz taca, nemšk. Tatze po prestavi črk nastalo. Venetčan taca tudi imenuje sgrinfa, Italjan granfia, gotovo iz germansk. grifan, (althd.) staronord. gripinn, ags. gripan, greifen, litovsk. grepti in grabti, ergreifen, raffen, erfassen, packen. Tudi rabi Venetčan uže Pliniju znano besedo branca, bodisi iz berą, fassen, nehmen ali branją, kämpfen, streiten, wehren. Suffix ka najdeš v besedah zaporka (rusk.) Riegel, mestjanka itd. Branca v venetšč. tudi

označuje: manata, tanta quantità di materia, quanta si puo tener e stringere in una mano, dalje: giumella, dice si tanto quanto cape nel concavo d' ambe le mani per lo lungo accostate insieme, — tore zopet toliko, kolikor se zamore pobrati, nehmen, sam meln, fassen, packen; branca v venetšč. tudi označuje: fascio di un certo numero di fili d' ordito formati sopra d' orditoio (Weberaufzug), tore zopet toliko, kar se nitij na greben nabere. Indogerm. korenika bhar označuje v sansk. tragen, führen, fahren, bringen, med. sich schnell wohin bewegen, halten, hegen, pflegen, gršk. oblika *φασ* — *φάσεται*, lat. fer — letifer, todtragend, -bringend. V stvarjenji besede branka, Klaue, Kralle, je vladal nazor branja, des Fassens, Nehmens, kakor v sansk. bhariša, raublustig. Tudi druga indogerm. korenika bhar, schlagen, kämpfen, slov. borja, litovsk. bariu, ima v lat. obliko: ferio, kakor tudi indogerm. bhar, schneiden, bohren, iz katere je slov. brija, briti, britva, Schermesser, venetsk. britolin, in ima grkoitalšč. foro, forfex, for-a-men, perforo, *φόρος* itd., tore branca ne mogla zrasti na grkoital. deblu.

Sem spada ešče venetsk. branco, rebbio, die Zinke an der Gabel, dens furcae, tore tudi das fassende, packende*), dalje brancin, ime grabljive ribe, zato jo uže Plinij imenuje: Lupus; zavoljo oblike primeri slov. zovčín, der Hochzeitbitter, -lader, in venetsk. norcin (razlago glej Letop. 1875, pag. 122.) iz zova rufe, in litov. neriu. Branca pri venetsk. ribarjih tudi: forbici di granchi, Krebsenschere, -zange, ker berejo — fassen, packen; branco tudi še označuje: Heerde, Flug der Vögel, tore bránico, brano, nabrano živino, brancolar, auf allen Vieren herumtappen, tore hoditi, kakor štirinožna čreda.

Ker Plinij zel Leontopodium, Löwenfusskraut, imenuje: branca leonis, in te besede nobeden drug lat. pisatelj ne pozna, mogel jo je Plinij pri Venetih slišati. Jo. Villanius pisatelj srednjega veka, rabi: branca v pomenu: Vogelklaue, tedaj je beseda uže morala v romanščini sploh znana biti.

Grada,

iz grata, Flechte, geflochtenes Gitter, ne treba ravno k lat. crates staviti, ker ostanke iz debla: grat imamo tudi v slovanščini. Kakor je lat. crates iz korenike: crat, sansk. crat, ligare, nectere, tako grata iz: grath, granth flechten, knüpfen, iz tega slovašk. po grata, strop nad hšambarom, slov. grtu nje, geflochtener Korb, um darin Mist zu tragen, gnojni koš, (glej Erjavec v Letop. Mat. 1875, pag. 226) venetsk. giada iz: glada in to iz prvotnega: grata, nocchio, Knoten. Sem spada srbsk.

*) Tudi slov. brana, Egge, je iz iste korenike.

grtati, zusammenscharren, sansk. granth, jungere, nectere, serere, componere, grath inflexum esse, granthana, nexus, conjunctio.

Furezza

ghiottonia, leccornia, Gefrässigkeit, Näscheri, fureto, ghotterelo, gefrässig, näschtig, slov. furež, navadna velika pojedina pri kolinah. Furež je iz hvorež, kakor jugosl. fala, falim iz hvala, hvalim, kakor hrvatskoslov. fruštati, nafruštati (Belostenec) iz nahvrastiti, virgis caedere, starosl. хрѣсть, sarmentum Furež tore za хворежь, starosl. хворати, διαπερνᾶν, aufzehren, verschwenderisch leben. Glasnik x, ch zmenjajo z glasnikom f Slovaci: fujavica za chujavica, Polaci: parafija za parochia, Bulgari, Slovenci: flod za hlod, noft za noht (glej Mikloš. Vergleich. Gramm. I, 184).

Schirato,

beri: ščirato, scojattolo, sciurus vulgaris, veverica. Ker venetščina ešče ima jedno besedo iz thema skir naime: schirelo, Reif, Ring, cerchio, ein ringförmiges Netz um Wildenten zu fangen, tedaj moramo iskati koreniko, katera označuje pomene: vrteti se, krožiti, in nar prvlje nahajam v zendščini čkar, springen, drehen, runden, čkarena, rund, sorodno je gršk. σκαίρω, springen, σκαλῆρό-ς, uneben, schief, σκώλ-ηκ, Wurm, („sich krümmen“) lat. curvus slov. meth. kriv, tako da v koreniki skar — skir tičijo pomeni: hin und her bewegen, im Kreise sich wenden, drehen, runden, in res ima veverica navado sem in tje skakati obračati se, tako da je schirato naravno poznamenovanje. Da je thema: skar, skir, skur, sčir, sčur bila znana, pričuje polski: szczur, Ratte, podgana, rusk ščur, insecti genus, starosl. šturъ cicada, Heuschrecke, to je, die im Heu springende.

Šturъ je iz: ščurъ, kakor štutiti sentire, iz: ščutiti, študъ mos, iz: ščud, študo, miraculum iz: ščudo. Schirato je tore: da im Kreise sich hin und her bewegende, drehende, springende, wendende, hüpfende Thier. Iz tega themata je tudi venetsk. schiribizzo, idea stravagante, capriccio, das Wanken, hin und her springen der Gedanken. Tudi za pomen: fantasia rabijo venetski pisatelji to besedo.

Iz te korenike je starosl. štur v besedi: pra-šturъ, propnepotis filius, slov. šurja — šurjak, iz ščura — ščurjak, Schwägerin, Schwester der Frau, Schwager, Bruder der Frau, primeri: pokolenje, nemšk. Ursprung, dalje slov. šurkati iz ščurkati (Janežič) faulenzten, proprie hin und her gehen, hin und her sich ohne Beschäftigung bewegen, dalje slov. šur iz: ščur, Korkholz, proprie: Drehholz, šturtati, šturtovec, iz ščurtati. ščurtovec, (Janež.), bei einer Hochzeit am Fenster hin und her gehen, um einen Bissen zu bekommen, schmarotzen.

Ker tudi srbšč. rada *šč* spremeni v *št* in govori: štípati mesto: ščipati, iz korenike: skap — skip, quetschen, schneiden, hauen, štít, mesto: škit, ščit iz korenike: sku, bedecken, štuka, mesto: ščuka, Hecht, iz korenike skâ, schneiden, ritzen, zwicken, vščeknoti, tedaj so tudi srbske besede: štule, Stelzen, grallae, izščure — die hüpfenden, springenden, štur, verkümmert, gekrümmt, šturo žito, izščur, šturak, der Grille, iz: ščurak, dokazov dovolj, da je korenika ščur, ščir tudi praslovanska, tedaj ščirat pravenetska beseda. Σχιουρος razlagajo stari pisatelji v: mus ponticus, tako je znalo celo gršk. σχιουρος iz venetskega: ščur, ščyr nastati, iz tega lat. sciurus, starofranc. l' escureuil in angl. the squirrel, in gotovo je ta razlaga pravilniša, naravniša kakor pa iz gršk. σκιά in οὐρά Schattenschwanz. Ne treba nam več omeniti, da so v pradobi tudi ob Pontu Veneti stanovali. Italjansko: scoiattolo je tudi, ker italšč. glasnik r vokalizuje, iz scuriatollo nastalo, kakor scoiare iz scoriare, vaio iz vario, libraio iz librario itd.

Neskončno važno je, kar Hesychij poroča: „ρήξίς (po Vossovem berilu *riašis*) ἐν Καππαδοκίᾳ γενόμενος μῦς ὃν σχιουρόν τινα λέγουσιν“. — V Kapadociji se rodi miš imenovana *ρήξίς*, katerej nekateri: σχιουρος pravijo.

Uže smo slišali iz Strabona, da Veneti, ki niso šli Trojanecem proti Grkom na pomoč, so se pokappadočili: „Henetos, qui expedition non interfuerunt, Cappadoces factos esse teste Menandro (Geog. 12) Oni nekteri, ki so miši pravili σχιουρος = ščur, so tore bili Veneti, in menda so od Kappadočanov Slovani dobili svoj vekša, vokša, kakor Rus veverico imenuje, ako ne *ρήξίς*, *riašis* zapisano za: *ὀνήξίς ονιάξίς*. Σχιουρος je tore izvirno mus ponticus, rod miši (podgana?); beseda je uže mogla biti Slovanom v azijanski pradomovini znana, in ker neso Veneti našli v evropskih bivališčih podgan*), so veverico začeli imenovati: szczur, v kateri so tudi našli nekako podobnost, a beseda je bila Slovanom dobro znana, ker so, kakor smo se gore prepričali,

*) Podgana, mus rattus, je šče le ob času preseljevanja narodov (Völkerwanderung) se zatepla v Evropo, zato latinski pisatelji je ne poznajo, ker Plinijev: glis somnolentior je ali polh, ali veverica ali dihur in italj. topo = talpa, kakor sedaj podgano imenujejo, je izvirno krt, (glej Hehn, Haustihere str. 403). Venetčan sam podgano imenuje: pante-gana = ponticana, in iz venetščine slovensko: podgana. Uže to poznamenovanje pričuje, da Veneti, ki so iz Ponta prišli na Adrio, tukaj neso našli miši kappadoške: σχιουρος — ščur, nego drugo živalico — veverico, katerej so dali, ker tudi je razve repa košatega prece podgani podobna, in sem in taj švigajoča žival, ime ščur, ščyr. Ščur ščyr, tudi se lahko izvaja iz korenike: sku s suffixom: r, litovsk. sku-t-u, sku-sti, nagen, schaben, gršk. ξέω, ξυόρ itd.

Viverra.

Uže v prvi razpravi sem te besede omenil in poskusil jo razložiti, misleč, da je viverra reduplicirana beseda, in da je dobila po varu (aestus) ime, tedaj: ognjeno barvata, žrjava žival. Da je beseda reduplicirana, priznajo tudi Pictet (v Zeitsch. VI, 190), Fick (Wörterbuch 398), in Johannes Schmidt (Vocal II, 499). Da živali tudi po barvi so dobila imena, pričajo postavim: Hase = der graue, babhru = der braune, Biber, vrana = črna, corvus, sivak, česk. golob, sizjak, rusk. golob, iz sivi in sizyj, caeruleus, sinica = die blaue Meise, latv. sveilis, ein Thier von brandgelber Farbe, iz: sveliu — svelt, sengen, brennen, slov. pegat, Perlhuhn = pegast pič, nemški: Fink v istem pomenu, primeri šče žolna, dalje staroprusk p e l e, miš, slov. polh, popravem sera žival, das graue Thier.

Vendar, ker se s to besedo poznamujejo podlasica, kuna, dihur in veverica, katerih živali barva ni ednaka in ne pri vseh varožolta (brandgelb), morali so stari Slovani drugo lastnost na teh živalih opazovati, in jim po tej ime dati.

Ker Pictetova razlaga dosle ni ešče občega sprejetja našla (mi je bodemo dalje dole omenili), hočem šče enkrat razlago poskusiti, vendar prvlje moramo pogledati, kaj nam stari pisatelji o viverru poročajo.

Plinij (8, 217 seq.) govoreč o „cuniculis“, pripoveda, da te živali svojim podvrtanjem dosti škode napravijo, in da Iberci redijo posebne živali, ki so sovražnice teh podzemeljskih zajcev. Plinij imenuje to žival: viverra, pa ne reče, da bi jo Iberci tako imenovali. Ker tega imena ne pozna noben drug lat. pisatelj, je mogel to ime Plinij rodod Verončan v svoji domovini slišati, kakor več drugih imen živalskih, katera v svojih spisih rabi, in ki neso latinska.

Jaz imam viverra za venetsko besedo, in sicer iz sledečih razlogov: Viverra je morala biti močnejša žival, kakor cuniculus, da se ga je upala lotiti, tore težko podlasica — mustela, temuč ali kuna ali pa dihur. Samcu dihuru (Iltis) ali kuni (Marder) pa šče Litovci sedaj pravijo, kakor Kuršat in Nesselmann v svojih besednikih navajata: vaivaras ali vovere. Da je vaivaras izvorno označevalo miši podobno žival, ki si pod zemljo ležišče zvrta, česar veverica (Eichhorn) ne stori, pričuje ta okoliščina, da tudi v novopersinskem jeziku: varvarah, tudi brez reduplikacije: wargh, warigh označuje: mus ponticus in podlasico.

Čehom, Polakom, Srbom in Slovencem, kateri z besed: veverka, wieworka, vivera, veverica poznamljajo žival, katerej Nemeec pravi: Eichhorn, je mogla ta žival, ko so se v Evropi bili nasehli, preje pred oči priti, nego lasica, dihur in kuna, da so jej dali ime kunino, dihurjevo ali lasičino. Ime ešče nahajamo v kymerščini in armorščini: gwiber, gwiwer, gwinver,

Frettel, k tem je gotovo prišlo od armorskih Venetov, ki so se tudi v Britaniji bili naselili v tako imenovani Venedocii. Irski: feorog, feörag in izlandski: iora, ir, earag, Eichhorn, so narbrže prišla od polabskih Slovanov, ki so bili polskega porekla, ker Polaci tudi žival „Eichhorn“ imenujejo wieworka, iz katerega je nar leže nastal feorog.

Sedaj nam ešče gre dokazati, da je tudi ime: vaivaras — vevera slovansko. Pictet je poskusil ime razložiti iz sansk. korenike: vr-var, germ. var (goth. varjan), slov. var, tegere, operire, abscondere se, in izpeljuje iz te korenike vedsk. vāra, gršk. *ὄρεα*, cauda, litov. var-a, konjski — srb. var-ka, ribji rep, in reče: „am natürlichsten vom Schwanz benannt“, njemu je: vāra, rep, „als bedeckendes. schützendes“. — Pictet ne premislil, da lat. vivera ne: „Eichhorn“, temuč dihur ali kuna, ki nemata košatega repa, in da se z repom slabo žival brani, vāra, rep je iz var, ringeln, drehen, hin und her bewegen, kakor Schweif iz schweifen, slovansko: o-paš iz pahati, bewegen, wedeln, sploh: agitare.

Naravnije je vara, vera, redupl. vaivara, vivera izvajati iz korenike: var, ki je v slovanščini označevala: ringeln, drehen, wälzen, winden, hin und her bewegen, iz katere imamo rusk. var-ega, Seil, Strick, slov. ver-iga, Kette, tudi vr-v, nemšk. wirren, ver-wirren, Wirr-warr = verdrehen, staro-slov.: var-jā, *q̄érstv*, praecurro, antecedo, anteverto, zuvorkommen, proprie: sich durchwinden, srbsk. verati, clam circuire, in ravno ta pomen prav naravno označuje lastnost kune in dihura.

Iz tega them. tudi slov. prevara, Betrug, prevariti, betrügen, täuschen, proprie: Umgehung, umgehen. Litovšč. ima iz te korenike: varau, varyti, treiben, jagen = herumgehen, winden machen; z daljim tvarivnim suffiksom: t imamo var + t, vrtiti. Sicer var tegere, operire, abscondere se, tudi ne drugo kot: ovijanje, ein Umwinden. V grkoitalšč. nahajamo oblike: *ἐλ-έ-ω*, volvo, vereo itd.

Vera — Vevera, viverra bi tore bilo: animal clam circuiens, ali pa animal abscondens se, in te lastnosti imajo kuna, dihur in lasica, tudi žival sem in taj se gibajočo, pomikajočo*) zna to ime označevati, in zopet enake nazore nahajamo v imenu: eihorn, staronord. ikorni, aglosak. acvern, mhd. eichorne. Uže Fick (Wörterb. 699) je kazal na sansk. koreniko: ing, vibreren, bolje menda iz: ikh, moveor, staronord. aka, ok, akinn, sich bewegen, fahren, ekja, Karren (Fick loc. c. 690) tedaj = indogerm.: ag — agati — agere.**)

*) Primeri gršk. *τόχος* (Aristotel. de genere animal. 3, 6), Dachs, jazbec iz *τρέχω*.

**) Ali menda h gršk. *ἰχνίω*, iz katere je *ἰχνεύμων*? V teh besedah je tudi pomen gibanja, vestigare, aufsuchen, aufspüren.

začeli s to besedo različne sem in taj skakajoče živali poznamljati. Analogično pomešanje stvari nahajamo v imenu

Viverra in ikorni bi se tore v pomenih vjemali. Lasico imenuje Latin mustela, po nekaterih jezikoslovcih: Mausfängerin, kuno imenuje martes, dihura ictis. Italjan lasico: donola, kuno: martaro, tudi fuina, Steinmarder, gli escrementi dela fuina framando un odore forte e penetrante, piše Boerio tore iz korenike pu — fu, stinken, primeri sansk. pūtika, zibetha, slov. dihur iz diham.

Dihuru pa Italijan pravi: facina ali pa furetto, franc. furet, španjolsk. mutato *f* in *h* huron, iz furetto je nemšk. Fretchen, bržkone iz: fur, tat, das diebische Thier. Ker se njegova koža rabi za oblačilno podvleko, je nastalo v sredovečni latinščini: furrura, Futter von Pelzwerk, furratus, mit Pelzwerk gefüttert, tudi slov. fura, Futter aus Pelzwerk.

Plinijeve viverre ne pozna več nobeno italško narečje, znamenje, da ni bila beseda po vsej Italiji znana, temuč le v kotu adrijanskega primorja. Jaz sem mislil, da je venetsk. varo ne reduplicirana oblika starega: viverra, vendar opokličem pomoto: Varo je žival, ki ima hrbet pepelnate barve in beli vamp, tedaj iz lat. varus, Flecken, Sommersprossen, ein geflecktes Thier; iz: varo je italj. vaio, Pelzwerk, Grauwerk, po koži te živali, iz tega venetsk. varoter, che fa vaii, in varezar, fleckig werden.

Lat. varus, pa se ne razločuje od varius mannigfaltig, vario, bunt machen, färben. V staroslov. se podlasica sploh imenuje: kuna, αἴλουρος, felis, Wiesel. Je li ni αἴλουρος grška oblika venetskolitoslov. varvara, samo da je prvotni *r* se spremenil v *l*? Uže stari Schrevelius je αἴλουρος tolmačil: „a vertendo seu volvendo caudam“, παρά τὸ αἰόλλειν οὐράν, αἰλ bi tore bilo za: εἰ (primeri εἰ-ύ-ω, εἰλ-ύ-ω, winde, wälze); in tako bi Pictet bil skoro zasledil pomen, samo da ne „mit Schwanz bedecktes“, temuč den Schwanz windendes, drehendes Thier, caudam vertens animal. — Ako se ta razlaga dopade, se ne bom poganjal za svojo razlago, vendar vsi, ki trdimo, da je v besedah: vaivaras, viverra, vevera, pers. varvarah reduplicirana oblika, bomo morali od tega trdenja odstopiti. V besedah: vivera, vevera bi se torej prvi *r* bil vokaliziral.

Slov. kuna pa smemo gotovo staviti k lat. cuniculus (iz tega popačeno nemšk. Kiniglhase, Königlein) in ker cuniculus tudi pomenja: Mine, unterirdischer Gang, Bergwerkstollen, tedaj nam pomen besede razloži: sansk. khan, fodere, perforare, khani, fodina, cuniculus, khanaka, fossor, tedaj kuna — cuniculus — das Gruben, Löcher machende Thier*), tudi slov. kuna

*) Primeri slov. jazvec, jazbez, staroslov. jazvъ, Dachs, po jazbi, jazvi — azvi, incisio, Erdeinschnitt, Grube, Loch. Niederlandar ga imenuje gräwling, grewinc, der Gräber. Latvijsk: apsis, je gotovo popačeno iz azvis.

vulva in lat. *cunnus* vtegne označevati: luknjo, ako ne kuna, vulva, in *cunnus*, idem, iz: kunda (sansk.) unde: kundâçin leno, qui de vulva vivit.

Francoz imenuje tega zajca: lapin, kar se je po Diezu izobrazilo iz: clapin, Volksausdruck für ein Duckfer. Clapin ne druga, nego skrivajoča se žival iz korenike: klap, heimlich, im Verborgenen thun, stehlen, gršk. κλέπ-τω, lat. clepere stehlen, staroprusk. au-klip-tas, verborgen, staroslov. po-klop, operculum, venetsk. chiepin iz: klepin, Duckmauser, heimlicher Sünder.

V italiskih narečjih (glej Diez, 564) kuno — mustela martes — imenujejo bela, starofranc. bele, novofranc. belette, španj. beleta, kymrišk. bele, Marder*), ruski zopet: bela, belka, Eichhorn. Tako se poznamenovanja za razne sorte tega mišjega roda pomešajo. Gotovo je sorodno lat. felis, mačka; pa kaj pomeni? — sansk. bhal, explorare, investigare? mačka rada vse iztekne, poišče, ali bal, occidere, ferire, abscindere, tudi to lastnost imate kuna in mačka, da druge živali kolete, to razlago bi potrjeval kymrišk. bela, bala, lupus. Corssen lat. felis izvaja iz korenike: ferio.

Litvin podlasico tudi imenuje: szirmonelis, menda iz szerti, sich mausern, haaren? tudi zebenkstis, vendar: das braune Wiesel, szarmonelis, das weisse Wiesel, tedaj iz žibinti, leuchten; prusk. mosuco. Slovenec jej tudi pravi: granoslek; ker druga slovanska narečja imajo granostaj, tedaj boljše: granostek iz granostajek, in angulis habitans? Tudi lasica, podlasica; lasta, lastočka iz las, die freundliche, schmeichlerische; Italijan jo imenuje: donola, gospodična, Jungferchen, novogršk. *vvuqúva*, Schönthierlein, Danec: der kjønne, pulchra, Španjol. comadreja, kuma, botra, tudi: garduna, Skipetar: bukljeza, sami euphemistični prepisi, ker ta žival v mythih starih narodov ima veliko znamenitost. Plutarch (de Iside et Osiride LXXIV) poroča, ka so stari verjeli, da podlasca skoz uho spočne in skoz usta rodi, zato je bila symbol uma (Herod. II, 67.) Pri Rimljanih je bila in vlada ešče tudi med Slovenci vera, da če podlasta potniku črez pot beži, ga bode nesreča zadela, če pa druga lastočka črez isto pot beži, zgine zlobna kob. Po nemških in slovenskih pravljicah dobi oni človek moč prihodnje reči prerokovati, ki požere šče tresečo se lastino srce (Bechstein, Mythe, Sage etc. I, 120). Grki so mislili, da je lastočka bila nekđaj človek, vendar ker je bila prejezna in ostrupna, je jo Hekate spreobernila v žival (Ael. Nat. Anim. 15, 11). Babrius pa v svojej 32. fabuli pripoveda, da je lastočka Aphro-

*) Litovsk. balesas, Hamster, mus cricetus, eine grosse Feldmaus.

dite v lepo dekle spremenila, ali pri neki svatovščini se je pokazalo to, kar v resnici je — lasta.

Te pravljice so morale tudi med drugimi evropskimi narodi znane biti, ker je podlasta dobila gore omenjena evfemistična imena.

Priloga I.

Ostanki iz jezika armorskih in britanskih Venetov.

Uže v posebnem spisu sem omenil, da v stari dobi so tudi Veneti stanovali v Armoriki, in da ti so, kakor Caesar pravi (Bellum gall. 3, 8. confer Strab. 4. Veget. de re militari 4, 37.) v britanskem primorju naselbine imeli. Zato so Kymri in Anglosaksi zemljo Venetov, ki so bili prestari stanovniki valiskega primorja, imenovali: Gwineth, Gwined, Gwentland (glej Giraldi, descript. Cambriae v Cambden. Anglie. pag. 882—883). Latinski pisatelji pa so to pokrajino imenovali: Venedotia, in angleška literatura šče hrani poseben „codex Venedotianus“, katerega pa nesem mogel v roke dobiti. Iz tega je Zeuss v svoji Grammatic. celt. nekoliko besed zapisal, ktere tukaj hočemo presoditi. Boerio v svojem Dizionario omenja, da je italijanski pisatelj Girolamo baron Trevisan v svoji uže zelo redki knjigi (tiskana je bila v Parmi leta 1800): „Illustrazione sul un antico sigillo di Padova,“ dokazal ednorodnost adrijanskih in armorskih Venetov. Tudi te knjige mi ni bilo mogoče v roke dobiti. Naj je samo omenim, da prihodnji preiskovalci zgodovine Venetov jo preučijo.

Codex Venedotianus ima sledeče besede, ki imajo zelo slovansko lice, in sicer:

Crauele, pala fornacea, Ofenkrücke (Zeuss II 787). Ta beseda se vjema s slov. krevcl, Ofengabel, (Murko, Janež.) iz them. kriv, litovsk. kreivas, schief, krumm, srbsk. krevcljiti, mit schief, krumm verzogenen Gesichte weinen, tore krivljeno orodje.

Crochan, vas, olla, staroslov. krъč-agъ, tudi srbsk. polsk. kocz-ak, škipetarsk. karčuel iz slovanšč.**). Starogornem. chruoc mhd. kruoc, novonem. krug ne najde v nemščini umne razlage, tedaj iz slovanšč. izposojeno.

*) Iz krp tudi slov. klop, klešč, sansk. krpána, črvjak.

**). Korenika krk označuje: winden, drehen, zato staroslov. krk, collum, primeri slov. vrat, iz vrtiti. Iz nazorov vrtenja so imena za posodve: mator, vrat, pinja, itd.

Guapel, sudare, dūsten, schwitzen, litovsk. kvapas, Dunst, česk. kvapiti.

Ystavell, cubiculum, rusk. ist'ba, obširno razlago najdeš pod besedo: stua.

Cep, ligo, slov. cepin, rusk. cepeta, česk. capa, Grabscheit iz: cepati.

Suh, vomer, rusk. soha, idem.

Cerc, Hahn, jugoslov. krk, petuh, lit. kurka.

Yar, gallina, slov. jarika, mlada kokoš.

Scuol, milvus, utegne popačeno biti iz: sokol.

Ruif, remus, rusk. rulj, idem, ruifadas = rusk. ruvat.

Dreis, vepres, slov. drač-je.

Gai, silva, slov. gaj.

Croider, cribrum, rešeto, litovsk, kretulys in kretalas, Sieb, krat, krit, schütteln.

Jyen, pruina (armorsk.). Ker romanšč. (franc.) *g* izpahuje, primeri rue iz ruga, je iyen iz igien, slov. inje, Baumreiß, tudi po izbitem gutturalci, iz: ignje, staroirsk. aig, Eis, staronord. jaki; Eisstück, litov. iza iz igja, Eisschole, izai, plur. Grundeis, v slovenšč.: Iza, mytično bitje. Pripoveda se o njem, da Iza se vzdigne iz gore, je pol deva pol kače, zleti v zrak o burnem vremenu in za njo pada toča. (Pravljica znana v okolici trga Kozje na dolnjem Štirskem, gder v gori Veternik ima svojo duplo).

Padell, sartago, kakor v venetšč. dalje šče: Kreis, camisia, camisol, obleka; glej razlago pod besedo, crosato.

Bran, corvus, brez dvombe popačeno iz vrana.

Čliath, crates, tudi cluit, franc. claie, provençal. cleda, vse v pomenu: Flechtwerk, Hürde. Ker so stari Slovani imeli spletene hiše, *) kakor se šče po Ogerskem dendenešnji nahajajo, ter se cliath, slov. klēt, litov. klētis sme staviti k lat. crates, goth. hleith-ra, Laube, ali pa goth. haurd-s, Hürde, spletena ograja, gršk. κέρτος — κέρτη. V sansk. nahajamo še crath = kart, necto, sēro. Tudi gršk. κέρταλος, geflochtener Korb, sem spada.

Jaz dvomim, da bi cliath bila izvirno keltska beseda, nego mislim, da je med Kelte v Britanii in v Gallii prišla po Venetih.

Utegne šče se v Codex Vened. najti več tehničnih izrazov, jaz sem tukaj teh besed omenil, naj bi oni, kterim je mogoče do te knjige priti, dalje preiskovali.

*) Procop (de bello got. 3, 14) piše o njih οικουσαι δὲ ἐν καλύβαις οἰκταις itd. in Helmold (2, 13): in construendis aedificiis non sunt operosi, quia potius casas de virgultis contextunt etc.

Priloga II.

Škipetarščina različna od Venetsčine.

Sedanja historična šola ima starodavne Venete za Illyre. Ako so denešnji Škipetarci potomci starih Illyrov, kar po mojem vsestranskem preiskavanju gotovo so, tedaj jezik škipetarski pričuje, da se je jezik Illyrov in Venetov bistveno razločeval. Sicer v denešnji škipetarščini nahajamo razve staroillyrskih ostankov, mnogo grških, italskih starih — latinskih, in — novejših, posebno venetskoitaljanskih elementov, dalje veliko trumo slovanskih besed, tudi turskih, vendar so mnoge besede, katere smemo za praillyrske imeti. Jaz hočem tukaj nekoliko škipetarskih besed razjasniti, da se čitatelji prepričajo, ka je glasovska stopinja tega jezika različna od venetskega. Naj preje hočem sem postaviti spremene glasnikov.

V škipetarskih narečjih zmenja se *avε*, *av o*, *sv i*, *sv o*, *sov*.

Dalje prelazi *l v d*, na primer: filoig in fidoig, *λ* postane *j*, ali pa izpadne, iz: *v alj* — postane: *vaj*, olje. *μ* prelazi v *β*, *αβovλ* in *αμovλ*, brennend. *μ* prelazi tudi v *π* in *φ*, *nv d*, postavim: *νενυρε* in *denture*, dicht, kakor v litovšč. *nebesis* in *debesis*. *ρ* prelazi v *θ* in *χ*, se tudi vokalizuje; *β* se menja z *φ* in *π*, *χ* prelazi v *φ*, postavim: *κρη* in *κρηφ* primeri slov. *noht* in *noft*, *hlod* in *flod*; *γ* se spremeni v *δ* na primer: *γjaja* in *δjaja*, Jagd, tudi v slovaščini *dlh* in *glh*; *z v τσ* = *č*, na primer: *čimt* in *kjint*, centum, sto. *θ* prelazi v *φ* na primer: *θενγjil* in *φενγjil*, primeri rusko: *Fëodor* iz *Theodor*.

Sk postane *τσ*, postavim: *τσάλje*, lahm, gršk. *σκολιος*. Lat. *x* postane: *fs*, postavim, iz lat. *coxa*, Hüfte, škip. *kofse*. *tr* postane: *kj*, postavim: *kjepalea*, Augenwimper, slov. *trepalica*, *trepavica*.

Sedaj si pogledjmo nekoliko besed, da bodemo videli, kako je ta ubogi jezik zbit in stlačen. Najpreje hočem nekoliko besed sem postaviti, katere so gotovo praillyrske.

Birb, Sohn, latvijsk. *ber-na*, Knabe, Kind, mhd. *bar n*, Kind, Sohn.

χομπβ, Wurm, lat. *vermis* iz praoblike: *cvarmis*.

Ballea, Stirn, gršk. *φάλλος*, Stirnstück am Helm, sansk. *bhāla*, Stirn, aglosaks. *bell*, *beal*, Stirn.

Javeja, Woche, praejot. lat. *aevum*, gršk. *αιώρ*, sansk. *éva*, gressus, Zeitlauf.

ζιηγ ζιγ, gähre, gršk. *ξέσσω*, *ζέω*.

Lanea, Ellbogen, gršk. *ώλένη*, lat. *ulna*, goth. *alaina*, litov. *letena*?

Njeriu, Mann, gršk. *ἀ-νήρ*, lat. *ner* (sabinsk.).

Breške, želva, tedaj celo različno od venetsk. galana, in tartaruga, Wasserschildkröte, pa se veli: ονγεσε.

χελουο, Eisen, gršk. χαλκός, staroslov. krk-yga, metallum.

βιτσι, Kalb, sansk. vatsala, Jährling, Kalb, tudi škip. vjet-šar, einjährig, lat. vetus, staroslov. vetъhъ, bejahrt.

Skkendze, Funke, sansk. çkand, schimmern.

Pikea, Tropfen, sansk. spaka, litov. spaka, kaplja.

Vjet, Jahr, sansk. vatsa, tudi vat, neutr. goth. vith-r us, Lamm, Jährling.

Žali, männlicher Same, sansk. galas, idem.

Ripi, Bergabhang, lat. ripa.

Dje, gestern, gršk. χθές, gestern.

χεδ, gie-sen, gršk. χύσις, κατά — χυσις, lat. fut-is.

Gelbarea, Schleim, litov. gleiwetas, schleimig, gleiches, Schleim, slov. žlema, žleza, Schleim.

Gopi, vulva, gršk. γοπη, Loch.

ύλb, Stern, sansk. val-ul, flackern, flammen.

γουεγ, kratze, gršk. γαργαλίζω, kitzle, srb. grgašiti, Wolle krepeln.

Žapini, Eidechse, iz džap, klaffen?

Škarea, ausglitschen, gršk. σκαίρω, springe.

Τελλί, ključ, gršk. κλήω (staroatt.), lat. clavis, slov. klju-č.

Kuki, roth, staroprusk. kukan, braun, sansk. kaučana, gelb, gršk. κηρός, iz κηρός, gelblich.

jojeja, Wabe, litovsk. kora, lat. cera, tore iz χορεα.

Deim, trunken, tam, lat. temulentus.

Keljuš, Ferkel, litovsk. kuilys, aper, gršk. χοίρος, irsk. cullach, slov. čulek, sansk. kólá.

σπενεκε, Milz, za splenetke, lat. splen.

δασουρι, Liebe, sansk. dáçati, gewähren, daços, gefällig, daçvams, huldigend, gršk. δέχομαι.

ά-δενκηs, unhold, lat. decus, škipet. dašmite, lieben, dašem, liebenswürdig, tore sansk. ç v škipet. = š, kakor v litovšč.

ρεζεja, Lichtstrahl, beri redzeja, sansk. radž, glänzen, gršk. ύεγ, ύεγ-εύ-ς, Färber, škip. reg, gerbe, tünche.

βεσ, ich kleide, lat. vestio, sansk. vas, tegere.

Piel, ich gebäre, litov. periu, lat. pario.

Plešti, Floh, lat. pulex, slov. blha.

Znamenita je prikazen, da sansk. dž, litoslov. g, praarjanski g, gh prelazi v škipetaršč. v d, primeri dalanduše, lat. hirundo praarjansk. gharanda, gršk. χελιδών, Schwalbe, del, Ader, iz gil — žila.

Dambъ, zob, gršk. γόμφος, litovsk. gëmbë.

Dima, Winter, litoslov. zima, gršk. χειμή iz praarjansk.: ghima.

δαουα, zemlja, gau, γή dor. δή, δᾶ, tudi škip. δεου, zemlja.

Korreja, Ernte, korres, Schnitter, sansk. kar, krnoti, laedere, lat. Ceres, boginja žetve.

γέρουγ in γερουγ, erfreue, lat. gaudeo, gršk. γηθέω.

ζοορεα, Darm, sansk. hira iz ghira, lat. hira, gršk. ζολ-αδ, Darm, litov. zar-na, staronord. garnir, Gedärme.

Djal, delatar, sin, latvijsk. dēlas, sin, litov. primdelys, Erstgeburt, umbrisk. felius prvotna oblika: dhāla.

ζεja, ζija, Schatten, sansk. čhāya, gršk. σια.

Ēstena, Knochen, lat. os, ossis, slov. kost, tore k odpadel kakor v lat.

Kamburjas, krümmen, keltsk. kamb, slov. kamp v besedi: kampuš, Engerling, gršk. κάμπη, Raupe.

μβουαπ, beri: vrap laufen, litov. virpiu, schwanken, gršk. έέπω, idem.

Τσαυτονος, Spalte = σιδ, σήσις, sansk. čhitti, das Spalten, litovsk. skēdra, Span = Abgespaltenes.

Kenge, kanekaja, Lied, litov. kanoti, sonare lat. cano, gršk. κανάζω, rausche, tōne.

Ništer, Lanzette, arm. nizak, Spiess.

Vagheti, Zugvieh, sansk. vagh, vehere, gršk. όγέω, slov. vozim.

Gjaja, Jagd, primeri litovsk. guju, guiti, jagen, treiben, sansk. džū, džavati, vorwärts drängen.

Al, scharlachroth. sansk. aru, srbs. ali, rusk. aly, roth.

σπονυς, pena, lat. spuma, tedaj p prešlo v k.

Kanosia, Strafe, Zend. kaena, Strafe, lat. poena.

Hirreja, Molke, gršk. όρός, serum, slov. sirotka?

Jarant, Liebhaber, sansk. džara, Buhlin, tore iz garant.

Rendeja, Schnelligkeit, iz: renheja, sansk. ramhas, iz ramghas, schnell.

Jenia, Geschlecht, iz genia.

Skanduem, schimmern, sansk. ckanđ, idem.

Aruske, medved, po prestavi glasnikov, lat. ursus iz ursus, gršk. όλξίς? sansk. arkšas, gršk. άρκτος.

καίρ, ich kratze, sansk. kšur.

καv — kau tudi καov, κα, vol, iz gau, latv. gū-wis, Kuh, slov. gov-ēdo, Rindvieh.

Gjisthi, Daumen, sansk. añ-gušta, digitus, zend. angusta, afgan. gūt.

Skermeja, Riss, sansk. skar, schneiden, reissen, spalten.

ζάp, ich öffne, sansk. gap?

Opuščam mnogo drugih besed, ker imam samo namén različnost illyrskega in venetskega jezika dokazati. Proti ednakosti govori zmena glasnikov: g z d, dambъ, γόμφοs in gambe. Dalje prelaz glasnika dž, g v ζ, potem v škipetarščini, razve kacih dvadeset besed, ki so iz venetsčine v poznejši dobi prišle v škipete-

tarščino, ne nobene besede najti, med tem ko mnogo venetskih besed edino nahajamo v ruskem jeziku. Kedar bodo kritični jezikoslovci tako tuje elemente iz škipetarščine izluščili, kakor je naš duhoviti Miklošič iz škipetarščine prevejal slovanske, bode laglje jedro staroillyrskega jezika razluščiti. Staroillyrskega jezika ne moremo h grkoitalščini vvrstiti, uže zaradi tega ne, ker sansk. *ç* je, kakor v litovščini *š* — *sz*, kar beseda dašmite pričuje, tudi škipet. *ç* v besedi *çoqqa*, Darm, ki je v sansk. *h* in grkoital. *h*, *ç*, v germ. *g*.

Nekateri so mislili, da so Traki in Illyri edno isto pleme bili, pa tudi tu govori zoper tako trdenje glasnik *ç*, ki je v traščini *x*, kar beseda: *xīmos*, Name einer Hülsenfrucht, pričuje, ki se vjema s sansk. *çamī*, Hülsenfrucht.

Za besedo: Bog in gospod ima Škipetar edno isto besedo in sicer: *çozs*, brez dvombe se ta vjema s sansk. *dyôti*, *dyuti*, radius, tore svitlo božestvo, kralja imenuje: *μβροῦτῆ*, kar opominja keltsk. *bret*, Richter.

Tudi ime Perndia, Prndia se rabi za ime božanstva in najvišjega gospodarja, ker se perndoig reče o zahajajočem solnci, tedaj Prndia. solis occasus. Grimm in Gilferding sta Prndia krivo ednačila, slov. Perunu, ta je bil Bog groma, ne pa solnčne svetlobe.

Latinske in italjanske besede je Škipetar grdo popačil, postavim: ferkoig, reiben, lat. *fricare*, *ovσκαιγ*, nähre, lat. *vescor*, *ποσι*, Brunnen, italj. *pozzo* iz: *puteus*, šelkgu = *salix*, kenge, kanekēja, Lied, gršk. *καραχή*, Getöse, *nemerauig*, numero, njerku, Stiefvater, njerkea, Stiefmutter, lat. *novercus*, *noverca*, *furreja*, Ofen, *fornax*, *forno*, *kerkoig*, *suche*, italj. *cercare*, *sgjebe*, Krätze, lat. *scabies*, *πικκια*, Blase, lat. *vesica*, šelkjint, Wassermelone, gršk. *κολοκυνθίς*, *kerdiçs*, Mittelpunct, lat. *cardo*, *gjerakiu*, Habicht, gršk. lat. *hiera x*, *gjeli*, Hahn, lat. *gallus*, italj. *gallo*, *gjukj*, Gericht, iz *giudizio*, *gjind*, Volk iz *gente*, kalj, Pferd, kaljeri, Reiterei, iz *cavalo* in *cavaleria*, *τῶαρον* = *circu*, *gjemea*, Jammer, iz *gemo*, *goleja*, Mund, iz *gula*, *gjuši* Grossvater, iz *γῆρας*, alt. *gruja*, Grossmutter, Frau, iz *γεραια*. Slovanske besede glej pri Miklošiču: Slawische Elemente im Alban. Denkschrift der Akademie. Le nekoliko jih poglejmo: *kjep*, ich nähe, slov. *krpam*, *skjes*, ich gleite aus, slov. *skliznem*, *mutin-n*, Butterfass, slov. *motilnica*, *kjepale*, Augenwimper, slov. *trepale*, *trepavica*, *φονκία*, Weinkübel, slov. *buča*, *kjerpen*, dünner Stock, slov. *krepel*, *škeper*, *hinkend*, slov. *šepav*, *brazim*, Reif, slov. *mraz*, *gjemija*, Schiff, srb. *čamac*, *tecgjahu*, Weber, slov. *tkavec*, *gjume*, Schlaf, slov. *čumiti*, *čiampe*, Frosch, slov. *žaba*, *rassaku*, Enterich, slov. *recak*, *racak* itd. *rossea*, Ente, *reca*. Iz venetskega: *ruga*, Gasse, *κοκξεja*, Melone in

Birne, venet. cocuzza, tikva, rusk. kukiš, Birne. Ako mi bodeta čas in zdravje dopuščala, mislim v posebnem spisu upliv slovanščine v škipetarščino obširno pretresavati, in dokazati, da se v škipetarščini slovanske besede nahajajo, katerih ne poznajo sedanja jugoslovanska narečja, in ki so morale uže v stari dobi, ko so slovanski Panoni bili sosedje starih Illyrov, v illyrski jezik se preseliti.

Uže sem v svojem spisu „Komentari k zgodovini Salasov etc.“ (glej Letopis Mat. leta 1874) omenil, da vse kaže, ka so gorenjeitalski Lyguri se iz Illyrika preselili. Vsi stari latinski in grški pisatelji poročajo, da so Lyguri bili suh narod in v škipetarščini šče najdemo besedo Ijigich, ich mache mager. Dalje piše Plinij (18, 40), da lygurski Taurini: „secale asiam vocant“. V škipetaršč. pa: усь, тоск. усть označuje klas, vlat, Aehre. To bi bila važna priča za sorodnost Lygurov in Škipetarov.

Možgani.

Spisal dr. M. Samec.

Nek učenec je bil tako hudo z batom po glavi vdarjen, da so se mu izrinili možgani skozi rano v čepinji. Iz lobanje izstopivši del zdroljenih možganov mu je moral zdravnik odrezati. Ranjenec, ki ni bil prav nič prišel ob zavednost, je velel odrezani košček možganov nesti učitelju, ki mu je zarad slabega učenja vedno očital, da nima možganov. Mi ne vemo za gotovo, ali so vstregli dečkovi želji ali ne; ako so, je morda učitelj prvokrat videl človeške možgane. Koliko ljudi sploh ni videlo organa, v katerem se rodijo misli, delajo sklepi, ki čuti bolečine in slasti življenja. Marsikteri človek se prime z dlanmi za glavo, kadar išče ključ uganjki, išče svojim nameram zaželenega vspeha, ali vdari ob njo, ako ga je domnevanje prekanilo in je po njegovem razumu pričakovano nasledek splaval po vodi. Možgani so dali zemeljskej površini drugo podobo, možgani mornarjev in tehnikov so nam odprli nove svetove, nas peljejo z nepričakovano hitrostjo po vodi, pod vodo, po zraku; možgani pesnikov blažijo naše čutje in nam pomagajo v svojih umotvorih dvigniti se nad težečo nas vsakdanjost našega življenja. Vsled možgan smo, kar smo, in kakoršni možgani, tak tudi človek.

V naslednjem bomo skusili najvažnejše dozdanje poizvedbe sestaviti in podati našim bralcem.

Človeški možgani se kažejo, naj se preiskujejo s prostim očesom ali mikroskopom, tako komplicirane sestave, da zamore vsak anatom, ki jih natanko preiskuje, na njih še kaj novega najti. Že s prostim očesom se opazi mnogo po podobi različnih delov, vsak s svojim imenom. Možgani od zgoraj pogledani nam kažejo dve bistveno ločeni polovici, možganski poluti, desno in levo, ki ste v sredini in na dnu med sabo zvezani. Veliko večja mnogoličnost se pa kaže, ako možgane od spodaj pogledamo. Tu zamoremo ločiti tri dele, sprednje, srednje in male možgane. Prvi oddelek loči od drugega mali zarez, ali brazda, ktera se imenuje Silvijeva brazda ali pinica; drugega in tretjega pa loči globoko med nju segajoč del trde možganske opnice, ki se imenuje šotor.

Na površji človeških možganov se vidi mnogo ovinkov ali zavojev in med njimi ležečih brazdic, tako da se vidi prerez možganske skorje enak nabornici. Sprednji in srednji del možganov skupaj sestavljata velike možgane, zadnji del pa se imenujejo mali možgani. Slednji so veliko manjši od prvih.

Ako se veliki možgani prerežejo, kaže njihova snov dvojno barvo; veči del je svetlobel, nekteri otoci v njej, na primer tako imenovani čveterogriček, progasti in vidni pomolek in cela možganska skorja so sivi. Pozneje bomo videli, kako pomenljiva je ravno možganska skorja pri razmatrivanji duševnih sposobnosti. V notranjosti možganov, bolj proti njihovemu dnu štejemo 4 kamrice, globeli ali ventrikule; njihova pomemba za delovanje možganov ni še razjasnjena.

Včasih se v dveh največjih teh kamric nabere nekaka vodena tekočina, kar nareja hudo in večidel neozdravljivo bolezen, notranjo možgansko vodenico.

Na prerezu malih možganov se vidite bela in siva tvarina tako porazdeljeni, da nastane podoba drevesca, ktero se tudi živo drevesce imenuje.

Tudi mali možgani so iz dveh polovic sestavljeni.

Celi možgani so s tremi kožami ali mrenami oviti, katerih ena leži nad drugo, kakor na primer luščine okoli čebulnega zrna. Zunanja najmočnejša ali trda mrena je kitasta, loči s posebnim podaljškom, kterege doli do možganski poluti spajajočega hrama pošilja, desno in levo polovico in se imenuje veliki možganski srp. Le-ta mrena sestavlja tudi pod zadnjim delom velikih možganov razpet šotor, ki pokriva male možgane in jih brani teže nad njimi ležečih velikih možganov. Srednja mrena se imenuje pajčnica. Tretja ali mehka mrena ovija možgansko površino naj bolj natanko ter se ugreza tudi nad posamezne brazdice nad zavoji. Na ta način nastanejo med njo in pajčnico prostorčki, v katerih je vedno nekaj čiste tekočine nabrane, vsled ktere se vsakak pritisek na en del možganske površine razdeli bolj na široko in s tem oslabi njegov

učinek. Če se te tekočine nabere anomalno veliko, nastane bolezen, kterej pravimo zunanja možganska vodenica.

Belo možgansko tvarino sestavljajo mala, mikroskopna, okrogla ali malo podolgovata telesca, možganske stanice in tanka vlakenca. Slednja vežejo stanice med seboj (intercentralna ali medosredna vlakenca), ali pridejo od čutil prinašajoč vtise zunanjega sveta (centripetalna vlakenca). Vtise sprejemajo stanice in jih obdelujejo v misli, ali pa gredo od stanic iz možganov v živce trupla centrifugalna vlakenca ter nosijo povelja stanic hotnim ali nehotnim mišicam, ktere se na dano povelje skrčijo ali odjenjajo, kakor treba. Ta pot pelje nektere izmed njih skozi podaljšani mozeg, od ondod v hrbtenjačo in iz te še le v telesne živce. Gredo pa ta vlakna iz ene polovice možganov, v nasprotno polovico hrbtnege mozga, kar prouzročuje, da je na primer pri desnostranskem mertvoudu leva stran trupla omertvoudena.

Ličnejša sestava možganov je tako komplicirana, da še danes nekoliko veljajo besede Fontanijeve, ktere je izrekel o možganih pred 160 leti: *obscura natura, obscuriores morbi, functiones obscurissimae*. Francoski natoroznanec Buffon (1707—1788) ni pričakoval od natančnejšega preiskovanja možganov posebnega vspela in ni vedel še družega pisati o njih, kakor da so slezasta snov brez posebne važnosti. Saj je pa tudi možganska tvarina tako nježna in mehka, da razpade prav kmalu po smrti v slezast močnik; v tej kakovosti je lahko misliti, da si ni upal Buffon in tudi še ni nadjal se najti organa, v katerem se vrše opravila tolike važnosti.

Uprav zarad svoje mehkobe, nježnosti in važnosti zahtevajo možgani čisto posebno brambo proti zunanjim nezdodam in vtisom. Nijeden človeških organ razun nič manj važne hrbtenjače ni toliko zavarovan s koščeno in kitasto obrambo nasproti zunanjim poškodbam in ranitvam, kakor so možgani.

Po ličnosti notranje sestave ga ni organa možganom enacega. Ne samo, da imajo v sebi več sto milijonov drobnih vlakenc, ki sestavljajo živce in kterih gre 1600 na 1 milimeter debel živce, hranijo tudi neizmerno število mikroskopnih telesc, stanic, ktere vlakenca vežejo in s tem pripomorejo, da se vse delovanje teh stanic spoji v enotno celoto. Ako se stanica primerja električnemu stroju, ki od zunaj došle vtise sprejema in nazaj daje, smemo živce primerjati žici, po kterej se električni tok preliva. Stanic se je naštel le v sivej možganskej skorji več ko 500 milijonov. Novejši preiskovalci cenijo še više število možganskih stanic. Bain jih računa 1200 milijonov, Meynert tudi eno milijardo, število, ktero se nam zamore zadosti veliko zdeti, da se v njih rodé, križajo in menjavajo vsi spomini, misli, želje, naklepi. Le-te stanice so po Meynertovih preiskavah v možganskej skorji v šestih skladih porazredjene.

Živčna vlakenca so najtanjša, kar poznamo enakih tvarin, ker meri njihov premer le $\frac{1}{1000}$ milimetra. V sredi tega vlakna leži tako imenovani vretenčni cilindri, ki je še le pravi sedež živčevih opravkov; slednji meri celo le tretjino vlaknenčne debelosti, namreč le $\frac{1}{3000}$ milimetra. Še tanjša vlakenca, ki se pod mikroskopom le še kot lične linije vidijo, se nahajajo na perifernih vejicah čutilnih živcev. Število vlaken, ki sestavljajo belo možgansko tvarino, je na tisoče milijonov. Vsaki živec se konča v stanici in iz vsake stanice izhaja po več vlaken najmanj po dvoje. Na eno milijardo možganskih stanic gre več milijard vlaken, in ako računamo v naših možganih bivajočih pojmov na pretirano število 200.000, bi še na vsak pojem prišlo najmanj po 5000 stanic in 10.000 do 30.000 vlaken in to takrat, ko bi se vzelo, kar se pa ne sme, da so pojmovi enako razdeljeni v skorji velikih možganskih polut. Vsakako pa je gotovo, da se vsled te cenitve ne more dvomiti, da, če je število v naših možganih vtelesenih pojmov še toliko, je še večje število v možganih za-nje obstoječih živčnih elementov in da storijo ti elementi mogoč še več razvitek in pomnoženje pojmovnega življenja. Bain pravi: „Ako bi naš živčni sistem obstajal iz samo 1000 vlaken in toliko stanic, bi bilo težko kazati, kako je mogoče, da se zamorejo javiti vse naše misli in občutki; naj bode število pojmov še toliko, število v naših možganih za pojmovanje pripravljenih živčnih elementov je še večje.“

Ako se vzame, da je duševno delovanje opravek naših možganov, se mora sklepati, da stojita organ in njegova funkcija v določeni razmeri: velikost, kakovost, razvoj možganov ali posameznih njihovih delov mora v nekakej razmeri biti z velikostjo in obrazom iz njih izhajajočih psihičnih opravkov. Ozirom na to je deloma iz empiričnih, deloma teoretičnih nagibov stavljen izrek, da ima človek, ki stoji vsled svojih duševnih lastnosti nad vsemi živalmi, tudi relativno največje možgane. To sicer ni popolnoma resnično, ako se vzame besedno. Je nekaj živali, največjih izmed še zdaj živčevih, na primer kit, slon, delfin, ki imajo dvakrat do trikrat večje možgane, ko človek. Možgani kitovi imajo povprek 20 kilogramov, slonovi 16 kilogramov, človeški pa le počez 6 kilogramov. Po Strutherji so tehtali možgani 23 metrov dolzega kita 14 kilogramov, možgani 5 metrov dolzega mladega kita le 8 kilogramov. Po Gratioletu so tehtali možgani v Parizu umrlega slona trikrat več ko človeški. Veliko drugačni pa so bili le-ti po podobi nasproti človeškim: manjkal jim je popolnoma nek pomolek — eminentiae mammillariae. Poluti velikih možganov ste bili jako razviti, ali toliki niste bili, da bi bili zamogli zakriti male možgane. Velikost sama na sebi ne more ovreči trditve, da ima človek največje možgane, kajti možgane moramo smatrati tudi središčem celega živčnega sistema. Z velikostjo živalskega telesa raste tudi debelost in dolgot živcev in z njimi ravnomerno velikost možganov. Razumljivo je,

da dobimo popolnoma drugačen rezultat, ako primerjamo težo možganov onih živali z njihovo celotno težo. Pokaže se precej, da je človek po teži svojih možganov veliko nad imenovanimi živalmi kakor tudi nad vsemi drugimi. Po Leuretu znaša teža možganov na 10.000 delov telesne teže pri ribah 1·8, pri krkonih 7·6, pri tičih 47·2, pri sesavcih 53·8, pri človeku pa 277·8. Te številke dokazujejo očitno, kako raste teža možganov z razvitostjo živalskega uma. Ako znaša teža človeških možganov $\frac{1}{35}$ — $\frac{1}{50}$ teže celega trupla, znaša pri delfinu le $\frac{1}{1000}$, pri slonu $\frac{1}{500}$, pri kitu celo le $\frac{1}{1000}$ cele njegove teže. Pri tem pa zopet ne sme ostati neomnjenjeno, da so nekatere male opice, tice pevke in neka majhna poljska miš, ki imajo tudi relativno večje možgane ko človek, zaostajajo pa gledé njihovega razvoja, posebno gledé razvoja zavojev možganske površine in debelosti sive skorje tako daleč za človeškimi možgani, da bi primerjanje dotičnih možganov le po velikosti ne bilo dovoljeno. Že pri glodavcih nimajo možgani nobenih zavojev več in pri vretenčarjih se le-ti zavoji že pri ticah nahajajo. Sploh pa so možgani, kolikor se niže stopa do živalskih razredov, vedno manj organ duševnih opravil, kakor središče hotnih in nehotnih mišičnih opravkov, tako da se smejo človeški možgani gledé na duševne zmožnosti le z možgani človeku bližjih sesavcev primerjati in praviloma celo le z možgani opic, ker so le pri teh po človeškem tipu narejene. Možgani velikih opic, ktere človeka po teži in velikosti dohajajo in tudi presegajo, so veliko manjši. Največa antropoidnih opic, gorila, ima le $\frac{3}{4}$ kilograma možganov.

Kako malo odločivna sploh je relativna možganska teža, če se ne ozira na druge razmere, kaže se očitno pri otrocih, ki imajo razmeroma k njihovi telesni teži veliko več možganov kakor dorasli; vendar zaostajajo vsled pomankljivega razvoja posameznih možganskih delov in gledé duševnih sposobnosti daleč za temi. To velja tudi o živalstvu. Brez izjeme kažejo mlade živali, posebno zopet nekatere opice, veliko ugodnejšo podobo razmeroma tudi večo čepinjo, kakor dorasle in so človeškim veliko podobnejše. Z napredujočo rastjo postaja čepinja vedno bolj oglata in od človeške različnejša.

Pri tehtanji možganov se je ozirati tudi na to, ali se z velikimi tehtajo tudi mali, kteri nimajo z duševnimi funkcijami prav nič opraviti, ampak ravnaajo le mišične učinke. Mali možgani so pri živalih veliko večji, ko pri ljudéh, da od zgoraj pogledani niso od velikih zakriti, kar se redoma nahaja le pri človeku. Pri shodu nemških natoroznancev v Gradci leta 1871 je popisal in kazal profesor Benedikt troje možgane, ki so bili od treh morivcev. Pri nobenih od vseh treh niso veliki možgani pokrivali malih in sta manjkala dva zavoja v sprednjih možganih, ktera se sicer v nobenih normalnih možganih ne pogrešata. Pozneje je prof. Benedikt popisal in fotografiral še dvojje možgane tudi od

dveh morivcev in opazoval na njih iste razmere. Reči se mora za gotovo, da niso popisani možgani popolnoma normalni. Ali je pa ta anomalnost, ali prav za prav ravno ta pomanjkljaj v možganskem razvitku vzrok uprav te vrste hudelstva, se še pač na podlagi samo 5 primerljajev ne sme sklepati. Gotovo pa je, da, ako bodo naslednja preiskovanja v tej meri na svitlo spravljala enake rezultate, pride nauk o svobodi človeškega dejanja ob veljavo, kar bo mogočno uplivalo na vse dozdanje nazore o državljanskem življenji in na kazenskopravne principe. Človek, ki na primer nima organa bratoljubja, ne more ceniti vrednosti bratovega življenja, doprinese taka djanja, ker drugače ne more. Človek, ki nima organa, v katerem se vršijo predstavljanja določenih stvari, na primer moralčnih nazorov, ne more kaznovati se zarad prestopka moralnosti v tacem smislu, kakor zdaj, kajti on ne more drugače. Zdaj je kazen zadostovanje našemu razžaljenemu moraličnemu čutji, ako se Benediktovo domnevanje kedaj uresniči, neha kazen v tem pomenu, hudodelnik bi se moral imeti za poštenega in blagega človeka še za naprej in kratenje osobne svobode po postavi bi bilo le prohibitivno sredstvo.

Angleški anatom Owen je našel vsled velikokratnih merjatev počrezno težo velikih možganov proti malim 1:8 ali 12% celih možganov, tice razmera, ki se le pri človeku nahaja. Po Huschkejevih preiskavah znaša teža malih možganov pri sesavcih in tica 16—35% vseh možganov. Posebno se odlikujejo po velikosti malih možganov tice, ki imajo med vsemi živalmi tudi najživahnejše gibanje, med njimi v prvej vrsti roparji. Le krogar je izvzet s svojimi 10—13%. Po Meynertu znašajo veliki možgani pri človeku 78%, pri opicah 75%, pri psu 67%, pri konju 67%, pri mački 62%, pri morskej svinjici 45% cele možganske tvarine.

Ta razmera se kaže ne samo pri primerjevanji človeških in živalskih možganov, ampak tudi pri primerjevanji človeških možganov med soboj po velikosti duševnih sposobnosti. Članovi germanskega plemena imajo razmeroma več velikih in manj malih možganov, kakor članovi keltsko-romanskega, Hindu imajo večje male možgane kakor Angleži. Človeški idijoti kažejo popolnoma živalske razmere 1:5.5 ali 20%. Vrh tega pa je pri idijotu siva možganska skorja, ki je pravi sedež duševnega delovanja, samo 1 milimeter debela.

Da so možgani merilo duševnih sposobnosti, potrjujejo prav očitno žuželke. Med temi občudujemo ne samo zarad pridnosti, ampak še bolj zarad posebne umetnosti, katero opazujemo v njihovem družbinskem življenji in delovanji, bče in mravlje. Možgane teh žuželk zastopa v glavi ležeč živčni ganglijon, ki je dvakrat do trikrat veči od ganglija navadnega rujavega hrošča, kateri spada v isti razred in je še večega trupla. Poleg tega kaže ganglijon imenovanih dveh živalic še posebno komplicirano tvorbo in sestavo: anatomi so zapazili na površini ganglija nekoliko po podobi in

razredbi različnih pomolkov, kateri spominjajo že nekoliko na zavoje človeških možganov.

Velika važnost možganskih zavojev se je začela še le zadnje desetletje izpoznavati. Zavoji sestavljajo nekak sistem spajajočih in anatomske množevajočih se pomolkov iz sive možganske tvarine, ki obdaja možgane na nekoliko milimetrov debelosti; v njej so stanice in živčna vlakenca tako porazdeljena, da se kolikor mogoče mnogokrat spajajo. Mnogobrojno vezanje stanic z vlakenci je potrebno, ker imajo vlakenca nalogo vtise zunanjega sveta dovajati možganom, stanice pa te vtise sprejemajo, obdelujejo, duševno predelujejo in s pomočjo od njih izhajajočih vlakenc zopet reflektirajo. Koder je večina vlakenc, se kažejo možgani beli, koder je po več stanic nakopičenih, so sivkasti.

Zavoji še pri novorojenem otroku niso razviti, pri zarodku so komaj vidljivi. Ako bi možgani v sredini in na površini rastle enakomerno, bilo bi njihove sive snovi premalo. Zatorej se začne površina možganska poniževati, kar naredi podobo zavojev in med njimi ležečih brazdic. Na ta način zadobi siva možganska skorja veliko večjo površino, najmanj dvajsetkrat večjo, kakor bi bilo brez zavojev mogoče. Cela površina znaša povprek 2080 □ centm.

Huschke piše o tej zadevi v drugem delu svoje fizijologije: S tem nagubavanjem možganske površine se dosega, da se spravi v isti prostor veliko več sive snovi, kakor bi bilo pri gladkej površini mogoče s povečanjem črepije. Na ta način je mogoče, da zamore črepijska votlina manjše prostornosti več sive možganske tvarine hraniti kakor črepija večje prostornosti, s tem je pa tudi omogočena pomnožitev sive možganske tvarine še po dovršenej tvorbi koščene oboka ali z množenjem ali ponižavanjem brazdic med zavoji.

V sivej možganskej skorji se vršijo same važnejše duševne djavnosti, predstavljanje, pojmovanje, zavest, zavedno čutenje in hotenje. V sredi bele tvarine ležeči otoci posredujejo čutenje in gibanje. Možganska skorja je neobčutljiva, ne občuti bolečine; ako se pri živalih rani ali reže, žival se ne gane, dokler se ne dotakne globokeje ležečih partij, v katerih so raztreseni sivi otoci.

Siva možganska tvarina je s krvnimi žilicami vseskozi preprežena v podobi gostih mrežic; v belej snovi pa so žile redkejše in so razpeljane tik vlakenc. Po preiskavah Spencerjevih teče po sivej tvarini petkrat toliko krvi, ko v belej, čemur se gledé fiziološke važnosti obeh tvarin ni čuditi.

Veliko večji, kakor med možgani človeka in antropoidnih opic, je razloček med možgani antropoidnih in nižjih opic. Slednjih možgani so po vrhu popolnoma gladki. Gladka je tudi površina možganov tic, kerkonov, rib. Le pri ticah se vidi nekoliko grbavin in zavojiskih načrtkov ravno tako, kakor na možganih človeškega zarodka, pri katerem se še le po porodu vsled neenakomernega

rastja možganske površine in črepinje zavojčki kazati začnejo. Pri otroku postanejo zavoji še le s sedmim letom kolikor toliko popolni. Po Cuvierjevih in Mayerjevih opazbah se pri udomačenih in v človeškej družini živečih živalih zavoji pomnožijo. Pes ima več zavojev, kakor njegova sorodnika, volk in lesica, vol bolj nepopolne, kakor človeku bliže stoječi konj. Na drugej strani pa ima lev, ki mora v divjosti rabiti dosta bistroumnosti, zvitosti in pazljivosti, da dobi plen, več možganskih zavojev, kakor njegova bližnja sorodnica mačka, postavša v ujetji duševno in telesno lena in ona ne uživa kakor pes omikovalne človeške tovaršije. Pri človeških idiotih zaostanejo zavoji v rasti in je tudi siva možganska skorja veliko tanjša.

Isti zakon, kakor pri primerjanji človeških z živalskimi možgani, velja oziroma zavojev in iz njih nastajajoče razširjenosti možganske površine pri primerjevanji posameznih človeških možganov med seboj.

Neštevilokrat se lahko dokaže, kako raste z duševnimi zmožnostmi razvitek zavojev in sive možganske tvarine. To ne velja samo za posamezna človeška plemena, ampak tudi za posameznike. Dr. Wagner je preiskoval v ta namen čvetero po duševnih zmožnostih jako različnih možganov gledé na množtvo in globokost zavojev. Bili so možgani znanega astronoma in matematikarja Gaussa, znamenitega klinika Fuchsa, navadnega delavca Krebsa in neznane mu 29 let stare ženske. Posnetek tega preiskovanja je trditev, da raste razumnost z možgansko površino. Možganska površina, ne računaje zavojev, je znašala pri Gaussu 72650, pri Fuchsu 72100, pri ženski 68900, pri Krebsu le 62750 □ milimetrov; v procentih 100:99, 94:86. Dolgost vseh zavojev in brazdic je merila pri Gaussu 7485, pri Fuchsu 7298, pri ženski 6538, pri Krebsu 6194 milimetrov ali v procentih pri Gaussu 100, pri Fuchsu 97·5, pri ženski 87·15, pri Krebsu 82·75. Površina brazdic samih je bila dvakrat toliko, kakor prosta površina in je merila pri Gaussu 146988, pri Fuchsu 148900, pri ženski 135215, pri Krebsu 124922 □ milimetrov. Ako se ta površina prostej površini priračuna, znaša celotna možganska površina pri Gausu 219638, pri Fuchsu 22005, pri ženski 204165, pri Krebsu 187672 □ milimetrov ali v procentih 100:99·6 in 85·5. Iz tega se vidi, da presega površina možganov učenjakovih površino delavčevih možganov za celih 30000–40000 □ milimetrov ali 0·34 metra.

Vrh tega se je pri preiskovanji pokazalo, da so možgani prvih dveh razumnikov po razvitji zavojev posebno v sprednjih krilih možgane delavčeve presegali.

Dopolniti svoje preiskave, je ogledal Wagner tudi možgane Orang-Utanga; našel je da meri cela možganska površina celih 53000 □ milimet. manj, kakor možgane delavčeve, to je, komaj četrti del površine človeških možganov.

Pri določevanju duševnih sposobnosti niso samo zavoji odločilni, ampak tudi debelost sive možganske skorje, tako da zamore pomanjkljivost v enem obziru zopet poravnati se po prednosti v drugem obziru. K temu pa še trdijo vsi anatomji, da je gostost in trdnost možganske tvarine velike važnosti: možgani inteligentnega človeka so veliko trdejši, kakor neumnega ali maloumnega. Ravno tako so možgani v kulturi naprednejših narodov trdejši in gostejši, kakor divjih plemen. Otročji možgani so bolj vodeni in mehkeji v razmeri z možgani starejših in imajo tudi manj tolšče. Vsled staranja postanejo vsi možganski deli, posebno siva tvarina, zopet vodeni in mehkeji ter se bližajo zopet otročjim. Tudi v kemičnem obziru so si možgani otrok in starcev enaki. Oboji imajo le malo fosfornate tolšče, koja je specifična sestavina možganov. Čim večja razumnost, tem več fosforja. Nekateri majhne živalice namestujejo malost možganov z relativno več tolšče in fosforja kakor tudi z večjo gostostjo in debelostjo možganske skorje.

Ako vse to prevdarimo, nam mora biti jasno, da moramo pri cenitvi duševnih sposobnosti človeških ne samo velikost ali težo njegovih možganov v račun jemati, ampak še celo vrsto fizioloških in kemičnih in fizikalnih faktorjev. Na ta način je mogoče, da se primanjkljaj na eni strani s presežkom na drugi strani zopet poravna. Nezanjanje teh razmer je marsikterega filozofa zapeljalo do krivih sklepov in jih še zapeljuje. Ako vidi zdaj človeka z razmeroma majhno glavo pa veliko učenostjo in razumnostjo ali pa debeloglavca z malimi talenti, precej sklepa, da nikakor ne gre imeti možgane za organ duše in taji vsako zvezo med možgani in duševnim delom. Da je taka sodba kriva, mora biti razvidno iz tega, kar smo že dosle povedali.

Še ena stvar velike važnosti se mora pri cenitvi duševnih sposobnosti jemati v poštev, namreč poduk, vaja, izurjevanje duševnega organa. Vpliv poduka je tolik, da zamore človek z majhno glavo in pičlimi spretnostmi, ki pa ni zamudil odgoje, na nas napraviti vtis večje inteligentnosti, kakor človek z večimi in dobro organiziranimi možgani in velikimi spretnostmi, katerih porabo in izvežbovanje pa je zanemaril. Površno pogledani ne kažejo možgani v imenovanih dveh slučajih morda nobenega razločka, saj se tudi grlo pevčeve od grla nepevca ne dá ločiti. Ali vendar, kolik je razloček v opravkih! V glasu prvega sodonevajo našega čutja strune, pri kričanju drugega se učimo ceniti tihoto. Kaj zamorejo neizvežbanemu pomagati veliki možgani, ako ne ume rabiti jih, kaj mladenču njegovi morda že dorasli možgani, ako niso izvežbani, z vednostmi seznanjeni. Take možgane smemo prisposodobiti velikej hiši, v kotorej bi lahko prebivalo dosti ljudi; ali malo jih prebiva v njej; druga, majhna hiša pa jih je morda polna. Kakor se na primer roka kacega virtuoza po večletnej rabi in vaji v svojej materialnej kakovosti zboljša, tako tudi možgani vsled vstrajnega du-

ševnega delovanja. Opazovanje je pa tudi dokazalo, da postane možganska celota po rabi in vežbanji večja in da postane to povečanje čez več generacij toliko, da se dá meriti. Profesor Broka v Parizu je preiskal 384 črepinj iz grobov starih Parižanov oziroma lobanjske votline in jih počeznej vsebini lobanj današnjih Parižanov primerjal. Rezultat zanimivih meritev je bilo spoznanje, da se je v šestih do sedmih stoletjih votlina človeške lobanje povečala za kacic 35 kub. centimetrov in sicer spada to povečanje skoraj zgoli na sprednji del lobanje, v kateri se vršé viša duševna opravila. Broka je pri teh preiskovanjih še opazil, da so imele iz privatnih rakev devetnajstega stoletja vzete lobanje, ki so pripadale osebam viših stanov, za kacic 80 kub. centimetrov večo lobanjsko votlino, kakor pri mrtvih pokopanih v skupnih grobovih, v katerih so ležali mrtveci samo nižih stanov.

Blizu tiste številke je našel profesor Heschl pri preiskovanji lobanj nekdanjih Celjskih grofov, ki so bili v samostanski cerkvi v Celji zakopani. Povečanje lobanje se je po Brokinih preiskavah raztezalo po največ na sprednji del, zadnji del se je pognil. Še zdaj vidimo, da je pri divjih narodih, posebno pri afrikanskih zamorcih, vsa lobanjska sklada bolj nazaj potisnena.

Vse to kaže prav jasno vpliv duševnega dela in izreje na polahno povečevanje lobanje in možganov in potrjuje tudi trditev Brokina, da so črepinja in možgani edini del človeškega telesa, ki še po dovršeni rasti telesa do 40. leta in še dalje rastejo.

Lobanjska vsebina neolitanih plemen zaostaja daleč za vsebino Evropejskih. Pri Indijanih znaša okoli 1279—1461 kub. centimetrov, pri Evropejcih pa 1644—1827 kub. centim., pri nekterih Hinduvcih komaj 823 kub. centim. in presega gorilino s 621 kub. centim. le za kacic 200 kub. centim. Hinduvske lobanje so nar manjše, kar jih dozdej poznamo in se imajo nasproti evropejskim kakor 2:3. Največo lobanjo imajo povprek germanska plemena z 1680, za tim pridejo Slovani, Romani, Kelti z 1620, afrikanski zamorci z 1510, bušmani z 1430, Peruvani, Hotentoti, avstralski zamorci z 1365 kub. centim. Največa dozdej najdena lobanja nekega starega Holandeža je imela 2084 kub. centimetrov, najmanjša starega Peruvanca 1060 kub. centimetrov.

Teža možganov.

Kakor se po razvitosti možganske površine odlikujejo olikana plemena od divjih, isto tako po teži možganov. Pri Evropejcih imajo le-ti počez 1300—1500 gramov. Od tu pada teža možganov kakor omika njihovega nositelja enakomerno do 1120 gramov.

Najlajši, kar je dozdej znano, so bili možgani neke 1.58 metra dolge bušmanice, namreč 1040 gramov. Teža možganov človeškega idiota pada še celo pod številko; lajši so od opičnih. Po dr. Wagner-

jevih preiskavah menjava možganska teža od 1911 in 1050 gramov. Najtežje možgane so imeli znani učenjaki Cuvier, Byron, Fuchs, Gaussa, Dupuytren, Schiller, Napoleon I, Spurghheim, Conell, Vega. Vsled preiskav francoskih in nemških učenjakov se Evropejci po teži možganov tako le razporedjajo: Na čelu stojé Germani z 1425 grami, za njimi pridejo Angleži, Francozi, Italjani, Poljaki, Čehi, Romuni z 1245 grami. Rusov in drugih manjših plemen ti učenjaki niso preiskovali. Pri Azijskih narodih se teža možganov zmanjša na 1235 gramov; izvzeti so le umni Kitajci, katerih možganska teža bi ono Francozov za 4 grame presegala. Med divjaki imajo Karajbi 1191 gramov, Hindu le 1000—1100 gramov možganov. Da te številke, posebno gledé evropskih narodov niso resnične, je očitvidno. Na marsikatero razmere, na primer na spol, starost, stan se ni ozir jemalo, veliko pa je popačila v merjenji tudi narodna nečimurnost. Ne dva učenjaka nista si v tem edina. Profesor Wymon v Bostonu je našel možgane Švedov, Angležev, Finov in Amerikancev najtežje, za temi bi še le prišli Germani. Izmed še zdaj živečih Nemcev ima baje največ možganov Radehausen, pesnik Isise in Bodenstedt (Mirza Schaffy).

Kreteni so idioti; oziroma možganske teže so dosti na slabšem kakor gorila, kajti ti tehtajo le 700—1000 gramov. Pri nekej 42 let starej idiotinji se je našlo 330, pri nekem drugem 12 let starem idiotu celo le 260 gramov možganov.

Novorojeni otrok prinese na svet 300—500 gramov možganov. Konci prvega leta njegove starosti se je teža že podvojila. Od drugega leta naprej rasejo možgani bolj počasi in rasejo do 40—50. leta. V tej starosti so na vrhuncu razvitosti, njihova dolavnost je dosegla najvišjo stopinjo. Odsle jame teža in velikost zopet manjšati se in sicer za vsakih 10 let po 40 gramov. Razume se, da se vrši pri raznih človekih nazadnjaška metamorfoza z različno hitrostjo. Zatorej se ni čuditi, ako vidimo, da ohranijo nekteri učenjaki svoj bister razum zraven sivih las. Kdor z možgani vedno in to zmerno dela, ohrani v možganih tudi čez navadni čas nespremenljiv pravičen dotok krvi in preskrbuje s tem možganom pravilno hrano. Čez neko določeno mejo pa ne more nikdo, naj bode še tako dubovit, uiti neizbegljivej osodi in postane s svojimi posušenimi in ovoidenimi možgani zopet to, kar je že enkrat bil — otrok.

Ženski možgani.

Preiskave o teži človeških možganov bi bile skoraj tako imenovani nježni spol pripravile ob vse upanje, priti kedaj do enakopravnosti v človeškem in državljanskem društvu. Ženski možgani so za kacic 135 gramov lajši od možkih; po meri bi imel možki za kako kavino skudelico več možganov. Sprednji del možganov je pri ženski razmeroma manjši, srednji pa razmeroma večji. Ker

se postavlja sedež inteligencije v sprednji del možganov, se je sklepalo, da ženski sploh ni mogoče dospeti do iste stopinje izobraženosti, kakor moškemu in da je ženska vsled tega pomanjkljivejša obsojena držati se na veke dosle jej odmenjenega domačinskega delokroga. Večina natoroznancev potrjuje sicer obžalovaje rezultate teh preiskovanj in njihove nasledke; tudi Rokitsansky je v svojej vednostnej oporoki svoj censeo proti tako imenovanej ženskej emancipaciji izrekel naglaševaje, da človeka ne pristaja premakniti ne za las od meje ženskega poklica postavljene ji od nature. Naslednji dodatki naj bi kolikor toliko posvetili v prepir učenjakov o imenovanem vprašanji.

Više duševne zmožnosti imajo sedež v sprednjih možganih, življenje čutstveno pa v srednjih. Pri ženski je čelo niže in ožje in velja taka razmera pogojem ženske lepote; kinč moža pa je visoko in široko čelo. Koliko je imel Napoleon I. prav, da je iskal in volil za visoke državne in vojaške službe osebe z velikim nosom, ne bomo preiskovali. Tudi zavoji niso pri ženskih možganih toliko razviti in globoki. Ako bi teh razmer ne bilo, bi se zaradi manjše teže možganov ne moglo odrekati ženskam duševnih sposobnosti v tolikej meri, kakor jih prilastujejo moškemu spolu, kajti relativna teža možganov je skoraj enaka, kakor pri moškem. Ako Wagner trdi, da so ženski možgani za $\frac{1}{9}$ — $\frac{1}{11}$ lažji, je razumljivo, saj zaostajajo ženski tudi po telesnej teži za toliko za možkimi. Vse to skupaj vzeto pač ne govori za enakopravnost ženstva, ali pozabiti ne smemo pri tem vpliva izreje, vaje na kakovost in delovanje možganov. Ženska se pri nas popolnoma drugače izreja. Težko je trditi, da bi ne bilo drugače, ako bi se ženske popolnoma enako moškemu skozi več generacij in stoletij izrejale. Vidimo že zdaj veliko žensk dosežati največe stopinje človeškega duševnega dela, kakor tudi ženske z močnimi mišicami najtežja dela opravljajo. Slednje se godi posebno pri barbarskih plemenih, kjer hodi mož le za zabavo v boj in na lov, dela na polji pa prepušča ženskam. Uzroka ni trditi, da bi bil pri prvih ljudeh imel možki bolj organizirane možgane in da bi se bilo pozneje vršilo razvitje pri obeh spolih enakomerno. Pri mnogih živalih, pa tudi pri nekterih narodih so ženske ne samo telesno, ampak tudi duševno bolj razvite kakor možki; tudi pri omikanih narodih bi se marsikateri možki bolj obnesel pri kolovratu ali pletenji, kakor v kakem uradu. Vsled skrbi za zarod je ženska navezana na hišo in v tem delokrogu se ženska obrabi. Da niso domači opravki razvitju duševnih sposobnosti vsled večne enoličnosti nič kaj ugodne, je jasno. Na drugej strani pa se zamore v omikanih rodbinah zjedinenih držav opazovati, da presegajo ženske svoje moč dostikrat v splošnej omiki in duševnem interesu, ker si jemljejo pri svojih opravilih še toliko časa, da nadaljujejo v prostih urah nauke, med tem ko možki pri enakomernem trgovinskem življenju zaosta-

nejo ali pa se preveč enostransko izobrazijo. Iz tega je videti, da se zamore tudi pri možkih zgoditi, kar se v obče le pri ženskah opazuje, zaostajanje duševnih sposobnosti zaradi pomanjkljivega naobrazovanja in da se ne sme že v spolu samem iskati vzrok duševne inferioritete.

Gallova teorija.

Bilo je že povedano, da se v sprednjem delu vrše viša duševna opravila in da so srednji možgani sedež čustvenega življenja. Da imajo duševne sposobnosti ali tako imenovane duševne lastnosti v možganih vsaka svoj sedež ali okraj, pričajo eksperimenti na živalih in tudi patologične poizvedbe.

Sedež govora je v površini sprednjih možganov ravno tam, kjer se dva zavoja obrneta k Silvijevi jamici ali blizu lečnega jeterca. Ako je ravno ta del možganov bolan, ali če manjka, nastane nezmožnost govora, afazija. Leto 1861 je kazal profesor Broka v antropologičnem društvu v Parizu možgane nekega 51 let starega moža, ki je umrl v Bičetru in ki že skozi celih 20 let ni mogel govoriti. Vsak strokovnjak, ki je videl te možgane, je moral bolezen v sprednjem delu možganov konstatirati. Meynert na Dunaji hrani preparat, v katerem je bil dotični del možganov popolnoma razmehčen, ker se je bila žilica zamašila, ktera je isti del redila. Včasih je zmožnost govorjenja popolnoma izgubljena, včasih pa je bolniku nemogoče samo nekatere besede in vedno le tiste izgovoriti. Besede, ki so mu ostale gladke, rabi za zaznamovanje vsakterega družega, tudi ravno nasprotnega pojma. Nekteri bolnik tudi ne zna pisati več, inteligencija pa ostane nedotaknena. Največkrat se je opazovala afazija pri boleznih leve možganske polute in se večkrat najde združena z mrtvoudom desne polovice telesa, ker dobiva desna stran vsled križanja živcev v podaljšanem mozgu svoja povelja iz levih možganov. Morebiti je iskati vzrok tega v anatomske razmerah, ker dohaja kri hitrejša in po krajšem potu v leve možgane in se vsled tega le-ti hitrejša razvijejo kakor desni. Ako se primerja teža desnih in levih možganov, najdejo se navadno levi za kacija 15 gramov težji. To je zopet vzrok, da je cela desna stran telesa ne samo močnejša, ampak tudi težja. Gotovo je, da ste obe možganski poluti sposobni za iste funkcije, ali leve se poprej in vspešneje vežbajo. Zavoljo tega se navadimo z njimi poprej govoriti, ravno tako, kakor se že zgodaj navadimo z desno polovico telesa delati. Ako zbolijo že zgodaj pri otroku levi možgani, se sčasoma nauči govoriti z desnimi.

Zavoji, posredujoči pri človeku govorjenje, manjkajo možganom človeku podobnih opic in zaradi tega nimajo daru govora.

Čveterogriček, del srednjih možganov, je organ videnja. Ako se živali izreže, izgubi luč očesa. Ako je človek iz ktereга koli

vzroka oslepel, se čveterogriček posuši. Ta istina dokazuje ob enem, kako izginjuje ob svojo funkcijo spravljeni organ. Kolikor bistrejši je vid, toliko večji je čveterogriček; tako pri ribah in tica. Ako se pa mlademu tiču izkopljejo oči, zaostane čveterogriček popolnoma v rasti. Pri slepih ribah (*Amblyopsis Myxene*) je čveterogriček tako majhen, da se komaj izpozna.

Vidni griček ali pomolek nima z vidom nič opraviti, ampak je organ kožnega tipa. Ako vidni griček vzbujamo, kaže žival kataleptična ali tudi znamenja občnega krčca (*Setarus*). Ako se živali vidni griček izreže, se jim stori, kakor da bi se jim bila odrezala cela možganska poluta. Živali dajo sicer znamenja od sebe, da čutijo, ali ne zavedajo se več čutstva in tudi ne morejo doprinesti nobenega zavednega djanja več. Volja se jim je odvezla, gibanje je avtomatično, prisiljeno, ali reflektorično izbujeno, nehale je tudi pojmovanje, nagib in razum. Živali živijo, ali imajo dolgotrajno spanje brez sanj. Žival morda čuti glas, ako jo kdo kliče, voha ali vidi hrano, ali jesti je ne more; skledica s hrano stoji pred njo, žival jo gleda ali ne dotakne se je, prej umre lakote, ako se ne pita. Ako vržemo tako operiranega tiča v zrak, leti v enomer naprej, dokler ne onemore; ako ga postavimo si na dlan, stoji mirno; ako ga pitamo, požira; vse to pa dela kakor automat, ker mora.

Šesavci prenesejo tako operacijo le nekaj ur. Tice, posebno golobe in kure, zamoremo dalj časa pri življenju ohraniti. Dokler se režejo opnice, občuti žival velike bolečine, kadar se pa režejo po skladih možgani, so popolnoma mirne. Na to postanejo nekako zaspane, sedijo čeli dan pri miru, glave pod perotmi skrivaje. Ako se spodijo, letajo okoli, ali nevarnosti, zaprek se ne znajo več ogibati, butajo ob zid, okno, padejo na tla in zopet obsedijo.

Enake prikazni vidimo na človeku, kateremu so veliki možgani zboleli.

Preiskave o funkcijah družih možganskih delov še niso do gnane, ali že iz tega, kar smo dosle omenili, se sme sklepati, da ima tudi vsaka druga duševna sposobnost v določenem možganskem oddelku svoj sedež. Na tej fiziološko-anatomični istini je sezidal Gall svoj frenološki sistem. Narisal si je na lobanjo veliko število malih in večih krožcev, s katerimi je zaznamoval razprostranjenost duševnih sposobnosti po različnih možganskih oddelkih. Videli smo že poprej, da je sedež viših duševnih sposobnosti v sivih možganskih zavojih. Le-ti pa ne ležijo vsi na vrhu možganov, ampak tudi na dnu in na malih možganih. Ti se ne dajo opazovati po otipovanju črepinje, ker so več centimetrov od nje oddaljeni. Isto velja tudi o zavojih, ki leže v globokejših brazdah in v zarezu med možganskimi polutama. Vkljub temu so Gallovi privrženci vsakojake duševne sposobnosti stavili na vrh možgan, kjer jih pokriva okrogli del črepinje.

Duševne sposobnosti ali lastnosti so izven tega porazredjene brez ozira na njihovo podobnost ali harmonijo. Krožci niti ne pazijo na prehod od velikih na male možgane, kar se vidi pri intelektualnem organu. Nekterim duševnim lastnostim se daje večji prostor, kakor bi se smelo pričakovati, sploh ne jemljejo frenologični organi nobenega ozira na razredbo posameznih možganskih delov.

Da pa tudi razni možganski oddelki niso ravno organi od frenologov statuiranih čutov, pričajo opazovanja pri bolnikih, pri ranjenih in eksperimenti na živalih. Oče, kateremu manjka skoraj cela možganska poluta, z organom za ljubezen do svojih otrok, ljubi vendar svojega otroka ravno tako iskreno, kakor človek s zdravimi možgani. Prav enako je z družimi frenologičnimi organi.

V Ameriki, kjer se peča silno veliko ljudi s frenologijo, potuje marsikteri slepar po deželi, ki otipovaje človeško glavo ugiba človeške lastnosti — se ve da le samo dobre — za dober denar. Preiskovalcu človeških lobanj pride le malokedaj kaka črepinja v roke, ki potrdjevala frenologični sistem; ali sploh ne kaže znamenj posebnih nositeljevih lastnosti, ali pa dá celo soditi nasprotno. Nikakor ni mogoče po potipovanji človeške glave razodeti v njej bivajočih lastnosti ali sklepati, kateri poklic bi bil za človeka prikladen.

Gall našteva nekatere lastnosti ter jim daje svoj organ, akoravno se mora priznati, da so le produkti izreje. Upanje in spoštovanje gotovo niso prirojene čuti, kakor tudi ne lakomnost, pridobljivost, poželenje po denarji, dobrohotnost, sočutje, vera, ljubezen, trdnost. Vse te lastnosti so nasledek izreje in družbinskega življenja sedanjega časa. V enem in istem organu bi morale skupaj bivati lastnosti, katere se vsigdar ne vjemajo, na primer skrbljivost in previdnost. Koliko je ljudi, ki so jako skrbljivi, ali previdni niso. Gallova teorija nima trdne podloge in je le brezmiseln in pretirana dedukcija sicer fizijski dokazane istine, da so duševne sposobnosti na svoje posebne organe ali oddelke v možganih navezane.

Medsobno nadomestovanje možganskih oddelkov.

Možganski poluti se zamorete nadomestovati. Ako je ena spri-dena ali bolna, zamore druga namesto nje funkcionirati brez škode za intaktnost duševnega življenja. Se ve da ni duševno delovanje tako popolno, saj se tudi z enim očesom tako dobro ne vidi in z enim ušesom tako dobro ne sliši, kakor z obema. Mišljenje je pri tacem človeku otežkočeno, počasno, ali vendar pravilno. Pri živalih se opazuje isto. Če jim odrečemo pol možganov, se ne vidi skoraj nobeden razloček od normalnega vedenja. Pri tako operiranih živalih se tudi opazuje, da ena stran telesa ne ostane omrtvoudena, kar bi bilo pričakovati, ker prevzame druga poluta

opravila izrezane. Krvni vstopi, ali apopleksija v srednjih možganih imajo navadno omrtvoudenje ene strani telesa za seboj, ker se vez med organom gibanja in možgansko skorjo pretrga deloma pa tudi izstopivša kri na še zdravo polovico tako pritiska, da oslabi tudi njeno delovanje. Medsobno nadomestovanje možganskih polut naj pojasnijo sledeči primeri: V nekeji Pariškeji bolnici je ležala dolgo časa na celej levi strani omrtvoudena ženska; na duhu je bila popolnoma zdrava in celó inteligentna. Po njeneji smrti se je našlo, da je bila desna možganska poluta za polovico manjša od leve. V drugeji bolnici je umrl nek Vaquerie, človek navadne razumnosti. Bil je od poroda sem na enej strani omrtvouden. Pri raztelesenji se je pokazalo, da ni bilo desne možganske polute prav nič, ampak namestu nje voda. Tretji še lepši slučaj imamo iz Dalmacije. Nek Dalmatinec z imenom Musolin ob Neretvi je bil s kamenom vdarjen na temensko kost. Po vdarcu se je zgrudil na tla, čez dve uri pa je zopet vstal in šel sam k sodnji naznanjevat, kaj se je bilo z njim zgodilo. Skozi dvajset dni se je popolnoma dobro čutil, delal in igral, kakor po navadi. Ko gre nekega dne od igre domu, se zgrudi nenadoma na tla in v malo urah umre. Pri preiskovanji možganov se je našlo, da so se kosi temenske kosti ugreznili v možgane in da je bila cela možganska poluta spremenjena v nekako gnojnato okrvavljeno maso, v ktereji so plavali kosci možganov. Pisatelj sam je nekaj skoraj enacega opazoval na nekem Gorenjcu iz Tuhina. Bil je le-ta vdarjen na čelo z ostrim kamenom, čelna kost je imela luknjo, skozi ktero se je videlo pulziranje možganov. Mož pa je hodil še 4 mesece po svojih opravkih po Štajerskem. Nenadoma mu pride slabo in umre. Pri raztelesenji se je našlo, da so bili sprednji levi možgani spremenjeni v gnojnato maso z možganskimi ostanki namešano. Carpi je potegnil nekemu dečku žrebelj iz glave, ki je 3 prste globoko v možganih tičal. Mladeneč je ozdravel in še zdaj opravlja visoko državno službo na Laškem. Longuet je zdravil italjanskega lakaja, kteremu je padel težek kamen na temen. Nekoliko možganov mu je pri rani izstopilo, ktere mu je odrezal. Osemnajst dni potem je padel lakaj iz postelje in se mu je zopet nekaj možganov iz glave izrinilo, kteri so bili zopet odrezani. 35. dan se je upijanal, odvezel zavezo in sam si odtrgal pest možganov, ki so bili prikazali se. Longuet je sodil, da je poškodovani vsega skupaj najmanj $\frac{1}{2}$ kilograma možganov izgubil. Vkljub temu je ohranil lakaj popolnoma zdrav razum.

Mali možgani.

Mali možgani nimajo z inteligencijo prav nobene zveze, ampak vladajo le nad gibanjem in posredujejo koordinacijo gibanja. Živali, ktere nimajo razuma v tem pomenu, kakor človek, imajo

razmeroma veliko večje male možgane, posebno tiči roparji, tako da niso kakor pri človeku od velikih pokriti, ampak se jih velik del od zgoraj pregleda. Živali, katerim se mali možgani izrežejo, ali ljudje, katerim jih je bolezen spridila, se pri hoji opotekajo in omahujejo, kakor pijanci, zaradi česar se je sklepalo, da alkohol posebno male možgane ostrupi. Duševno življenje ostane pri tacih živalih nespremenjeno zdravo, kar ne velja o pijancu, ker se pri njem ostrupljevajoča pijača po žilah tudi v velike možgane izteka. Bolečin ne občutijo mali možgani. Pri človeku z bolnimi možgani se opazuje motenje ravnotežja, omertvoudenje, tresenje udov, omotica, nagnjenost k bljuvanju.

Nekateri opazovalci so konstatirali, da hodi žival z izrezanimi ali človek s spridenimi malimi možgani le navzritno. Kelp je videl človeka z razmehčanimi malimi možgani. Hodil je omahovaje kakor pijanec, tresel se na celem životu, govoril blebetaje, hodil le navzritno in držal glavo nazaj stegnjeno. Tožil je tudi vedno čez omotico in ko je bil omertvouden na nogah, premetaval se je v postelji vedno od leve na desno stran. Ako se pri živali prereže tako imenovani črv, ki leži na dnu srednjega dela malih možganov, in sicer njegov sprednji del, padejo vsprede, če se prereže zadnji del, padejo nazad. Ako se rani ena stranska polovica malih možganov, pade žival na drugo in se začne neprenehoma sukati okoli same sebe.

Dokler se pusté živalim, katerim so se odvzeli veliki možgani, še mali, je njihovo največje stremljenje po ravnotežju; ako jih v tem motimo, skušajo na vsak način zopet nazaj postaviti se. To pa se precej neha, ako se odvzamejo tudi mali. Živali obležijo mirno na strani, na katero smo jih položili in se ne morejo zopet spraviti v ravnotežje.

Ako se izrežejo samo mali možgani, zamorejo čez nekaj časa veliki navaditi se nadomestovati jih. Operirane živali, ki so nekaj časa preživele operacijo, zamorejo zopet začeti pripravno gibanje. Tudi človek, kateremu se je precejšnji del malih možganov spridil, se nauči čez nekaj časa pravilno hoditi.

Način možganskega delovanja.

Rusa Jakubovič in Osojanikov sta prevzela pretežno delo preiskovanja stanic v sivej možganskej skorji. Našla sta, da so le-te stanice po podobi in velikosti jako različne. Gibalne stanice, v ktere se živci od gibal stekajo ali v kterih se končevajo, so večje in tudi vse drugačne kakor čutilne stanice na koncu čutilnih živcev. Ako bi se skušalo, vse stanice razrediti po njihovej velikosti, dobilo bi se najmanj toliko posameznih razredov, kolikor bi se zamoglo naštetih duševnih sposobnosti. Gotovo je, da leže stanice, v kterih se vrši sojenje, sklepanje, mišljenje, zavedno čutenje, želenje in hotenje, v sivej možganskej skorji, stanice za nižja čutna

in motorična opravila pa v sivih otocih ali centralnej sivini možganskega osredja. Centralna sivina stoji v zvezi na ene strani z živci, ki gredo k vdom, na druge strani pa z vlakenci, ki prihajajo od stanic v sivej možganske skorji. Vse od zunanjega sveta došle vtise reflektira centralna sivina v možgansko skorjo, pravi sedež psihe. Vtisi zadenejo najpoprej na čutne stanice, te jih odpravijo do drugih, kjer se spremené v misli. Od tukaj gredo do motoričnih stanic, ktere jim dajejo povelja gibanja.

Celota živčne djavnosti je nekakov prenaševalni mehanizem. Ta pelje vtise od površine človeškega trupla praviloma v centralno sivino, od tukaj v površno sivino, kjer se vzbudi zavedno hotenje. Od tukaj gredo zopet v centralno sivino in ta preskrbljuje po svojih živcih izpeljavo. Ako na primer v spanji zapodimo muho, ali z nogo zmaknemo, če nas kdo šegetá, ali nerodno lego v spanji popravimo, ali v spanji govorimo, storimo vse brez zavednosti; ali če vsled velike paznosti na katero drugo stvar ali vsled raztresenosti vznemirjenja ne čatimo, ali če česa ne vidimo ali ne slišimo, kar bi bili sicer gotovo videli in slišali, ali če mlinskega kamena več ne slišimo, ali če postanemo neobčutljivi za velikocestni hrup ali če se v mrzlici motimo in za to pozneje nič ne vemo, ali če v pijanosti kaj govorimo ali storimo, česar bi sicer nikdar govorili ali storili ne bili, ali če se kloroformiran človek s pripravnim gibanjem brani proti operaterjevemu nožu — je bilo v vseh teh slučajih zunanjim vtisom mogoče priti le do centralne sivine, v možganske skorji pa, ktera je bila motena z drugimi opravili ali pa je bila omotena, se niso mogli prav nič oglasiti. Ako pa nasproti temu v posameznih, akoravno redkih slučajih opazujemo, da kloroformiran človek bolečine ne čuti, zavest pa popolnoma živa ostane, tako da bolnik med operacijo govori, šali se, s svojimi sosedi zabava, žago, s katero mu operater reže kost, vidi in sliši, ali je ne čuti, moramo sklepati, da je kloroform centralno sivino omotil ali pa zvezo med to in možgansko skorjo pretrgal, da je pa ta popolnoma vzbudljiva in zbudjena ostala.

Pri živalih, kterim so se odrezali veliki možgani, pustili pa še srednji in podaljšani mozeg, se je nehalo vse intelektualno življenje, zavednost samega sebe in stanja svojih udov, ostalo pa je še čutje, volja in zmožnost gibanja, ktero pa je podobno gibanju spečih ali omotenih. Živali ostanejo brez zunanjega nagiba le zato mirne, ker jim manjka od velikih možganov, ali prav za prav od stanic možganske skorje izhajajočih vzbudov in vtisov. Tudi speči človek občuti zunanje vtise ali ne zavé se jih jih ne obdrži v spominu. Operirane živali tudi sicer kričijo, ali bolečine se ne zavedajo; gledajo za mimo gredočo lučjo, pa ne vedó zakaj. Mešanik, človek, ki v spanji okoli hodi in dela, se izogoe pretečim nevarnostim, si marsikaj upa, kar bi se vedremu nemogoče zdelo. Ko se pa zbudi, ne vé od vsega, kar se je godilo, nič. Pisatelj je

poznal dva mesečnika. Eden je zdaj učitelj na Štajerskem. Kedar je, še kot dijak, trdno zaspal, je vzel včasih nogo od svojega glasovirja, šel na ulico, ter mimo gredoče ljudi z njo po mestu gonil. Navadno mu je prišlo to na teden enkrat. Druga mesečnica je bila 8 let stara hči epileptičnega očeta. Kadar je dekleta napadlo, je bilo brez zavesti, brez občutka za bolečine; videla ni nič, akoravno so bile oči na široko odprte in pupile raztegnjene. Na vprašanja ni odgovarjala. Setala, skakala, plezala je po hiši in po dvorišči z veliko spretnostjo, ogibala se vsake nevarnosti, postavljala se na kozji rog. Ko se je pa iz svojega napada izbudila, ni vedela o vsem tem prav nič. Občutiti in občutkov se zavedati so jako različne in na posebne možganske dele navezane duševne funkcije. Volja izgine, ako se veliki možgani izrežejo, le toliko, kolikor jih vzbujajo dušni akti ali zavedno mišljenje, zunanji vzbudi pa jo zamorejo, kakor vsigdar, k djanju prisiliti. Ako na primer utrujen vojak med potjo zaspil in v spanji še naprej koraka, si zamoremo razjasniti to na ta način, da vzamemo, da navajeno duševno djanje vstraja tudi brez pripomoči intelektualne, to je, vojak stopa naprej le s pomočjo srednjih in zadnjih možganskih oddelkov. Če po dnevi ne vidimo zvezd, akoravno svetijo, si tudi ne moremo drugače razjasniti, kakor da si mislimo, da močnejši vzbud slabjšega v zavesti premaga. Ravno tako je z dihanjem, srčnim bitjem, črevnim gibanjem itd.; vse to gotovo čutimo, ali mi se ne zavedamo tega občutka. Precej pa občutimo velike bolečine, ako prestopi vzbud, katerega smo navajeni, svojo normalno jakost in to, če eden imenovanih organov zbolí.

Zgodovinska črtica.

Za nas je dognano, da je glava, ali prav za prav v njej ležeči organ sedež duševnih opravil; nihče ne dvomi več, da človek misli z glavo. Mi čutimo svoje delo v možganih ravno tako, kakor delovanje z mišicami pri gibanji. Možgani se vsled trajnega mišljenja ravno tako utrudijo, kakor mišice, ako jih več časa rabimo, potrebujejo ravno tako počitka kakor mišice. Pri napetem mišljenju sežemo nehoté z roko proti glavi, si taremo čelo, ali se popraskamo za ušesi, naslonimo glavo na dlan, da jej po odstranjenju vsakerega drugotnega mišičnega opravka delo zlajšamo. Tudi umetniki obrazujejo mislečega človeka v enem taci položajev. Pri vstrajnem ali burnem duševnem delovanju sili kri v glavo, jo ogreje in proizvračuje glavobol, omotico, občutek njene teže in navzetosti. Glavobol pa nas na drugej strani napravi nezmožne za mišljenje, učenje.

Hippokrates, nestor zdravnikov, ki je živel 500 let pred Kr., je iskal v možganih sedež duše, sicer pa so mu bili le sliz odsebujoče žleze in nosni odsebek je imel za čiščenje možganov. Galen, čegar mnenje je bilo skozi 15 stoletij merodajno, je tudi iskal

razum v možganih in nervih, hrabrost v srcu, ljubezen v jetrih. Duša — si je mislil — stoluje v možganskih kamricah in nastane iz tje dotekajoče krvi. Plato je razločeval dve duši: eno razumno, njen sedež so bili možgani, in eno nezavedno delajočo, ktere sedež je bil trebuh. Aristoteles je iskal dušo v srcu. Srce je veljalo tudi v starem testamentu za sedež vsega dušnega delovanja. Pythagoras je tudi dušo mislil si v možganih. Njegovi učenci in prijatelji niso nikogar sprejeli v slovečo šolo, dokler niso preiskali njegove glave. Grški kiparji so dajali ljudem nižjih stanov in barbarom nizka čela, svoje bogove so pa odlikovali z visocimi čeli.

Naši predniki so razločevali več duš v enem in istem človeku in za vsako so imeli svoj sedež.

Z vprašanjem o sedeži duše so se pečali tudi duhovni očetje. Sveti Gregor je glavo imel za stroj duše, škof Nemezij je šel še dalje ter je polagal čutje v sprednji, pamet v srednji in razum v zadnji del glave. Tomaž Akvinski je polagal poseben organ razuma v sredino glave. Začetek frenologije seza v 15. stoletje. Že leta 1493 so se našle narisane glave z obrisi lokaliziranih možganskih opravil, iz česar je sklepati, da se tačas ni dvomilo, da so duševna dejanja na materialne organe navezana. Leta 1542 je razločeval Vasal sivo in belo možgansko tvarino. Chanet je razdelil leta 1649 možgane na velike in male ter v prvih iskal sedež umovanja, v drugih pamet. Wallis je leta 1664 možgane še bolj na tanko preiskoval in tudi že na zavoje svojo pozornost obračal.

Vsi organi, v katerih se je iskal sedež duše, so v možganih na pare. Edino pinelasta žleza je brez para in tje je posadil dušo Kartezij. Shakespeare, ki ni bil niti filozof v navadnem pomenu niti anatom, ampak v svojih mladih letih prost mesar, je tudi v možganih mislil si sedež duševnih sposobnosti. V komediji Troil in Kresida obira šaljivec Thersites Helenske junake: „Tu je Agamemnon, dobra duša in ljubitelj mladih kljunačev, ali možgan nima toliko, kakor ušesnega sala.“ Ajaksu, ki ga je bil zarad vednega zabavljanja natapel, pravi: „Jaz sem bolj njegove možgane kakor on moje kosti razbil; devet vrabcev kupim za en penec, njegova pia mater pa ne velja deveti del vrabca.“ Ahilu pa očita: „Hektor bo kaj posebnega storil, ako enemu izmed vas možgane izbije, ravno tako, kakor da bi razbil gluh oreh brez jederca“.

Snovna menjava.

Vsak organ, ako se hoče, da dela, mora dobivati nepretrgano namesto obrabljenih snovi novih, prikladnega živeža. Menjava snovi je pogoj tudi delovanja naših možganov. Vedno obnavljajoče se misli, želje, sklepi so le mogoči, ako se kri, ktera ima možgane rediti, vedno s kislecem preskrbljena obnavlja. Čim več zdrave krvi po možganih kroži, tem živejša je snovna menjava in ener-

gičneje duševno delovanje. Ker se pa s pomnoženo snovno menjavo vselej tudi toplota pomnoži, si je lahko misliti, zakaj nam glava po dolgem in ostrem premišljevanji gorka postane. Vstrajno duševno delovanje zbudi tudi poželenje po hrani kakor telesno delo; učenjak, pesnik občuti ravno tako glad, kakor dervar in sprehajalec vsled mišičnega delovanja. Moč, telesna kakor dušna, izvira le iz atomov naših jedi, ki so prešli v krv. Akoravno je rezultat izvršenega dela pri učenjaku, drvarji in sprehajalcu jako različen, je vendar vir, iz katerega so zajemali moči, pri vseh treh en in isti.

Ni ga organa, v katerem bi se tako burno in hitro vršila snovna menjava kakor v možganih. Le-ti imajo izmed vseh organov najvišjo temperaturo, potrebuje se tretjina vsega oksidacijskega procesa celega života, da se v bedečih možganih neprenehoma plamteč ogenj vzdržava. V soglasji s tem je istina, da dobivajo možgani največ krvi iz srca in da porabijo, akoravno imajo po teži le $\frac{1}{30}$ celega telesa $\frac{1}{5}$ cele krvne mase in s tem porabijo petino vse povžite hrane. Čim jačja je oksidacija v možganih, tem manj snovi se v životu producira in narobe. Čim več krvi potegnejo v sebe in porabijo drugi organi, na primer za prebavljanje v trebuhu, tem manjše in okornejše je delovanje možgansko vsled pomanjkanja krvi. Že star dijašk pregovor pravi: „Plenus venter non studet libenter.“

Razmerno velika poraba krvi pri delovanju v možganih razjasnuje, da nobenega drugega organa delovanje skozi isti čas toliko ne utruji, kakor delovanje možganov. Dve uri težkega duševnega dela vzameta človeškemu telesu toliko moči, kakor celi dan težkega dela z rokami. To trdi profesor Houghston in priporoča tistim, ki delajo le z možgani, da med prenehanjem duševnega dela treba za vzdrževanje zdravja odpočiti si pri telesnem delu. Akoravno je morda ta trditev nekoliko pretirana, dokazuje vendar le, da nima pesnik, učenjak, ki dela le z možgani, tako ugodnega in prijetnega življenja, kakor bi si zamogel misliti isti, ki ga ne skuša. Aleksander Bain pravi: „Nihče ne vé, kake nevidljive muke trpi vesten pisatelj. Naj slavnější pisatelji zagotavljajo, da so imeli v svojem življenju le malo veselih ur.“

Kakor gotovo je, da dobivajo možgani največ krvi, da je enakomerni dotok krvi glavni pogoj pravilnega možganskega delovanja, tako gotovo je, da mora vsako motenje ali vsaka sprememba v dotoku krvi spremeniti in kvasiti duševno delovanje. Pri živalih zamoremo občutje, zavest in mišljenje hotno odstraniti in zopet dati, da se povrne, in sicer s tem, da več ali manj krvi v možgane spustimo. Pri besnih zamoremo napad besnosti premagati, ako stisnemo veliko vratno odvodnico (carotis), ki pelje kri v možgane, tako močno, da ne more toliko krvi, kakor sicer po navadi, v glavo teči. Ako pa stisnemo veliko vratno dovodnico, nastopi stupor in omotica. Vsakdo je gotovo na sebi samem že

opazoval, kako je duševno vznemirjenje zvezano s pomnoženim dotokom krvi v glavo in s pohitrenim cirkuliranjem v možganskih žilah. Vsakdo pa je tudi že občutil dobrodelni vpliv mrzlih obkladkov na glavo, ki hladijo nastavšo vročino in stiskajo razširjene žile. Vsled klasičnih preiskav Kussmanlovih zamoremo narediti božjastnim napadom popolnoma enake konvulzije ali občni krč, ako zadržimo popolnoma dotok krvi v glavo. Sredstva ali zdravila, ktera potolažijo vzbujenje živcev, ki razširijo in stisnejo žile, bi zamogla vsled povedanega ozdraviti božjastne napade. Nekoliko velja to o bromkaliji. Holandski zdravnik Schroeder van der Kolk pripoveduje, da se mu je vsigdar posrečilo hudo vznemirjene blazne s pomočjo rudečega naprstka (*Digitalis purpurea*) popolnoma pomiriti. To zdravilo zmanjša število srčnih udarcev, kar učini, da teče kri po žilah veliko bolj počasi. Bolnik je ostal miren, dokler je bilo tripov le 40–50 v enej minuti; kakor hitro pa je delovanje zdravila pojenjalo in je trip zopet do 70 narastel, so se napadi besnosti zopet povrnili. Anemija ali pomanjkanje krvi v možganih vsled odtoka krvi ali dolgih in hudih bolezni prouzroči omotico, nezavednost in celo tudi smrt. Spanje, v katerem prebijemo v nezavednosti veliki del življenja, v katerem smo pozabivši vso žalost in veselje življenja tako blizu smrti, ni v fiziološkem smislu nič drugega kakor anemija ali malokrvnost možganov ali zmanjšani oksidacijski proces. V spanji se po preiskavah Pettekofferja in Voita ne porabi ves kislec, ki pride pri dihanji v krv, ampak se čez noč v krvi nakopiči. Po dnevi pri dihanji dobljeni kislec pa ne zadostuje za kemične menjave. Ta primanjkljaj se nadopolnjuje z istim kislecem, kateri se je po noči neporabljen s krvi nabral. V spanji so žile odvodnice ali arterije manj s krvijo napolnjene, zatorej naredi spanje vse, kar odvodnice možganske stisne, na primer mrzli obkladki, opium, hašiš in drugo.

Enake stvari se opazujejo pri živalih. Možgani spečih živali so veliko bledejši, ker imajo manj krvi, kakor možgani bedječih. Ako se je veliko oksidacijskih produktov v možganskem tkanju nabralo, ovirajo nadaljno oksidacijo ter provzročijo mir in spanje. Vstrajno in težko delo kterelega koli organa zamore človeka dovesti k spanju, ker se pri delu veliko krvi porabi, ki se možganom odtegne. Kadar smo siti, postanemo lahko zaspani.

Sanje so isti stadij spanja, v katerem se možgani zopet začnejo napolnovati s krvjo. Zavaljo tega sanjamo največkrat v na pol trdnem spanji. Domišljije so v sanjih vzbujene, sojenje in sklepanje je nepopolno. Zato občutimo v sanjah še tako male vzbude kot kaj posebnega. Moury je občutil v sanjah šegetanje s peresom na ustnih in nosu kot trganje in rezanje po obrazu, drganje in vibriranje s pinceto je čutil kot zvonjenje in bobnanje; vonj kölnske vode ga je peljal v prodajalnico parfumerja, od tukaj v južne dežele Kairo; rudeča provzroči včasi sanje o bliskanji in treskanji.

Enake nasledke ima vživanje hašiša ali indijske konoplje. Misli beže z veliko urnostjo, nastanejo fantastične podobe, vse postane nekako velikansko, orjaško. Spranja v tleh se zazdeva brezdno, izbica dvo-rana, navaden klas nepremagljiva zapreka, navadna muzika sferična harmonija. Človek se čuti tako lahkega, da se mu dozdeva, da bi ga zamogel pih odnesti v višave. Ni torej čudo, da se orijentalci ne morejo ločiti od hašiša.

V spanji počivajo možgani in z njimi hotne mišice. Vsi drugi organi, srce, želodec, jetra, čreva, spolovila — vse bedi, dokler se vodja vseh podnevnega truda ne odpočije. Nič ne stori telesu tako dobrodejno, kakor veliko spanje, ker pretrga za nekaj časa burno snovno menjavo v možganih in jim dá priložnost porabljene moči zopet nadomestiti.

Krvotočne razmere v možganih nam razjasnujejo tudi znano istino, da so dolgovratni ljudje navadno mirni, flegmatični. Krvni valovi prihajajo pa bolj počasi in ne tako burno iz srca, kakor pri ljudeh s kratkim vratom, ki so navadno lahko razdražljivi, sangvinični. Znana omotila: eter, kloroform, hloral, alkohol, opium, hašiš spremenijo neposredno krvotok v možganih ali pa predru-gačijo kemično sestavo. Že razmerno majhno nakopičenje oglokisline v možganih, ktera ovira pravilno snovno spremembo in oddajanje kislega v možgane, prouzroči omotico in nezavednost, ktera se zamore o neugodnih prilikah nadaljevati naravnost v smrt. Na ta način nastanejo vsled vpliva spremenjene krvi na možgane v vročnici deliriji, ali blaznostne ideje. Najbolj so deliriji navadni pri legru.

Zanimivo je vprašanje, ali je v glavi, ktera je ločena od trupla, še kaj življenja ostalo? Dostikrat je kje brati, kako so se na odsekanej glavi krčila usta, odpirale oči, krčile mišice, v romanah začnejo celo govoriti in trupla brez glave zopet hoditi. Večidel so take pripovedke izmišljene. Možgani ločeni od trupla ne dobivajo več krvi, in možganske stanice so brez vedno obnavljajoče se hrane mrtva materija. Ako se prerezane žile ne zavežejo, odteče hitro vsa kri iz možganov, in zapadajo le ti jako hitro neizbegljivemu kemizmu. Imamo pa tudi zanesljiva poročila o vedenji odsekane glave, ktera se morajo verjeti. Včasih vgriznejo zobje v travo, mišice na obrazu jamejo gestikulirati, oči se odpro in zapro. Vsa ta gibanja moramo smatrati za reflektorična. Ona nimajo na sebi znamenja prikladnosti, niso nasledek prevdarka v možganih ter se dajo primerjati gibanju, ktero opazujemo pri žabi z odrezano glavo. Ako vtaknemo noge operirane žabe v ktero žgočo tekočino, na primer v solitrovo kislino, jo potegne hitro nazaj, kakor da bi zamogla bolečino občutiti in se je zavedati.

Organično življenje še ostane nekaj časa in zamoremo z električnim aparatom sicer kakor mrtvo materijo ležeče ude h

gibanju pripraviti. Reči moram, da je naredilo na-me nekov neprijetno čuden vtis, ko sem videl prvokrat v svojem življenji človeka, ki je ravnekar izdihnil zadnjokrat, vsled električnega toka mahati z rokami, z nogami, kretati se, vzdigovati se, smijati in jokati se in celo še dihniti, kar vse je stalo na naše volji. Truplo še zamoremo nekoliko časa nadvladati, ali duše, ki je enkrat ločila se, ne moremo več sklicati nazaj.

Umetno usmrtenje gledati zamore le malokomu biti prijetno. Naj bo hudodelstvo še toliko in če vsak pošten človek pritrди, da je smrt zaslužena, se vendar skoraj vsacega poloti notranja groza v trenutku, ko hudodelniku ogrne rabelj glavo s črno ruto, ali zasukne meč ali ko s puškami nanj namerijo. Zbudi se tudi skoraj v vsakem mehkiem srci prirojeno usmiljenje. Marsikteremu bi bilo ljubše, da bi ne bil prišel gledat. Obešanje gledati ni še morda tako grozno, kakor gledati, ko se glava odseka. V prvem slučaju je objela smrt svojo žrtev pod roko izurjenega rabeljna poprej ko smo si domnevali, v družem slučaju švigne, kakor hitro glava odpade, kri iz štirih žil več metrov kvišku kakor curki vodometovi ter vračajoči se nekako objamejo truplo, iz katerega so prišli. Duševno življenje je v obeh slučajih enako brzo vzelo konec, akoravno je v enem kri ostala v možganih, v drugem pa odtekla. Ali kri, ki se vedno in neprenehoma ne obnavlja, ne da snovi možganski prano živeti, ker jej kisleca zmanjka.

V odsekano glavo je mogoče do neke stopinje zopet življenje vpeljati, ako se skozi žile, ki navadno navajajo rudečo kri v možgane, gon s kislecem preskrbljena in vlaknine očiščena kri. Taki poskusi so se na živalih ponavljali dostikrat in vselej je bil rezultat enako zanimiv in osupljiv. Ako se žival, na primer pes ali domač zajec dene ob glavo, zgubi odsekana glava kmalu vse življenje. Če pa začnemo rudečo, vlaknine očiščeno kri v njene odvodnice vbrizgavati, zapazimo, kako se poprej že popolnoma mrtva glava začne oživljavati. Trepalnice se začnejo odpirati, nosnice se napihnejo, gorkota in občutje se povrne, oči dobivajo nazaj prejšnjo svetlobo in priljudnost, se gibljejo in ozirajo po okoli stoječih osebah. Ako zakličemo žival po imenu, se obrnejo oči na stran, od ktere je prišel glas. Znamenja povrnivšega se življenja trajajo tako dolgo, dokler vbrizgavamo kri, zgubijo pa se nemudoma, kadar prestanemo z vbrizgavanjem. Z odsekanimi človeškimi glavami se še dosle enaki poskusi niso delali, ali gotovo je, da bi imelo vbrizgavanje enake nasledke.

Brown-Sequard je enake poskuse delal s človeško roko, ki je bila že popolnoma mrtva in neobčutljiva. Čez nekaj trenutkov, ko se je raztekla nova kri po njenih žilah, postala je zopet gorka, občutljiva, mišice so se zopet začele na električne zbuđe krčiti, z eno besedo: normalno življenje v roki se je zopet povrnilo in

se vzdržalo tako dolgo, dokler ni bil preiskovalec vsled vtrujenja primoran z vbrizgavanjem prejenjati.

Narava nam s svojimi raznovrstnimi izrodki nadopolnuje to, kar človek po analogiji sklepa ali eksperimentalno dokazati vsigdar ne more. Že večkrat je prišel na svet človešk izrodek imajoč le glavo, trupla pa malo ali pa celo nič. Ali taki izrodki navadno ne živijo tako dolgo, da bi jih človek zamogel porabiti za svoj namen. Prepričevalnejši je bil za trditev, da zamore glava brez trupla funkcijonirati, ako le dobiva neprenehoma zdravo kri, primerljaj v Kalkuti. Leta 1783 se je rodil tam otrok z dvema glavama in enim truplom. Druga po podobi in velikosti enaka glava se je držala prve na temenu s kratkim vratom. Prava glava se je držala normalno razvitega trupla. Žile je dobivala druga od prve. Po dne ste živeli obe glavi v nekakem soglasji. Ako se je ena smijala, jokala, je storila to tudi druga. V spanji pa je živela vsaka za sebe. Ako je ena spala, je druga včasih bedela in gledala. Ako je kdo odvisno glavo vščipnil, je zakričala, otrok sam pa ni za to vedel. Že iz samega tega je videti, da je imela vsaka glava svoje lastno duševno življenje in svojo zavednost in da zamore glava brez trupla biti za-se individuuum. Ta znamenita stvar bi bila prelep objekt za fiziološki preiskave, ako bi bila dalje živa ostala. V drugem letu starosti je otroka ujedla kača, da je za tem umrl.

Francosk slikar Cezar Ducornet, ki je umrl leta 1831, je bil izrodek brez rok in z jako nepopolno razvitimi nogami. Glava je kazala veliko inteligentnost. Nek obiskovalec pripoveduje, da ga je videl plezati kakor muho po lesi pred napetim platnom ter voditi s štirimi prsti noge (samo toliko jih je imel) čopič tako mojstersko, da si je pridobil ime imenitnega zgodovinskega slikarja.

Samostojno življenje glave se javi tudi v slučajih, v katerih je podaljšani mozeg popolnoma ločen od možganov. V tem primerljaji je truplo živ mrlič, nobeden ud trupla se ne gane in ne čuti, glava pa in možgani delajo, kakor po navadi.

Hitrost možganskega delovanja.

V človeških možganih in živcih se nepretrgoma vrši snovna menjava. Snovi stopajo iz krvi v možgane in se tam kemično spreminjajo. V možganih že obravljene gredo nazaj v žile dovodnice ali vene, ki jih iz možgan izpeljavajo. Kakošna moč je nasledek te snovne menjave, še dosle ni jasno; najbolj verjetno pa je, da je električna ali podobna ali pa ž njo celo identična. Je li to, tedaj se mora reči, da se vse naše duševno življenje sestavlja iz vedno na živce delajočih in se skopljajočih občutkov, katere bi lahko smatrali za električne prigodke v živcih. Ti prigodki so navezani na natanko določene čase, ki se dajo meriti. Fiziolog Donders je

delal poskuse o hitrosti duševnih opravil, iz katerih je razvidno, da potrebujejo možgani najmanj $\frac{1}{25}$ sekunde, da pridejo do zavednosti vtisa in najmanj $\frac{1}{28}$ sekunde, da hoteno izpeljejo. Počrez potrebuje občutek $\frac{1}{7}$, posluh $\frac{1}{6}$, vid $\frac{1}{5}$ sekunde. Vodivnost perifernih živcev se zdaj jemlje počrez na 60—62 metrov v eni sekundi. Ta hitrost se dostikrat v možganih ali mozgu zmanjša, ker pride vtis do več stanic, v katerih se zamudi. Tudi ni ta hitrost pri vseh ljudeh enako velika, pri slaboumnih pade celo do 15 metrov v eni sekundi. Nepazljivost, utrujenost, pomanjkanje vaje, izurjenosti zmanjšajo hitrost možganske ali živčne reakcije. Od tod prihaja, da potrebuje navadno zunanji vtis $\frac{1}{3}$ sekunde, predno se ga zavemo. Vtise, ktere pričakujemo, občutimo veliko popred, kakor nepričakovane; Voit trdi, da zadostuje $\frac{1}{20}$ sekunde. Ako torej vtisa nismo pričakovali, preide, popred ko občutek z djanjem naznanimo, na primer se oglasimo, $\frac{2}{10}$ ali $\frac{1}{3}$ sekunde. Misel torej potrebuje za svoje bitje časa in ni tako hitra, kakor bi si zamogli domnevati. Veliko počasneja je od elektricitete, glasu, ali celo luči. Pregovor, hitro kakor misel, nima torej fiziološko opravdane podloge.

Bistvo možganskega delovanja, ali način, po katerem se vsled kemične spremenjave v možganskih atomih nastavša moč spremeni v misel, še zdaj ni znan in kdo zamore upati, da bode sploh kedaj mogoče najti ga. To nam je dosle ravno tako nerazumljivo, kakor mnogo drugih prigodkov v organski in anorganski narodi. Mi tudi tega ne vemo, kako nastane volh ali okus, ali kako stori mišica, da se skrči, ali zakaj se individualne posebnosti starišev pokažejo na otrocih in ohranijo skozi stotero generacij; tudi še ne vemo, kako naredi kislina, da stvori z alkalijem sol ali kako se naredi kristal, ali če se zlomi, kako zopet zaceli se? ali kako je mogoče, da napravi eter v eni samej sekundi 700 biljonov nihljejev? ali kako zamore električna žica v $\frac{1}{4}$ minute vest iz Evrope v Ameriko prinesiti itd. Vse to nam dosle še ni nič bolj jasno, kakor začetek misli iz materije.

Nemogočnost, spoznati zvezo med materijo in mislijo, so porabili spiritualisti ter postavljajo bitje brez telesa, dušo, kot prav, vzrok vsega duševnega delovanja. Duša ubira, filozofirajo nekteri po možganskih stanicah kakor igralci po strunah glasovirjevih, sprejema občutke, ki pridejo od zunanjega sveta, misli, domneva, želi in upa ter daje povelje gibalnim organom. Ta teorija, ki je dobila ime klavir-teorija, se je še dozda ohranila v filozofičnih sistemih. Ker se mi ne moremo in nečemo spuščati v njeno izpeljevanje, hočemo o tej stvari citirati le besede teologa Straussa, ki piše v svoji knjigi: „Stara in nova vera“. „Kako je mogoče, da bi nemisleča materija, kakoršni so možgani, vtise dajala breztelesni stvari, duši, ne zamore in ne bo zamogla razjasniti nobena filozofija; ravno tako tudi ne, kako bi zamoglo nekaj nematerijalnega (duša) vplivati na materijo in jo navajati k delovanju. Ako

se zamore pri ugodnih pogojih gibanje spremeniti v toploto, zakaj bi se pri drugih pogojih ne zamoglo spremeniti v čutenje?"

Pretres možganov, vdar na glavo, pri katerem kaka stvar v možganih obtiči, ali kri, ki se iz raztrgane žile razlije, zamore zavest, ali pa tudi celo dotično življenje za nekaj časa uničiti. Prigodi se, da cele dobe življenja iz spomina izginajo, dokler možgani ali vsled naravnega teka ali vsled operacije ne ozdravijo. Cela doba njihovega življenja, katero je zavzimala bolezen v možganih, je za bolnika popolno izgubljena. Taki ljudje računajo čas še le od tistega trenutka, ko se je zavest zopet povrnila. Operater Cooper pripoveduje o nekem mornarju, ki je padel na ladjino palubo in si razbil črepinjo. Od tega trenutka je izgubil popolnoma svojo zavest in tudi ni dal nobenega znamenja duševnega življenja od sebe. Kadar je želel jesti, je pomigal z ustnami, kar so se strežaji razumeli navadili. Prsti na rokah so z vsakim tripom zamignili. To stanje je trajalo nespremenjeno 13 mesecev, dokler ni bil kos črepinske kosti, ki se je bil vsled padca v možgane vdrl, odstranjen. Tri ure po operaciji je našel Cooper boljuka že v postelji sedeti; čutje, volja, zavest se je zopet povrnila. Četrty dan je zamogel že britko skušeno dogodbo pripovedati. Spominjal se je na vse dogodbe do ubarkanja prav na tanko, ali celi čas trinajstih mesecev se mu je izgubil iz spomina. On ni vedel niti kaj se je sploh na ladji, niti kaj se je ž njim godilo. V Ameriki je leta 1861 živel 48 let star človek, kateremu se je bil pred petimi leti udrl kos črepinje v možgane. Pri operaciji se je udrti kos zopet vzdignil. Od tega trenutka je prišel zopet k zavesti in čutil se, ko se mu je pripovedovalo, kako dolgo se ni zavedel in kaj se je vse v tem času ž njim godilo. Dr. Hass pripoveduje o nekež ženski, ki je vsled epileptičnih napadov celih 10 let bila popolnoma brez zavesti.

Normalno in abnormalno možgansko delovanje.

Delovanje možganov se zamore le tedaj pravilno vršiti, ako ne najdejo v svojej sestavi, velikosti in v svojem rejenji nobene zapreke. V možganih se nahaja tvarina, katero izvzemši kosti v vsakem drugem organu pogrešamo, namreč fosfor navezan na tolsčo ali pa v sestavi fosfornate kisline. Ta tvarina je za možgansko delovanje tolike važnosti, da se brez nje pravilno vršiti ne more. Moleschott trdi, da brez fosforja ni misli, ni sklepa, ni zavesti. V tem obziru ni z možgani drugače, kakor z družimi organi. Kost, kterež manjka njej pristne apnene soli, ne more služiti svojemu poklicu, ker je brez nje premehka in gibljiva; mišica, ktera obstoji namestu iz vlaknine iz tolsče, ne more krčiti se, možgani ne morejo misliti brez fosforja.

V možgane je zmožnost duševnega delovanja že z njihovim začetkom položena, ali mora se še le zbuditi. To se godi po vtisih,

kteri dohajajo vanje od zunaj po čutilih: „Pri durih čutil pride duša v naše telo.“ Razvoj čutil je pogoj duševnega razvoja. Človek, ktereга bi precej po porodu vplivu zunanjega sveta odtegnili (Gašpar Hauser), ostane tako dolgo brez duha, dokler se v njegovih možganih vsled zunanjih vtisov očesa in ušesa duševno delovanje ne vname. Imenovani Gašper Hauser je bil baje naslednik vladarski na Badenskem. Njegovi tekmeци so ga precej po porodu dali zapreti v podzemeljsko klet, kamor ni nikdar prišla svetloba dnevna in se tudi ni slišal noben glas. Tukaj je živel, ko je že nekoliko zrastel, ob samem kruhu in vodi. Njegovi čuti so se bili tako poostrili, da je, ko so ga v Norimberg pripeljali, spoznal, le na vodo in kruh navajen, kapljico mesene juhe v skledi vode; gibanje človeške roke je čutil na 125 korakov. Pri večem trušču ali večej svetlobi, ali če se ga je kdo dotaknil, ga je zlomil krč. Duševnega življenja ni bilo na njem zapaziti nič, bil je veliko na slabšem, kakor žival.

Človek, ki vzraste med živalmi, navzame se, kolikor mu to dopušča telesna organizacija, popolnoma njihove navade. To potrjujejo prigodbe otrok, ki so med živalmi vzrastle. Tak zdivjan človek ne zna govoriti, ne loči pravice od krivice, razuma ni sledu, po telesnej urnosti presegajo celo žival, med katero živijo. Divje dekle, katero so leta 1731 v Champagni vlovili, je v teku vjelo divjega zajca na prostem polji in mu izpilo kri in to še potem, ko je bilo že celo leto v samostanu zaprto. Divji mladeneč, ktereга so leta 1841 v vzhodnej Indiji v družčini z volkovi vjeli, se je branil obleke in kuhane jedi. Jedel je samo sirovo meso, tulil in grizel okoli sebe vse, kar je dobil; smijati se ni znal, tekal je po vseh štirih.

Ako so čuti zdravi, začenjajo vtisi kmalu po porodu delovati na možgane in duševno življenje se začne skoraj že s porodom. Ravna pa se popolnoma po kakovosti čutov ter se jači in dovršuje vsled navade ali vzgoje. Vera, dobro ali slabo, zavest pravice ali krivice, lepega in grdega, ni človeku prirojena. Kaj in kako možgani delajo, to je produkt prejšnjih vtisov in privajenja. Na podlagi privajenja (to je vsled večkratnega ponavljanja istih vtisov) zamoremo človeka ali žival k dobremu ali slabemu vzgojiti in mu že precej v mladosti določene ideje v možgane veepiti, tako da se pozneje dozdeva, kakor da bi jih bil s seboj na svet prinesel. Človek je produkt starišev in dojke, časa in kraja, zraka in vremena, glasu in svetlobe, hrane in obleke, z eno besedo produkt zadevših ga vtisov. Njegova volja je nasledek imenovanih vzrokov, hotenje določujejo zunaj človeka ležeči povodi in hoteti je prav za prav morati. Nibče se ne rodi kot hudodelnik ali kakor blag človek, k nemu ali drugemu se izreja. Zavoljo tega naj bi se osebe, ki so na škodo človeškemu društvu, naredili neškodljive, pa naj bi se ne umorile.

Svojo duševno bogastvo dobivamo od občutkov. Ti so material, iz kterega izhajajo predstavljenja. Čutilni živci so donaševalci duševne hrane. Zatorej se prava duševna izgoja naslanja na pravilno izurjevanje in prikladno rabo čutil. Možganom prizadeti vtis ali recimo možganska podobica, ne izgine tako naglo, kakorjenja vzrok vtisa, ampak se v stanicah pomudi; postane pa vedno temnejša in se naposled popolnoma izgubi (pozabi). Po predstavljenji se zamore vtis zopet obnoviti. To je tem lažje mogoče, čim večkrat se je bil vtis že prijavil (vaja): lažje se ga spominjamo. S prijavljajočim se razumom se spremeni tudi zmožnost sprejemati vtise in jih obdelovati. Razumnik občuti drugače, kakor neumnež, otrok drugače od starca. Pri otrocih ali neumnih ostanejo enaki vtisi nekako zunanji, bolj telesni, omejeni in se obdržijo le malo časa, pri razumnih in odraščenih pa vzbudijo misli in želje raznega zapopadka in razne trpežnosti ter vstvarijo to, kar imenujemo nprav ali značaj, to je, po predstavljenjih privajeni način čuti, občutke javljati in določevati djanja. Pravilno centripetalno djanje je odvisno od kakovosti čutil in vodilnosti čutilnih živcev, od kakovosti možganov in od vzbuda.

Centralno-psihično delovanje obstaja v predstavljanji, to je v zavedanji došlih vtisov ali v prejšnji podobi (spomin) ali v celo drugačnej razredbi (fantazija). Vtisi zamorejo ostati več ali manj časa v stanicah možganskih, kar visi o ponavljanji istega vtisa, o njegovi natežnosti in o večji ali manjši sprejemljivosti možganov. Vsled pozornega čutenja in primerjevanja predstavljenij nastanejo pojmi. Spoznati razmero, v kterej stoji med sabo več predstavljenij, je sodba. Lahko napraviti pravilno sodbo, je bistroumnost. Iz več sodeb napraviti zopet sodbo, je sposobnost delati sklepe. Mišljenje je stvarjanje predstavljenij, sodeb in sklepov. Ostrost, s katero se imenovani akti vršijo, imenujemo razum. Pamet, ki je lastna le človeku, je sposobnost zavedati se uzrokov prikazni, premišljevati o uzrokih vseh stvari, razločevati dobro od slabega itd. V živalskem razumu se zamorejo sodbe delati le po izkušnjah, v človeškej pameti pa se delajo sodbe tudi po razmatranji.

Stopinja duševnega delovanja pri živalih je odvisna od razvitka njihovih čutil in živcev. Polž z očmi in ušesi ima gotovo že predstavljenja, pajki in bčele tudi že spomin.

Centralno-psihično delovanje se javi kot hotenje, zahtevanje, in postane vsled svojega vpliva na gibalne živce ravnanje. Ako se hotenje hipoma obistini, ne da bi se poprej v središči kaj premislilo, ako namreč centripetalna akcija neposredno centrifugalno izzove, postane ravno lahko neprevdarjeno in se imenuje reflektorčno. Djanje je pametno, ako se pred hotenjem prevdari. Volja je tem svobodnejša, čim lažje psihične reflekse prevlada. Bolesno in vztrajno povečanje hotenja in djanja je besnost, manija, pomanjkanje ali pohabljenje volje, je brezvoljstvo ali abulija. Ako

spremlja centrifugalno psihično delavnost vročnica, jo imenujemo besno fantaziranje, katero se v legru opazuje.

Da postane delovanje možganov nepravilno, bolešno, zakrivi največkrat bolezen v možganih in sicer ali stanic ali vlakenc, v katerih stanice ležijo. Zdaj je že popolnoma dognana reč, da duševnih boleznih samih na sebi ni, ampak da so vsigdar le telesne bolezni združene z motenjem duha. Se manj pa so tako imenovane duševne bolezni delo hudih duhov, kar se še dandanes pri prostem in nevednem ljudstvu sem ter tje veruje. Duševno motenje je le simptom ali znamenje nekake spremembe v možganih ali živcih, kateri so posledek boleznih imenovanih organov samih na sebi, ali pa reflektiranje od drugih bolnih organov ali pa so posledek neprikladne ali bolešno spremenjene krvi, ktera v možgane priteka. O tej zadevi piše slavnoznaní psihiater Griesinger: Še nikoli se ni opazovalo difuzno vnetje sive možganske skorje brez motenja duševnega delovanja; še nikdar obširnejše vnetje možganskih opnic (meningitis), ovodenenje (oedem) velikih polut, še nikoli sušica (atrofija) zavojev, še nikdar bistvenejša alteracija možganskih kamric brez psihičnega motenja, zlasti ne brez slaboumja. Polagomno pomanjševanje ali sušica obeh možganskih polut vsled pomanjkanja rediva ima za sabo vselej polagoma se množečo topost. Pri atrofiji samo ene polute zamore duševno življenje nedotakneno ostati. Ako se razprostira bolezen le na mali del možganske skorje, zamore psihično motenje biti le malo ali celo izostati zaradi mnogostranskega nadomestovanja po še zdravih možganskih delih. Kjer je pa veliki del možganske skorje spriden, ne more izostati stalna duševna bolezen.

Res je sicer, da večkrat, kadar se opazuje precejšnja stopinja blaznosti, ni mogoče v možganih najti bistvene anatomske spremembe, iz ktere bi se dalo v življenju opazovano duševno motenje razjasniti. Včasih se ne najde sploh niti sled kakošne degeneracije v možganih. Tudi na drugih organih se opazujejo enake razmere. Včasih je odsebovanje kislica v plučih spremenjeno, ali v pljučih samih se ne more najti nobena bolezen. Scavnica je včasih od navadne jako različna, ali obisti so zdrave; kakšno je včasih srčno bitje, pa v srcu ni nobene bolezni najti. Strašna bolezen, občni krč ne dá zapaziti v možganih in podaljšanem mozgu nobene spremembe. Ako bi se ne smelo govoriti o boleznih možganskih, ker se možgani zdravi vidijo, bi se moralo tudi reči, da je bolno dihanje, ali prebavljanje ali krvotok, ne pa pljuča, želodec, kri. Kaj takega še ni nikomur prišlo na misel. Možgani so tako nježni organi, da zadostuje že majhna sprememba, na primer v kolikosti krvi, da se prikažejo važni simptomi, ki se pa precej zopet zgubijo, kadar zgine njihov vzrok. V boleznih z veliko vročino se navadno prikažejo hudi deliriji, ali ti prejenjajo z zgubivajočo se gorkoto. Hudi dušni pretres ima na duševno delovanje, kakor tudi na or-

ganizem slab vpliv. Veselo sporočilo pohitri kakor kupica vina srčne udarce, globoko premišljevanje pa vpočasi njih in dihanje kakor rudeči naprstek. Strah na primer pred smrtjo (Marija Stuart) posivi v enej samej noči lase, kar stori sicer le starost. Žalost ustavi dojki mleko, vzame okus in veselje do jedi. Vse to dokazuje, da imajo afekti veliki vpliv na človeški organizem. Afekt sam na sebi je že nekoliko spremenjen duševni položaj, ki pa ni vztrajen. Ako traje motenje možganov več časa ali postane silnejše, začno možgani, ki še dosle niso nobene spremembe prostemu očesu kazali, hirati in degenerirati. To vidimo na primer pri pijancih. Ako se pijanec, kterega se je bila že lotila tresoča blaznost (delirium tremens) odpové slabi navadi, ostane popolnoma zdrav. Če ga pa prevlada šega in ne more pozabiti alkohola, postane iz motenja možganskih funkcij prava anatomska sprememba. Stanice možganske skorje se začno potolščevati in se polagama izgubivajo, sušijo. Ako traja ta proces dalj časa, zapade poprej najduhovitejši človek toposti. Enako se godi pri vnetici možganskih opnic. Dokler je vnetje na vrhuncu, ga spremljajo siloviti deliriji. Ako vnetje neha, se povrne tudi duševno zdravje. Ako pa vnetica kmalu ne odjenja, se začnejo tudi stanice v možganskej skorji potolščevati in nasledek vnetice je — neozdravljiva duševna bolezen. Iz teh vzrokov se le malokedaj najde, ako umre blazni v začetku svoje bolezni, anatomska sprememba v možganih; možganske stanice še niso imele časa anatomsno spremeniti se. Dostikrat je vidna degeneracija v možganih nasledek, ne pa uzrok duševne bolezni.

Na videz ravno tako čudna je opazba, da so včasi možgani v svojej sestavi bistveno spremenjeni, duševno delovanje pa je normalno ostalo. Omenili smo že zgoraj, da zamore vkljub mrtvoudu, vkljub velikim ranam v možganih človek ostati pri zdravej pameti, ker zamorejo zdravi možganski oddelki bolne nadomestovati.

Včasi ne napravijo veliko poškodovanja v možganih sicer izborne duševne bolezni, ali spremené človeško bitje, njegov temperament, njegovo нрав, napravijo družega človeka. V tem obziru je prezanimiv tako imenovan Cromberjev ali veliki amerikanski slučaj. Leta 1845 je v Cavendishu nekak delavec Phineas Gage vrtal luknjo v skalo z 1.2 metra dolgim in več centimetrov debelim železnim drogom in nabasal luknjo s smodnikom. Nenadoma se smodnik vžge, vdari Gagetu drog skozi glavo, da se je onesnažen s krvjo in možganskimi drobci zgrudil na tla. Veliki del levih možganov je bil uničen. Vkljub temu je zamogel ranjenec prvi dan po tej dogodbi že hoditi in je bil čistega razuma. Na to pa se mu je začelo mešati po glavi in ležal je 24 dni v deliriji. 28. dan po tej dogodbi pa mu je začelo zopet prihajati boljše, razum se mu je zopet zvedril in s 7. mesecem je popolnoma ozdravel. Začel je hoditi, glavo je nosil nekaj na desno stran nagnjeno. Leva

stran obraza je bila deloma omrtvoudena, levo oko izgubljeno, hoja je bila trdna. Glava ga ni bolela ali nekaj je občutil, česar pa ni popisati zamogel. Dušna sprememba je bila tolika, da ni hotel nobeden gospodar poprej čislana in pridnega delavca v službi imeti. Nekdanje ravnotežje med duševnimi sposobnostmi in spolovnim nagonom se je zgubilo. Poprej spreten, priden, razumen, energičen in vztrajen v izvrševanju svojih opravkov, se je zdaj bil tako spremenil, da so njegovi prijatelji rekali, da ni več Gage! Postal je trmast, nespoštljiv, svojeglaven, neprijenljiv proti tovarišem, nepristopljiv za dobre svete, delal naklepe, ktere je zopet zametaval, ali učinjal sirovosti, katerih poprej nij bilo od njega pričakovati. Njegov duh je očitno oslabel, strasti so se povečale ali pa se niso dale po prevdarkih obvladati.

Ko je že bil poskusil več služeb, je šel 4 leta po ranjenji v južno Ameriko, kjer je služil 8 let kot konjsk gonjač in od tukaj v San Francisco, kjer je dobil leta 1861 božjasten napad. Odsle so se napadi tako pomnožili, da je 21. marcija leta 1861, to je dvanajst in pol leta po za nj tako nesrečnej dogodbi umrl.

Duševne bolezni izvirajo tudi iz bolezni drugih organov. Zastajanje v trebuhu, napéna lega črev, maternice, vzbujevanje spolovlil zamore prouzročiti blodenje. Dostikrat je tega kriva tudi slaba kri, ktera po Robinsonu sama na sebi večkrat napravi dušne bolezni. Stradanje, siromaštvo, ktero dela hudodelnike, dela tudi blazne. V Londonskih norišnicah je bilo 1855 leta 16821 norcev; med temi 8000, to je skoraj polovica — siromakov, število siromakov znaša pa v Londonu le 5 procentov. Drugi preiskovalci krivijo tudi alkohol gledé slabih nasledkov za človeške možgane.

Ako se torej ne najde v možganih vsigdar vidna anatomska podlaga blaznosti, je še dosti drugih momentov, iz katerih je sklepati, da so duševne bolezni vendar le bolezni možganov. Manj ali več krvi v možganskih ali opniških žilicah, ovodenenje stanice obdajajoče tvarine se zgubi kmalu po smrti in če se mrlič le nekaj ur po smrti raztelesi in možgani preiskujejo, ni najti v njih nobene s prostim očesom vidne anomalije. Še le v novejšem času se možgani bolj splošno mikroskopno preiskujejo; našla se je vsigdar, kadar se je v življenji opazovala anomalija duševnega življenja, ktera sprememba v možganih, ali v stanicah, ali v vlaknu, ki stanice obdaja. Največkrat se najdejo stanice otolščene, zmanjšane, nekako osušene. Ako traja bolezen dolgo časa, izgine veliko stanic popolnoma, možgani postanejo manjši, bolj vodeni, nektere duševne funkcije izostanejo popolnoma, druge so nepopolne. Včasih nastanejo duševne bolezni pri zdravih stanicah, ako se tvarina, v ktero so stanice položene, strdi ali skrči in vsled tega na stanice pritiska ter dotok krvi prepreči. Konec tega je neozdravljiva topost. Možgani se čutijo pri prerezu trdejši, kakor sicer in delajo režočemu nožu

več zapreke. Ta sprememba se dostikrat pri norcih opazuje in se imenuje skleroza. Njen učinek je enak učinku že imenovane možganske sušice ali atrofije.

Posebna oblika možganske sušice je senilna atrofija, ali sušica možganov starih ljudi. Pri teh začne možganska površina nekako vpadati, brazdice med možganskimi zavoji postanejo večje in se napolnijo z vodo, opnice postanejo debelejšje in se prijemajo možganov, tudi možgani sami ovodenijo. Učinek teh sprememb na duševno življenje starca je znano. Teža celih možganov se med 40. in 50. letom ne spremeni, od 50. leta naprej se začne zmanjševati.

Tudi pri norcih je teža velikih možganov manjša, manjši pa ostanejo nespremenjeni, nasproti temu pa raste vsled imenovanih sprememb specifična teža. Manija ali prava blaznost ima še največjo možgansko težo, demencija ali topost najmanjšo. Po Parchappejevih merjativah hodi manjšanje razuma v popolno določenoj razmeri s manjšanjem možganske teže. V 782 slučajih so tehtali možgani pri le oslavljenem razumu počrez pri moških 1405, pri ženskih 1227, pri maniji in melanholiji pri moških 1381, pri ženskah 1235, pri toposti pri moških 1281, pri ženskah 1139 gramov.

Kretenizem in idiotizem.

Prežalostna osoda vlada sem ter tje po nekterih goratih krajih ktere pravi vzrok se še dosle ni mogel najti. Lobanjske kosti so navadno zvezane samo s hrustancem tako dolgo, dokler rasejo možgani. Le-te zveze začnejo okoščenevati ena za drugo. Ako pa ktera pred določenim časom okoščeni, ne zadobi samo lobanja drugo obliko, ampak lobanjska votlina ostane navadno manjša ali pa se razširi na drugo stran, kjer je okoščenevanje o pravem času nastopilo. Nobeno okoščenevanje nima tako bistvenih in ob enem tako žalostnih nasledkov, nego okoščenevanje lobanjskega dna. Po preiskavah Virchowovih ima kretenizem ravno v tem okoščenevanju lobanjskega dna svoj vzrok. Možgani zaostanejo v rasti in vsled tega ohromi celo duševno življenje.

Kretenom sorodni so idijoti ali človeški drobnoglavci. Tudi pri teh zaostanejo možgani in glava iz dosle neznanih vzrokov v rasti in včasih v tolikej meri, da je človeška lobanja po velikosti in podobi opičini podobna. Zavoji idijotovih možganov so manjši in tudi cela možganska skorja je tanjša. Če še k temu pridenemo, da so pri idijotih po največ sprednji oddelki možganov v rasti zaostali, v katerih leži najvažnejši organ človeštva, se nam mora usiliti enako sožaljenje s tacim od narave tako neusmiljeno zapuščenim revežem, kakor z neumnim, kteremu je še le pozneje bolezen najdražji dar vzela. Odvisno bi bilo vse prepričevanje, da se taka bitja ne dajo vzgojevati; manjka jim organ za vzgojo, tega pa mu ne zamoremo dati. Da si zamorejo idijoti pridobiti

nekterih spretnosti, kakor živali, ne more vzdigniti dosti njihove duševne vrednosti.

Duševno više kakor idijoti stojé nektère živali. Pri teh so vse duševne sposobnosti, ktere se pri zdravem človeku tako visoko nad živalske povzdignejo, nekako začete, vpodobljene. Med človekom in živaljo ni, kar se duševnih sposobnosti tiče, bistvene, ampak je stopna razlika; saj se tudi organizacija možganov popolnuje od navadnega malega ozla spletenega iz samih živcev, med ktere je nekaj stanic namešanih, do popolnosti, ktera je opazovati na možganih omikanih narodov.

Duševne bolezni živali.

Sličnost živalskih in človeških možganov ne pripusti dvombe, da so tudi pri živalih tako imenovane duševne bolezni, ktere izvirajo iz istih vzrokov, kakor pri človeku. Strah, plašnost, žalost, zavist, ljubosumnost, organične spremembe v možganih, živcih, krvi ali drugih delih trupla zamorejo tudi pri živalih biti povodom duševnega motenja. Pri vožnjah proti severnemu tečaju se je opazovalo, da ima dolga tema za živali ravno tako neugodne nasledke, kakor za človeka, oziroma za človeško нрав. Kapitan Hutchinson, prišedši v Laponijo, je opazoval na enem svojih psov, da je večkrat poskušal na sebi samomor.

Božjast in epilepsija se zamore vsled Brown-Sequardovih poskusov umetno napraviti. Kolikorkrat je Brown to naredil pri pseh, je našel, da so se jako spremenili. Veselje do igre, do lova, dobra volja je pse minula; postali so nekako otožni, žalostni, bolj sami za-se, z eno besedo, postali so topi. Tudi pri živalih se božjast preiskuje. Velika žalost se poloti včasih psa, ako zgubi svojega gospodarja, dostikrat ga žene tuga k samomoru. To potrjujočih slučajev vedó konje- in pesorejci dosti povedati. Brihtni in naučljivi slon je tudi podvržen besnosti; razbija okoli sebe, ne pozna več poprej še tako ljubljenega človeka, ne je in ne pije, dokler ga napad ne pusti. Steklost ni družega, kakor vsled vpliva ostrupljene krvi na možgane nastáva akutna blaznost. Tudi melanholijsa se poloti marsiktere živali, tudi, ako je izgubil svojega ljubljeneega tovariša. Na Ceylonu umrjo včasih sloni, o kterih pravijo rojaki, da so umrli potrtega srca. Ljubezen je pri živalih ravno tako merodajna pri njihovih činih, ko pri človeku, ljubosumje dostikrat zakrivi umor; strah pred nezasluženim tepenjem zamore žival popolnoma spremeniti. Zlobno vznemirjevanje vzbudi včasih manijo in besnost. Družbeno živeče živali postaneje v vjetji sitne, zlobne in celo tudi zblodene. Tudi huda zima škoduje. Jesse pripoveduje o nekem psu, ki je vsled hudega mraza ene same noči, ktero je moral na prostem prebiti, znorel. Alkohol upijani opico ravno tako, kakor človeka. Ona postane vesela ali huda, kakoršna je ravno priložnost, skače in dela neumnosti, kterih sicer ni bilo pri njej

videti. Pogled rudeče barve spravi bika popolnoma k besnosti. Od psov se pripoveduje, da so od prisiljenega poslušanja krivih muzikalnih glasov znoreli. Ugriz strupenih kač ali uživanje strupenih kač ali strupenih zelišč omoti goved, ovce, konja včasih tako, da jame popolnoma blesti, skoči v brezdno, vodo, da se usmrti.

Doneski

k zgodovini Kranjskih mest. *)

III.

Kamnik.

Sestavil Janez Parapat.

Izročevaje blagim čitateljem naslednje doneske obžalujem, da jih ne morem dati v obliki poprejšnjih. Kamnik, o katerem enako Kranju še toliko ne vémo, kedaj je postal mesto, bil je v davnih časih tako imeniten, da so se nam naši doneski zdeli prepričli, sestaviti zgodovino njegovo. Ob enem bi se bilo za splošno domačo povestnico zgubilo marsikaj, kar se je ohranilo s priobčenjem doneskov v pričujoči registri obliki.

Da smo pa mogli spleh kaj poročati o starem Kamniku, gré topla hvala ljubemu mi prijatelju č. g. Blažu Muhovcu, ki mi je kot administrator župnije Kamniške izročil v farnem arhivu shranjene, na koži pisane listine. To tem rajši povdarjam, ker skušnja uči, da je pri nas mnogo sicer čislanih gospodov, ki se podvizajo svoje arhive razkazovati tujeu, zapirajo jih pa zgodovinarju domačemu.

Mestni arhiv je menda v stanu, v kakoršnem ga radi ne kažejo. Prav imajo, saj o starodavni ustanovi siromašnice leta 1232 in o imenitnih pravicah do obširne Bistrice vrli Kamničanje ne vedó skoraj nič, kar je v nekterih okoliščinah menda tudi — prav. Iz teh neugodnih razlogov niso torej naši doneski taki, kakoršnih smo si želeli.

Konečno naj izrazimo čudenje, da so mnogobrojni slov. pisatelji tako neznano mlačni do naše zgodovine. Ali ne vidite,

*) I. Radolica — glej Letopis za 1872 in 1873 str. 1.; II. Kocčevje — glej Letopis za 1874 str. 75.

da jo obdelujejo skoraj da sami tujci in odpadniki? In ti ljudje, ali ne sestavljajo in spisujejo slovenske povestnice po svojih, nam neprijaznih, da sovražnih nazorih, s kterimi inostrancem in nevednežem vcepajo napačne pojme o našej preteklosti in sedanjih naših razmerah? Ali morete pač pri tem roke križem držati? Dimičeva Kranjska zgodovina je nemška, povestnica Ljubljanske škofije se nam obeta v nemščini; vse nemško in zopet nemško in to sedaj, ko se tolikanj govori in piše o slovenskem razumništvu, o slov. učenosti! Kje pa so slovenski učenjaki, mladi in stari, da otmejo, kar je našega? Veliko je še nepreiskovanih arhivov; premnogo rokopisov leži v Beču, Gradu, Ljubljani in drugod važnih za našo povestnico. Le treba dvigniti zaklade in pokazati svetu, da naša preteklost ni tako borna in neznatnega vpliva na občno evropsko, kakor si mnogi domišljujejo v svojem sovraštvu do slovenstva, drugi v malosrčnosti svoji.

1. circa 1205. — Bertold, vojvoda Istrski, potrdi Zajcklostru daritev, ktero mu je bil poklonil njegov oče mejni grof Bertold, med drugimi tudi slobodno prevažanje skozi trg Kamnik „in foro suo Stein.“ — *Muchar Geschichte der Steierm.* V. st. 45.

2. l. 1207. — Najdemo v Kamniku župnika Udalrika, „*Volricus plebanus de Stein.*“ — *Sitzgsberichte XIV.* str. 134.

3. circa 1215. — V darilnem pismu Bernarda, vojvode Kor. in gospoda Kranjskega, je pričal Gerloch de Steine. Ker je v dolgi vrsti prič med prvimi, znači, da je bil dokaj veljaven in imeniten. — *Zahn: Codex Aust. fris. v Fontes rer. aust. XXXI.* stran 127. ○

4. l. 1222. mes. feb. — Bertold, vojvoda Istrski, zastavi oglejskemu očaku Bertoldu za posojenih 1000 mark dva gradova „*de Stayn*“ — menda Karnek (Oberstein) in Maligrad (Kleinfeste) — in kar ima v Ipavi, kar vse sme pridržati, ako mu posojila ne vrne. — *Bianchi. Mitth. f. Krain 1859.* str. 98.

5. l. 1232. — Očak Bertold potrdi siromašnico, ki so jo v Kamniku ustanovili on in brata njegovga Oton Meranski in Henrik, Istrski mejni grof. Ker je poslednji umrl l. 1228., bila je ubožnica Kamniška najpozneje ustanovljena že l. 1228. K tej ustanovi je mnogo pripomogel Kam. župnik Henrik. — *Mitth. f. Krain 1865.* str. 110.

6. l. 1241. dné 18. maja. — Poslednji Babenberški vojvoda Friderik — umrl v bitvi proti Kumanom na Litavi l. 1246 — bival je v Kamniku, kakor svedoči listina v turjaškem gradu, veleča: *Acta sunt haec in villa Perau prope Stein, (Perovo pri Kamniku) existente tunc in Stein Dom. Friderico illustri Duce Austriae.* Takrat so se bili nedvomno vojvodi v Kamniku poklonili imenitna grofa Ulrik Sternberški in Ulrik Pfanberški, vitezi Hellenvik Graški, Henrik Plumsteinski, Henrik Soneški, Popon de Lengenburch (Dovški), Mainhalm Turjaški, ki so pričali daritvi bogatega Kon-

rada Soneškega nekterih desetih v Ribnici in okolici njegovemu zvestemu Herbardu Turjaškemu. — Mitth. d. h. V. f. Krain 1861. stran 11.

7. l. 1248. — Vojvoda Oton II. Meranski je umrl brez potomcev, njegove sestre so podedovale dedšino Andeksov v Istri, na Kranjskem, Koroškem, Štirske in drugod. Izmed peterih sestrá je Neža, soproga vojvode avstr. Friderika, pa l. 1243 ločena od njega, vzela l. 1248 v zakon Ulrika, staršega sina Bernarda, Koroškega vojvode, in prinesla mu med drugimi alodi tudi Kamnik. Ulrik je tedaj gospod Kamniku do smrti 27. okt. 1269. — Mitth. d. h. V. f. Steierm. XII. str. 164.

8. l. 1263. sv. Petra in Pavla praznik. — Ulrik, vojvoda Kor. in gospod Kranjski potrdi v Kamniku vpričo Ludovika, župnika Ljublj. in nadduhovnika Kranjskega, Gebharda Lilienberga, Waltera in Gerloha Seldenberga in Henrika Helfenberga, svojih vazalov, samostanu Gornjegraškemu nektera posestva. — Mitth. f. St. XI. stran 157.

9. l. 1267. dné 22. maja pri Ljubljani. — Vojvoda Ulrik potrdi Zajckloštru slobodno vožnjo skozi mesti Kamnik in Slovenjegradec — in civitatibus nostris Stein ac Windischgratz. — Muhar V. str. 318.

10. l. 1270. — Po smrti Ulrikovi (glej Nr. 7) bil je gospodar Kranjski njegov brat Filip, ki je bil izvoljen očač Oglejski. Toda češki kralj Otaker se je polastil njegove dedšine, pridrl z vojsko na Kranjsko, z naskokom vzel belo Ljubljano, Kostanjevico in Kamnik. Ker je kralj dné 24. nov. 1270 stal pri Zatičini in dné 6. dec. bival že v Belaku, tedaj dolgo pot do Ljubljane skozi Kranj, Belopeč in hribe premeril v 12 dnéh, ni prav vrjetno, da se je njegova vojska v stran spustila in naskočila naš Kamnik. Mogoče, da je le kak oddelek to storil. Gotovo pa je, da je Otaker bil v Kamniku naslednje leto 1271. in sicer od dné 1. oktobra imamo pismo, veleče, da je bil Otaker „in Kamnich,“ tedaj slovensko imé že takrat v rabi. — Tangl Gesch. Kärnt. IV. str. 63. prim. tudi Mitth. f. St. XXII. st. 87.

11. l. 1274. — Herman de Butrio, plebanus de Stayn, je bil odstavljen, ker ni prišel izkazovati svoje pravice do K. župnije, ko je bil poklican k očaku Rajmundu v Videm. — Mitth. f. K. 1860. stran 46.

12. l. 1276. dné 23. maj. Na Karneku so bili bratje Henrik, Gottfried, Ulrik in Bertold kastelani, katerim je Gebhard Soneški štiri zemljišča v Lokah v Tuhinjski dolini izročil. Karnek, sedaj razvaline nad mestom, imeli so Ortenburški grofje kot fevd Koroških vojvodov. Vsled pogodbe med Friderikom in Henrikom Ortenb. zaradi očetovske zapuščine 25. aprila 1263 je pripadel, antrum et castrum Lapis, jama in grad K., grofu Henriku, po smrti njegoví, ker je bil brez otrok, okoli 1271 bratu Frideriku. Blizu gradu

je bila jama — antrum — ki je bila v zvezi z gradom. Tam so se skrivali v sili in ob enem branili grad. Izhod njen je bil zazidan in okno je spuščalo vanjo nekoliko svetlobe. (Valv. III. del. str. 548.) Leta 1263. so bili ondi kastelani ali graški varhi gosp. Ulrik, njegov brat Markard, g. Rudiger mlajši in Majnard Ploz z družinami svojimi. — Mitth. f. St. XI. str. 175, Font. rer. aust. I. str. 54—55. *Napačno! To je Kamen pri Begunjah*

13. Henrik iz Kamnika, doktor prava v Vidmu, spisal v XIII. stoletji zgodbe českega kralja Henrika. — Mitth. f. K. 1852. st. 29.

14. l. 1291. — Alhardus, ravnatelj ubožnice Kamniške. — Perg. v župnem arhivu K.

15. l. 1297. — Manfredus della Turre, župnik Kamniški, potrdi vitezu Sigfriedu de Gallenberg, svojemu faranu, ustanovljenega duhovnika pri kapeli sv. Janeza K. na Karneku, h kateri je dal 10 zemljišč, in desetino pod hribom, farno cerkev pa odškodoval z zemljiščem „in villa Nevel“, v Nevljah. Patronat prepusti družini Gallenbergovi, postavljanje kaplana pridržuje sebi in naslednikom. Datum Civitate II. Octobris Anno millesimo ducent. septimo (kar mora pač biti 1297.). Mitth. f. K. 1855. str. 29. — Očak Rajmund je potrdil to listino l. 1298. (Valv. XI. str. 427, kjer je pa pogrešna letnica 1208.) Za Ortenburškimi grofi so torej Gallenbergi imeli Karnek ter si napravili kapelo z duhovnikom.

16. l. 1374. 3. maj. v Vidmu. — Očak Otobon potrdi presbiteru Alardu pri altarju sv. Janeza Krst. „in plebe de Stayn“ in ravnatelju ubožnice, ustanovo desetini, ki jih je daroval Kam. meščan Hervord, in vzame daritev v varstvo. — Perg. v arh. župnik K.

17. l. 1309. na sv. Tomaža apost. dan (21. dec.) v Kamniku. — Herman Erazem in Nikolaj, Hervordovega brata sinova, se odpovesta zemlji in desetini, ki jih je Alhard kupil za ubožnico od Hervorda. Zemlja je bila v Gojzdu, desetine tam in v „Walchspereg“ blizu cerkve sv. Kancijana. — Priče: Gregorij iz Kamnika, župnik v Vodica; gosp. Lamprecht v Nevljah, Niklav z Saldenperga (Sallenberg — Žale nad mestom?); Friderik von Gerlochstein (Kolovski); Bergant in Caestel, Peter Ernst von Unselsdorff; Fritzler der Dienger in sin njegov, Ekel in Elbel. — Perg. v žup. arh. K.

18. l. 1311. — Kam. župnija prazna po smrti Henrika grofa Werdenberga. — Zahn. Beit. zur Kunde steierm. Gesch. Jahrgang VII. str. 32.

19. l. 1313. feria tertia post Invent. St. Crucis Labaci. — Henrik, česki in poljski kralj, vojvoda Kor., gospod Tirolski in Goriški, potrdi kup zemljišča v Gojzdu, — mansus in silua —, ki ga je Alhard za ubožnico kupil od Hervorda. — Isto je l. 1356. feria tertia ante St. Michaelis festum v Šent-Vidu na Kor. voj-

voda Aust., Štirski in Kor. Albert potrdil tačasnemu ravnatelju ubožnice, duhovniku Nikolaju. — Obe listini na perg. v žup. arh. K.

20. l. 1317. v petek po sv. Jerneju je bil Henrik, vojvoda Koroški v Kamniku, kjer je Velesovskemu samostanu potrdil nekatere pravice. — Mitth. f. K. 1854. str. 79.

21. l. 1321. — Kamniška trgovca Herman Levnica in Pavl Fleischer (mesar) sta bila na mitnici pri Starem mestu (Cividale) okradena. Kamnik je torej kupčeval s Furlanijo. — Mitth. f. K. 1856. stran 5. — Očak Pagan je podpiral le-to trgovino. — Dimitz: Geschichte Krains I. str. 216.

22. l. 1336. dné 6. dec. — Friderik Kolovški (Gerlochstein) in Katarina, soproga njegova, darujeta siromašnici K. po 26 veder vina iz vinograda svojega v Hmelniku na leto, tako, da siromaki vsak petek dobé po $\frac{1}{2}$ vedra skupaj. Pečatili: Konrad iz Velikovca, Pirš Črneljski (Rottenbüchel), brata Perchtold in Niklav Kolovška. — Perg. v žup. arh. K.

23. l. 1341. dné 8. maj. — Otaker, župnik „plebis in Stayn“ in kaplan Oglejski. — Bianchi rökopis II. str. 81.

24. l. 1351. — Omenjena je tega leta Kapela sv. Vida pri Kamniku (pri Brdu?). — Beit. z. K. steierm. Gesch. IX. str. 105.

25. l. 1353. prvi postni teden. — Konrad Gal prodá Nikolaju Kolovškemu in dedičem njegovim svoje pravice do stanovanja — Purksäss — v Kamniku pri Malem gradu, nekdanj lastnino ranj. Miklava Črneljskega in njegove gospodinje Alhajde, poleg tega četrtn mlina, štiri njive in tri marke Oglejskih vinarjev za stražo grada in mesta, za 16 mark Oglejskih vinarjev. — Mitth. f. K. 1861. str. 48.

26. l. 1358. — Otaker, župnik Kamniški, ustanovi v Loki ženski samostan sv. Klare, ki je bil l. 1782 odpravljen. Ustanovno pismo, Notizenblatt 1858. str. 462.

27. l. 1359. v četrtek pred sv. Katarino. — Katarina iz Kamnika, ranj. Konrada iz Velikovca vdova, voli za dušni prid ubožnici K. zemljo, vinograd in gozdno pravico pri Hmelniku, svojo doto. — Pričali in pečatili: ljuba strica Perchtold in Nikelein, brata Kolovška, Erhard iz K. in Jurij Zandlein. — Perg. v žup. arh. K.

28. l. 1362. v torek po sv. Janezu v Gradcu. — Rudolf, vojvoda Avstrijski, Štajerski in Koroški, podeli Marku, sodniku Kamniškemu, pravico, meščane soditi. — Navedeno v generalni konfirmaciji ces. Ferdinanda v arhivu K. mesta.

29. l. 1362. večernice pred sv. Matevžem. — Miklav Sumerker (Smrekar) in Marjeta, njegova žena, prodasta Miklavžu Kolovškemu in Rozaliji, nj. gospodinji in dedičem hišo in stanovanje na Malem gradu v Kam., 4 marke od straže mesta in grada, 4 njive in pol mlina pod gradom, ktere je posedal ranj. Pirš Črneljski, poleg tega pol ribštva in novi dvor na Šutenskem potoku,

Letopis 1876. III.

ki je bil nekdanj lastnina gospe Alhajde Črneljske, in druga posestva za 200 mark vin. — Pečatili: Niklav Smrekar in gospodinja njegova Marjeta, Gal Kolovški, Gerloh Kamniški. — Mitth. d. h. V. f. K. 1861. str. 51.

30. l. 1363. dné 20. decembra v Salcburgu. — Vojvoda Rudolf zastavi Hermanu grofu Celjskemu mesto, muto in sodnijo v Kamniku na Kranjskem, da mu pomaga v boju proti Bavarcem, segajočim po Tirolah. — Muchar Gesch. der Steierm. VI. str. 367.

31. l. 1364. dné 18. marcija v K. — Mesto K. obljubi dné 10. februarja 1364 v Brnu med Karlom IV, českim kraljem Vaclavom, mejnim grofom Moravskim Janezom in Avstr. vojvodo sklenjeno dedno pogodbo pripoznati in spolnovati. — Lichnovsky. Geschichte des Hauses Habsb. IV. Nr. 581.

32. l. 1366. dné 30. jan. v Ogleju. — Očak Nikolaj potrdi K. ustanovljeno siromašnico. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

33. l. 1368. na dan sv. Jeronima (30. sept.) — Märthel (Martin), sin ranj. Gerloha, graškega grofa na Karneku v K. prevzame poroštvo za neki dolg Nikolaja Kolovškega. — Pečatarja: Erhard iz K., Martinov brat, in „P ancl von Sand Peter, Richter von Stain“. Mitth. f. K. 1861. str. 58.

34. l. 1368. dné 23. aprila v Beču. — Vojvoda Albrecht zagotovi grofoma Ulriku in Hermanu Celjskemu mesti Radgono in Kamnik za 3000 gld., da ga spremita na Laško s 50 vojaci. — Much. VI. str. 384.

35. l. 1370. v sredo pred sv. Katarino v Kostanjevici. — Martin Kamniški — meines Herrn von Cili hofmeister — in Janez Gradnar se mirno pogodita z Janezom Schönberger-om zastran dote in premoženja, ki je pripadlo Martinovi ranj. hčeri Neži. Martinu ostane kupljena vas Senčuri v posesti, vsa druga pisma pa vrne. — Mitth. f. K. 1561. str. 58.

36. l. 1370. v sredo pred sv. Miklavžem. — Neko pobotnico pečatil poleg upnikov judov Müsch in Chatschim Martin Kamniški, ljubega gospoda grofa Hermana Celjskega opravnik — Hofmeister — Mitth. f. K. 1861. str. 58.

37. circa 1370. je pridrl Nikolaj Gallenberg K. z nekterimi malovrednimi pajdaši, med njimi neki Gal in Abfalterer, v mesto K. Ondi vjamejo mestnega sodnika in ga zaprejo v stolp grada Gallenberga. — Tako pripoveduje po Schönlebnu Valv. XI. str. 547.

38. l. 1371. v torek pred sv. Dionizijem. — Erhard „der Struppel“, sodnik Kamniški, izroči nunam v Velesovem v dušni blagor neko zemljišče. — Letopis 1872 in 1873, str. 25.

39. l. 1379. sv. Urbana dan. — Janez iz K. in Rotija, njegova žena, prodasta K. svetovalstvu dvor na Poljanah — an Polann — pred mestom. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

40. l. 1380. V tem letu je bila v K. bratovščina sv. Primoža. — Zahn. Beit. IX. str. 110.

41. l. 1380. v sredo po prvi velikonočni nedelji v Gradcu. — Leopold, vojvoda Avstrijski, Štirski in Kranjski, grof Tirolski ukaže svojim namestnikom, oskrbnikom itd. meščanom Kamničanom puščati pravice in sloboščine, ktere jim je podelil njegov brat Albreht. — Navedeno v Ferdinandovi konfirmaciji v mestnem arhivu K.

42. l. 1382. dné 19. junija v St. Vidu na Kor. — Vojvoda Leopold naznanja, da meščanov K. nihče ne sme soditi, nego njih mestni sodnik. — Lichnovsky VIII. Nr. 1684 b.

43. l. 1382. dné 15. julija v Gradcu. — Vojvoda Leopold ukaže isto svojemu glavarju Kranjskemu, Konradu Kreigu. — Lich. VIII. Nr. 1689 b. tudi navedeno v konfir. Ferd.

44. l. 1391. v nedeljo na večer sv. Filipa in Jakoba. — Ulrik Sneyder, meščan K., proda hišo, dvor in vrt z vsemi pritiklinami, kar je med hišo mežnarja Jakoba in sadnim vrtom ubožnice farne cerkve „an dem Schuttenbach“ pred mestom, Frideriku, učniku K. — dem Schulmeister — in ženi njegovi za 10½ marke vinarjev beneškega denarja proti temu, da za vse duše iz one hiše plačuje na leto po 12 vin. cerkvi Matere B. — Pečatili: sodnik in 12 priseženih mož. — Izvirnik v far. arh. K. Iz njega je razvidno, da so Kamničanje imeli svojega učitelja, torej tudi šolo v času, ko o šolah po drugih krajih na Kranjskem jako malo vémo.

45. l. 1395. — Oton „der Stüpl“ (rodovina v K. številna in premožna) župnik K. in nadduhoven Gorenjski, voli vrt poleg šole za vsakterega učitelja, ki naj za to sleherni dan večernice opravlja. — Mitth. f. K. 1865 str. 110.

46. l. 1396. v petek po sv. Jerneju v Beču. — Vojvoda Viljem potrdi K. pravico zastran mestne sodnije, kakor jo je podelil njegov oče Leopold. Tistega dné potrdi tudi mestno ubožnico. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu K. pravic, v mest arh. K.

47. l. 1397. v sredo po sv. Mihelju. — Marjeta Swabin, meščanka K., voli njivo pred mestom na grabnu. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

48. l. 1397. dné 6. dec. — Miha Stüpl v K. izroči zemljišče na Bistrici siromašnici in 12 prisežencem K. v varstvo proti letnemu vžitku. — Pečatil njegov ljubi stric Henslein von Mülling, Smedniški graški grof. — Izv. v farn. arh. K.

49. l. 1398. — Osterman Kamniški, ki je imel hišo v Kamniku, je bil Kranjski vicedom. Imel je to službo menda od leta 1398 do 1405. — Kozina: Reihenfolge der Vicedome, str. 16.

50. l. 1399. v sredo pred sv. Simnom in Judo v Gradcu. — Vojvoda Viljem ukaže dež. glavarju Hermanu Celjskemu siromakom v K. ubožnici vina dajati, kakor velewa ustanovno pismo. — Izv. v farn. arh. K.

51. l. 1402. na sv. Jurja večer. — Ortolf „der Schuoster“ na Novemtrgu, meščan K., Jera, njegova žena in „Nezza“ njegova

hči, prodajo hišo, dvor, gospodarsko poslopje in sadni vrt na Novemtrgu pod Karnekom za 18 dobro tehtanih cekinov in 3 marke poštemu Miklavžu Loškemu, tačasnemu sodniku K., njegovi ženi Elspeti in potomcem. — Pečatila Marka Stuppel iz K. in Pirš iz Doba, graški grof na Karneku. — Perg. v farn. arh. K.

52. l. 1406. dné 24. aprila. — Neža, Marka Stüpelnova žena, ustanovi tri zemljišča v „Negostran“ in „pod orehom“ v Moravški župniji h kapeli sv. Sigmunda za vsakdanjo sv. mašo. — Izv. v far. arh. K.

53. l. 1406. dné 29. decembra v Ljubljani. — Vojvoda Ernest potrdi po očetu Leopoldu meščanom K. dano pravico. — Lichnovsky VIII. Nr. 817 b.

54. l. 1414. dné 9. nov. — Herman Celjski si je dal darilna in potrjilna pisma oglejskih očakov gledé cerkvá v Vodicach, na Krškem in St. Ruprtu pečatiti. — Pečatil Filip, župnik K., komornik Oglejskih očakov in grofov Celjskih. — Much. VII. str. 131.

55. l. 1421. v nedeljo pred sv. Ožboldom, 3. avg., v Ljubljani. — Nadvojvoda Ernest prepové na prošnjo meščanov K. vse krčme in gostilne, ki niso ob velikih cestah ali pri farnih cerkvah in od nekedaj; tudi ne smé nihée iz dežele kupčevati in tržiti v Kamniku. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu v mestnem arh. K.

56. l. 1422. dné 15. avg. — Janez Oslah, župni vikarij v Loki, voli dve njivi in vrt za obletnico z 8 duhovniki. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

57. l. 1425. na sv. Urbana dan. — Eberhart „der Paver“ iz Iga prepusti Jurju, kaplanu bratovščine Matere B. v farni cerkvi K. za 33 funtov vin. (goldinarjev) zemljišče v „Podgier“ — Podgorju — Mengiške fare, katero je imel poprej Martin Golob. — Njegov pečat in pl. Nikolaja Gallenberga. — Izv. v far. arh. K.

58. l. 1426. — Filip, župnik Kam., prodá zemljišče v „Kalich“ zarad prevelike daljave župnijski cerkvi v Cerkljah za 30 mark. — Dné 24. junija 1426 potrdi to prodajo očak Ludovik z dostavkom, naj za ta znesek kupi druge prilične kmetije za cerkev. — Chmel Gesch. Kaiser Fried. IV. 1840. I. str. 129.

59. l. 1426. dné 7. julija v Mariboru. — Vojvoda Friderik starši, podeli K. mestjanu Janezu Sulsu desetino v „Rädiez“ v Mengiški fari. — Chmel ibidem str. 495.

60. l. 1427. — Janez „Yngwer“ in žena njegova Marjeta kupita desetino od Miklavža Loškega, sodnika Kamniškega. — Chmel ibidem str. 495.

61. l. 1428. — Janez Sulsa, mestjan K. in Marjeta, žena njegova, kupita dvor na Perovem — narisanim v Valv. XI. str. 437. — in mlin in hosto. — Chmel ibidem str. 497.

62. l. 1428. v nedeljo pred sv. Vidom v Gradeu. — Vojvoda Friderik potrdi siromašnico v K. — Mestni arh. Kam.

63. l. 1428. To leto ali konec 1427. se je zgodila dogodba, katero Valv. XI. str. 547 po jako nezanesljivem Schönlebnu omenja

k letu 1370, in katero smo navedli števil. 37. Nikolaj Gallenberg je namreč s svojimi in hlapci Nikolaja Steberka, ktere mu je ta posodil, prihrul v mesto K., napadel meščane in ranil sodnika — morebiti onega v števil. 60 imenovanega Miklavža iz Loke — in druge osebe. Ker so plemenitaši prelomili deželni mir, poklican je bil voditelj napada pred sodbo. Dne 14. februarja 1428 je dal reverz, da se postavi pred sodbo, ako se mu dá osebna sloboda. Vendar je moral potem v ječo, iz ktere je sicer kmalo prišel, a zgubil več posestev. Toda kazen ni bila dolga, ker že 9. marcija 1430 mu je Friderik podelil Osterberg, ktereга sta on in brat njegov kupila od Janeza Hohenwartera. — Chmel Gesch. K. Fried. IV. I. str. 177 in str. 498. — Valv. XI. str. 429 piše zopet po tistem Schönlebnu nekaj, kar ima s poslednjim tu po listinah navedenim, nekako sorodnost. Namreč, da se je Janez II. Gallenberg z očetom svojim l. 1427; zameril Frideriku, ker je potegnil z Ladislavom, Ogerskim kraljem, in z Albrehtom zoper njega. Friderik se je maščeval in pobral mu gradove Gallenberg, Karock in druge. Ako je vse to res, zgodilo se je pozneje, ker l. 1427 ni bil Ladislav kralj Ogerski, temuč Sigmund, in homatije med bratom Albrehtom in Friderikom so se vršile za 30 let kasneje. Sploh je vse jako zmedeno, ker sta imenovana Friderik starši in Friderik poznejši cesar rimski brez vsacega razločka. Tudi Nikolaj Steberk je bil kaznovan. Dne 24. okt. 1429. je moral podpisati reverz, da se ne bode maščeval zaradi zapora, v ktereга ga je pripravil Kranjski glavar Ulrik Šenk Osterviški, ker je Gallenbergom k napadu na K. hlapce svoje posodil. — Lich. V. Nr. 2808. — Isto je storil dne 2. marcija l. 1431. Žiga Gallenberg, menda brat Miklavžev, ki je tudi sodeloval pri tem, kakor iz omenjenih pisem vidimo, silovitem napadu na Kamnik. — Lich. V. Nr. 2937.

64. l. 1430. dne 6. maja. — Eberhart iz Iga se odpove pravicu patronata ubožne kaplanije v K. — Mittb. f. K. 1865. str. 111.

65. l. 1432. dne 17. maja v Inspruku. — Vojvoda Friderik starši privoli Lenartu, mestjanu K., desetino v „Zirkviz“ (Cirkuše) v Tuhinjski dolini fare K., ktero je kupil od ranj. Janeza Sulze vdove Marjete, meščanke K. — Chmel Gesch. Fried. IV. I. str. 500.

66. l. 1432. dne 17. maja v Inspruku. — Isti vojvoda pritrdi kupu Jakoba iz Nevelj, mestjana K., zastran dvora z mlinom in gozdom vred na Perovem, ki ga je prevzel od Janeza Sulze. — Chmel ibidem str. 500.

67. l. 1444. v saboto po sv. Rotiji (8. febr.) v Ljubljani. — Kralj Friderik IV. potrdi vsa pisma, pravice in slobode mesta K. — Mestn. arh. K. Lich. VIII. Nr. 7276.

68. l. 1446. — K možitvi Friderika IV. sestre Katarine je med Kranjskimi mesti za Ljubljano Kamnik največ daroval, namreč 500 gld. — Chmel Materialien zur österr. Gesch. I. str. 69 in Letopis 1870. str. 101.

69. l. 1447. dné 3. maja v Ptuj. — Friderik IV. zapové Kranjskemu dež. glavarju grofu „Doyamen“ (Trojanu) Modruškemu, Kamničanov ne klicati pred Ljubljansko sodnijo, ker imajo lastnega sodnika. — Mest. arh. K.

70. l. 1449. v petek po sv. Filipu in Jakopu. — Jurij iz Kamnika prodá vrt „an der schütt“ modremu someščanu Andreju Sustarju in ženi njegovi Neži. — Pečatil Martin Edder, mestjan. — Izv. v farn. arh. K.

71. l. 1450. sv. Radegunde dan (13. avg.). — Janez iz Loke in „Nesa“ njegova sestra prodasta za 51 beških mark pol desetine od 3 $\frac{1}{2}$ % zemljišča v Spodnjih Češnjicah. — Nieder Kerstetten und zu Kokoschn — v Moravski fari, ki je bil fevd Andreja Gala, gospoda na Rožeku, poštenemu meščanu K. Lamprehtu „Kuoster“ in ženi njegovi Marjeti. — Pečatila Jurij Kamniški, Martin Edder, meščana K. — Perg. v far. arh. K.

72. l. 1451. v sredo po vnebovzetji Marije Dev. (18. avgusta) v Neustadtu. — Kralj Friderik IV. ukaže sodniku v K., naj podložnim samostanom in duhovnov bivajočim v sodniji K., kateri še niso tlake delali pri mestnem grabnu K., zapové, da morajo nekoliko dni delati in pomagati graben dodelati, da imajo o sili zavetje. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu mestnih pravic leta 1528. v mest. arh. K.

73. l. 1451 na sv. Šimna in Jude dan (28. oktobra) v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. zaukaže Kamničanom, naj Sigmundu Lambergu, oskrbniku Karneškemu, pri zidanju Črneljskega grada pomagajo z lesom iz mestnega gozda. — Ibidem.

74. l. 1454. v petek pred 3. nedeljo v postu (22. marcija) v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. ukaže grofu Štepanu Modruškemu, dež. glavarju Kranjskemu, meščanom K. nikakor kratiti pravice, da se morejo zagovarjati le pred svojim mestnim sodnikom. — Ibidem in Lich. VIII. Nr. 1870 b.

75. 1455. v sredo po Kresu. — Henrik Stauthaymer, meščan Ljubljanski, izroči za bolnico Ljubljansko Matiji Vidicu, ravnatelju te bolnice, zemljišče v Sent-Vidu in Maksu Scheuer-u, voditelju Kamniške siromašnice in meščanu K., zemljišče v Zalogu. — Pečatil Gašpar Welz, oskrbnik Višnjegorski. — Izv. v far. arh. K.

76. l. 1457. dné 12. aprila v Rimu. — Kardinal Jakob podeli kapeli sv. Lenarta v farni cerkvi K. odpustke. — Izv. v farnem arhivu K.

77. l. 1458. sv. Trojice dan v Kamniku. — Lenart Pečaher iz Peróvega pri K. ustanovi za-se, ženo svojo Ano in potomce vsak teden sv. mašo na altarju presv. Trojice v farni cerkvi K. tam, kjer se hodi iz siromašnice v cerkev. Patronat je pridržal sebi in rodovini, potem pa 12 priseženim možem. — Priče: Gašpar, opat Gornjegraški, Viljem Pole, nadduhovnik Kranjski, Jakob Kamniški starši, in Juri Gal na Rožeku. — Prepis v far. arh. K.

78. l. 1459. v petek pred 5. nedeljo po veliki noči. — Rotija, Eberharta iz Iga hči in soproga Jakoba Kamniškega, prepusti za 56 funtov vinarjev (56 gl.) zemljišče v Zdušu v fari K. véliki bra-tovščini N. lj. Gospe altarja v farni cerkvi. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

79. l. 1460. v petek pred Binkoštim v Neustadtu. — Cesar Friderik IV. potrdi Kamniku po vojvodi Ernstu in dedu Leopoldu podeljene pravice oziroma sodnije. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

80. l. 1464. v nedeljo po sv. Andreju. — Jakob Pečahar v Česnjicah in Jurij Šuštar, sin Jakobov v Moravčah, prodasta me-ščanu K. Martincu in Katri, ženi njegovi, desetine štirih zemljišč v „Potriarchsdorf“ (Podrače) v Dobski fari za 41 1/2 ogerskega zlata. — Pečatili: čast. g. Viljem Polc, župnik v Moravčah, pl. Jurij Gal na Rožeku. — Izv. v far. arh. K. (Te desetine so prišle po-tem k siromašnici K.)

81. l. 1469. Tega leta so K. podložni ces. oskrbniku na Kar-neku Žigi Lambergu plačali 200 gld. davka. — Chmel Regesten, Nr. 5675.

82. l. 1474. dné 9. julija v Augsburgu. — Gaspar Kam-niški izroči ces. Frideriku IV. Mali grad — sejne kleine Veste Stain — tedaj svojo lastnino, z žitno desetino v Črnučah in vsemi pravicami vred. — Chmel Reg. Fried. IV. Nr. 6900.

83. l. 1476. dné 22. aprila. — Valentin Lamberger reverzira za-se in naslednike od ces. Friderika IV. na dve leti za letnih 700 ogerskih zlatov prejeti urad v K. z mitnino in sodnijo vred. — Mitth. f. K. 1863. str. 89.

84. l. 1476. dné 27. junija. — Oglejski očak podeli K. žup-nijo Jurju Hertenfelser-u. — Zahn. Beit. 1870. str. 19.

85. l. 1477. dné 4. julija. — Siromašnica kupi od Pečaherja, meščana Ljubljanskega, dve zemljišči v Zagorici in Zdušu. — Mestni arh. K.

86. l. 1478. v ponedlek po 2. postni nedelji v Gradcu. — Fri-derik IV. ukaže dež. glavarju Žigi Sebriaahu in Gasparju Haven-speku, vicedomu Kranjskemu, varovati Kam. v pravicah njihovih do planin, gozdov in lesa. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

87. l. 1478. v petek po sv. Mihelju v Gradcu. — Friderik IV. dovoli Kamničanom, da smejo podložnike z dežele sprejemati v mesto k večji varnosti mestni, tudi jih ni treba izročevati njihovi gosposki. — Ibidem. Tudi Dimitz Gesch. K. I. str. 306.

88. l. 1478. — Cesar Friderik IV. prepusti kopaljšče deželno „am Gries“ v K. mestu v najem proti temu, da meščani postavijo ondi most in pol funta vinarjev davka plačujejo vicedomatu Kranj-skemu. — Dimitz Gesch. K. I. str. 306 in II. str. 52.

89. l. 1482. v torek po sv. Lorencu na Dumaju. — Ces. Friderik IV. prepové K. oskrbniku Erazmu Lugerju od K. kupcev mitnino „an der Gümpl“ (Gümpl = Gipfl = klanec) pobirati, ker je zoper staro navado. — Mestni arh. K. (Na Klanecu je bila tedaj takrat muta.)

90. l. 1483. dné 25. marcija. — Peter, vesoljni vikar Oglejski, zapové Jurju „scholari in Stayn,“ Janezu, čevljarju Ljubljanskemu, v 15 dneh plačati dolžnih 13 cekinov. — Zapisniki v nadškofjski knjižnici Videmski X. fol. 538.

91. l. 1484. dné 29. aprila v Vidmu. — Isti vesoljni vikar ukaže Kranjskemu župniku Matiji Operti na pritožbo pl. Ahacija Hertenfesler-a, brata župnika K. Jurja, povrniti v 15 dneh poslednjemu knjige, ktere je Operta v Padovi, kjer sta skupaj stanovala, pri židu zastavil, isto tako tudi pérnato posteljo z blazino in nož, ktero oboje mu je Jurij kot poštenjaku v varstvo izročil, ko je zapustil Padovo, in 28 cekinov, ktere mu je bil dal, da jih vrne nekemu Gabrielu v Padovi, ki mu jih je bil poprej posodil, ktere je pa Operta za-se porabil. — Zapisnik X. fol. 671.

92. l. 1485, dné 19. avg. v Vidmu. — Butius, ves. vikar Oglejski, opominja dr. Matijo Operto, žup. Kranjskega in nadduhovna dežele Kranjske, naj opusti sirovo, silovito obnašanje do K. župnika Jurja Hertenf., s katerim je v starem sovraštvu, in naj spoštuje njegov plemeniti stan in njegovo čast. — Zapisnik XI. fol. 215.

93. l. 1489. dné 2. marcija v Inspruku. — Ces. Friderik IV. izroči Florijanu „Zusse“ meščanu K. v fevd dve zemljišči, imenovana lovska grunta „zu Goditsch“ pri mestu, kterih eno je imel njegov oče Benedikt, drugo pa Jakob iz Zagorice, njegov stric. — Mitth. d. h. V. f. Steierm. X. str. 331.

94. l. 1489. v četrtek po sv. Matiji v Inspruku. — Ces. Friderik IV. izroči svetovalstvu K. vse svoje dohodke, mutó, prevožnino, mestne davke, vinar od dvora, mesa in mizni vinar za 130 ogerskih zlatov na leto v kvatrah v najem, da iz dobička plačuje sodništvo ali magistrat in tudi mestno policijo. — Navedeno v Ferd. potrjilnem pismu v mest. arh. K. — Tu omenjeni mizni vinar je prejel imé od navade, da je v mestni hiši stala miza, na ktero je sleherni mestni posestnik moral pokladati za leto po eden vinar. Kdor je to opustil, prinesli so mu mizo — pred hišo njegovo. — Svetovalstvo je ta najem sprejelo z reverzom dné 30. maja l. 1489. — Mitth. f. K. 1865. str. 60.

95. 1489. istega dné. — Ces. Friderik IV. veli svojemu kormorniku in oskrbniku K. Janezu Lambergu, da smejo Kamničanje vsako leto voliti si svojega župana in po stari šegi pošiljati cesarju njegovo obljubo in prisego. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd. v mest. arh. K.

96. l. 1489. dné 2. maja v Vidmu. — Butius de Palmulis,

vesoljni namestnik Oglejski, naroča Matija Operti, naj Jurju Sebiach-u, kolarju in meščanu v Kranju pomaga k denarju, ki ga je zaslužil pri gosp. Jurju Hertenfelseru, župniku v K., „fabricando unam stufam novam.“ — Liber visitationis.

97. l. 1490. dné 4. marcija v Vidmu. — Odpustni list za Miho „Snattergans“, subdijakona, in za Jerneja „Chos“, dijakona iz Kamnika. — Zapisnik XIV. fol. 281 in 282.

98. l. 1490. dné 22. aprila v Vidmu. — Butius dovoli čast. in pl. gosp. Jurju Hertenfelseru „rectori parochialis ecclesie plebis nuncupate B. Virginis in Stayn“, da smé za dve leti zapustiti faro in prebivati na cesarskem dvoru. — Zapisnik XIV. fol. 299.

99. l. 1490. istega dné. — Isti vesoljni namestnik izroči vladanje K. cerkve za časa nepričujočnosti župnika Hertenfelser-ja „artium doctori D. Leonardo Seydel de Stain sacerdoti“. — Ibidem.

100. l. 1493. v torek po sv. Luciji v Beču. — Ces. Maks potrди Kamniku vse stare pravice in slobode, ktere so mu dali njegovi dedje. — V potrjilnem pismu Ferd. v mestn. arh. K.

101. 1493. dné 11. nov. v Gradcu. — Cesar Maks podeli Tomanu Swab-u, meščanu K. v fevd desetino v Trzinu v Mengiški fari, ktero je bil Lenart „Potzenzal“ župnik v Planini (Montpreis) kot fevdnik svojih bratov Švabu prodal. — Lich. VIII. Nr. 2001.

102. l. 1495. dné 18. marcija v Vidmu. — Očak Nikolaj dovoli župniku K. Jurju Hertenfelser-ju, da svoje študije dovrši, faro za dve leti zapustiti in kot namestnika v K. postavi Lenarta Seydel-na. — Zap. XVI. fol. 74.

103. l. 1495. dné 19. marcija v Vidmu. — Isti očak naroči Mihelju Sterlecher-ju „plebano in Orland (Šmarije), notario publico, commissario nostro“ izprašati priče, ali je res, da ni vsa bratovščina ali vsaj večina njena izbrala si k altarju Matere Božje v farni cerkvi K., gosp. Gasparja „Sukinza“ za kaplana, kakor ga je bil poprej očak za to službo potrdil na priporočenje vse bratovščine. — Zap. XVI. fol. 74.

104. l. 1495. dné 22. nov. — Siromašnica kupi od čevljarске zadruge K. zemljišče v Bečah v Tuhinjski dolini. — Mestn. arh. K.

105. l. 1495. v pondeljek pred sv. Petrom in Pavlom. — Viljem pl. Auersperg, dež. glavar Kranjski, prepové okoličanom srenjskih pašnikov in gozdov v Bistrici pri K., ktero si bodi škodo delati v Bistrici, ker je mesto s pismom dokazalo, da je njegova lastnina. Na njegovo priprošnje vendar smejo iz okolice živino zjutraj gnati v Bistrico, zvečer nazaj, po noči ne smé nihče ostati v njej. Nikdo ne smé s sekiro v gozd, tudi ne napravljati lazov in koč, pasti se smé le po dnevu. Cesar si pridržuje lovsko pravico — Wildpann, — do jelenov in divjaščine ima lovski načelnik

oblast. Kdor prestopi te zapovedi, more ga mesto rubiti, dež. glavarstvo pa kaznovati z globo 10 mark. — V generalni konfirmaciji K. pravic Ferd. v mestn. arh. K.

106. l. 1496. — Lah, Sušter in njegovi pomagači, ključarja bratovščine sv. Duha v K. plačajo Kranj. vicedomatu 2 gold. od stope na Bistrici. Poleg tega so K. obrtniki plačevali davek od 5 brusov. — Mitth. f. K. 1868. str. 54.

107. l. 1499. dué 31. majnika. — Boštjan Nasimben, sufragán in vizitator očaka Grimana, blagoslovi v Stranjah, podružnici cerkve K., véliki altar sv. Benedikta in Martina z ostanki sv. Gereona in tovaršev sv. Evfemije, Rotije, Tekle in Erazme, in na levi strani altar v čast sv. Mohora in Fortunata in Roka s košicami sv. Mohora in Fortunata, sv. Evfemije, Rotije, Tekle in Erazme, ter podeli odpustke in privilegij. — Izv. z okroglim pečatom v far. arh. K.

108. l. 1499. — Tega leta je še stala unstran Neveljice na cesti pri K. na samem bolnišnica za bolnike z nalezljivimi boleznimi. — Dimitz Gesch. K. II. str. 53.

109. l. 1499. — K temu letu beremo: „Kedar treba, naj imajo K. meščani pravico. Vsaj vsake kvatre, ako je pa potrebno, sleherni mesec naj oskrbnik na Karneku sodnijo v K. s svetovalci in drugimi zmožnimi meščani, kolikor jih je treba, nadopolnuje, sodbe izrekuje in k temu poziva meščane, sicer pripadejo kazni 5 mark. — Dimitz II. str. 52.

110. l. 1500. v sredo po sv. ap. Tomažu. — Ces. Maks dovoli meščanom K. somenj na sv. Primoža in Felicijana dan, ki ga imajo še dan danes. — Navedeno v potrjilnem pismu Ferd.

111. l. 1506. — Jurij Eberbach, zvan Rumpf, postane oskrbnik graščine v Kamniku. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

112. l. 1506. — Janez Hassyber, meščan K., kupi od duhovnika Janeza „Pozuzall“ in sester njegovih Marjete in Kunigunde nektere desetine v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 11.

113. l. 1507. — Isti meščan kupi od Friderika Gallenberga na Šinkovem turnu nektere desetine pri sv. Mavriciju v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

114. l. 1507. v četrtek po sv. Jurju v Ljubljani. — Jurij pl. Ek, vicedom Kranjski in Vid Turnski oskrbnik in uradnik na Karneku izrečeta v pravdi mesta K. proti podložnim v Godaviču in Zagorici, ki so hoteli v Bistrici živino pasti in kože postavljati, na podlagi ukaza Viljema Auersperga leta 1496 sodbo zoper poslednje, ker Bistrica z vsemi je lastnina samo mesta Kamniškega. — Navedeno v gen. konfirmaciji Ferd. v mestn. arh. K.

115. l. 1509. v petek pred véliko nedeljo. — Matija Molik, meščan K., prodá za 15 gld. in 60 šilingov zemljo nad Kamnikom, „am Weingarten“ v nogradu Luki Šmidu, meščanu K. in ključarju bratovščine Matere B. — Pečatili: Ambrož Kürsner,

sodnik K., Janez Valič, Lampreht Šušter, meščana in prisežena moža. — Izv. v far. arh. K.

116. l. 1510. dné 18. marcija v Augsburgu. — Ces. Maks I. zapové plemstvu, ki prebiva v Kamniku, od hiš in posestev, ki jih imajo v K., mestne davke plačevati. Kdor meni imeti pravico oprostiti se jih, naj jo dokaže mestu. — Navedeno v generalni konfirmaciji Ferdinanda I.

117. l. 1510. dné 12. aprila. — Jurij Lazar, meščan K., prodá Petru Reicherju, meščanu Ljubljanskemu, neko desetino v Mengiški fari. — Mitth. f. K. 1865. str. 12.

118. l. 1510. v pondeljek pred sv. Petrom. — Martin Breznik, meščan K., prodá vrt na Štuni pred mestom bratovščini naše ljube Gospe. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

119. l. 1510. v nedeljo pred novim letom. — Henrik Rechpockh, meščan K., prodá siromašnici K. hišo in dvor v mestu na trgu „am Platz“ in vrt, „an der Lagkhen“ pred mestom. Pečatila Lampreht Šuštar in Jurij Jakopič, meščana K. — Izv. v far. arh. K.

120. l. 1511. dné 10. januarja. — Katarina Urbanova iz K., vdova, voli v pričó meščanov in priseženih mož: Baltazarja Pečaherja, Luke Sund-a, Ambroža Kürsnerja, Petra Kešeta na leto 40 šilingov od vrta na luži „Lagkhen“ pred mestom Materi Božji v farni cerkvi. — Izv. v far. arh. K.

121. l. 1512. v saboto pred sv. Urhom. — Kristof Gallenberg s Krumperka prepustí dve pusti zemlji v Mali Lašni v Dobški fari ključarjema bratovščine Matere B. v K. Baltazarju Pečaherju in Jakobu Sybar-ju, mešče. K. — Izv. v far. arh. K.

122. l. 1514. v petek pred 3. postno nedeljo. — Pogodba med Jurjem, Žigo in Andrejem Lambergom in svetovalstvom K. zastran gozda in pašnika na Strmecu in Bistrici. — Mitth. f. K. 1865. str. 110. — Na to menda meri, kar Valv. XI. str. 547 pripoveduje, da je namreč Jurij Lamberg, ki je sezidal Zaprice, hotel siloma z 200 oroženimi les peljati skozi mesto, da so se pa mestjani temu krepko ustavili. Deželna gosposka je stvar mirno poravnala.

123. l. 1515. v saboto pred sv. Elizabeto. — Marka Dobovšek, meščan K., prodá hišo na Novem trgu pred mestom za 8 gl. siromašnici ravnatelju Jurju Lazarju (Lasser). — Pečatili: Ambrož Kürsner, Janez Kramar, Janez Valič, meščani in priseženi možje K. — Izv. v far. arh. K.

124. l. 1518. dné 24. aprila v Velesovem. — V nekem kupnem pismu podpisan kot pričá: Jurij Hertenfelsler, župnik Kam. — Mitth. f. K. 1865. str. 76.

125. l. 1524. — Beneficij vélike bratovščine naše ljube Gospe siromašnici vtelesen. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

126. l. 1527. dné 7. avg. — Gregor Eisenbart z Vrhpolja prodá njivo na K. polju med sv. Duhom in sv. Miklavžem naše ljube Gospe bratovščini. — Mitth. f. K. 1865. str. 110.

127. l. 1528. dné 9. marcija v Beču. — Ferdinand, Španski infant, potrdi vse pravice in pisma — 23 od besede do besede navedenih — ki so jih dali K. njegovi dedje. — Eđina na pergamentu pisana listina iz mestnega arhiva, ki mi je prišla v roke, vse druge so menda zapечатane s sedmerimi pečati.

128. l. 1530. — Kranjski stanovci pošljejo k zboru v Lincu dné 13. jan. 1530 med drugimi odborniki tudi Jurja Eisenparta meščana K. — Dimitz Gesch. II. str. 127.

129. l. 1540. na sv. Andreja dan v Kamniku. — Ambrož pl. Lamberg, stolni dekan in oficijal Solnograški, prošt pri Gospej sveti in „Kirchherr zu Stein“ dá v najem zemljo pri sv. Mavriciju v Mengiški fari, lastnino K. cerkve, Gregorju Müllnerju, Jeri, njegovi ženi in moškim potomcem. — Perg. v. far. arh. K.

130. l. 1552. dné 2. febr. — Janez Pečahar, (Pečar), kaplan in opravnik bratovščine M. B. v K. prepusti z dovoljenjem mestnega starešinstva braterno lastnino zemljišče v Palovičah v K. fari Pangracu in bratu njegovemu Blažu „Remuschen“ (Rems) proti temu, da bratovščini opravljata desetino, tlako, kakor drugi. — Pečatil Bernard Stainer meščan. — Izv. v far. arhiv. K.

131. l. 1566. dné 18. aprila. — Župnik K. piše škofu Ljubljanskemu Petru, da se nekteri krivoverci, njim na čelu Jurij Krellius (Kralj?), shajajo v Zaprcah. — Dné 17. junija 1567. tirja nadvojvoda Karol od škofa natančno poročilo o naukih in delovanju Jurja Kralja in Stobe-a v Kamniku — Mitth. f. K. 1861. str. 68. — Poročevali so v hiši grofa Ahacija Turna, pokopavali na pokopališču samostanskem. — Mitth. f. K. 1864. str. 53.

132. l. 1586. dné 25. januarja v K. — Toman, Simon, Andrej, Marjeta, mlinarja Urbana Debeveca žena, in Elizabeta, vsi bratje in sestre, prodajo hišo in dvor „am Platz“ med hišama Lukeža Avniča in Lorenca Šlebnika in vrt „am Griess“ med vrtoma grofa Ahacija Turna in vdove Marjete za neki znesek, od kterega naj plačujeta farni erkvi letne obresti 21 kr. in 1 vinar. — Izv. v far. arh. K.

133. l. 1587. dné 14. okt. v K. — Lorenc Trebelšek, kaplan v Špitalu na Koroškem, prodá svoj deloma po starših podedovani, deloma od meščana K. Andreja Prosek a rešeni vrt „unterm Sälenberg“ pod Žaljami med Prosekovimi in Lambergovimi vrtovi K. mestjanu Mihi Košelju in Jeri njegovi ženi. — Izv. v far. arh. K.

134. l. 1588. dné 5. julija v K. — Marka Sobant, meščan in ključar velike bratovščine M. B. pritrđi, da sme Lovre Steršin iz Biča v Tubinjski dolini imenovane bratovščine podložnik (ki brez dovoljenja svojega gospodarja niso smeli nič prodati) pol zemljišča v Biču prodati Blažu, Tomaža Zupana sinu v Biču. Kupec mora o sv. Mihelju dajati bratovščini letni davek in ga sme prodati le z dovoljenjem bratovščine, tuda prodajalec mora odšteti 10, kupec 20 vinarjev. — Pečatila Marka Sobant in Šimen Vnger, kaplan v siromašnici in varh bratovščine M. D. v K. — Izv. v far. arh. K.

135. l. 1592. — Tega leta je papež Klemen VIII. naročil očaku Oglejskemu in nadškofu Juvavskemu pregledati zanemarjene cerkve po nadvojvodskih deželah. Prvi je postavil za to opravilo kot namestnika Frančiška Barbaro, poznejšega očaka, drugi škofa Sekovskega Martina. Nadvojvoda je očaku posebno priporočil nekatere plemenitaše v Gorici in župnika Kamniškega in Celjskega, da jih vizitator spravi na pravo pot. — Hurter II. str. 470. — Barbaro je došel l. 1593. v „Kamineg“, poglavitno kraj med Dravo in Savo, sklical duhovnike in po opravljeni sv. maši opominjal, da odpravijo razvade in poboljšajo življenje svoje in izročeni duš. Po nekterih navodih o opravljanju službe Božje so potrdili svojo vero. — Dimitz Gesch. K. III. str. 329.

136. l. 1594. dné 19. avg. — Došla sta v K. vladna komisarja, stolni dekan Gaspar Friedenschuss in vicedom Kamilo Suarda prepovedat meščanom njih letanje k lateranski službi Božji v Podgorje, v Kriško graščino in na Zaperce. Poklicanih je bilo 38 krivoverskih Kamničanov, katerih je pa prišlo le 28. Trdovratno so odgovarjali in še le kasneje so se udali razen 12, ktere so zaprli, potem zopet oprostili. Daé 8 febr. 1601. je reformatorna komisija pričela posel svoj v Kamniku. Škof Kren je govoril v mestni hiši, pokorni mestjani so prisegli katoliško prisego in samo 4 osebe so izgnali. Precéj krivoverskih knjig so sežgali očitno na trgu in mudili se tri dni v mestu, menda pri Petru Šavnicerju, ki je bil leta 1603. mestni sodnik — Obširno o tem: v Mitth. f. K. 1867. str. 85—106; Mitth. f. K. 1862. str. 17; Dimitz Gesch. f. K. III. str. 36, 258—260.

137. l. 1604. (?) dné 10. aprila v Kam. — Jakob Krätiner „na khratini“ prodá oglejskemu nadduhovniku za Gorenško in župniku K. magistru Boštjanu Trebušanu (1599—1619 žup. K.) neko desetino. — Priča in pečatar: Janez Sigfrid Rasp na Osterbergu in Dolu. — Izv. na pap. v far. arh. K.

138. l. 1606. dné 28. avg. v Neuhaus-u. — Lorenec Paradeiser v Neuhausu in Gradišu, dedni nadlovec Koroški podeli fevd „in Grädisch“ v Moravški fari Ahacu Vojski, kateri je od Trebušana kupil Nr. 137 omenjeno desetino. — Izv. v far. arh. K.

139. l. 1616. dné 9. febr. v K. — Adam Lukanec, mestni sodnik K. in hišni posestnik v velikih ulicah med Urban Grošeljevo in Jurij Knifčevo hišo voli farni cerkvi K. po 30 kr. na leto. — Priče: čast. Boštjan Trebušan, protonotarij in župnik K., Pavel Jugovec, mestni kaplan, pošteni Florijan Säger, Janez Rambschärth, Urban Topreizer, Urban Grošelj, svetovalci, in Janez Namor, mestni pisar. — Izv. v far. arh. K.

140. l. 1622. dné 24. aprila v K. — Krištof Plank, nadduhoven Gorenški in župnik K. napravi ustanovo za 4 Kam. mladenče v Ljubljanskem semenišču. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

141. l. 1622. dné 12. febr. — Krištof Plank, arhidijakon Gorenški in župnik „in Camnigh“ beremo v pismu, s katerim se Železnikarjem dovoli župnija. — Mitth. f. K. 1867. str. 15.

142. l. 1628. dné 21. febr. v K. — Miha Wallich (Valič) nadduhovnik Savinski, župnik Laški in administrator cerkve K. je o priliki vizitacije z vicedomom Oktavijem Panizoll-om dné 21. sept. 1627. v Kamniku Boštjanu Prosenku, mestjanu in trgovcu K. v fevd izročil tako imenovan „Ziglstadel“, posestvo farne cerkve, kakor so ga posedovali že njegovi starši. — Izv. v far. arh. K.

143. l. 1634. dné 22. febr. in 1635. — Čitamo v pismih Krištofa Planka, naddij. Gorenškega in župnika K. in Ahacija Kralnika, mestnega sodnika K. — Izv. v far. arh. K.

144. l. 1637. dné 1. sept. v Ljubljani. — Janez Gerb, prednik družbe Jezusove v Ljubljani, prodá hišo na „Šutni“, lastnino beneficija sv. Marije Magdalene, Boštjanu Jenčiču, Barbi, njegovi ženi in naslednikom. — Izv. v far. arh. K.

145. l. 1645. dné 20. febr. v K. — Jurij Knific in soproga njegova darujeta cerkvi Matere Božje v K. letnih 30 kr. od prihodkov nekega sveta. — Izv. na pap. v far. arh. K.

146. l. 1649. — Pavel Herandt, mestni sodnik K. — Izv. v far. arh. K.

147. l. 1651. dné 25. sept. v Ljubljani bil pričujoč pri poklanjanju Ferdinandu IV. tudi K. sodnik Janez Wolf. — Dimitz III. str. 427.

148. l. 1660. dné 18. nov. v Ljubljani. — Jan. Lorenc Paradeiser v Neuhausu in Gradišu, gospod Mehovski, potrdi fevd desetine na Krtini ležečega posestva cerkvi M. B. v K. in sicer ključarjema in mestjanoma K. Ahacu Kraillniku in Jakobu Drnovšek-u. — Izv. v far. arh. K.

149. l. 1663. dné 2. junija. — Jurij Scarlichi, nadduhovnik Gorenški in župnik K. — Mitth. f. K. 1860. str. 82.

150. l. 1670-1689. — Janez Miha Ferri, župnik K. in nadduhovnik Gorenški.

151. l. 1673. umrl v Ljubljani Kamničan Jakob Škerl, po domače Škarliha iz Jezusovega reda, pridigar v stolni cerkvi v Ljubljani. Dal je l. 1670. na svitlo bukvice, ktere so potem v slovenskem jeziku večkrat izdali. — Pohlin Biblioth. Carnioliae str. 48.

152. l. 1675. dné 20. avg. — Adam Suppe, Zagorski župnik, ustanovi za 2 Kamniška mladenča ustanovo v Ljublj. semenišču. — Mitth. f. K. 1865. str. 111.

153. l. 1684. dné 4. febr. v K. — Adam Florijančič, dež. solicitor, ustanovi s 100 gld. frančiškanski cerkvi nektre sv. maše za bratovščino sv. Alojzija, ki so jo napravili K. kovači, ključarji, nožarji in drugi. — Gvardijan, Ambrož Jamšek, in ves konvent sprejmeta to ustanovo. — Izv. v far. arh. K.

154. l. 1697—1700. Župnik K. Friderik Schrapin.

155. l. 1700. aprila meseca postal župnik K. Maks Leopold Rasp, doktor sv. pisma (rojen 1673. l.) neutrudljivi — indefessus — kot akademikar operosorum. Umrl kot župnik K. dné 12. dec. 1742. Nagrobnico mu je postavil grof Žiga Gallenberg v mestni cerkvi na evangelijski strani, slika njegova menda po Mencingeru izdelana, ki jo je v baker vrezal G. A. Wolfgang v Avgsburgu, visi v župnijski obednici.

156. l. 1733. dné 7. marcija v mestni hiši K. — Urša, ranj. Antona Makovca, mestjana in usnjarja, vdova, sedaj pa žena usnjarja Mihe Hvale, prodá hišo svojo na „Sutni“ med Boštjan Krieglovo hišo blizu Jožef Golobove in farnim pokopališčem župniku Raspu. — Izv. v far. arh. K.

157. l. 1735. dné 25. okt. v Motniškem gradu. — Regina Sidonija, hči Karola pl. Samburg-a, in soproge njegove Johane Suzane rojene Lukančičeve s Hertenfelsa, in vdova Jurja Žige baron Apfaltern-a, ustanovi za rodovino Samburg Hohenwartovo, in kedar izmrje, za druge sploh, beneficij pri vélikem altarju K. z zneskom 2000 gld. naloženih pri deželnih stanovih Kranjskih. — Pravico predstavljanja ima njen zet Maks Henrik pl. Skarliči, po njegovi smrti sestre njene, Klare Suzane pl. Apfaltern, vdove, moški in ženski potomci iz Samburškega rodu, poslednjič župnik K. — Ker je ustanoviteljica umrla dné 5. aprila 1736, predno so bili spisani vsi eksemplari ustanovnega pisma, podpisala je dné 4. maj. 1736. mesto nje njena hči Klara Tereza, omožena Skarliči. — Priče: Leopold Ludovik pl. Hohenwart, Susana Klara pl. Apfaltern, sestra ustanoviteljice roj. Samburgova, Kordula Cecilija pl. Hohenwart, roj. Apfaltern, Maks Henrik pl. Skarliči, soproj Klare Tereze, kot zet, Jožef Ernest pl. Skarliči, Maks Leopold Rasp, mestni župnik K. — Izv. v far. arh. K. — Opomba: Ta ustanova je izginila.

158. l. 1743. dné 2. julija je bil Janez Karol grof Barbo Waksenstein po vesoljnem vikariju Jakoku Šillingu umeščen v župnijo K. Kot župnik K. je umrl dné 31. marcija 1755.

159. l. 1744. dné 11. aprila je bil v K. rojen Jurij Japel, doktor sv. pisma, Krški kanonik, slavni pisatelj slovenski, umrl kot izvoljeni škof Tržaški dné 11. okt. 1807. — Obširneje Bleiweisov Koledarček 1856. str. 27—32.

160. l. 1755. dné 2. julija je bil v župnijo K. vmeščen Ferdinand pl. Apfaltern, ki ga najdemo še 28. marcija 1784 kot župnika K. — Po pismih v far. arh. K.

161. l. 1761. — Za to leto je mestni orglavec Dizma Jurij Jenčič (?) od ključarja cerkve Matere Božje v K. Balanta F. Gecljna prejel 24 gld. plače za orglanje. — Iz v far. arh. K.

162. l. 1766. — Rojeni Kamničan Oton Spruk je na svitlo dal latinsko delo o odpustkih, potem še več družih knjig. Bil je defintor in 1775—1778. provincijal frančiškanskega reda. — Pohlín str. 52.

163. l. 1782. — Zamrl Kamniški učitelj in pevovodja Jakob Zupan, sloveč skladatelj, ki je med drugimi napevi zložil tudi slovensko opero „Belin.“ Pohlin str. 53.

164. l. 1804. dné 24. junija zvečer 9. uri. — V Kamniku je pogorelo 91 hiš in frančiškanski samostan z enim samostancem in enim delalcem vred. Pri tej priliki je zgorela tudi siromašnica za uboge mestjane obojega spola, sprva za 10, potem za 12—15 oseb. Poslej so nekterim ubožcem dajali popolno postrežbo, nekterim le nekoliko; l. 1730. je bilo 7 v siromašnici popolnoma, 16 pa le na pol oskrbljenih. Leta 1804 na pogorišču niso hoteli zidati, ampak ves denar so naložili in sedaj je kakih 37 siromakov meščanskih, ki na dom dobivajo podpore po 1 gld. 80 kr., 3 gld. in 3 gld. 60 kr., vsi skupaj po 106 gld. na mesec.

165. l. 1823. dné 12. aprila. — Umrl Jožef Ulčar, dekan K. — Arhiv spodnje Tuhinjski.

166. l. 1836. dné 15. aprila. — Umrl Janez Prelesnik, dekan K. — Arh. Tuhinjski.

167. l. 1843. dné 1. aprila. — Umrl Janez Bedenčič, dekan K. v sv. pismu jako izveden gosp. d. — Arh. Tuhinjski. Ker ni napravil oporoke, odločil se je tretji del njegovega premoženja, kakih 1200 gld., za uboge. S tem zneskom pomnoženim s 600 gld., ki so jih vzeli iz blagajnice ubožne ustanove, kupili so hišo za onemogle. Mestno svetovalstvo in vsakratni župnik imata pravico, deliti to dobroto potrebnim osebam.

168. l. 1845. dné 23. aprila. — Na „grabnu“ v K. je pogorelo 10 hiš. — Arh. Tuhinjski.

Kanibalizem.

Spisal dr. M. Samec.

V našem narodu so še zdaj različno pripovedovane povesti o pesoglavcih, ki jedó človeško meso in pijejo človeško kri. Marsikatera stara mamica pripoveduje razposajenemu otroku o grozovitih človeških spakah z enim očesom in vliva poleg jederca zgodovinske resnice za več let neizbrisljiv strah pred nevsakdanjimi naturnimi prikaznimi v nježno srce. Saj pa tudi ni kmalu kaj groznejšega za pojme količkaj civiliziranega človeka, kakor je slišati, da človek ne samo v svojej besnosti, ampak tudi vsled resnega prevdarka meso in kri svojega sočloveka z največo slastjo povživa. Ta kruta navada se je v starej dobi nahajala veliko bolj splošno, kakor zdaj, ko gine pred napredujočo civilizacijo kakor noč pred vshajajočim solncem. Pozneje bomo kazali, da

so se je držali v svojih prvotnih dobah narodi, ktere nam zgodovina na vrhunci omike stoječe predstavlja, na primer pri Grkih, Rimljanih. Pri divjih narodih se je ta navada obdržala do današnjega dne; v Evropi se še v srednjem veku nahajajo sledi tega divjega okusa.

Ljudojedstvo ni človeku prirojeno, kajti človeško zobovje ni za grizenje mesnatih jedil pripravno. Adamu je Bog le rastlinsko hrano za živež odkazal. In Bog je rekel: „Glejte, dal sem vam vsakake rastline, ki se osemenijo na celej zemlji in vsaktero rodovitnih dreves, in drevesa, ki dajejo semena, za „hrano.“ (Mozes I. 1. 29). Ko so pa Adam in njegovi potomci razjezili Boga, da je razun Noeta in njegove družine vse ljudi potopil, je Noeta blagoslovil in mu tudi mesnata jedila dovolil in priporočil: „Vse, kar živi in se giblje, naj bo vam za hrano, vse sem vam dal kakor tudi zelenjavo.“ (Mozes I. 9. 3.) Tudi človeku najpodobnejši opici, gorila in oran-gutang, ne živite ob mesu, obedve imate sicer močne čeljusti, kakor zverine, ki se od mesa živijo, ali zobje so ploščnati in široki, kakoršnih potrebujeta za drobljenje trdih luščin tropičnih orehov. To dokazuje, da človeku sploh ni mesena hrana namenjena.

Vzroki, ki so človeka napeljali k taki zdivjanosti njegovega okusa, so različni. Förster in Burmeister trdita, da lakota prisili človeka k tako groznej hrani, in se upirata na razne dogodke in poizvedbe. Herodot pripoveduje: Ko se je v Kambizovej vojski na poti skozi puščavo začela lakota, je srečkalo po deset vojakov med sabo; ktereга je zadela osoda, so tega usmrtili in povžili. V Islandiji so ob času lakote menjavale žene svoje otroke, da niso bile prisiljene svoje lastne dati za vžitek. O prebivalcih Ognjene zemlje se pripoveduje, da zadavijo po zimi, kadar jih zapade sneg tako na debelo, da si ne morejo dobiti živeža, najstarejše ženske in jih za hrano kuhajo. Franklin je videl v severnej Ameriki, da so prebivalci okoli Hudsonovega zaliva ob času lakote v hudej zimi in leta 1856. Indijani ob Slanem jezeru svoje lastne otroke pojedsti prisiljeni bili, da so si ohranili življenje. Dostikrat se sliši, da so mornarji civiliziranih narodov, ako se jim razbije ladija, prisiljeni srečkati za osobo, ktero bode zadela grozna osoda tovarišem s svojim mesom za nekoliko dni podaljšati brezupno življenje. Lakota prisili redko kedaj tudi nektere živali, da pojedó svoje mlade. Če je svinja bila pred porodom gladna in posteljico povžije, zbudi s tem poželenje, in požré tudi svoje mlade.

V drugih primerljajih se poloti človeka iz samega maščevanja nenaravna sla. Neka Mohikanska vojna pesem začne z besedami: „Dajmo piti kri in jesti meso naših vragov.“ V staronemški pesmi „die Nibelungen“ si gasijo nemški vitezi svojo jezo in svoj srd v krvi pobitih sovražnikov. Hagen zagotavlja svoje sobojevnike, da jih bo kri pobitih bolj okrepčala kakor vino. Kdor se zamore

od tistega, kogar sovraži, nasititi, zadosti tako maščevanju, kakor gladu. Še v novejših časih imamo primere, kako zamore maščevalnost podivjati niže stanove. V Parizu so leta 1617. jetra in pluča maršala d'Ancre, v Haagu leta 1672. srce de Wittovo snedli, ki je bil pri vstaji kot sovražnik Orancev umorjen. Pri zadnjem obleganju Mesine so več vojakov trpinčili do smrti, razsekali jih žive na kose, njihovo meso na trgu Giudecca pekli in prodajali; meso Švicarjev je bilo dražje kakor Neapolitancev. Glave pobitih so nosili na bajonetih po ulicah, vstaši so jedli sirove jezike vojakov s kruhom in nosili odrezana ušesa kot trofeje v gumbnicah.

Divjaki imajo vero, da se po vživanju mesa in krvi ubitega sovražnika navzamejo njegove hrabrosti. V boji med Bosuti in Holandskimi Bojeri svobodne države Oranje leta 1867. so Bosuti pojedli vsacega sovražnika, ki jim je v roke prišel. Ta vraža se nahaja pri veliko narodih. V nekež nemškej medicinski knjigi srednjega veka se trdi: Spiritus izsesan iz človeških možganov okrepi možgane, kost iz človeškega srca (?) ali oglje iz človeškega predsrčja okrepi človeško srce, olje iz človeških rok pomaga proti trganju v rokah, olje iz človeških nog proti trganju v nogah.

V družih primerljajih se navaja okusnost človeškega mesa za vzrok ljudojedstva. Človeško meso imajo nekteri za največo sladčico. Po okusu je človeško meso najbolj podobno svinjskemu. Juvenal trdi, da, kdor je enkrat od človeškega mesa jedel, ne more se z lahko ga več odvaditi. Irokez vprašan, zakaj da je človeško meso, odgovori, da je to boljše od mesa jelenovega ali govejega in da bi bilo neumno, trupla sovražnikov prepustiti volkovom in lesicam. Nek misijonar na Novi Zelandiji je prišel k starej ženi, ki ni hotela ali pa ni mogla nobene hrane več vžiti. Vprašana, ali bi jej ne dišala več nobena jed, mu je odgovorila: „Nekaj bi mi še dišalo, naj ljubša bi mi bila detetova roka ali nikdo mi ne bo šel loviti otroka in mi ga umoril.“ Na otoku Sv. Tomaža je nek zamorec, ki ni mogel že več časa človeškega mesa dobiti, hudodelnika z vislic odrezal, da bi se po dolgem času zopet enkrat toliko zaželenega človeškega mesa najedel. V Saksoniji je nek pastir ljudi lovil, in si iz njih v gozdu pečenko delal.

Bolehen okus je včasih napeljal ženske, posebno noseče, k vživanju človeškega mesa in to pri omikanih ženah, kar ravno priča o velikej in bistveni spremembi celega ženskega bitja v spolovnej dobi. Leta 1553. je v Breitenbergu umorila noseča žena svojega sicer ljubljenega moža, in je med tem, ko je vživala njegovo meso, porodila 3 dečke. Isto tako se pripoveduje o nekej drugej ženski v Dvoissigu leta 1562.

Včasih vzkipi spridena poželjivost do blaznosti. V Filadelfiji hranijo črepinjo škotskega mornarja, ki je na Vandjemenslandu moril in jedel ljudi in bil zarad tega obešen. Po izreku zdravnikom je bil blazen. Nek Šlezijanec je tako hlepel po človeškej

kri, da si je morala njegova žena vsako leto po enkrat dati puščati kri, katero je slastno popil. V Parizu je nek pek delal pastete iz človeškega mesa, in nek brivec ga je v ta namen preskrbljeval po umorih s človeškimi trupli. Ker so bile take pastete najboljše, je vse vrelo k temu peku pastete kupovat, dokler ga ni zaslužena kazen zadela. V tem slučaju je bila dobičkaželjnost vsled okusnosti človeškega mesa povod od kupovalcev nevedoma izvrševanega kanibalizma.

V starej dobi je slovela človeška kri kot močno zdravilo. Lucijan pravi, da so imeli Skoti človeško kri za najzdravejšo hrano. Plinij in Tertulijan trdita, da je pri nekterih narodih služila človeška kri kot zdravilo zoper božjast. V Egiptu so slovele kopeli iz človeške krvi za najboljšo pomoč gobovim. Nek Egiptovsk kralj, ki je bil bolan za sušico, je ukazal vse izraelske prvorojence pomoriti in kopel narediti iz krvi umorjenih. Konstantin veliki, ki je bil tudi gobov, je sklical najveljavnejše zdravnike k posvetovanju o svojej bolezni. Nekteri izmed njih in sicer Indje, so mu svetovali, da se naj koplje v človeškej krvi. Konstantin dá sklicati nekatere matere. Ko se jim je razodel cesarjev namen, zagnale so glasno ihtenje, katero je carja nagnilo, da je opustil izvršenje zdravniškega nasveta. V nemškej knjigi „der arme Heinrich“ se trdi, da za gobove ni boljšega zdravila, kakor kri iz srca device, ki se za bolnega prostovoljno daruje.

Vraža se mora imenovati domišljija nekega hudodelnika v Bayreuthu, ki si je domneval, da bo znal letati po zraku ko tič, kadar pojé 9 otroških src vzetih še iz maternih teles. Umoril je že bil v ta namen 8 mater, snel iz njih otroke in tim izrezal srca iz životea in jih še utripajoča požrl. Pred pa ko se mu je imela izpolniti domnevana želja, ga je zasačila roka pravice; obesili so ga. Vera, da je človeška kri za marsikatero bolezní koristna, se je ohranila do današnjega dne na Kitajskem. Hanibal je učil svoje vojake jesti človeško meso, da bi ostali zdravi in bili nepremagljivi.

V starej dobi je bilo ljudojedstvo splošno. Herodot je imel vse proti severu stanujoče narode za ljudojede. V Indiji stanujoči Koleti so jedli svoje stariše, kadar so onemogli, Padajci pa tudi svoje otroke, in sicer so moški jedli moške, ženske pa ženske. Masageti so uživali stariše, ako so bili zdravi, bolne pak so zakopavali. Pri sosednih Izidoncih je bila navada, da so puščali stare umreti naravne smrti; po smrti pa so njihova trupla med živinsko meso sekali in povživali. Pri Skotih je moral vsak bojevnik prvega ubitega sovražnika kri piti, obdelane človeške kože so pripenjali na sedla za brisala, ali pa so si iz več kož narejali plašče, drugi zopet tule. Plinij pripoveduje o ljudojedih, kateri prebivajo deset dni hoda onkraj reke Borysthena, današnjega Dnjepra. Le-ti pijejo iz človeških črepinj in nosijo glavno kožo z lasmi kot plaščič pred prsi. Strabo pripoveduje o prebivalcih otoka Jerne,

sedanje Irlandije, da živijo spolovno ne samo s svojimi ženami, ampak tudi materami in sestrami in jih, kadar so se slednje postarale, snedó. Masagetom se zdi najlepša smrt od svojih sorodnikov pojedenim biti. Tudi Derbici na Kavkazu so snedli vsacega moškega, kedar je doživel 70 let, stare ženske pa so davili in zakopavali. Pripovedke o Tantalu, Saturnu, Prokri in Atreji spominjajo na kanibalizem pri Grkih. Orjak Polifem na Siciliji je snedel vsakega tujca, ki je bil od valov vržen na suho. Požrl je 6 Odisejevih prijateljev. Da so tudi stari Grki imeli šego, meso svojih sovražnikov jesti, se vidi pri Homerji. V boji pred Trojo vzklikne Ahil nasproti Hektorju: „Da bi me razjarila jeza, da bi snedel sirovo tvoje sesekano meso za nezgodo, katero si mi proizročil“. Virgil pripoveduje o nekem dupeljniku, polčloveškej pošasti, ki je prebivala v nekež duplji ob ustji reke Tibere, ljudi vlačila v dupljo in jih tam žrla.

Pri starih Kanaan-cih je bilo darovanje ljudi še splošno, kakor se vidi iz knjige modr. 12. 3. „Gnjusili so se Ti prejšnji prebivalci Tvoje svete dežele, ker so (razen družega zlobnega počenjanja) človeško osrčje jedli in človeško kri pili“. Vidi se pa na drugem mestu sv. pisma, da so včasih tudi Izraelci radi pokusili malikom darovanega človeškega mesa (knj. modr. 14. 23.).

V sedanjem veku je kanibalizem pri divjih narodih še jako razširjen in se nahaja razen Evrope na vseh delih sveta. Najbolj običen pa je na otocih v južnem morji in Cook se čudi, da je mogoča pri sicer miroljubnih narodih tako kruta navada. Leni in tatinski prebivalci nove Kaledonije se s silo med seboj bojujejo, da dobijo vjetnikov za jed in neki vodja od Cooka o tej navadi vprašan se je jako čudil, zakaj da bi se ne smelo jesti človeško meso. Novokaledonci so gledali z največjo slastjo in poželjivostjo gole kornolce in stegna mladih Dumontovih mornarjev. Potipovali so jih in klicali: „kaparek“, s čimer so sladčico zaznamovali. Prebivalci Salamonovih otokov so prinesli leta 1845. nekemu misijonarju mladega otroka na prodaj, rekši, da je dobro za uživanje. Oče Fetunačkega kralja Neurikija je baje v svojem življenju povžil 1000 ljudi. Po njegovej smrti so sklenili glavarji v soglasji z Neurikijem, da se odsle naprej ne sme nobeden človek več pojesti, ker bi sicer vsega plemena moralo sčasoma konec biti. Iz tistih vzrokov so se tudi na Sandwichs-skih otocih človeške daritve odpravile in le kralju samemu je ostala pravica uživati človeška očesa. Predme kraljičino je bilo Aimota, to je: „Jaz jém okó“. Iz tega se vidi, da je veljalo človeško okó pri njih za najdragocenejšo hrano. Tako je bilo tudi pri prebivalcih Nove Zelandije. Stari kralj Titavajski je trdil leta 1687. Holandežem, da so lica in roke najboljši grižljaj. Najsirovejši v tej zadevi pa so prebivalci Fidžijskih otokov. Na Nukahivi imajo glavarje in duhovnike za višja bitja. Ako dobi duhoven poželenje po človeškem mesu, se nekako zamakne, in kadar

se prebudi, pripoveduje, kaj so mu duhovi v spanji naročili; on zaznamuje ženo ali moža, ktereга na to vlovijo in zakoljejo. Kadar Markezas ubije sovražnika, mu udari luknjo v črepinjo in izsrka kri. Krusenstern je našel v vsakej črepinji, ktero je dobil, ubito luknjo. Tudi Novozelandci pijejo še gorko kri svojih sovražnikov. Leta 1857. so prinesli časopisi sledečo grozno novico: Na neke angležkej ladiji se je ubarkalo 327 kitajskih izseljencev, mož, žen in otrok. Potovali so v Sydney. Pri otoku Rosel se jim je 27. sept. razbila ladija 500 kilometrov od Nove Zelandije. Kapitanu se je z največim trudom posrečilo izseljence spraviti na suho in jih za največjo silo preskrbeti z najbolj potrebnim živežem. Sam pa se je podal z osmimi mornarji na malem čolnu na široko morje iskat večo ladijo, ki bi vzela Kitajce in jih odpeljala naprej. Še le 15. oktobra je zadel na malo ladijo, ki ga je peljala na Novo Kaledonijo. Od tam je jadral francosk parobrod do otoka Ropel. Prišel je tje 8. januarja — ali Kitajca ni našel nobenega več, vse so divjaki pojedli. Samo eden se je rešil in od tega se je poizvedelo, da so vsi inostranci bili pobiti in na veliki pojedini požrti od Ropelskih vojakov. — Na Fidžijskih otokih so vjeli Kanaki francoskega mornarja. Drugi mornarji, ki so izbežali, so videli, kaj se je s tovarišem godilo. Najpoprej so mu odsekali glavo, na to so obešali truplo eno uro na drevo, da je odtekla kri. Po tem so izkopali nad 1 meter globoko in 1 meter široko jamo in položili vanjo ploščnatega kamenja. Na to so v jami zakurili, in ko se je naredilo dosti ognja, so jamo zopet s kamenjem pokrili. Nesrečnejša so potem odrli, razrezali ga na kose po kacic 40 centimetrov dolge, roke in noge pa so kot nejedljive dele vrgli na stran. Kosove so potem položili na široko perje tropične rastline in pridjali dišečega prahu. Vse skupaj so zvezali in položili v jamo, kjer je bil poprej zaneten in zopet odstranjen ogenj. Med vročim kamenjem je ležalo kosilo celo uro in se peklo. Žene niso dobile od te jedi nič, ker je bila samo za bojvničke namenjena. Pri teh ljudeh je ljudojedstvo sladkosnednost, kakor tudi pri prebivalcih Fidžijskih otokov. To nam razjasnuje, kako da se nahaja kanibalizem pri plemenih, ki v kulturi svoje sosedse daleč presegajo, na primer pri Batascih, kateri imajo lastno iznajdeno pisanje in pri drugih, ki se v lončarstvu pred vsemi družimi prebivalci južnega morja odlikujejo.

Pri avstralskih divjakih se kanibalizem redkokrat in le skrivno nahaja. Ob času lakote izkopljejo po pretečenih treh dneh svoje mrličje ter jih pojedó. Premaganemu sovražniku izrežejo le mast okoli ledij ter se ž njo namažejo, hoteči s tem pridobiti si njegovo moč in hrabrost. Kanibalizem se nahaja še zdaj na severnih Molukih, pri Batascih na Sumatri, sosedih Atchinezov, kateri še dandanes dajejo Holandežem toliko opraviti. Batasci so kanibali ne iz potrebe, kajti imajo divjačine in tudi domače živine dovolj, tudi

ne vsled maščevalnosti, ampak iz same sladkosnednosti. Radšah iz Sapiroka je trdil nasproti namestniku v Padangu, da še ni nikdar kaj zlahtnejšega in okusnejšega jedel, kakor je človeško meso. O začetku ljudojedstva pri Batascih se pripoveduje sledeče: Nek Radšah se je krivega storil velikega zločina, ali nihče se ni upal kaznovati ga. Po dolgem posvetovanji se je sklenilo, da ga usmrtijo in da mora vsak izmed ljudstva kos njegovega trupla pojesti, da se s tem udeleži kaznovanja. Ta jed se jim je zdela tako okusna, da so sklenili, vsacega hudodelnika umoriti in snesti. Nek misijonar je gledal, kako se je godilo ulovljenemu tatu. Privezali so ga z razpetimi rokami na drevo; okradeni je dobil v roke nož in si je prvi odrezal kos tatovega mesa, kateri mu je najbolj dopadel, za tem je prišel na vrsto Radšah in potem drugi. Oči in roke so jim največje slaščice. Še toplo meso potrosijo s poprom in soljo. Včasih tudi kterege spečejo. Drzna Nemkinja gospa Ida Pfeiffer je ušla tem divjakom le zato, ker so jo imeli za čarovnico.

O kanibalizmu pri Amerikanskih Indijanih še anthropologi niso edini. Brome trdi, da le-ti niso bili in niso ljudojedi, da so tuje jim kanibalizem importirali le zaradi tega, da bi svoje ravnanje ž njimi opravičili. Drugi pa zopet trdijo, da so nekdaj bili kanibali. Še leta 1760. so na Kanadi enega Angleža snedli. Pri Siamisih je bil poseben odbor 7 udov nalašč za uredovanje poedin iz človeškega mesa postavljen. Humboldt je našel še pri Kasikvijarih navado človeško meso uživati; meso Angležev je baje okusnejše, kakor Francozov in družih. Tudi Braziljanski in Paragvajski Indijanci so bili do nedavno ljudojedi. Kogar so namenili za povžitek, so poprej dobro redili in mastili. Pred smrtjo so mu napravili veliko pojedino. Na gotovo znamenje so ga z batom ubili, na kose zesekali in spekli. V južnej Ameriki je baje pomanjkovanje drugega živeža vzrok kanibalizma. Začeli so zarad tega vpeljevati svinje, ker se le-te lahko tudi po goščavah prereditjo. Karajbi so še dandanes kanibali. Ako dobé dečka, mu odrežejo spolovila, kakor petelinčku, in ga do debelega obredijo in potem snedó. Pri njih nima meso Španjolv dobrega imena, ker je baje preveč slano, sploh se pri njih meso barvanega človeka više ceni. Ako dobijo v roke premaganega sovražnika, mu odrežejo komolce in ga posušijo. Pri večih veselicah denejo na druge jedi poleg kosca divjaščine še košček posušenega človeškega mesa.

O kanibalizmu pri Afrikanskih zamorcih v sedanjem času nimamo popolnoma zanesljivih poročil. Waitz trdi, da je tam ljudojedstvo popolnoma pojnalo. Zamorci pripovedujejo radi o krvoločnosti svojih rojakov, da bi Evropejce odvračali od daljšega prodiranja v notranjost njihove dežele. Šicer pa je tudi pri vseh južnih narodih občna navada, da radi verujejo v nenavadne čeznatorne

reči, v pritlikavce, čarovnice in enake stvari. Ako je torej kje slišati o kanibalskem slučaji, gre glas o tem urno na vse vetrove, kakor v Evropi kaka važna novica. Onkraj kraljestva Kongo prebiva baje ljudstvo nenavadne surovosti z imenom Ancikvi, ki se med sabo koljejo in jedó. Njihove mesnice so s človeškim namesti govejim in sploh živalskim mesom napolnjene. Vjetega sovražnika povzijejo brez izjeme; redijo pa tudi svoje sužnje, ako ne upajo drago prodati jih. Le-ti se celó sami za živež ponudijo, ako so že siti življenja, ker imajo za nekaj posebnega in imenitnega zaničevati življenje. Ancikvi pripovedujejo, da jih je to napačno navado naučila neka njihova kraljica, ki je, da bi svoje podložne še k večji hrabrosti in krutosti vsplantila, odtrgala si lastnega otroka od svojih prs in ga v možnarji zdrobila. Iz te drozge je dala skuhati mazilo ter namazala ž njim sebe in bojavnike trdeča, da bodo postali nepremagljivi in neumrtljivi. Tudi pri nekem drugem plemenu, Jagascih so narejali iz svojih otrok tako mazilo. Od hčere kralja Angolskega, ki je bila pri Jagascih duhovnica in vladarica, se pripoveduje, da je svoje ljubovnike, ko so se njene tajnosti izvedele, z lastno roko umorila. O Fanegih ob Gaborunu pripoveduje du Chaillu: „Srečala nas je žena, nesoča kos človeškega stegna. Kupila ga je v mestu kakor se pri nas kupi kos teleta za pečenko. Ko sem s kraljem o tem govoril, mi je pravil, da je tukaj navada, da si plemeni Ošata in Fan svoje mrlične križem prodajajo in kupujejo za hrano. Za celo truplo se tirja in dobi en slonov zob. Ženske nosijo človeško meso po hišah na prodaj“. Livingstone je pisal 30. maja 1869 iz Ušidži-ja, da namerava odpotovati od tam v deželo kanibalov. Pri Ašantih, s katerimi so imeli Angleži vojsko leta 1873.—1874., so sicer človeške daritve še obče, kanibalizem je manj navaden. Bowdich pripoveduje, da izrežejo Fetiši, kadar gredo v vojsko, nekoliko ubitim sovražnikom srca in da ponudijo košččke njih s posvečenimi rastlinami o čarovnih izrekih vsacemu vojaku, ki še ni ubil nobenega sovražnika. V novejšem času je našel Bowker v deželi Bosutov v južnej Afriki dupljine kanibalov. Ne daleč od zapuščene misijonarske staje Kane je bila pod veliko skalo velika duplja; njen strop je bil temen, zakajen. Na tleh so ležali kupci človeških kosti deloma zloženih, deloma raztresenih in pred dupljo na solnci zopet druge kosti, ki so se belile. Po največ so bile te kosti od otrok in mladih ljudi. Ti človeški ostanki so bili po svoji kakovosti priče, čemu so služili. Vsaka kost je bila razbita ali s tumpastim batom ali z brušenim kamenom. Le na malo kosteh so se ohranila znamenja ognja, kar dokazuje, da so dajali kuhanemu mesu prednost pred pečenim. Za dupljo je bila velika druga votlina, kot kaka galerija, v kateri so bile najbrže vjete žrtve zaprte, dokler ni prišel red nanje snedenim biti. Bosuti so kanibali najbrže iz sladkosnednosti, kajti njihova dežela je bogata na divjačini in tudi zemlja rodovitna, ako

bi jo hoteli obdelovati. Oni niso žrli samo sovražnikov, ampak tudi svoje lastne rojake; ako ni bilo od drugod ropa, so segli celo po lastnih ženah in otrocih. Sitna in lena žena je bila nemudoma v divjaških loncih ob ognji, ravno tako kakor otrok, ki je rad kričal in slabotni in bolni. Ta duplja je baje največa; mnoga manjših je še ob rekah Kabdran in Putezani. Sedaj so te duplje zapuščene, pred 30 leti pa so bili njih prebivalci strah sosednim plemenom. Še sedaj je veliko starih kanibalov pri življenju. Borker je poznal enega, ki je bil okoli 60 let star. Ko je bil še mlad, je vjel tri mlade ženske, od teh je vzel najlepšo za ženo, drugi dve pa je snedel. Nek drug ljudojed mu je pravil, da je v svojem življenju snedel gotovo 30 ljudi in da se mu jako toži po odpravi „te lepe“ navade. Nekde so pripeljali kanibali v svojo dupljo mladega lepega dekleta; temu so prizanesli, in postala je žena enega kanibalov. Čez nekoliko časa je izvedel njen oče za njo in s pomočjo misijonarja se mu je posrečilo odkupiti jo za 6 volov. Ali dekletu je postalo žal po prejšnji družini in šla je sama h kanibalom nazaj. Nek Anglež, ki je tudi enake dupljine pri Bosutih preiskoval, pripoveda več podobnosti o ravnanju s usmrtenimi ljudmi. Kakor mesar tele, raztelesi Bosutos človeško truplo na določen način. Vsaka črepija se razkolje v obližji nosnih kosti, čeljusti se kot nejevoljni odstranijo, vrh črepije se naredi luknja, skozi katero vzamejo možgane, rebra prelomijo, dolge kosti precepijo, dobiti iz njih mozeg, meso odrežejo v dolgih koscih od trupla in denejo vse skupaj v lonce kuhat. Možgane najrajši jedó pečene v vročem pepelu.

Veliko manj razširjen je kanibalizem v Aziji. Tam je že visoka kultura v starej dobi izkoreninila kruto navado. Kakor Rimljani v zahodu so Perzijani v izhodu bili s svojimi naprednimi načeli merodajni pri sosedih. Celó pri Hebrejcih je Zoroastrova vera v babilonske sužnosti veliko spremenila. V Indiji je živelo 50 ur daleč od Kalkute v gorah pleme z imenom Aghori. O teh trdi Gairdner, da se ne morejo človeškega mesa zdržati. Drugi jih imenujejo Agorah; „ogre“ pa je romanska beseda in pomeni ljudojeda. Ako se dotikajo ta poročila naših avstrijskih Ogrov ali po imenu ali po navadi, ki bi zaznamovala eno njihovih za sosedo najčutljivejših navad, nečemo razmatravati. Tudi ciganom se je kanibalizem pripisoval, o katerih trdi Zimmermann, da so doma iz Indije. Tunguzi in Jakuti pojedó posteljo svojih žena, ko porodijo, z veliko slastjo, to pa se je nahajalo tudi pri Hebrejcih in pri braziljanskih divjakih. Samojedji se imenujejo po Prichardu po svoji navadi jesti človeško meso, Adelung pa trdi, da je beseda samojed finska in pomeni mlakarja, Lehrberg zopet trdi, da je beseda ruska in da pomeni človeka, ki živi od lososov. Ostjaki, ki so plemena samojedov, so baje še pred nekterimi leti v sili lastne otroke žrli. Kitajski spisi potrjujejo, da so Kitajci v tretjem sto-

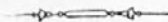
letji pred Kr., ako so bili v bojih oblegani, živeli od človeškega mesa.

Bolj kakor na Azijskem kontinentu je kanibalizem razširjen po otocih indijskega morja. Behacim je dopovedoval že leta 1492., da imajo prebivalci kraljestva Dagerami na otoku Java navado, da svoje bolnike zadušujejo in njihovo meso z velikim veseljem med prijatelje delijo, da bi ne bilo za hrano podzemeljskim črvom. Batasi na otoku Sumatri so jedli človeško meso in pili iz človeških črepij in rabili poslednje namestu denarja. Z ostudno sirovostjo trgajo kakor volkovi sirovo meso iz človeškega trupla. Slabotni in bolni zahtevajo od svojih lastnih otrok, naj jih končajo in pojedó. Le-ti splezajo ob času, ko se spravljajo citrone, na kako drevo, okoli kterega se zberejo prijatelji in znanci, in zapoje mrtvaško pesem: „Čas je prišel, sadje je zrelo, pasti mora.“ Na to pride z drevesa, okoli stoječi ga umoré in pri veličastni pojedini povžijejo.

Da je v nekdanjih časih tudi pri evropskih narodih ljudojedstvo bilo v navadi, sklepa se iz najdenih, deloma razklanih, deloma sežganih človeških kosti, ki so v raznih dupljinah bile nakopičene. Ena takih dupelj je bila ob Neandru, pri Chauvaux in druge drugod. Saj tudi nikakor ne smemo naših prednikov misliti si olikanih, brez ostudnih navad, ampak gotovo so nekđaj zavzimali stopinjo sirovosti in divjosti, na kterej se še sedaj divjaki nahajajo. Kdo zamore trditi, da bi bila pripovedka o Polyphemu, ki se nahaja pri Perzijancih in Tartarih, ravno tako, kakor pri Estih in Finih in tudi pri Švedih, Srbih in Nemcih, popolnoma izmišljena in da ni ostanek poetično spremenjenega spomina na nekđaj videni kanibalizem, ki je v obliki mytha ohranil se do sedanjega časa?

Ta črtica ima namen, osvetiti eno stran starodavnostnega človeškega življenja. Okusu današnjega veka je kanibalizem ostuden, akoravno vidi Rousseau v pradavniku nepopačenega in naravnostnega človeka. Kolikor se je v teku časa in po duhu napredka pojem o vrednosti človeškega bitja vzdignil, toliko bolj se je povečalo spoštovanje sočloveka in spoznanje, da zamore človek slast svoje eksistence uživati v prijateljstvu in mirnem občevanji s svojim sosedom in da absolutno uporabljenje sirove moči v svojo korist ter škodo drugih ne pelje do trajnega blagočutstva.

Kakor je pri divjakih veljala in še veljá največ sirova telesna moč, tako se je dandanes med narodi v obče in med posameznimi udi človeškega društva izobrazil pohlep po porabi sosedu za lastni dobiček. Nekđaj pohlep po človeškem mesu, zdaj pohlep po premoženji družega, ki se javlja v dovoljenem in nedovoljenem brezsrčnem odiranji, je velika maroga na telesu človečanstva in nam ne dá gledati še na blizo ideal državnega in družbenega življenja.

Numismatični spominki

iz leta 1848. in 1849.

Priobčil Janez Parapat.

Velikanske zgodbe državne in družbene prekucije avstrijske leta 1848—1849 so nam razen pisanih in slikanih spominkov ohranili tudi kovani, to je, novci in medalje.

Zanimivo je gledati, kako se je splošna zmešnjava polastila le-te majhine plastične umetnosti in jo je uporabila po svoje, deloma da promet in kupčija nista popolnoma prejšnjala, deloma da se je spomin znamenitih činov, sijajnih zmag, slavnih mož iz one burne dobe socialnega prevrata v raznem metalu zapustil poznim potomcem.

Ne more biti naš namen, opisavati na stotine novcev in svetinj iz leta 1848. in 1849. — Dr. Schlesinger v Beču jih ima 650 različnih — samo, kar se nam zdi važnejše, hočemo omeniti naslanjaje se na temeljiti članek zgodovinarja barona Helferta v „Num. Zeitschrift, Wien VI. VII. str. 233—353.“

Začnimo s svetinjami!

Osodne dni 13., 14., 15. marca v Beču nam kliče v spomin več bolj ali manj umetno vrezanih svetinj. Kažejo ali cesarja Ferdinanda in cesarico med avstrij. grbi ali cesarja samega sedečega in v desni držečega veliko ustavno pismo z opisom: „Es werde Licht allen österreichischen Volksstämmen“ v reverzu z boginjo slobode na dvokolesnem vozu, ali na kratko pa zaznamujejo one dneve in predstavljajo avstrijske grbe.

Na dogodbe istega meseca v Milanu sponinjajo tri medalje s sliko papeža Pija IX. in z dnevi oslobodenja 18.—22. 1848. in napisom: „Indipendenza Lombarda,“ ali „Lombardia liberata nelle gloriose giornate.“ Jako redka Beneška svetinja ima na sprednji strani oprsje Ludovika Manina, pa na zadnji dohodek, kako ga je narod nesel na ramenih iz ječe.

Dijaško razsajanje 15.—25. majnika na Dunaji svedoči čedno rezana svetinja baje Hrvata Demetra Petrovića. Zgodbe naslednjega meseca nam predstavljajo primitivna medalja na ogerske volitve in krasne svetinje na Jelačića bana, o katerih k sklepu več. Da so dné 29. junija v Frankobrodu nadvojvoda Ivana proglasili za nemškega državnega opravnika, nas spominja sedem različnih svetinj.

Italijanski ustaši so nosili dve svetinje z napisi: „Indipendenza Italiana“ in „V.V. l' Italia!“ Radeckega zmago pri Sommacampagnu in Custozzi dné 25. julija slavi Drentwettova medalja, ki

kaže maršala na konji v bitvi in orla nad zmagovalnimi znamenji. Dne 6. avgusta so cesarski vzeli Milan in začasna vlada laška je bila pri kraju. A mir še ni bil utrjen. Pri Novari dne 23. marca 1849. je sivi vojskovodja popolnoma otepel Piemonteze. Tri svetinje nam hrani spomin odločilne zmage. Canzanitova kaže maršala med spremstvom in s trofejami, druga nepoznanega umetnika ponavlja besede iz bojnega oklica Radeckega: „Soldaten, der Kampf wird kurz sein! Noch einmal folgt eurem greisen Führer zum Siege!“ Tretjo je vrezal Lange; kaže nam oprsje mladega cesarja Franja Jožefa I. in zmagovalno boginjo na četverkolesnem vozu.

Kmalu po vročem dnevu pri Novari dne 2. aprila 1849. l. so v Benetkah Manina proglasili za diktatorja. A. Fabris iz Vidma je o tej priliki izrezal svetinje s sedečo Benečijo in levom sv. Marka poleg nje in s pomenljivim opisom: „Ogni viltà convien che qui sia morta.“ Krasno mesto na lagunah se je kljub temu moralo udati, in prslavnemu rešitelju Radeckemu v čast so medaljéri kakor J. M. Scharff v Beču, Canzani, Petrovič, 1859. l. Seidan tudi v Beču z njegovim spominkom v Pragi izdelavali lepe umotvore.

Vrnimo se sedaj zopet v Beč! Tam so zmešnjave prihajale vedno splošnejše in hujše, da so se poslednjič prelevile v tako zvani oktoberski punt. Državni poslanci in za njimi mestni starašine so jeli na belo-rudečem traku nositi bronaste svetinje, da so se legitimirali kot take in varovali napadov razdraženih druhali. Praški mestni svetovalci so posnemali Dunajske tovariše, toda njih svetinje niso bile iz kovine, ampak iz močnega papirja, ki je bil prevlečen z rudečim žametom, v sredi pa imel srebrni grb starega mesta. Te škitu podobne medalje so starašine leta 1866. o pruski okupaciji zopet vpeljali. Ustaja oktoberska je bila zatrta. Ukrotitelja njena Windischgrätzta in Jelačića slavite dve svetinji: Scharfova z oprsno podobo prvega, v reverzu s sedečo modrico zgodovine držečo dletce in knjigo z letnico 1848 in Drentwettova z oprsjem obeh in v reverzu z dvoglavnim orlom s kremplji gade stiskajočim nad Dunajskim mestom in opisom: „Für Kaiser, Gesetz und Gleichberechtigung der Nationalitäten.“ 2. dne decembra leta 1848., ko je cesarski prestol zasedel novi vladar, spominjajo se nekatere svetinje. Isto tako dne 4. marca 1849 l. oklicane ustave. Izdelali so jih Fr. Broggi, Drentwett v Avgzburgu, Rabausch, Radnitzky. Poslednji je vrezal okoli sedeče Avstrije v reverzu: Stadionov izrek Podlaga slobodni državi je slobodna srenja.“

Bojni ples na Laškem še ni bil končan, ko se Madjari vzdignjo. 14./15. aprila l. 1849. okliče Ludovik Košut Ogrsko za samostalno državo. Se vé, da ta čin slavljajo tudi kovani spominki, na štirih je njegova doprsna slika sama, na eni je v družbi z Bem-ovo, na neki drugi s poslednjo in z Dembinskovo skupaj. Pariški medaljér Rogat je na svoji svetinji pridružil imenovanim

trem še Görgey-a, čegar ime pa je prečrtano, brž ko ne po sramoti pri Vilagos-u 13. avg. 1849. l.

Nesrečno osodo grofa Ludevika Batthyany-a, skoraj tri mesece tudi na Ljubljanskem gradu interniranega, kterega so dné 6. oktobra 1849 l. v Peštu ustrelili, kakor dné 9. novembra 1848 l. Roberta Bluma na Dunaji, kliče v spomin zeló redka medalja z njegovo doprsko podobo in v reverzu z ogrsko krono na blazini, z letnico 1849 in z madjarskim opisom, po naše: Ena krona. En Bog. Ena domovina. Zvesto čestitajmo tej trojici! Eden in dvajset let kasneje so obhajali spomin na njegovo smrt in o tej priložnosti dali so v Peštu kovati dve razni svetinji s sliko uljudnega grofa z dolgo brado, ki je pisatelja teh vrstic kot malega dečka pestoval in gugal v prijaznem naročji ne enkrat nego mnogo in mnogokrat.

Da so cesarskim vojskovodjem izdelovali na čast razne medalje, ni treba omeniti. Windischgrätz, enooki Schlick, Haynau so bili na dnevnem redu. Tudi Jelačić je bil slavljena oseba.

Slednjič so tudi Rusi spomin vdeležbe pri ogrski vojski z dvema svetinjama preteklim časom ohranili. Obe kažeže na averzu dvoglavnega orla, nad kterim Božja previdnost, in svetopisemske besede: С НАМИ БОГ. РАЗУМЬТЕ ЯЗЫЦИ И ПОКАРЯЙТЕ СЕ. Manjša nosi na reverzu za ogrsko ustajo osodepolne in ob enem ponosne besede: РОССИЙСКОЕ ПОБѢДОНОСНОЕ ВОЙСКО ПОРАЗИЛО И УСМИРИЛО МЯТЕЖЪ ВЪ ВЕНГРИИ И ТРАНСИЛВАНИИ ВЪ 1849. ГОДУ.

Dospeli smo k opisovanju novcev leta 1848. in 1849. V veljavi so bili „Scheingeld“, zvezni denar, laške lire in centezimi, poljski zlati, deset- in petgroszy mesta Krakovskega, ogrske šestice (razun desetice novega cesarja v oni dobi niso kovali novcev z njegovo sliko; še le 1852 l. napravili so tolarje in goldinarje z letnicami 1848—1851 samo za numismatične namene). Ko je pa kmet začel skrivati in zakopavati srebrni denar, ko so pri banki hoteli zamenjati denarne papirje po 5, 10, 50, 100, 1000 gld. za gotovino, prišli so na dan bankovci po 1 in 2 gld., in sicer l. 1848. prvih 11,351.237, drugih 5,498.081; leta 1849. onih 23,415.512, teh za 10,835.983 brez raznih državnih dolžnih pisem, ki so rastla v tej dobi kakor gobe po dežju. In ko je naposled sila prikipela do vrha, poslala je banka med svet bankovce nemške in ogrske, celó po 10 in 5 novičev, in sicer do marcija meseca leta 1850. skupaj 5,914.000. A s tem vsakdanjemu življenji še ni bilo vstreženo. Čujte! Jeli so papirnate goldinarje trgati, sprva na dvoje, potem na četero in ko tudi to ni pomagalo, morale so desetice, petice na dvoje! Narodna banka je bila prisiljena umazane cape zamenjati za nove, cele bankovce! Praško in za njim Ljubljansko starešinstvo je meseca novembra 1849. l. izdalo kamnotiskane lističe in sicer poslednje po 3, 5, 10, 15 in 30 kr. Tovarnarjem, gostil-

ničarjem, kupcem zlasti na Českem so na stotine raznoterih znamenj iz medi, bakra, trdega papirja, močnega usnja, da iz opeke, stekla, celó lesene okrogle ploščice nadomestovale pomanjkajoči drobiž.

Nič bolje se ni godilo obleženim mestom in trdnjavam. V Mantovi je poveljnik grof Gorzkowski dal kovati za vojake goldinarje, dvajsetice in trojake. V Aradu so si pomagali s prva s pisanimi bankovci po 5 in po 1 gl. in po 20 kr., potem splehastimi novci po 3 kr. V Komorni so imeli Madjari svoje bankovce za silo po 5 in po 10 kr. veljave, in srbska narodna skupščina je 13. jan. 1849 sklenila, da izdá lično izdelane bankovce za vojvodinjo s srbskimi napisi. Da so razne ustajne vlade vpeljale lastni denar, ni treba menda povdarjati. Milanjani so imeli zlate po 40 in 20, srebrnike po 5 in po 1 liro s stoječo žensko kronano podobno s kopjem v roki — Italijo — in z opisom: „Italia libera. Dio lo vuole“. Beneški novci niso redki, torej znani, rezal jih je spretni Videmski umetnik A. Fabris. Toda v sili so se Benečani sprijaznili tudi z doslej nepoznanimi bankovci po 1—5 lir. Ogrska ustaja je bila kar zakrpana s Košutovimi bankovci od 15 kr. do 100 glđ. in še više. V kleti županske hiše zunaj starega Arada so potem našli avstr. vojaki glasoviti Košutov stroj za izdelovanje bankovcev; nemški židje so bili ovaduhi.

Pomanjkanje drobiža se je pokazalo tudi na Hrvatskem. To je vzročilo kovanje lastnih hrvatskih novcev. Tadanja vlada, katere udje so bili med drugimi Ivan pl. Kukuljević-Sakcinski, Metel pl. Ožegović in Preradović, sklenila je namreč kovati narodne srebrne in bakrene novce in z razglasom banskega sveta dné 1. dec. 1848, šte. 2694, ukazala je napraviti kovni stroj s potrebnim orodjem na stroške tačasne hrv.-slavonske deželne blagajnice. Kdo je urezal štamplje, ni znano*), gotovo pa je, da je mehanikar Daniel Schulz v Karlovcu potrebsčine za kovanje izdelal za 638 glđ. 55 kr. in s pomočjo Jakoba pl. Pogorelca v banskem poslopji Zagrebškem stroj postavil.

Meseca februarja l. 1849. je banska vlada poročala v Beč zastran vpeljave samostalnih novcev hrvatskih, kakor posnamemo iz dopisa ministra Kulmerja do finančnega ministra Krausa, ki se glasi v prevodu:

„Naznanilo se mi je iz Hrvatske, da je ondi pomanjkanje drobiža tako veliko, da je javni promet skoraj nemogoč; bankovci že imajo azijo in da je bansko oskrbnništvo, želeč temu vsaj nekoliko v okom priti, sklenilo, da bi deželi majhine srebrne in bakrene novce kovalo. Poročevaje to prosim ob enem Vašo prevzvišenost, potrebno blagovoljno urediti, da se veliko pomanjkanje drobiža na Hrvatskem kar mogoče hitro ustavi.“

*) Helfert na str. 280. trdi, da rezbar Bernsee v Karlovcu.

Dné 28. februarja, torej dva dni kasneje, je došel odgovor temu dopisu z noto šte. 2573, F. M. de 1849:

„Da se z uljudnim dopisom dné 26. t. m. naznanjeno pomanjkanje kovanega drobiža na Hrvatskem kolikor mogoče odpravi, takoj ukažem blagajnici v Gradcu banskemu opravištvu Zagrebškemu za ta čas 1000 gold. v šestih in 2000 gold. v krajcarjih proti odškodovanju v bankovcih odposlati. Počastivši se Vaši ekscelenciji to naredbo naznaniti, da jo sporočite banski vladí, dovoljujem si opombo, da se pa temu upravništvu ne more priznavati pravica, lastne novce kovati; zatorej bi bilo treba z vso močjo na to delati, da se tako kovanje brez posebnega najvišega privoljenja opusti.“

Kaj se je še nadalje dopisovalo o tej zadevi, ni znano, ko je pa dné 30. aprila 1850 l. ces. kr. hrv.-slavonka finančna deželna direkcija prevzela poprejšno deželno blagajnico, našli so razen precejšnega srebra in bakra v kosih, ploščah in zavitkih mnogo srebrnih svetinj, razun teh 11¼ lota, to je kakih 22 bakrenih novcev, ki jih je bila dala vlada kovati, in popolno vredjene stroje za kovanje, kateri poslednji bili so hranjeni v muzeju. Toda ministerialna dekreta dné 17. majnika 1851 l. in 30. nov. 1857 l. sta zaukazala kovni stroj pokvariti, da ni bil več za rabo, ter ga z drugim kovnim orodjem kot staro železo na dražbi prodati, kovine in štamplije poslati na Dunaj, kjer so še sedaj shranjene, srebrne svetinje in bakrene novce pa „hrvatski kronovini proti povračilu metalne vrednosti prepustiti v spomin.“*)

Delovanje narodne kovnice hrvaške je bilo tedaj jako kratko; novčica baje ni še nobenega poslala med svet, ko je bila ustavljena. Samo zgorej omenjenih za 11¼ lota novcev bakrenih je bilo najdenih torej le kakih 22—23 krajcarjev kovanih. Ni torej čuda, da o njih že ni bilo sledu, ne tiru; še vedeli bi ne, kakošni so bili, ko bi ne bil gosp. Karol vitez Ernst v Beču srečno naletel na enega teh silno redkih križarjev, ki ga je po tem dal v les rezati in drevorez nam blagovoljno prepustil v porabo.

Averz. TROJEDNA KRALJEVINA HERVAT· SLAV· DALM· Kronan škit, po dolgem dvakrat razdeljen, na desni kaže hrvatski in slavonski, na levi dalmatinski grb.

*) „Num. Zeitschrift V. Wien, str. 249—252.“

Reverz. Zvezda s šesterimi žarki, pod njo v treh vrsticah: JEDAN KRIŽAR. 1849. Spodaj oljkina in palmova vejica, v sredi obe skupaj zvezani, pod njima črka Z (agreb).

Rob rebrast. Teža 8.75 gramov, velikost 24½ mil.

Omenili smo, da so v dež. blagajnici l. 1850. našli poleg opisanih križarjev tudi več srebrnih svetinj, katere so prepustili deželi. Bilo jih je 428. Da-si precejšno število, vendar tudi teh svetinj ne nahajamo pogostoma. Mislili so nekateri, da so ti srebrnjaki odtisi za poskušnjo narodnega hrvatskega forinta, toda velikost, teža in vrednost tega ne opravičujejo. Uradna pisma jih zovejo svetinje, kar so tudi v istini, in sicer svetinje v spomin in slavo, da so Hrvatje za bana Jelačića dospeli do narodne svobode. Škoda, da ne moremo dati podobe; naj jo opis nadomestuje!

Averz. (Zgoraj na levi začenši) POD BANOM JOSIPOM JELACIĆEM BUŽIMSKIM. 1848. Banova glava od desne z živim obličjem in z dovršeno rezanimi žilicami in lasmi. Okrog in okrog jako natanko izdelani biserni venec.

Reverz. USPOMENA NARODENJA JUGOSLAVJANSKE SLOBODE. V krasnem bisernem vencu polomesec, med njegovima navzgor obrnjenima koncema zvezda s šesterimi žarki. Srebro. Rob gladek, teža 8.85 gr., velikost 26½ mil. Helfert piše, da jo je vrezal Bernsee v Karlovcu.

Poleg te in one, katera ga kaže v družčini z Windischgrätzom, slavé Jelačića bana še naslednje nam znane svetinje:

1. Averz. B. JELLAČIĆ FELDMARSH. — LIEUT. U. BAN. Opsrje v uniformi od leve.

Reverz. V hrastovem vencu čelada in meč brez nikakoršnega opisa.

Baker. Velikost 28 mil. V moji zbirki.

2. Averz. JOSEPH FREIHERR V. JELLACHICH, BANUS V. KROATIEN. Znotraj GEBOREN D. 16. — OKTOBER 1801. Gologlavi ban v uniformi obrnjen proti gledalcu.

Reverz. FÜR KAISER GESETZ U. GLEICHBERECHTIGUNG D. NATIONALTAETEN. Pod žarečo krono ces. dvo-glavi orel; eno glavo obrača navzgor, drugo navzdol, v krempljih drži gade, pod njim stoji skala, za katero vidimo Beč z zvonikom Štefanske cerkve.

Srebro in britanija. Velikost 41 mil. V moji zbirki in v drugih.

3. Averz. JOS. FREIH. V. JELLACHICH — BANUS VON KROATIEN. Opsrna slika njegova proti levi obrnjena in različna od poprejšnje. Spodaj K. L. Medaljêr K. Lange.

Reverz. V vencu iz dveh spodaj zvezanih hrastovih vejic v petih vrstah: FÜR OESTERREICH, GESETZ, FREYHEIT UND GLEICHBERECHTIGUNG.

Srebro, bron in britanija. V raznih zbirkah in v moji.

4. A verz. BAR. JOS. JELLAČIĆ BUŽINSKI BAN. Oprsna podoba od leve v generalovi uniformi.

Reverz. ŠTO Y BOG Y DAVE Y I YSREĆA Y JUNAKA. Podoba z mečem, vencem in grbom, na katerem SVOBODŽ SLAVJANSTVO! Bron. Velikost 46 mil.

To svetinjo z znanim geslom Jelačićevim je vrezal Seidan na stroške Slovanske Lipe v Pragi. Ko je Jelačić 1854 l. postal grof, urezal je Seidan k averzu, v katerem je bar. spremenil v grof nov primeren revers, kakor kaže naslednja številka.

5. A verz. Besede in oprsna podoba kakor Nr. 4, samo „BAR“ je spremenjen v „GROF“.

Reverz. PRIZNANJE ZASLUGAH BANA HRV. SL. I. DALM. ZA CARSTVO AVSTR.

Ženska podoba sedi z mečem in drži lavorov vence čez grofovsko krono na cesarski diplomii stoječo na blazini, kamen, ki vse to nosi, je okrašen z Jelačićevim grbom. V odrezku: 1854.

Bron. Velikost 46 mil.

Nekoliko odlomkov iz Korana.

Po dr. Ullmanovem nemškem prevodu za pokušnjo poslovenil
Mihael Vernè.

Predgovor.

Tako se zove rokopis iz zapuščine velečenjenega pisatelja slovenskega, ranjega Tržaškega prošta gosp. Mih. Verneta, ki je po prijaznosti Matičnega uda gosp. Šimona Kapusa meni v roke prišel z namenom, naj se rokopis, kakor drago, porabi za Matico.

Da Koran, ki je Turku to in še več, kakor nam sv. pismo naše, nekoliko bliže poznati, nego samo po besedi, utegne mikati vsacega izobraženega Slovenca ravno sedaj, ko krvavi boj kristijanov s Turki pozornost vsega sveta obrača na Turčijo, kedo bode dvomil o tem.

Iz 114 sur (razdelkov) Koranovih, ki jih obsega Vernetov prevod, vzel sem nekoliko drobcev iz 2. in 4. sure zato, da čitateljem našim kažem tvorino in obliko Koranovo, izpustivši vse to, kar v „letopisu Matičnem“ ne bilo bi na pravem mestu.

Treba pa se mi je zdelo tej „pokušnji“ dotati nekoliko vrstic v razjasnilo, kaj je Koran in kedo je stvarnik njegov.

Koran, tudi Alkoran imenovan, je v Arabškem jeziku spisana zbirka nauk (prav to pomeni beseda „Koran“), v kateri Mohamed razlaga svojemu ljudstvu, kaj naj veruje in kako naj v obče živi, češ, da vse to, kar mu v tej knjigi velewa, kar ga uči, kar mu na srce poklada in kar mu prepoveduje, razodel mu je Allah (Bog) sam. (Allah — Arabška beseda, sestavljena iz al in elah, ki izrazuje to, kar slovenska beseda „častito“ — je ime Boga vsem ljudstvom, kakor daleč izlam sega). Zato se v Koranu začenja vsaka sura (to je vsak razdelek) z besedami: „V imenu Boga čez vse usmiljenega“.

Jezik Mohamedov je priprost, a vendar krepak, in se mnogokrat povzdigne res v poetično višino. Mohamed je z iskreno besedo ljudstvu svojemu na srce pokladal, naj veruje na enega večnega Boga (Allah), katerega vsemočnost na enem mestu Korana tako le popisuje: „Da vsa drevesa cele zemlje bila bi pisna peresa, vsa morja pa tinta, ne bi bilo mogoče popisati čudežev Vsegamogočnega.“

Mohamed, začetnik vere, ki se je razširila čez velik del jutrovih dežel, je bil sin imenitne Arabske rodovine, rojen v Meki 569., po nekaterih poročilih 571. leta po Kristusovem rojstvu. Bil je izprva trgovec, in je veliko potoval po svetu. Na drugem potovanji v Sirijo je ondi mnogo občil se z Nestorijanskimi minih. Kedaj ga je prešinila misel stvariti novo vero, to je, kedaj da se je odpovedal poganstvu in le za enega Boga navduševati se začel, ne vé se za gotovo. To pa je dokazano, da leta 609. po Kr. je v 40. letu svoje starosti stopil z izlamom (s svojim verozakonom) pred ljudstvo, rekši, da je imel pogovor z angeljem Gabrielom*) in da ta ga je za apostola Božjega priznal. „Moja vera — je rekel — je stara vera, ki jo je že Abraham, skupni prvi oče Judov in Arabcev, učil in razširjal; tudi Mozes, David, Jezus bili so Božji poslanci, ki so resnico učili; ali njih privrženci popačili so njihove nauke; Judje se ne držijo več svoje postave, kristijani pa so malikovavci postali! Zato sem jaz poslednji poslanec, poslan od Boga, da po meni zmaga resnica. Jaz sem sicer od Boga poslan, vendar sem le navaden človek, smrti podvržen, ki ne more čudežev delati.“

Mohamed je vse druge ljudi, ki niso pripoznavali vere njegove, proglasil za krivoverce; le spoznavalce vere svoje je imel za pravoverce. Očitno pa je iz Korana, da je Mohamed v nauke svoje marsikaj privzel iz sv. pisma našega in talmuda Judovskega.

Ker je Mohamed bil mož velike duševne zmožnosti in impozantne telesne postave, ga je ljudstvo občudovalo, in ker je vrh tega s plamtečo navdušenostjo propagando delal za svojo vero, zato mu je obveljalo, zeló razširiti jo v jutrovih deželah. Imenovali so ga „preroka“.

Da pa je Koran, kakor sem že rekel, Mohamedancem ali Osmanom več, kakor nam sv. pismo, vidi se iz tega, da Mohamed v njem ne razklada samo verskih nauk, temveč da daje jim tudi propise za soci-

*) Mohamedanci verujejo, da si je Mohamed 23 let zapisoval, kar mu je angelj Gabriel razodeval, in da Akubekr, prvi kalif in naslednik Mohamedov, je zbiral njegove zapiske v knjigo, zato Alkoran imenovano.

jalno življenje, in mnogo drugega v podobi taki, da Koran veljá Mohamedancu tudi za državljanski zakonik, tedaj za knjigo vere in knjigo postav ob enem.

Če prebiramo Koran, vidimo končno, čeravno so načela vere Mohamedanske v groznem nasprotju z vero kristijansko in vseskozi dihajo sovraštvo do kristijanov, da je Mohamed vendar dokaj bolji človek bil, nego so današnji Turki, ki so ostali Azijatski barbari, nezmožni nikakoršne Evropejske omike, pozabivši nekatere dobre nauke Mohamedove. S to razsodbo se popolnoma vjema, kar je nedavno sam Turški časnik „Vakit“ o Turkih pisal tako-le: „Po uplivu Evrope smo sprejeli nekatere njene običaje. Očetje naši so jedli s svojimi prsti, mi sedaj jemo z nožmi in vilicami; svojo priprosto hišno opravo smo zamenili z dragoceno, nasproti svojim verskim propisom, ki velevalo zmernost in prepovedujejo zapravljivost, postali smo zapravljivi. Če hoče Evropa proti nami podvzeti križarsko vojsko, — dobro! mi smo pripravljani za njo. Allah nas bo peljal na sveti boj, in Evropo bo poplavelo morjé krvi!“ — Tako se kritikujejo Turki sami. V Azijatsko divjo naturo svojo so privzeli le nekoliko slabih Evropejskih razvad, omike nobene. —

Vem, da mnogim čitateljem Matičinega „letopisa“ nisem s tem povedal nič novega; nekaterim pa, mislim, da ne bodo te vrstice neljube v razjasnilo tega, kar bodo brali v odlomkih Korana, ki je bil meni, kakor gotovo tudi veliki večini naših čitateljev, dosihmal v izvirniku, pa tudi v prevodu neznan, dokler nisem bral Vernetovega spisa. Naj jim bude v zabavno berilo!

Dr. Jan. Bleiweis.

Odlomek iz 2. sure Koranove,

razodete v Medini.

V imenu Boga čez vse usmiljenega!

Vaš Bog je edini Bog, in ni ga Boga razen njega — čez vse usmiljenega. V stvarjenji neba in zemlje; v spremenjanji noči in dneva; v barki, ki z blagom ljudem koristnim po morji jadra; v vodi, ki jo Bog z neba lije, da zemljo po njenem smrtnem spanji zopet oživlja; v razširjanji mnogovrstnih živalskih plemen; v gibanji vetrov in oblakov, ki služijo brez plačila med nebom in zemljo — je za misleče ljudi čudežev dovolj.

A vendar se nahajajo ljudje, ki razen Boga še v molike verujejo, in jih ljubijo, kakor se ima le Bog ljubiti; toda ljubezen vernih do Boga je vendar še srčnejša. O da bi hudobneži, ko jih kazen dojde, pač spoznali, da je Bog sam vsa mogočnost! On je oster kaznovalec.

Ko se bodo enkrat zapeljani od zapeljivcev ločili, in ko bodo oni kazen videli in kako se vse vezi trgajo, bodo djali: Ko bi se mógli pač v življenje vrniti, bi se hoteli od njih ločiti, kakor se

sedaj oni od nas ločijo. — To jim bo kazal Bog zastran njih del; tužno bodo zdihovali, in nikdar ne bodo prišli iz peklenskega ognja.

O ljudje! vživajte, kar je dobrega in dopuščenega na zemlji, in ne hodite po stopinjah satanovih; saj je vaš očitni sovražnik, in vam vleva le hudobno in sramotno, in ne govorite o Bogu reči, ki jih ne veste. Ko se jim pravi: držite se tega, kar je Bog razodel, odvrtaajo: ne! navade dedov svojih se držimo. Pa kaj niso bili njihovi dedi nespametni in na krivi poti? Neverni so enaki živali, ki sliši zvuk in glas klica, drugzega pa nič; gluhi, nemi in slepi so, in ne vedó tega.

Verni! vživajte dobro, ki smo vam ga dali v hrano, in hvallite Boga za-nj, če ga častite. Prepovedano vam je le: crknjeno, krv in svinjsko meso, in kar ni v imenu Boga zaklano ¹⁾. Kdor pa prisiljen, ne sam rad, in brez hudobnega namena od tega jé, nima greha, zakaj Bog odpušča in je usmiljen. Tistim pa, ki zakrivajo, kar je Bog razodel, in zamenjujejo za majhno plačilo, bo ogenj drob povžil, Bog jih ne bo na dan vstajenja nagovoril in jih ne oklical za čiste. Velika kazen jih čaka. Tisti, ki zmoto s pravim naukom, kazen z usmiljenjem mešajo — ognjene kazni bodo trpeli, zato trpeli, ker Bog je v resnici te bukve razodel, in ker so, pripravje se zastran njih, zmoti zapadli.

Pravica ne obstoji v tem, da obračate ²⁾ obličje proti vzhodu, ali zahodu, ampak tisti je pravičen, ki veruje v Boga, v sodni dan, in v evangelije in v pismo in v preroke, in ki daje iz ljubeznijo od svojega premoženja vbogajmé žlahti, sirotam in ubogim in romarjem, sploh vsakemu, ki prosi; ki jetnike rešuje, molitev opravlja, vbogajmé dajé, trdno drži storjene pogodbe, ki prenaša potrpežljivo nadlogo in nesrečo in vojno nevarnost; ta je pravičen, ta je v resnici pobožen.

O verni! pri umoru vam je ukazana osveta (maščevanje). Prost za prostega, suženj za sužnja, in ženska za žensko! Če pa rojak ubijavcu odpusti, se sme ta vendar po pravedni sodbi in pravičnosti kaznovati. Blagost ta in usmiljenje je od Gospoda vašega. Kdor se pa potem še maščuje, ga čakajo ostre kazni. Ta osveta hrani življenje vaše, če ste pametni in razumni.

Ukazano vam je: če kdo izmed vas umrje in premoženje zapusti, naj ga starišim in sorodnikom po pravičnosti z oporoko izroči. To je dolžnost pobožnim. Kdor pa oporoko, ko jo zvé, pokvari, si nakoplje dolg, zakaj Bog je vse slišioč in vse vedejoč. Če se pa pozdeva, da se je tisti, ki je oporoko storil, zmotil ali

¹⁾ To je, prepovedana vam je taka žival, pri katere klanji se ni reklo: „V imenu Boga“; ali tudi taka žival, ki ni bila Bogu žrtovana, ampak molikom.

²⁾ Pri molitvi namreč.

krivico storil, in če išče človek to reč z dobrim popraviti, si ne nakoplje greha; zakaj Bog odpusča in je usmiljen!

Verni! tudi post vam je zapovedan kakor dedom vašim, da ste pobožni. Določen čas dnevov se postite! Če je pa kdo bolan ali na poti, naj se posti ravno toliko drugih dni. Kdor se pa lahko, in se vendar ne, naj redi v spravo enega ubozega. Boljše pa je ga prostovoljno rediti; še boljše, če pri tem tudi post držite. Da bi to pač spoznali! Meseca Ramadban-a ¹⁾, v katerem je bil Koran razodet ko vodilo ljudem in jasen nauk dobrega, naj se postijo tisti, ki so pričujoči; kdor pa je bolan ali na poti, naj se posti drug čas, zakaj Bog vam hoče to lahko storiti, ne težko. Da le določene postne dni držite in Boga slavite za to, da vas je vodil; da ste hvaležni.

Tudi o premenah lune te bodo prašali. Recij jim tedaj: Ona služi ljudem, da jim čas in Božjo pot v Meko naznanja. Pravica ne obstoji v tem, da hodite od zad v hiše svoje, temuč v tem, da se le Boga bojite, in potem hodite le skozi vrata v hiše svoje ²⁾. Bojte se le Boga, da ste srečni. Pomorite za pot Božjo ³⁾ tiste, ki hočejo vas umoriti, vendar pa ne začénjate vi protivnosti, zakaj Bog ne ljubi grešnikov. Pomorite jih, kjerkoli jih najdete, pregnajte jih, od kodar so oni vas pregnali, zakaj skušnjava je hujša ko umor. Ne bojujte se pa ž njimi blizo svetega tempelja; če vas pa tam napadejo, ubite jih tudi tū; to naj je osoda nevernih ⁴⁾. Če se pa pobiljšajo, je Bog usmiljen. Bíte se ž njimi, dokler skušnjava ne neha in vera Božja ne zmaga; če se pa pobiljšajo, neha vsa sovražljivost, ki le zoper hudobneže ostane. Celó mesec Haram, za mesec Haram in svetišče Mekansko ko osveta ⁵⁾. Kdor vas sovražno napade, napadite ga po enakem načinu, in bojte se Boga, in vedite, da Bog je s tistimi, ki ga časté. Za vero Božjo dajajte radi svoj del ⁶⁾ in ne zakopujte se z lastno roko v nesrečo; delajte dobro, zakaj Bog ljubi tiste, ki dobro delajo. Opravite Božjo pot in obiskanje hiše Božje; in če ste zadržani, darujte saj kakošen majhen dar; pa ne strižite si las, dokler žrtva na svoje

¹⁾ Po Arabskem številu je Ramadban deveti mesec léta.

²⁾ Arabci so imeli vražno navado, da iz Božje poti v Meko nazaj prišedši niso hodili skozi navadna vrata v hiše svoje, ampak od zad skozi nek nalašč napravljen predor. To jim pa Mohamed tū prepoveduje.

³⁾ To je za vero ali verozakon.

⁴⁾ Neverni so jim vsi drugi, ki niso Mohamedanske vere.

⁵⁾ Pomen tega po črki pretolmačenega težavnega izreka je tale: Tudi mesec Haram, v katerem — in tempelj Mekanski, pri katerem ne sme vojske biti, se sme v vojski za vero oskruniti, če je treba.

⁶⁾ To je, pomagajte po svojem premoženju o vojski za vero.

mesto ne pride ¹⁾. Kdor pa je bolan ali ga glava boli, naj reši to s postom, z milodari ali s kakošno žrtvo. Če ste pred sovražniki varni, in odlašate kdo obiskanje hiše Božje do Božje poti, naj žrtvovata kaj malega. Kdor pa tega ne more, naj se posti tri dni na Božji poti, sedem pa, ko nazaj pride, vkup deset dni. Enako naj stori tisti, katerega družina ni šla na Božjo pot k sveti veži. Bojte se Boga, in vedite, da je mogočen kaznovalec. Božja pot naj je v znanih mesecih ²⁾. Kdor hoče v teh Božjo pot nastopiti, naj se zdrži ženske, vse krivice in vsega prepira na poti. Dobro pa, ki ga stori, vé Bog. Previdite se tudi s potrebnim za potovanje, toda kar je najpotrebniše, je — pobožnost; zato častite me vi, ki ste dobrega srca. Tudi ni pregreha, če si dobička prosite od Gosпода svojega ³⁾. — Ko z jakimi koraki s hriba Arafat ⁴⁾ pridete, mislite na Boga na svetem kraju, in pomnite, da vam je dal nauk dobrodejen, in da ste prej med zmotene spadali. Zato hodite urnega koraka, kakor drugi hodijo ⁵⁾, in Boga prosite milosti, zakaj on je usmiljen. — Ko tedaj svete običaje zvršite, mislite na Boga, kakor mislite na očete svoje — da, še bolj mislite na nj.

Če te o vojski meseca Harama prašajo, odgovori jim: Hudo je se ta mesec vojskovati; pa od poti Božje odstopiti, njega in sveti tempelj njegov zatajiti, in ljudstvo njegovo iz njega odganjati, je še veliko hujše. Skušnjava ⁶⁾ je še hujša ko vojska. Ne bodo nehali ne bojevati se z vami, dokler se jim ne ponese, od vere vaše vas odvrniti. Kdor izmed vas od vere svoje odstopi in ko nevernik umrje, tistega dobra dela ostanejo na tem in unem svetu brez plačila. Peklenski ogenj je delež njegov, in vekomaj bo v njem ostal. Tisti pa, ki verujejo, se izselé in bojujejo za vero božjo, si smejo svesti biti usmiljenja Božjega; zakaj Bog je spravljen in usmiljen.

Tudi o vinu in igri te bodo prašali. Reci jim: v obojem je hudo pregrešenje, pa tudi korist ljudem; vendar pa je pregrešenje večje od koristi. Če te prašajo, koliko milodarov imajo dajati, reci jim: kar vam je odveč. To zapoved vas je Bog učil, da se spomnite tega in prihodnjega sveta. Če te prašajo o ponašanji do sirot, reci jim: Najboljše je, milostljivim do njih biti. Hočete premoženje svoje z njihovim mešati? Vsaj so bratje vaši. Bog vé razložiti

¹⁾ Po opravljenih vseh običajih Božje poti je bila navada striči se. Ko pa kdo le daritev pošlje, mu prepoveduje Mohamed lasé si striči, dokler daritev do altarja ne pride.

²⁾ Meseci ti so: Schewal, Dhulkada in Dhulhedsha.

³⁾ To je, če iščete na Božji poti ob enem tudi dobička v kupčiji.

⁴⁾ Arafat je neka gora blizu Meke, ki je Arabčanom sveta.

⁵⁾ Na Božji poti koračijo Moslemi prav urno.

⁶⁾ To je, skušnjava k molikovanji je še nevarniša, ko vojska v tem svetem mesecu.

krivičnega od pravičnega, in če hoče, vas lahko ostraši zastran tega, zakaj on je mogočen in moder.

Ne jemajte molikovavke za ženo, dokler verna ne postane. V resnici, verna sužinja je boljša od proste molikovavke, če se vam tudi še tako dopada. Ne omožite tudi nobene z molikovavcem, dokler veren ne postane; zakaj veren suženj je boljši ko prost molikovavec, in če se vam tudi še tako dopada. Ti vas kličejo v peklenki ogenj, Bog pa v raj in k odpuščenji grehov po svoji volji. On kaže ljudem čudeže svoje, da pomnijo na-nj.

Mati ¹⁾ naj doji otroke svoje dve celi leti, če oče hoče, da naj je dojenje popolno. On pa je dolžen ji po pravednosti hrano in obleko dajati. Nihče pa ni prisiljen čez zmožnost svojo delati. Ne oče, ne mati se ne moreta gledé otroka k temu siliti. Dedič ²⁾ ima enake dolžnosti. Če hočeta otroka po vzajemnem porazumnjenji in posvetovanjem pred tem časom odstavit, nimata greha o tem. Če hočete, smete tudi dojico za otroka najeti, če ji le plačilo, za katero ste se zmenili, pravedno dajete. Bojte se Boga in vedite, da Bog vé vse, kar delate.

Če umrjete in žen zapustite, morajo one štiri mesece in deset dni čakati. Ko ta čas preteče, ni greh, če samosvojno po pravednosti ravnaajo. Bog vé, kaj delate. Tudi ni greh, če že pred tem časom kakošni ženi zaročenje ponujate, ali ta namen še v prsih skrivate; zakaj Bog vé vendar želje vaše. Ne zaročujte se pa skrivéj ž njimi, ali vsaj le s čistimi besedami; poroke pa ne imejte pred določenim časom; vedite, da Bog vé, kar se godi v sreih vaših, zato varujte se dobro. Vedite pa tudi, da Bog je milostljiv in blag. Tudi ni greh od žene se ločiti, če se je niste še dotaknili, ali ji ne še kakošne zapuščine zapisali, vendar pa morate pri tem, bogati in ubogi, vsak po okoljščinah in pravednosti ji za živež skrbeti. To je pravičnim dolžnost.

Če kdo izmed vas umrje in zapusti žen, naj jim določi živež za celo leto, in naj se ne preženejo iz hiše. Jo zapusté prostovoljno, nimate greha o tem, če po pravednosti same s saboj ravnaajo. Bog je vsegamogočen in čez vse moder. Tudi ločenim ženam morate po pravednosti živeža dajati, kakor se spodobi pobožnim. To vam je dal Bog v jasni zapovedi, da spoznate. Niste pogledali še na tiste, ki so zapustili stanovališča svoje — na tisuče jih je bilo — iz straha ³⁾ pred smrtjo? Bog jim je djal: Umríte! Nato jih je

¹⁾ Tu je govor o ločeni ali izpuščeni ženi.

²⁾ Dedič pomeni tu tudi varuha ali oskrbnika.

³⁾ Razlagavci pripovedujejo basen: Izraelci so zapustili iz strahú pred kugo stanovališča svoja in se podali v neke ptuje kraje. Tam pa jih je Bog usmrtil. Čez tri ali osem dni gré prerok Eechieel todi mimo in ko mrtve vidi, prosi Boga, da jih spet oživi, toda vedno so znamenje smrti na seboj nosili. To basen so si skovali razlagavci iz Eechieela 7, 1—10.

spet oživil; zakaj Bog je milostljiv do ljudi; pa največ ljudi mu ni hvaležnih za to. Bojujte se za vero Božjo, in vedite, da Bog vse sliši in vé. Kdo hoče Bogu pesojila dati na dobre obresti? ¹⁾ Mnogovrstno podvojeno mu ga povrača. On stegne roko in jo zopet skrči ²⁾, in k njemu se bote enkrat vrnili.

Odlomek iz 4. sure Koranove,

razodete v Medini.

V imenu Boga čez vse usmiljenega!

O ljudje! bojte se Boga, ki vas je stvaril iz enega moža ³⁾ in iz njega ženo njegovo ⁴⁾, in napravil iz obeh mnogo mož in žen. Častite Boga, ki ga eden za drugega molite, in spoštujte mater, ki vas je porodila, kajti Bog čuje nad vami. Dajte sirotam premoženje njihovo, in ne zamenjajte slabega za dobro ⁵⁾, in ne tratite premoženja njihovega v prid svojega, zakaj to je velik greh. Če se bojite, da ne bi mogli do sirot pravični biti, vzemite si, kakor se vam zdi, eno, dve, tri, k večem štiri žene. Se bojite pa tudi tako še, da bi ne mogli pravični biti, vzemite si le eno, ali živite s sužnjami, ki ste jih pridobili ⁶⁾. Tako vam bo lažje, od pravega ne zaiti. Dajte tudi prostovoljno ženam njih juterno. Če vam prepuščajo pa kaj od nje iz lastnega nagiba, jo uživajte veselo in koristno. Slaboumnim ne dajajte premoženja, ki vam ga je Bog v obranjenje njihovo podelil — v roke, ampak hranite jih z njim, in oblačite jih, in govorite prijazno z njimi. Skušajte sirote, dokler ne dosežejo starosti ženitve ⁷⁾; najdete na to, da so sposobne se same vladati, izročite jim premoženje njihovo; toda, ko dorastejo, naj se nikar naglo in zapravljivo ne povžije. Bogati oskrbnik naj se varuje jim kaj vzeti, ubogi naj uživa od njih premoženja po meri pravednosti ⁸⁾. Ko jim premoženje izročate, vzemite prič k temu; zakaj Bog tirja odgovor za to. Moškim gré del tega, kar

¹⁾ To je, kdor z denarom dobro dela, posujuje, tako reči, Bogu na dobre obresti.

²⁾ To je, darljiv je po blagovoljnosti svoji, in vzame zopet posvetno blago.

³⁾ Namreč iz Adama.

⁴⁾ To je, Evo.

⁵⁾ To je, ne polastujte se njih dobrih reči dajaje jim slabejše za-nje.

⁶⁾ Mnogi mnogi Arabčani so se razdevali s tem, da so si po osem do deset žen jemali. To razdevanje odvrniti, jim prepoveduje prerok tû, si več ko štiri žene jemati.

⁷⁾ To je, skrbite v vsem za nje do 15. — po nekaterih pa do 18. leta.

⁸⁾ To je, po premoženju in po trudu, ki ga izreja sirot in oskrbovanje premoženja prizadeva.

stariši ali sorodniki zapusté, pa tudi ženskim gré del zapuščine starišev in sorodnikov; bodi si malo ali dosti, določen del jim gré.

Gledé otrok vaših je ukazal Bog sledeče: Moški dediči naj imajo toliko, kolikor dva ženska. So le ženski dediči in več ko dva, naj dobé dve tretjini zapuščine. Je pa le ena, dobí polovico ¹⁾. Stariši umrlega dobijo, če zapustnik otroka zapusti, vsak šesti del zapuščine. Če pa umrje brez otroka, in so stariši dediči, dobí mati tretji del ²⁾. Če ima brata, dobí mati po pobotanih pripisih (legatih) in dolgovih šesti del. Ali so vam stariši ali otroci koristniši — tega ne véste. Ta zapoved je od Boga vse vedejočega in čez vse morderga. Polovica tega, kar žene vaše zapusté, gré vam, če brez otrok umrjó. Zapusté pa otroke, gré vam po pobotanih propisih in dolgovih četrti del zapuščine. Tudi ženam gré četrti del tega, kar vi zapustite, če brez otrok umrjete; če pa otroke zapustite, dobé po pobotanih propisih in dolgovih le osmi del zapuščine vaše. Če si mož ali žena kakošnega daljnega sorodnika za dediča postavita, in zapustnik ima brata ali sestro, dobí vsak teh dveh šesti del zapuščine. Ima pa več bratov ali sester, dobé po pobotanih propisih in dolgovih tretji del zapuščine v enakih delih ³⁾. Ta zapoved je od Boga vse vedejočega in čez vse dobrotljivega. Če se žene vaše s prešeštvo pregrešé in štiri priče iz vaše srede to pričajo, denite jih v ječo v lastni hiši, dokler jih smrt ne reši, ali jim Bog drugače k oprostjenju ne pomaga.

O verni! žen po dedšini zoper njih voljo si prisvojevati ⁴⁾ ni dopuščeno; tudi jim ne branite koga družega vzeti, da bi s tem del njihove juterne dobili, razun če se očitno pregrešé; ravnajte marveč pravedno ž njimi. Če jih pa sovražite, utegne lahko biti, da ravno kaj sovražite, v čemur vam je Bog veliko srečo pripravil. Če hočete ženo svojo za drugo zamenjati, in ste dali eni že en talent, ne smete nič nazaj vzeti. Kako bi ga nek nazaj vzeli? Sramota bi bilo to in očiten greh. Kako bi tudi kaj nazaj vzeli, ker ste vkup bili in tako trdno zvezo storili? Tudi ne smete žene vzeti, s katero je bil oče vaš oženjen — razen če se je to že davno zgodilo —; zakaj to je sramotno in ostudno in slaba navada. Dalje vam je prepovedano za žene si jemati matere svoje, hčere svoje in sestre svoje, tete svoje od očtove in matrne strani, hčere bratov svojih, hčere sester svojih, doživke, ki so vas dojile, sestre po mleku, matere žen svojih in

¹⁾ Ostala tretjina in ostala polovica je šla v takih okoljščinah najbrže v občno denarnico.

²⁾ Ostale dve tretjini greste očetu.

³⁾ To je, tretjina se razdeli med nje tako, da vsak enako dobí.

⁴⁾ Pred Mohamedom je bila pri Arabčanih navada, da, ko je kaškošen mož umrl, je kak sorodnik njegove žene podedoval in se premoženja njihovega polastil. Tù jim pa prerok to prepoveduje.

pasterke svoje, ki ste jih v varstvo svoje vzeli; žene sinov svojih, ki so vašega kolena, dve sestri ob enem — razun če se je že davno zgodilo —; zakaj Bog je usmiljen. Tudi ne smete prostih že omoženih žen jemati; le sužnje vaše so tū izvzete. Tako vam Bog ukazuje. Vse drugo, kar ni tū prepovedano, je dopuščeno. Po razmeri premoženja svojega si smete žen vzeti, le hudobnih in razujzdanih ne; dajte jim pa za dobičke, ki jih od njih imate, juterno njihovo; vendar pa ni prepovedano, o tem ž njimi pogodbo storiti, če le ni zoper rednost; zakaj Bog je vsevedejoč in čez vse moder. Kdor pa nima premoženja zadosti, da bi si mogel prostih vernih žen vzeti, naj si vzame sužinj, ki so verne postale; zakaj Bog pozna vero vašo, in sej ste vsi enega početka; pa vzemite si jih le z dovoljenjem gospodarjev njihovih, in dajte jim juterno po pravednosti. Tudi te morajo sramožljive — in ne smejo hudobne biti in drugih ljubih imeti. Se pregrešé po ženitvi s prečestvom, naj trpé polovico tiste kazni, ki je za proste žene postavljena ¹⁾. Sužnje so le tistemu dopuščene, ki se prostih žen boji zavolj greha, v kterega lahko zabredejo; vendar pa je bolje sužinj ne jemati; zakaj Bog je usmiljen. To vam hoče Bog naznaniti in vas voditi po izgledu tistih, ki so pred vami živeli ²⁾, in vam milostljiv biti; zakaj Bog je vsevedejoč in čez vse moder.

O verni! ne zapravljajte premoženja svojega za nečimerno, drugače ko v kupčiji z vzajemnim dovoljenjem. Ne bodite samomorivci, zakaj Bog je usmiljen do vas. Kdor pa to pregrešno in krivično stori, se mora v peklenskem plamenu peči. Ne poželjajte tega, kar je Bog temu ali unemu med vami posebno podaril. Mož bo prejel, kar zasluži, ravno tako žena; prosite tedaj milosti Božje; zakaj Bog vé vse. Vsakemu smo dali rojakov, ki lahko podedovajo, kar stariši in rojaki zapusté; ste pa storili s kom pogodbo o tem, mu morate delež njegov dati; zakaj Bog je priča vseh reči. Možje naj imajo prednost pred ženami, ker je tudi Bog une pred temi s prednostmi oblagodaril, in tudi ker une te redijo. Poštene žene naj bodo tedaj ubogljive in molčeče, da jih tudi Bog varuje. Tiste žene pa, o katerih se bojite, da bi vas s ponašanjem svojim jezile, svarite, združujte se od njih, zaprite jih v hrame njihove, in kaznujte jih. So vam pa pokorne, ne iščite prilike, jeziti se na nje; zakaj Bog je visok in veličasten. Se bojite ločitve med zakonskimi, naročite srednikom iz njegove in njene rodbine, in hočeta potem zopet mirno edinost, jima bo Bog dobrotljiv; zakaj on je vsevedejoč in čez vse moder. Častite le Boga samega, in ne stavite mu nobene stvari na stran, in bodite dobrotljivi do starišev, do sorodnikov, do sirot, do ubogih, do soseda svojega, naj vam

¹⁾ Sužnje so se zato mehkeje kaznovale, ker so bile slabeje izrejene.

²⁾ To je, po naukih poprejšnjih prerokov.

je bliženj ali tuj ¹⁾, do vernih prijateljev svojih, do popotnikov in do sužnjev svojih, zakaj ošabnih in prevzetnih ne ljubi Bog. Skopi in taki, ki tudi drugim skopost svetujejo, in zakrivajo to, kar jim je Bog od svoje dobrote v delež dal, so neverni, in za nje je sramotna kazen določena. Tisti, ki s premoženjem svojim dobro delajo, le da jih ljudje vidijo, in ne verujejo v Boga in v sodni dan, imajo Satana za tovarša, in on je hud pajdaš. Kolika blaženost pa bi jih čakala, ko bi verovali v Boga in v sodni dan, in dajali ubogajmé od tega, kar jim je Bog dal, ker je Bog vsevedejoč! V resnici, Bog ne dela nikomur krivice, še toliko ne, kolikor je mravlja težka; pri dobrem delu pa podvojuje plačilo, in daje po dobroti svoji veliko povračilo ²⁾. Kakošna bo z nevernimi, če sami priče iz vsakega naroda zoper nje kličemo? In s tem ljudstvom, če te na prčo zoper nje pozivamo? Tisti dan bodo želeli neverni in tisti, ki so se zoper poslanca njegovega puntali, da naj jih zemlja zagrne; pa pred Bogom ne morejo ničesa skriti. O verni! ne molite v pijanosti, dokler zopet ne veste, kaj govorite ³⁾. Če ste bolni, ali na poti, ali pri potrebi svoji, in ne najdete vode, vzemite drobnega peska in odrgnite obličje in roke ž njim, zakaj Bog je dobrotljiv in spravljiv. — Nisi pazil na tiste, kateri so del pisma prejeli ⁴⁾? Oni prodajajo le zmoto in hočejo, da odstopite od prave poti; pa Bog pozná sovražnike vaše, in Bog je dostojen varuh in pomočnik. Nekateri izmed Judov premikajo besede iz njih pravega mesta ⁵⁾, in pravijo: Slišali smo, in vendar ne ubogamo. Slušaj sedaj ti nas, kar vendar ne razumeš, in glej na nas. Dvoumno govori njih jezik in — psovanje zoper vero. Ko bi pa djali: slišimo in ubogamo, slušaj tudi ti in glej na nas. V resnici, to bi bilo boljše za-nje in resničnije; tako pa jih Bog kolne zaradi njih vernosti. Le malokateri izmed njih bodo verni postali.

¹⁾ To je, naj je vaše vere ali ne.

²⁾ To je, dobro se plačujejo čez zaslugo, hudo pa kaznuje le po pravici, kakor zasluži.

³⁾ To je učil Mohamed pred, ko je vino prepovedal.

⁴⁾ Namreč na Jude in njih rabine.

⁵⁾ Namreč v svetem pismu, zlasti take, ki se po Mohamedu na-nj našajajo.

Državna in narodna imena.

Spisal Josip Starč.

Ko so prijatelji omike sprevideli, da se niti mali narodi ne morejo drugače izobraziti, nego na podlagi maternega jezika, so ob enem tudi sprevideli, koliko prednosti imajo večji narodi pred manjšimi. Koliko težav morajo mali narodi premagovati, da ne zaostajajo za drugimi omikanimi narodi, so najbolj čutili hr v a t s k i in s l o v e n s k i rodoljubi, ko so zanemarjenemu svojemu ljudstvu jeli v narodnej knjigi podajati tolikanj potrebne duševne hrane. Čisto naravno je bilo torej, da se je v njih obudila plemenita želja po skupnem književnem jeziku vseh južnih Slovencev. Da bi pa to duševno edinost sorodnih bratov vezala tudi neka vnjanja oblika, je ime starih I l i r o v in nekdanje rimske pokrajine I l i r i j e imelo postati splošno narodno ime za Hrvate, Srbe in Slovence. Od Triglava do Balkana se je od dne do dne množilo število navdušenih Ilirov, ki so vsi hrepeneli po večji narodnej omiki. Toda kmalu je minula doba ilirska, ki je lepo razoralo zapuščeno narodno ledino ter posejala mnogo dobrega semena.

Z dobo ilirsko zamrlo je ob enem tudi njeno ime. Ko je pa posejano seme jelo lepo poganjati in je napočila nova zrelija doba v kulturnem življenju bratovskih narodov na slovenskem jugu, se je iz novega porodila želja po skupnem narodnem imenu. Namesto Ilirov jeli smo se zvati Jugoslovenci. Navdušenje za idejo jugoslovensko je obrodilo mnogo lepega sadu, ali novo ime se nikakor ni moglo prav vkoreniniti. Kaj je temu vzrok? — Najbolji odgovor na to nam daje zgodovina, ki nas uči, kako so postala narodna imena.

Podlaga vesoljnega narodnega razvijanja je dobro vravnana država. Dokler se človeški rodovi niso združili v državne zaveze, nikakor niso mogli stalno napredovati, kakor nas jasno uči zgodovina vseh ljudstev. To so omikani narodi že v starem veku sprevideli ter so utemelitelje svojih držav tolikanj cenili, da so jih po smrti bogovom prištevali. Navadno so se potem plemenska imena popolnoma pozabila, a državno ime je postalo narodno ime vseh ljudstev, ki so se zvezali v eno državno družbo. Čem bolj so se države razvijale, tem bolj so ginila imena nekdanjih rodov.

Ozrimo se n. pr. na stare Grke. Znano je, da so to ime tujci dali slavnemu narodu, ki se je v starodavnih časih ločil na premnogo plemen in ni imel skupnega imena. Med raznimi plemeni so se s časom najbolj odlikovali Heleni, ki so kot omikani brodarji in trgovci po bregovih in otocih egejskega morja utemeljili mnogo mest in držav. Helensko ime je postalo tako slavno, da

je čem dalje bolj potemnjevalo starejša imena in naposled so se vsi Grki ponašali, da so Heleni. O najstarejših zgodbah Helenov sicer nimamo družih poročil, nego pravlice; ali ravno te pravlice najbolj povečujejo tiste moče, ki so utemeljili prve grške države in mesta. Tako n. pr. je Minoj bajé utemeljil državo na Kreti; Danaj je sezidal grad Argej, središče Argolide; Kekrop je v Ateni sezidal stari grad Kekropijo ter postal utemeljitelj atenske države; Kadem je s kadmejskim gradom položil temelj tebanjske državi, itd. Stari Heleni so torej dobro vedeli, da so države prvi pogoj človeške omike. Toda ker Heleni niso utemeljili ene same velike države na Grškem, jeli so se prebivalci posameznih, zlasti večih držav šteti kot poseben rod; a „helensko“ ime ni kot narodno ime nikdar dobilo toliko veljave in moči, kakor pozneje ime „Rimljanov.“ Spartanci niso pozabili, da so dorškega rodu, pa so se le ponašali s spartanskim imenom; in celo njim podložni periojki so se rajši po deželi zvali Lakedajmonci, nego Ahajci, kar so po krvi bili. Ravno tako so Atenjani redko kdaj omenjali, da so Jonjani, marveč so se poprijeli imena države, v kateri so postali slavni in mogočni. Če tudi so se vsi omikani Grki zavedali svoje skupne narodnosti helenske, vendar ni bilo med njimi nikdar stalne in trdne zveze, ampak tista država, ki je po svojej političnej ali kulturnej moči bila prva, je nad ostalimi imela neko vodstvo.

Pri Grkih so torej stara plemenska imena kmalu izginila, in le ime omikanih Helenov se je ohranilo in postalo splošno ime vsega naroda; ali zraven tega narodnega imena postala so državna imena čem dalje močnejša. Ko bi se bili pa vsi Grki kdaj zedinili v eno edino državo, bi ime te države gotovo postalo narodno ime vseh Grkov, a Helenov bi se ne omenjalo več. Najbolji dokaz za to našo trditev je rimska zgodovina.

Tudi Rimljani začénjajo najstarejšo svojo zgodovino z Romulom, ki je bajé utemeljil rimsko državo. V tej izmišljenj pravlici je vsaj to historična resnica, da pred utemeljenjem Rimaniti ne moremo govoriti o Rimljanih. V Italiji so tadaj živeli raznoteri narodi, ki so nekateri po številu, drugi po omiki bili mnogo močnejši in veljavniši, nego Latini, od katerih so se pozneje ločili Rimljani. Bilo je celo že misliti, da se bodo Latini do dobrega izgubili med mogočnimi svojimi sosedi, kajti že se je latinski rod v južnej Italiji popolnem vdal ondi naseljenim Grkom, od katerih je sprejel novi jezik in nove navade. Od severja je Latincem čem dalje večja nevarnost pretila od omikanih Etruščanov, ki so sloveli kot dobri brodarji, trgovci, oortniki in umetniki. Etruščani so celo za nekoliko časa Latine že spravili pod svojo oblast ter so na njihovej južnej meji, v Kampaniji, utemeljili dvanajst svojih naselbin. Še nevarniši in trdovratniši latinski (a pozneje rimski) nasprotniki pa so bili krepki sabelski hribovci,

ki so stanovali po gorah vzhodne Italije. Ko so se Sabelci bili že jako pomnožili in se po domačih hribih niso mogli več vsi preživeti, zahajali so v sosedne dežele ropat. Od teh napadov so največ trpeli Latinci, ki so od male svoje dežele morali Sabelcem prepustiti mnogo lepih krajev, pa še niso bili varni pred njimi.

V tem je iz male latinske trdnjave ob reki Tiberi nastala dobro vravnana rimska država, ki je najprej sorodne Latince vzela pod svojo brambo, na to pa po malem spravila vse talijanske narode, družega za družim, pod svojo oblast. Minulo je nekoliko stoletij in v Italiji nihče ni več vedel za Etruščane; pozabljen je bil nekdanj nevpogljivi sabelski narod, pozabljeni omikani Grki, da ne omenjamo manjših rodov. Po vsem dolgem Apeninskem polotoku so tadaj stanovali le mogočni Rimljani, v katerih se je vtopilo še mnogo družih narodov takraj in onkraj Alp in Pirinej. A kaj je provzročilo to čudno spremembo? — Nič družega nego to, da je nekoliko latinskih srenj ob dolenjej Tiberi utemelilo krepko državo, kakoršne nisi našel po vsej ostalej Italiji. Grki so v južnej Italiji utemelili mnogo mest in imeli so v svojej oblasti več zemlje, nego v lastnej domovini; ali med njimi ni bilo nikdar prave sloge, ampak vedno se je mesto z mestom vojskovalo, in tako je južna Italija, ki se je že zvala velika Grška, postala rimska. Tudi Etruščani so bili slavni in mogočni, ali niti med njimi ni bilo nobenega državnega edinstva, ampak imeli so le nekake verske zaveze. Še slabejše pa so bile zaveze med sabelskimi rodovi, ki so drug od družega čisto ločeni živeli in niso niti mest imeli. Še le proti koncu svoje samostalnosti, ko je bilo že prepozno, so se skupno upirali rastočej rimskej sili, katerej pa že več niso bili kos. Tako je ime nekdanj majhene rimske države postalo ime velicega in slavnega rimskega naroda. To nam jasno kaže, da je krepka država najbolji porok za obstanek in napredek vsacega naroda.

Tudi zgodovina srednjega veka nas isto uči. Oglejmo si samo dva najmogočnija naroda, Nemce in Francoze. Stoletja so se Nemci bojevali z Rimljani, ali niso jih mogli užugati, ker niso imeli niti državnega, niti narodnega edinstva. Razdrobljeni so bili na mnogo in mnogo malih plemen, ki je vsako imelo svoje posebno ime. Komaj pa se je po več plemen jelo združevati v večozavezo, postali so zmagoviti. Tadaj pa so začela tudi že giniti imena malih plemen, a na mesto njih so se vkoreninila zavezna imena (Franki, Alemani, Sasi, Goti), med tem ko splošnega imena Nemci niti takrat niso poznavali. Še večje spremembe so nastale vsled preseljevanja narodov po razdejanji zahodnega rimskega cesarstva. Iz narodnih zavez postale so nemške države po vseh krajih propalega rimskega cesarstva. Nemštvo se v teh krajih nikjer ni moglo stalno ohraniti, kajti rimsko ljudstvo je po številu in po

omiki jako presegalo nove svoje gospodarje, s katerimi se je pomešalo v novo ljudstvo. Ime nove države je ob enem postalo tudi narodno ime novih državljanov. Tako se je n. pr. majhena francoska država ob dolnej Rajni po malem raztegnila prek cele stare Galije. Prebivalci te dežele niso bili več niti Rimljani niti Nemci, ampak postali so novi narod, ki se po svojej državi zove francoski.

Nemci, ki so ostali v starej svojej domovini med Rajno in Labo, so sicer ohranili svoj narodni jezik, ali stara plemenska imena, katerih je nekdanj bilo brez števila, so izginila in vsi rodovi se sedaj zavedajo skupne svoje narodnosti. To narodno edinstvo pa so Nemci le zato dosegli, ker jih je močna vladarska sila združila v eno edino veliko državo.

Na britanskem otoku naselilo se je mnogo različnih ljudstev, in vendar so se vsa njihova imena izgubila, ohranilo pa se je le ime Anglo-Sasov, ki so položili temelj krepkej angležkej državi, po katerej se vsi prebivalci zovejo Angleži.

Sedaj nam je jasno, zakaj da se Slavjani delé na toliko različnih narodov. Zato namreč, ker niso nikdar vsi bili združeni v eno edino državo. Dandanes so si omikani ljudje vseh slavjanskih narodov sicer svesti, da so Slavjani; ali slavjansko ime pri Slavjanih le nima tiste moči in veljave, kakor jo ima nemško pri Nemcih. Ožje narodno ime je močnejše, in je tudi pri Slavjanih največ postalo od državnega imena. Da vidimo!

Do preseljevanja narodov Slavjani niso imeli držav, ampak slobodno so živeli po današnjih poljskih in ruskih ravninah razdeljeni na pre mnogo manjših in večih plemen. Ko je po smrti strahovitega Atila razpala silna hunska država, so se raznoteri narodi zopet oslobodili in mnogo slavjanskih rodov se je takrat jelo seliti proti zahodu in proti jugu. V današnjem Češkem se je tadaj naselilo več različnih slavjanskih plemen, od katerih so se neka imena v zgodovinskih poročilih ohranila do današnjega dneva. Ob Veltavi in Berounki stanovali so Čehi, okoli današnjega Heba bivali so Sedličani, okoli Žatca Lučani, okoli Ljutomerice Lemuzi, pri Melniku Pšovani, pod krkonoškimi gorami Hrvati, pri Časlavi Zličani, pri Budjejovicah Dudlebi, itd. Vsako pleme živelo je čisto za se in je imelo svojega posebnega vojvodo. Se le potem, ko jim je čem dalje večja nevarnost od Nemcev pretela, jeli so se vsi rodovi skupaj braniti, a za vrhovnega poveljnika so si navadno izvolili vojvodo češkega plemena. Češki vojvoda je odslej čem dalje imenitniši postajal, dokler ga niso naposled vsi vojvode priznali za svojega skupnega kneza. Če je pri kakem sosednem plemenu izumrla vojvodova rodovina, znal si je knez ondi pridobiti neposredno oblast, bodisi da je bil prejšnjim vojvodam po ženi v rodu, bodisi da so ga ple-

menske starešine izvolili za svojega vojvodo. Tako se je po malem manjšalo število vojvod; kneževa moč pa je od dne do dne rasla. Konečno pa je knez zadnje vojvode s silo premagal ter jim vzel njihovo oblast. Sedaj je knez bil edini gospodar nad vsemi rodovi, katere je združil v eno državo. Ime češkega plemena, v katerem so kneževi predniki obnašali vojvodsko oblast, postalo je ime nove države ter po njej tudi narodno ime vseh čeških Slavjanov. Ko so pozneje češki vladarji svojo moč razširili tudi čez Šlezko, Moravsko in severno ogersko, so prebivalci vseh teh dežel v širjem pomenu besede postali Čehi. Toda, kakor je politična zveza teh dežel s Češko bila slaba in nestalna, tako je tudi narodno češko ime v teh krajih še dandanes slabše, nego v samej Češki. Moravani in Šlezijani se radi držé imena svojih dežel; severni Ogrji pa, ne imajoči lastne pokrajine, zovejo se Slovaci ali Slovenci, kar je le druga forma za splošno ime „Slavjani“. Trditi skememo torej, da je ime sedanjih Čehov nastalo od države češke, akoprem se je v starodavnih časih tudi malo pleme tako imenovalo.

Hrvati so že v starej svojej domovini za tatranskimi gorami bili jako razširjen in mnogoštevilen narod. V početku sedmega stoletja preselili so se na balkanski polotok ter so najprej ob jadranskem morji utemelili prvo, a potem med Savo in Dravo drugo hrvatsko državo. Če tudi je jako verjetno, da so se s Hrvati, ali morebiti pred njimi, tudi nekateri drugi slavjanski rodovi naselili v današnje Hrvatskej, število Hrvatov je le moralo biti največe ter so ravno oni bili tisti kulturni element, ki je vsa svobodna plemena združil v državno zavezo. Tu je narod po sebi okrstil državo, ali zato je država narodno ime ukrepila in razširila nad vsemi ostalimi slavjanskimi plemeni, ki so se morebiti s Hrvati v istej deželi naselili. Tudi Hrvatom je torej bila država glavni vzrok njihovega obstanka in napredka. Tisti hrvatski rodovi, ki so ostali za Tatrami ali se z drugimi plemeni v druge kraje preselili, so staro svoje ime zamenili z imenom novih držav. Malo prej smo n. pr. omenili, da so se neki Hrvati naselili v Češki, bilo pa jih je tudi po Ruskem in drugod.

Zraven Hrvatov naselili so se nekoliko pozneje Srbi, ki so tudi že v starej svojej domovini bili mnogobrojni narod. Kakor pri Hrvatih je tudi pri Srbih narodno ime ostalo državno ime. Toda državno edinstvo ni bilo pri Srbih tako trdno, kakor pri Hrvatih, in to je jako slabelo njihovo narodno moč v vsakem obziru.

Ob reki Labi se je že v trejem stoletji naselilo mnogo raznoterih slavjanskih plemen; ali živeči v vednem razporu med seboj, niso nikdar utemelili nobene države, in tako je rod za rodom poginil pod silo pritiskajoče nemške države. Dandanes so že

vsi ponemčeni, le nekoliko lužičkih Srbov se je ohranilo, ali niti njih ne bi bilo več, ko se ne bi bili v srednjem veku pridružili češkej državnej zavezi. Polabski Slavjani so nam torej zopet jasen dokaz, da je država prvi pogoj obstanku in razvoju vsacega naroda.

Že ob času hunskega gospodstva jeli so se slovenski rodovi iz današnje Ruske seliti proti jugu na dolenjo Donavo, ki so jo kmalu tudi prekoračili. V teku VI. in VII. stoletja so zasedli vso zemljo od Donave do Balkana, pa šli so tudi prek balkanske gore ter se nastanili po Trakiji in Makedoniji. Kakor v starej svojej domovini, tako so tudi tu živeli razdeljeni na plemena, a priznavali so vrhovno oblast bizantinskih cesarjev. V tem so v drugej polovici sedmega stoletja uralsko-čudski Bolgari prirumeli čez Donavo ter vse Slovence do Balkana spravili pod svojo oblast. Gospodujočih Bolgarov po številu ni bilo mnogo, ali bili so jako divji in boja željni. Sloveni so se jim sicer vdali, ali po številu in po duševnih svojih zmožnostih so jih jako presejali. Bolgari so se po malem v vsem svojem življenju jeli nehoté bližati omikanejšim Slovenom, in čez dve sto let ga ni bilo več razločka med obema narodoma. Bolgari so se poprijeli slovenskih šeg in navad, naučili slovenskega jezika ter se dali pokrstiti; Sloveni pa so se po svojih gospodarjih zvali Bolgari. Vidimo torej, da niti večja omika ni mogla Slovenom ohraniti njihovega narodnega imena, marveč so morali sprejeti ime tistega ljudstva, ki jim je državo ustrojilo.

Slavjani ob reki Visli in Odri so dolgo časa bili brez državne zaveze in brez skupnega narodnega imena. Vsako pleme je živelo čisto za-se. O starej zgodovini teh Slavjanov ohranile so se le pravlice; toliko pa je gotovo, da so Lehi (okoli Gnezdna in Poznanskega) položili temelj večej državi. Med rodovi, ki so vstopili v novo državno zavezo, bilo je Poljanov po številu največ, in zato se je ta država zvala Poljska; vendar pa se niti ime utemeljiteljev ni izgubilo, kajti Poljaci, zlasti plemenitaši, se še dandanes radi ponašajo, da so leškega rodu, če tudi je težko reči, kaj je to ime sprva pomenilo. Nekateri menijo, da so Lehi bili neko slavjansko pleme, drugi pa trde, da je to ime pomenilo plemenitaški stan. Vsakako je poljsko ime še le po utemeljenju države postalo splošno ime vseh ondotnih Slavjanov.

Najdalje so Slavjani na današnjem Ruskem živeli brez državne zaveze. Razdeljeni na mnogo manjih rodov niso mogli odbijati napadov raznih tujih narodov, pred katerimi so mnogo trpeli. Pomanjkanje državnega reda so posebno čutili Novgorodjani, ki so za svojo jako razširjeno trgovino pogrešali varnih potov in družih koristnih naprav. Ker pa med njimi ni bilo sloge, pozvali so iz Skandinavije Varjago-Ruse, ki naj bi jim prišli vredit

državo. Na to je l. 862. varjago-ruski knez Rurik prišel v Novgorod ter položil temelj novej državi, ki se po njem zove Ruska. Rurik je najprej sosedna plemena okoli Novgoroda pokoril svojej oblasti, ali njegovi nasledniki so državne meje hitro dalje razširjevali, dokler niso združili vseh vzhodnih slavjanskih rodov, ki se sedaj vsi po svojej skupnej državi zovejo Rusi.

Da so državna imena močnejša od narodnih, vidimo celó pri nas Slovencih. Dandanes je že dognana stvar, da Slovenci pred svojim prihodom v alpinske kraje niso bili vsi enega rodu, niti so se vsi ob enem naselili v svojo današnjo domovino. Med l. 592.—595. so brž ko ne prvi slovenski rodovi prišli v naše gore, kjer so se lože branili proti divjim Avarom, nego po ravninah doljenje Donave. Ker je pa proti koncu šestega in na početku sedmega stoletja nastalo splošno gibanje med Slavjani, ki so pred surovimi Avari bežali proti jugu, je jako verjetno, da je bila selitev Slovencev v jako tesnej zvezi s selenjem Hrvatov in Srbov, kateri so tudi po jeziku naši najbližnji bratje. Kakor je verjetno, da so nekateri slovenski rodovi pred dohodom Avarov stanovali ob dolenjej Donavi, tako je tudi gotovo, da so drugi šele za avarske dobe bežali iz stare svoje zatatranske domovine, kar nam najbolje dokazuje v pisnih srednjega veka večkrat omenjena hrvatska naselbina na današnjem Štajerskem med Knittelfeldom in Ljubnom. Dandanes pa so slovenska narečja jezikoslovcu najbolji dokaz, da so sedanji Slovenci potomci raznih slavjanskih plemen. Slovenci torej od starih časov nismo mogli imeti skupnega narodnega imena in ga niti nismo imeli. Nemci so, kakor druge Slavjane, tudi nas navadno zvali Vinde; a mi sami se še dandanes imenujemo Slovence, kar je samo druga oblika za splošno ime „Slavjan.“ Kakor Slovakom, tako tudi nam Slovincem manjka špecijalnega narodnega imena zato, ker nismo združeni v posebno državo ali vsaj v upravno pokrajino. Dokler smo Slovenci imeli svojo kneževino, zvali so nas Korotane, Gorotane ali Korošce, in to ime bi bilo gotovo postalo tudi naše narodno ime, ko bi se bila korotanska kneževina obdržala. Najbolji dokaz tej našej trditvi je sedanja vojvodina Kranjska. Kranjska je edina dežela, v katerej živé sami Slovenci, in res je ime „Kranjec“ in „kranjsko“ bilo do najnovejšega časa tudi narodno ime prebivalcev kranjske dežele. Ko bi bil kdaj kaki notranjo-avstrijski vladar slovenski del Štajerske in Koroške združil s Kranjsko, bi se sedaj gotovo vsi Slovenci zvali Kranjci. Iz tega vidimo, da je celó ime male Kranjske, ki je le politična upravna pokrajina, močnejše od narodnega slovenskega imena, ki še dandanes premnogim Kranjcem preseda.

Po vsem tem, kar smo do sedaj naveli kot dokaz za našo trditev, da so državna imena močnejša od narodnih, nam ne bode treba dolgo ugibati, zakaj da se niti „ilirsko“ niti „ju-

goslovensko" ime ni moglo utrditi. Ne jedno, ne drugo namreč nima prave historične podlage. Nekadanja Ilirija je sicer res obsegla naše kraje, ali takrat so drugi narodi v njej živeli in preseljevanje narodov je ravno v Iliriji do dobrega izbrisalo več sled rimske pokrajine. Sedanji prebivalci zahodnega balkanskega polotoka niso nikdar bili v nobeni dotiki z rimsko Ilirijo, še manje pa s starimi Iliri. Pod imenom „Jugoslovenci“ pa se sploh razumevajo tisti Slavjani ali Slovenci, ki stanujejo v južni Evropi. V tem pomenu nam „jugoslovenskega“ imena nihče ne more odrekati, dokler bomo v sedanji svoji domovini živeli; sicer pa to ime nima nobene historične, niti politične podlage. Nikakor torej ne moremo zahtevati, da bi se Hrvati ali Srbi odrekli svoji individualnosti, ki se naslanja na slavno preteklost in dobro utrjeno državno pravo. V novi oživiljena srbska država je najboljši porok za duševni in telesni razvitek srbskega naroda, kakor nam najnovejše dogodbe jasno pričajo. Hrvatsko ime pa je v zgodovini evropske civilizacije zapisano z zlatimi pismenkami. Trikrat že so si Hrvati pridobili neumrlih zaslug za razvoj in napredek človeštva. Prvič so razbili moč divjih Avarov v južni Evropi ter zavarovali bizantinsko cesarstvo; v trinajstem stoletju so slavno premagali grozovite Mongole; a končno so cela stoletja s hrabrimi svojimi prsi srednjo Evropo branili proti največjemu sovražniku krščanske civilizacije — proti Turkom. A tudi za habsburško dinastijo so si Hrvati vsikdar pridobili velikih zaslug. Hrvati so bili prvi, ki so l. 1712. v zagrebškem deželnem zboru tudi ženski krvi habsburškega roda podelili pravico nasledovanja, in še le na podlagi tega sklepa je Karlo VI. izdal pragmatično sankcijo, ki je temelj celokupne avstrijsko-ogerske monarhije. To slavno ime bode narod vedno imel.

Hrvati in Srbi se bodo na podlagi svojega državnega prava in svoje historične individualnosti najlože in najbrže dalje razvijali, in njihove duševne in telesne pridobitve bodo potem gotovo tudi nam koristile. Ravno tako bomo mi sebi in ostalim južnim Slovenom največ koristili, če se bomo na temelju naše slovenske individualnosti po naravnej poti dalje razvijali ter se pri tem vedno ozirali na razvoj naših sosednih bratov. Da si se bomo v književnem jeziku prej ali slej gotovo zedinili z najbližnjimi nam Hrvati, vendar bomo po imenu ostali Slovenci, kakor bodo Hrvati ostali Hrvati, dokler bodemo politično ločeni. Ko bi nas pa kdaj kak srečen slučaj združil v eno upravno pokrajino, tedaj si ne bodemo iskali novega skupnega imena, ampak vsi bomo postali — Hrvati.

Če se bodo Hrvati in Srbi kdaj politično zedinili in če se bo kateri teh dveh najbližnjih narodov drugemu nasproti odrekal svoji individualnosti, tega ni mogoče naprej sklepati. Sicer sta pa ta dva naroda itak duševno združena istim knji-

ževnim jezikom; a kadar bodo jenjali nesrečni prepiri zaradi imena, in bo Hrvat ostal Hrvat, Srb pa Srb, takrat bo zveza med jugoslovenskimi brati večja, nego bi si jo najbolj navdušeni jugoslovenski idealist kdaj mogel v teoriji misliti.

Pavel Mihajlovič Leontjev.

(Životopisna črtica.)

ДОВОЛЬНО ДИКОЮ ВРАЖДОЮ
И ЗЛЫМЪ БЕЗУМЬЕМЪ ОКРУЖЕНЪ
БОРОЛСЯ КРѢПКОЙ Я БОРБОЮ.
ХОМЯКОВЪ.

6. april 1875. leta pisal se bo v zgodovini umstvenega razvitja naroda ruskega velikimi, črnimi črkami z velikim črnim okvirom — omenjenega dne umrl je prezasluženi mož za rusko občestvo, Pavel Mihajlovič Leontjev.

Rodil se je 30. avgusta 1822. leta v Tuli. Odgajal se je od začetka doma i v zasebnem učnem zavodu, a pozneje vstopil je v inštitut za učence plemenitega roda v Moskvi, iz kterega je prestopil na Moskovsko vseučilišče. Tukaj našel je umrli predobrega profesorja D. L. Krjukova, kateri je mladenča koj spoznal, se ga posebno poprijel, začel mu z nenavadno ljubeznjivostjo odkrivati bogate zaklade svojega jezikoslovnega znanja, i na tak način vzbudil v mladenči, umstveno tako bogato nadarjenem, isto lastnost, brez ktere ne dá se na umstvenem polji i — vsemi peterimi talenti nič doseči — pravimo jej ljubezen do znanosti. Dokončavši univerzitetne tečaje z izvrstnim uspehom, odpravil se je bodoči učenjak „za granico“, kakor tukaj pravimo, na tuje, da bi kot sin premožnih starišev še bolj popolnil svoje obrazovanje. V tedanjih letih so še ptičke veselo pele plemstvu v Rusiji i tudi Pavlu Mihajloviču nij bilo treba uže naprej skrbeti, kakor žalibog večini Slovenskih dijakov, kako, kje, kako dolgo živeti, da bi ne bilo sile, umreti lakote. Prehodil je Italijo, kjer je doma plastična in slikarska umetnost; prehodil je Francijo, kjer se je razvil romantizem v vsem svojem blesku; prehodil je Germanijo, kjer je pognal svoje korenine v živo meso stari klasicizem; prehodil je Avstrijo, kjer videl i slišal je bedo i plač svojih bratov — Slovanov. Pokojnik obiskal je vse tamošnje učene i učne zavode, slišal predavanja o vseh različnih predmetih klasične starine na najslavnejših vseučiliščih Nemčije, prišel še leta 1847. nazaj v svojo domovino, ktero je zapustil na celih šest

let, i istega leta prevzel mesto profesorja rimske slovesnosti i starinstva na Moskovskem vseučilišči.

Prvo njegovo znamenito delo bilo je „о поклоненіи Зевесу“ katero je zagovarjal v disertaciji za doktorstvo klasičnih znanij na Moskovskem vseučilišči, sebi i ruskemu učenemu svetu v veliko čest in slavo. Potem je začel izdajati „Propileje“, zbornik učenih člankov o Grekih in Rimljanih. Od leta 1856. pisal je v „Руски Вѣстник“ i „Современную Лѣтопись“; a leta 1863. vzel je v svoje roke z M. N. Katkovim „Московскія Вѣдомости“, največi ruski list, izhajajoči uže 121. leto. Nazadnje bil je ravnatelj liceja cesarjevičevega v Moskvi i člen „попечительскаго совѣта Московскаго учебнаго округа.“

P. M. Leontjev bral je svojo nastopno lekcijo kot vseučiliščni profesor leta 1847., ko je bil kakor smo uže omenili, zopet nazaj domov prišel in dobil profesuro na Moskovskem vseučilišči. Ogromno število dijakov zbralo se je okolo njega; kajti znali so novi talent i slišali uže mnogo o njegovih sijajnih uspehah. Predmet lekciji je bil „Важность всестороннаго изученія классической древности.“ Ta lekcija nij bila samo njegova prva lekcija kot profesorja vseučiliščnega, ona predstavlja se nam kot načrt vsega njegovega umstvenega delovanja skozi celo njegovo življenje, i zasluži po vsej pravici, da bi jo tiskali kot program na prvih straneh zbornika vseh njegovih spisov. Važnost i načela klasičnega nauka bila so njemu vodilo kot zmagonosnemu publicistu, učenemu profesorju, modremu pedagogu, iskrenemu Slavjanu, dobremu očetu i zvestemu prijatelju.

XIX. stoletje ne imenuje se po krivici vek para i telegrafa. Praktične ideje kažejo se povsod, bodi si v narodnej politiki, ali v narodnem gospodarstvu. One prešinjajo tudi literaturno življenje evropskih narodov na širokem polji vseh raznoličnih znanostij. Kopljejo se Sueški kanali, delajo se železnice čez Mont Cenis, govori se: „v tacih izjavah one praznujejo slavno zmago nad svojim zopernikom — idealom.“ Sedanja vednost praktične, realne namerjenosti ima svoje Hirtlje, Blunčlije, Tindale, Darvine. Brezštevilno kardelo tako imenovanih „popularnih pisateljev“, kateri znajo sladko govoriti, a še slajše pisati, širi misli teh i podobnih velikanih v narodu s pomočjo, ne vem, kolike sile — tiskanin. Nasproti odlični tipi filozofično-humanističnega značaja so nekako bolj redki, i še ti, kateri se pokazujejo, ostajajo vedno bolj na strani. Ljudstvo ne pozna ni njih ni njihovih visokih idej. Te vrste popularnih pisateljev se ne nahaja tako velika množica; kajti objasniti i vdomačiti v narodu velikansko znamenitost, postavimo, primerjajoče filologije je dosta teže, nego pokazati korist lokomotive za vsakdanje življenje. Humanisti ostajajo nekako naučna,

nepoznana redkost za vse te, kateri niso toliko sposobni, toliko obrazovani, da bi si mogli sami iskati po svoji volji resnega berila.

Take praktične težnje so prekoristne za države, jako dobro teknejo narodom, kateri so uže davno utrdili si značaj svojega duševnega življenja, katerih puh in par nij srečal na sredini pota, kateremu pravimo pot človeške omike. A drugače je to pri narodih, kateri se ravno vzbujajo iz spanja, kateri ravno stopajo v krog svetovnih, ne samo gmotnih, ampak tudi duševnih sil, kateri si ravno začenjajo staviti hram vednosti i prosvete. Nasledki materialističnih nagonov kažejo se tem nevarneji, čim živeji je narod, v katerem se širijo, čim bolj je uže prvotno navajen lehkemu, vselemu, brezskrbnemu življenju. I tak narod je narod slavjanski, bodi si na ledenem severu ali na žarkem jugu: zemlja i podnebje imata vselej svoj upliv, pa ta upliv je v podobnih slučajih le malo zapazen, glavne črte plemenskega značaja se ne menijo lahko i hitro.

Tacega prepričanja bil je tudi P. M. Leontjev. Usvojil si ga je iz kulturne zgodovine evropejske, ktera jasno kaže, da so vsi evropejski narodi, kateri imajo vsaj nekaj veljave za omiko človeško, nastopili svojo pot obrazovanja v Heladi, a od tod prešli v Italijo. Dobro je vedel, da osoda nij brez vzroka pustila slavjansko pleme tako dolgo na polji znojnega gospodarskega dela, da mora v poslednji uri porabiti vse, kar se mu ponuja dobrega i skušenega od njegovih sosedov, če neče na večno hlapčevati; videl je pretenko, da bi bila krožna pot slavjanstvu predolga, da je dolžno, speti se po najkrajšej diagonali, da bi tem skoreje prišlo do tja, kjer bi si moglo mirno oddahnuti i ponosno reči: „Ne, ne z adušite me nikdar več!“, i tu bilo bi še le mogoče, vglorbiti se v izvirne naučne načrte.

Kakor je mislil, tako je tudi delal. Globoko je čutil, ka se v njem nij radi njega samega zjednilo vse, kar zamore storiti človeka uplivnega i obče koristnega. Nij prehodil skoraj cele Evrope samo za to, da bi zadostil svojemu opazovateljnemu talentu; nij prebedel celih nočij, zveružen nad klasičnimi folianti, da bi zvedel, na primer iz Platona, kolikokrat je objavil Sokrat ves svet, ne izvzemši samega sebe, zrelega za norišnico; ne, nij se trudil za samega sebe, samemu sebi v veselje, kajti koristljubje bilo je njemu neznanu, a trudil se je za svojo domovino, trudil se za narod, v katerem se je sam rodil, i kateri se mu je kazal tako ubogetega, tako izgubljenega, tako globoko pogreznjenega v materializem i nihilizem.

Huje ne bi bil mogel se pregrešiti nad svojo domovino, nego zakopavši svoje talente, odtegnivši svojo delavnost občinstvu. I tako dal je samemu sebi i tem, kateri so bili z njim jednega mnenja, odločno parolo: „Hej rojaki, opasujmo uma svitle meče!“ Iz svojih

privrženec, izbral si je najspodobnejšega — M. N. Katkova, s katerim je prevzel veliki, politično-literaturni dnevnik — „Московскія Вѣдомости“. Davši si sveto prisego „ali slavno zmagati, ali čestno umreti“, napovedala sta boj, strašen literaturni boj vsem svojim rojakom, kateri so hoteli Rosiji pokazati po vsem drug pot v obljubljeni deželni omiki, nego kterege stopajo zapadne Evropejske države. Mnogobrojna i silna bila je falanga, ktera je hotela klasicizem, recte humanizem, ki je bil do danes steber evropejskega obrazovanja, pokopati na vselej, ktera je hotela prestrojiti svojo domovino na podlagi novih, fundamentalnih, učno-obrazovalnih načel — na podlagi čistega realizma, recte materializma.

Ne morem se spuščati v podrobnosti tega boja literaturnega; kajti on predstavlja sam za se poseben zanimiv predmet, ne za nekoliko stranic, a za debelo knjigo, ktera bi popisovala najsvetejše težnje umstvenega razvoja naroda Ruskega. Omeniti hočem samo, da je ta boj trajal skoraj deset let, da! on i do sedanje minute nij poeajal zavsem. Pa svojega največjega razmera dosegel je v drugi polovini šestdesetih let. Nij čudo, da se je ta knjižna vojska vnela; ljudje so se vselej pravdali, kedar so razbirali principe, kateri segajo globoko v življenje kterege koli naroda; pa čudo je, da so strasti visoko obrazovanih možev razgorele se tako silno, kakor nam je razvidno iz posameznih člankov tedanje žurnalistike, ako jih prebiramo pazljivo, seznanivši se prej z glavnimi črtami značaja in naravi tega naroda, kteremu pripadajo boreče se strani; drugače prepira nij mogoče razumeti, nij mogoče poiskati glavnih njegovih momentov, v ktere je položena sila prepričanja plamečih umov.

Če kdo hoče prepričati se o istini mojih besed, če želi izvedeti, kaj se pravi polemizirati resnimi dokazi proti zbadljivim sarkazmom, kaj se pravi polemizirati iz globokega prepričanja proti vnešnim, površnim, prisiljenim razlogom, ta naj vzame v roke največe i najvažnejše ruske liste, naj bere posebno tu „Московскія Вѣдомости“, tam v Petrogradu izhajajoči „Голосъ“, da ne omenim drugih manje važnih listov, kot sekundantov prvima dvema.

Taka duševna borba je le tedaj mogoča, kedar sti obe stranki tako silni, kakor sti bili tukaj. Da, nij lahko pokazati, nij lahko razsoditi, ktera bila je močnejša po svojih notranjih i zunanjih okolnostih. Humanisti kazali so nenavadno resno argumentacijo, realisti so bili silni po številu privrženih jim spisov; humanisti imeli so za seboj vsi omikano zapadno Evropo i močno pridvorno stranko, realistem prikimoval je skoraj ves trgovski svet, to se pravi, skoraj vse srednje i še mnogo tako imenovanega višjega občinstva. V poslednjem „собрании государственнаго совѣта“ o tem predmetu so pri glasovanji celo humanisti ostali v manjšini za nekoliko gla-

sov, če se ne motimo za 5; pa silni napor pridvarne stranke i mnogo drugih važnih, globoko ležečih uzrokov pobudilo je pre-svitlega carja, podpisati ustav za gimnazije, progimnazije i realna učilišča, ki je podoben zapadno-evropejskim i sestavljen po voditeljih humanistične stranke, 1. julija 1871. l. lastnoročnim: „ВѢТЬ ПО СЕМУ.“

K temu srečnemu uspehu humanističnih načel pripomogel je neizmerno veliko P. M. Leontjev. Nij samo pisal v „Mosk. Ved.“, v kterih je z vsroj siloj zdrave logike pobijal mnenja svojih razkačenih nasprotnikov, i tako pokazal, kaj premore v 19. stoletji genialni publicist; a bil je poklican v najhujji burji v Petrograd, tukaj udeleževal se vseh obravnjav, trajajočih po 6 ali 7 ur zaporedoma, v učenem komitetu ministra nauke, ter cele noči sostavljal sam ustav. Ob tej vojski pisal je s Katkovim v Nr. 209 „Mosk. Ved.“ l. 1867. besede, ktere jasno kažejo, kako važnost je on pripisoval temu razporu, besede sledeče: „Въ эту борьбу мы положили свою душу.“ Oziroma na to vojsko, vojsko za humanizem, ktero je pokojni vojeval prav za prav od leta 1847, tu mirneje, tam živeje, a od leta 1867.—1871. se vso svojo energijo, i oziroma na okolnosti, v kterih se je on nahajal vsa ta leta, kar se tiče njegovih nasprotnikov, izbrali smo i mi motto za svoj spis, posvečeni prahu tako hrabrega borca, besede Homjakova:

„Довольно дикою враждою
И злымъ безумьемъ окружень
Боролся крѣпкой я борьбою.“

Za to idejo, za idejo klasicizma živel je Pavel Mihajlovič z dušo i telesom, kar je stopil v svet kot javni gosudarstveni dejatelj; v njo je položil vse svoje telesne, a posebno umstvene sile, ali kakor sam pravi „svojo dušo.“

Pri takem položnji je P. M. Leontjev jedva mogel dostojno služiti Minervi, misli si morebiti marsikteri čitatelj. Da, v istini, navadni, smrtni človek posveti se enemu delu i tega se drži, kolikor mu je mogoče. A ranjki nij bil tak. Uže iz tega, kar smo o njem do sedaj povedali, vidno je jasno, da je bil vsestransk talent, o kterem ne velja izrek: „nij mogoče dvema gospodoma služiti.“

Med tem, ko je s svojimi vvodnimi članki v „Mosk. Ved.“ solil najodličnejše, domače žurnaliste, izpolnjeval je svoj prvotni poklic univerzitetnega profesorja ravno tako vestno, kakor v prvih, mirnejših časih svoje delavnosti. V svojem kabinetu za žurnalistično mizo metal je znabiti, v časih nekoliko srdit, silne bombe na papir proti svojim zopernikom, a na šolski katedri ostajal je isti mirni, a vendar tako za svoje delo navdušeni človek, kteri je pred 20 leti s svojo prvo lekcijo pridobil toliko mladih ljudij za-se

i za predmet, o katerem je govoril. O dobroti svojih idej je bil tako prepričan, da bi ga mogla od njih odtegniti samo le smrt. Vsajal jih je v mlada srca brez prenehanja, kakor da bi bil slutil, da ga pozove dira necessitas tako zgodaj, v polnem razvitji njegovih duševnih sil, v samem razgaru njegove delavnosti.

Marsikterim svojih slušateljev vcepil je modri profesor lju-bezen k starinskemu raziskavanju i k zbiranju ostalih predmetov klasične umetnosti. Taka prepodavanja vpeljala so mladež, da nij znala kedaj, v hram klasičnih muz. Atene, Rim, Aleksandrija razkrile so se pred njo v vsem svojem historičnem blesku, a blesk vselej vleče.

Izmed prepodavanj P. M. Leontjeva omenimo samo troje, ktera so imela preveliko važnost za celo njegovo delovanje, da bi jih smeli tukaj zamočlati. To so njegove prve tri celoletne lekcije, predstavljajoče po obširnosti sodržanja osnovne obrise njegovega poznejšega prepodavanja. „О римскіхъ государственныхъ древностейъ“ začel je brati jeseni po svojej prvoj „вступительной лекціи“ l. 1847. Veličestno vzdigalo se je v duhu učencem gro-madno rimsko državno poslopje. Pokazovalo se jim je jasno vse, kar je bilo dobrega, kar slabega, kar je pospeševalo rimsko mogočnost i slavo, kar je služilo v pad velikana. Taka predavanja so v istini podlaga nauku o visoki državni politiki, prva šola diplomacije. Leta 1848. čital je „по исторіи археологіи древняго искусства“. Starinske umetnosti so velik zbornik estetičnih pravil; prepodavati o njih tako, kakor je prepodaval P. M. Leontjev, pravi se, estetiko učiti.

Leta 1849. nadaljeval je P. M. Leontjev svojo tako srečno začeto delavnost „по исторіи древнихъ языческихъ религіозныхъ вѣрованій“ — predmet posebno važen za mladenče, kateri si ravno usvajajo tolažljiveje v čisteje verske pojme. Postavil se je s svojimi poslušalci v pravek človeškega bitja i peljal jih je po vseh stopnjah do vzvišenih, pravih, kristjanskih načel. „Povejte mi, koliko je sploh vpisanih dijakov, izbravših si to vednost; povejte mi število slušateljev profesorja, kateri o tej vednosti prepodaja; a jaz vam potem povem, koliko je vreden dotični profesor“ — rekel mi je prerazumen mož, uže osivel od truda literarnega, ko sem ga obiskal filolog. prvoletnik leta 1872. Tudi skepticizmu podvrženemu nij dvomiti nad izrekom mnogo skusivšega učenjaka, posebno če pomislimo, v kakih okolščinah je živel P. M. Leontjev, kot prvi profesor za klasične predmete na Moskovskem vseučilišči.

V ruski literaturi je sicer doba, ktera se imenuje klasična. Pod Jekaterino II. pisalo je mnogo dovoljno sposobnih ljudi po pravih klasicizmu, kterege so pa zajemali le posredno pri francoskih pisateljih istega časa. K njim spada na pr. v prvi vrsti visokoleteči Deržavin. Pravi klasicizem v Rosiji nij bil nikdar doma,

vseluje se še le od leta 1871., ko je bila vpeljana nova učna reforma, o kateri smo uže govorili. Večina ruske mladine bila mu je neprijazna do novejše dobe, in ta neprijaznost i dandanes še nij popolnoma izginila. Pa lekcij P. M. Leontjeva niso samo obiskavali slušatelji — filologi, ampak i juristi i drugi vrel i so v dvorano, v kateri se je predaval ta vražji klasicizem = „чертовскій классицизмъ.“ Bodi nam to v sijajni dokaz, kako izvrstno je razumel umrši zadačo univerzitetnega profesorja za najtežavnejši predmet filozofskega oddela; bodi nam to v sijajni dokaz, da nij klasična vednost kriva, če se tolikokrat psuje „suhoparna“ itd., kar delajo, se ve, največkrat le taki ljudje, kateri o njej nima jo ni najmanjšega pojma. Da, P. M. Leontjev znal je dela prijeti se od prave strani, učena teorija se je v njem utelesila, združila se s praktikoj, i njegovo delo imelo je uspeh, tak uspeh, da so njemu pokorili i čudili se isti, kateri so se imenovali njegove sovražniki.

V podobnem duhu deloval je pokojnik do leta 1872., ko t prvi profesor za vse raznolične strani klasicizma ne samo v Moskvi, ampak smemo reči v Rosiji sploh. Gledé njegove profesorske delavnosti omenim tukaj samo še mnenje prevzvišenega sedanjega člana ministerstva nauke, upravljajočega oddel „Славянскіе стипендіаты“ — A. J. Georgijevskega, bivšega slušatelja P. M. Leontjeva, kateri je izrekel javno pred mnogočislnim zborom filologov i pedagogov Moskovskega učnega okraja, zbravših se precej na drugi dan po smerti Leontjeva, da bi se posvetovali o izdani njegovih del, sledeče: „Павель Михайловичъ былъ достойнѣйшій представитель классической филологіи въ Московскомъ университетѣ, достойнѣйшій, смѣю сказать, за все время существованія нашего университета.“

Ta citat nam pa tudi jasno priča o velikem značenji, katero ima P. M. Leontjev kot globokomiseln učenjak za rusko literaturo i za vednost sploh. Sposobnost, delavnost i vstrajnost so istemu, kateri hoče vednosti nenavadno služiti, lastnosti tako potrebne, kakor pogledu zdravo oko. Vse te važne lastnosti bile so v pokojniku zjedinjene tesno, predstavlja jih nam celo njegovo delovanje tako reliefno, da mu jih ne morejo odrekati ni njegovi osobni sovražniki, ni isti, katerim je vse, kar je vzraslo na zemlji slovanski, posebno pa na zemlji ruski, trn v peti, ili kakor najnavadnejši ljudje te sorte sami radi pravijo „oberflächliches Zeug.“

Uže omenjene „Propileje“ so znanstveno delo, v petih zvezkih, v katerih so zbrani i tiskani po svojem zapopadku izvrstni članki o različnih predmetih klasične starine. Med njimi odlikujejo se posebno sestavki pokojnega kot redaktora učenega žurnala.

Različni članki P. M. Leontjeva so ali raztreseni po raznih literaturnih i političnih listih, izmed katerih smo glavne uže omenili, ali prikrivajo se svetu še v rokopisih. O njih mogel bi, kakor se

sliši, govoriti le kak Katkov ili Georgijevskij, katerim je bil ranjki altera pars animae; kolikor se je meni udalo prebrati jih, bili so mi vsi jako, jako všečni. Razlita je po njih ista živa ljubezen k predmetu, s katero je znal raz katedro izpodbujati toliko čarovno srca svojih slušateljev. Vidna je iz njih ista temeljitost, ktera je njega tako odlikovala od mnogih njegovih bratov — vrstnikov. Dal jim je isto zunanjo i notranjo obliko, ktera čitatelja čim dalje tem krepkejšo veže z delom. I kedar izide zbornik vseh njegovih spisov, rekel bo vsak nepristrani čitatelj nad njim visoko besedo Horacijevu: „Exegit monumentum aere perennius.“

Kot učenjak smem reči, da je Leontjev mož evropske znamenitosti. Da, to imenovanje ranjki zasluži po vsej pravici, če tudi, morebiti, marsikteri slovenski pisatelj, da ne govorimo o drugih, do danes nij slišal njegovega imena. Med Rosijo i Avstrijo ne dviga se sicer Himalaja, tudi ne leži med njima Tiho morje: in vendar se med avstrijskimi Slavjani i Rusi prostirajo gledé vzajemnega duševnega občenja večje pregrade, nego bi si jih kdo mislil. I tem pregradam — sicer se od dne do dne manjšajo, a so še vedno velike — imamo se zahvaljevati, da o mnogih znamenitih učenjakih tu in tam znajo komaj te, kateri se tu i tam pečajo posebno s „slavjanovedenjem.“

Mi uže znamo, da si je P. M. Leontjev kot glavni svoj poklic izbral, učiti mladino, a sicer uže odraslo mladino. A bil je tudi dober vzgojitelj. Malo je pojmov, s katerimi bi se pometalo tako samovoljno, kakor s pojmi o učitelji i vzgojitelji. Navadno se mešata eden z drugim, da si nemata med seboj toliko splošnega, kakor se navadno misli — ljudje so privajeni, govoriti o rečeh tako, kakor bi imele biti, a ne tako kakor so v istini, v navadnem življenji. Poklic dobrega učitelja tirja, da je tudi dober pedagog, a pedagogika pravi, da slab učitelj nikdar ne more biti dober pedagog.

Ali so učitelji, kateri dovoljno znajo, tudi dobro prepodavajo, a pedagogičnega takta nimajo. Pa to ne velja o pokojniku. On nij bil samo izvrsten profesor, on bil je tudi premoder pedagog. To svojo sposobnost razvijal je posebno koristno med uže vzrasloj mladinoj, dokler je bil samo profesor univerzitetški.

Na možu tako obširnega uma, tako bogatega nadarjenja, odločila je tudi osoda njegovega življenja primerno obširno polje delovanja, na katerem mogel je pokazati vsak svoj dar v posebnem blesku. Po starem načelu „verba docent, exempla trahunt“ nij mu bilo dovoljno pobijati nasprotnike svojih najsvetejših idej samo na papirji, hotel jim je pokazati i de facto, da bi bile domovini prekorošne, če bi se uresničile. I tako je nameril se, izpeljati veli kansko podvzetje sè svojim najsrčnejšim prijateljem M. N. Katkovim: osnovati na svojo odgovornost velik institut za mladenčje v Moskvi.

V ta učni zavod sprejemali se bi osemletni fantki, kateri bi dokončavši „pripravljajoče razrede“ prestopili v polno gimnazijo, a iz gimnazije v filologično-historični fakultet. Po avstrijskih razmerah bila bi tedaj v enem i istem institutu normalka, gimnazija i isti oddel univerze, kateri daja gimnazijalne učitelje za klasične predmete. Značaj tega instituta bil bi zaseben, pa vendar bi stal na isti stopinji, na ktorej stojijo podobne carske i deželne naprave. Torej bi se nekoliko ločil od drugih podobnih mu, zasebnih zavodov, ki univerzitetnega oddela nemajo, kateri imajo tudi obširne pravice, a se ločijo od vladnih jim podobnih v tem, da ne morejo svojevoljno pošiljati svojih učencev na vseučilišče, ampak pri izpitu zrelosti morajo zasebni učitelji ustopiti komisiji, sestavljeni iz dotičnih učiteljev carskih gimnazij. Takih zasebnih učnih zavodov je tukaj po vseh večih mestih nenavadno mnogo, v Peterburgu, morebiti več, nego državnih gimnazij. Da zasebne učne naprave ne morejo po vsem meriti se s podobnimi državnimi, je jasno; pa moramo čitatelju pripomniti, da je ustav v tem obziru jako strog, tako da se vsaj, kolikor je mogoče, vestno dela, da-si ne straši v njih prepodavateljev za vsako stopinjo, ili v vsaki uri kak državni inspektor ali direktor.

Vlada, ktera je bila omenjenima možema v silni borbi za klasicizem od konca do kraja zvesta zaveznica, uslišala je energičnima podvzetnikoma prošnjo. Leta 1867. položen je bil temeljni kamen ogromnemu poslopju, ktero pri smrti P. M. Leontjeva še nij bilo gotovo. Stavi se po najnovejših tehničnih načrtih za enake zavode, veljalo bo, more biti, stotine tisoč rubljev. Imenuje se po staršem. Žalibog pred malo leti umršem sinu sedanjega presvitlega carja: Лицей Цесаревича Николая.“

Uže drugo leto, ko se je zidanje začelo, odprlo se je nekaj nižih razredov, a od leta 1872 tečejo uže vsa kolesa gromadne duševne mašine, če se sme tako reči. Sprejemajo se sinovi brez razločka stanu njihovih staršev. Pa razumi se samo po sebi, da je večina gojencev navadno premožnih i plemenitih staršev. A da je delo tako skoro začelo iti uspešno od rok, da se je v tako kratkem času povzdignil učni hram, kateri se slavi kot prvi iz vseh zasebnih celega carstva, je glavna zasluga umrlega, kar je gosp. Katkov sam javno izrekel. P. M. Leontjev napregel je vse svoje sile, da bi tako svetu pokazal, kaj zamore sposoben, energičen i vztrajen človek. Do leta 1872. prepodaval je še vedno na vseučilišči, dasiravno je uže v svojem zavodu imel neizmerno posla. Treba je bilo voditi i nadzirati stavbo, učiti male, slediti jih povsod, v šoli i doma. A ko je omenjenega leta prevzel tudi ravnateljstvo v svojem institutu, moral je dati slovo vseučiliščenemu prepodavanju. Posvetil je vse svoje sile svojemu zavodu, kteremu bil je oče, mati, vse, kar potrebuje mlado srce. Njegovemu zorkemu očesu ničesar nij ušlo. Autenrieth v svojej pedagogiki pravi: „Der Lehrer

muss seinem Beruf immer, nicht nur in der Lehrstunde leben; sein Beruf muss das einzige Ziel seiner Thätigkeit sein; sein Herz darf nicht geteilt sein.“ Da, tak učenik je bil P. M. Leontjev.

Leontjev je bil Slavjan z dušo in telesom; on nij spadal k istim še dovoljno mnogočislnim Velikorusom, kateri v nekaki sladki samozadovoljnosti prezirno gledajo na svoje druge sokravnike. Da, ta prevzetna zavestnost: „Mi smo sami dovoljno silni, naj delajo drugi Slavjani v svojo korist, kakor vejo in znajo, nam nij treba njihove pomoči“ — vzbuja v srcu drugih Slavjanov razžaljeno čuvstvo.

Nikdo nij bil bolj prepričan, kakor P. M. Leontjev, da naroda tako velikega, kakor je ruski, ne more in ne bo nikdo koj tako pobrisal raz zemeljsko oblo, kakor se pobriše raz mizo mušji roj muhalom; in nikdo nij bolj kakor on skrbel za ohrano svojih bratov po rodu, ki so v nevarnosti. Tukaj nij nam govoriti, s kakim ponosom i veseljem udeleževal se je vsake panslavistične demonstracije kakor 1867. l. etnografične razstave v Moskvi, omeniti hočemo samo nekaj primerov, iz katerih je vidno, kako iskrene ljubezni bilo je prepolno njegovo srce tudi k vsem neruskim Slavjanom.

Leta 1857. v sredini Moskovskega obrazovanega občinstva probudila se je misel, osnovati društvo, katero bi imelo zadačo, podpirati zamejne Slavjane, ne samo Avstrijske, ampak tudi Turške. Bil je P. M. Leontjev prvi med istimi, kateri so podpisali polo, davati v kaso tega društva vsako leto po 100, 200, 300, 500, celo 1000 rubljev, bil je med prvimi znanega Vam uže „Славянскаго благотворительнаго комитета“, kateri na tak način uže 19. leto prekornisto deluje, posebno pa v novejšem času, ko je svoje veje razpel po največih mestih vse Rosije.

Ko se je v poslednjih šestdesetih letih uže jasno kazalo, da bo zmagala stranka humanistov nad stranko realistov, treba je bilo ogledati se za silami, ktere bi z umnostjo, dostojno trudne zmage, ideje humanizma iz maločislnih visokih i učenih krogov nosile med narod. Realisti so se uže tolašili, da ideje protivnikov ostanejo zaradi pomanjkanja profesorov za klasične predmete samo „pia desideria.“ Pa zmotili so se. Snovati so se začela različna filologična društva, i pešici panslavistov udalo se je, pregovoriti celó ministerstvo narodnega prosvetljenja, da je ustanovilo v svojem proračunu čisto novo rubriko stroškov, rubriko „Славянских стипендиатов.“

Med njimi, ki so upravljali ta oddelek, je bil P. M. Leontjev. Navadno je skrbel za mlade ljudi, kateri so imeli pogum, zapustiti dom in prijatelje, da bi posvetili svoje moči svojim bratom, da bi v resnici pospeševali tako po polžje razprostrajajočo se slavjansko vzajemnost. Po njegovem prizadevanji sta prišla dva slavjanska stipendijata celo v licej cesarjeviča Nikolaja, a po drugod

raztrošenih je po gimnazijah nad dve sto avstrijskih slavjanskih mladenčev, delajočih marljivo v duševno ojačenje materialne tako bogate Rosije. *)

Kakor uže omenjeno, pomagal je uredovati Katkovu „Moskovskija vedomosti.“ Ta list je znan celemu slavjanskemu omikanemu svetu, a ne zato, ker spada med prve politične liste Rosije, a zato, ker se je v njem uže mnogo pisalo o vprašanjih, ktera imajo važnosti ne samo za Ruse, ampak za vse Slavjane. Tam se je uže mnogo govorilo o slavjanski prihodnosti, o slavjanski vzajemnosti, govorilo se je vselej nenavadno temeljito i resno; saj so bili pisatelji teh člankov možje, prešinjeni ljubeznijo in prepričanjem za idejo. Podobni članki čitali so se kakor v Rosiji, tako i za njenimi predeli z nekakim nenavadnim spoštovanjem; kajti svet je znal, da so redaktorji tega lista merodajni ljudje, kteri vidijo i segajo daleč iz Moskve — na obrežje Neve.

P. M. Leontjev je tu pokazal potomstvu, kako se imajo razumeti, kako izpolniti besede Pomjakova, ktere je blagi pesnik vpisal kot svojo najsrčnejšo željo v album svojemu prijatelju Hanki: „Сила въ насъ (Славянахъ) будетъ, только бы не забьвалось братство.“

Ostalo nam je še spregovoriti nekoliko o P. M. Leontjevu, kakoršen je bil doma, kakoršnega so poznali njegovi najbližji prijatelji, kakoršen je bil v družbi, ktera ima za svoj najviši namen pripravljati uže naprej vse više ideje, pretresati uže naprej v bolj ozkih krogih vse, kar je odločeno za svet, da bi tako postalo vseobčno dobro. Družba, ktera ima za svojo višo celj samo veselje, bila je njemu postranska reč, ktera ima važnost le za iste, ki se bolj resnimi deli pečati ne morejo, ali zarad nezadostnih sposobnostij ali zarad nezadostnega značaja.

V tem obziru imamo le eden izvornik, kteremu smemo popolnoma verjeti — to so „Московскія Вѣдомости“, kot organ ostavšega za P. M. Leontjem najiskrenejšega mu prijatelja, kteremu so bile znane najskrivnejše želje pokojnega — govorimo o g. Katkovem. Uže iz tega, kar smo do zdaj povedali o razmerah teh dveh možev, čitatelji morejo videti, da nij bolj kompetentnega znanca umrlemu, kakor ta po smrti P. M. Leontjeva tako osamevši delavec na polji ruske žurnalistike, g. Katkov, kteri bi nam odkril tajne predale delavnosti velikega pokojnika.

*) Vrednosti te naprave ne vé nikdo bolj ceniti nego jaz. Ušel sem duševnej smrti, ktera mi je v domovini očividno grozila, našel sem tu zavetje, našel neobdelane zemlje dovolj, našel vse, kar duha ne ubija, a vzbuja na delo. Živel sem celo leto prijetno življenje slavjanskega stipendijata, i v slovo od njega pripala mi je zavidna zadača, pisati s solzami blagodarnosti za svoje rojake bijografijo možu, kteri zasluži blagega spomina pri vseh slavjanskih plemenih.

V vodnem članku št. 97 za 20. april 1875. l. piše g. Katkov o smrti Leontjeva tako-le: „Pod strašnim udarcem, ki me je zadel, nissem imel besed, da bi se obrnil k občinstvu s svojo osebno žalostjo, ali ocenil izgubo, katero so vsi začutili. Tudi zdaj toliko da zamorem spregovoriti o tej izgubi. Mož, katerega smo vsi izgubili, je bil za mene ne samo to, kar za vse. V njem sem izgubil zelo bližnjega človeka, tovariša, prijatelja. Izgubil sem ž njim del svojega bitstva in sicer boljši del. V meni nij ničesar, kar ne bi bilo ž njim zvezano in kar zdaj po njegovi izgubi ne bi bolelo. V teku vse zrele dobe najinega življenja bila sva ne- ločljiva do poslednjih skrivnih mislij in srčnih občutkov. Prošlo je kakih trideset let, odkar sva se seznanila. Simpatične razmere so se med nama precej ustanovile in se do konca nijso za trenotek omajale. Skoro dvajset let naju je edinila skupna delavnost in sedemnajst let sva skoro brez pretrganja živila pod eno streho. Med nama nij bilo nikakega razpora. Misel zbudivša se v enem je neposredno začela učinkovati in zoreti v drugem. On je bil v istini gospodar moje hiše, duša moje rodbine. Vsem mojim otrokom je bil boter in nič se pri nas nij delalo brez njegovega odobrenja in soglasja. Med njim in menoj nij le bilo nobenega prepira, ampak tudi resnega raznomišljenja ne. Edini povod vnetemu razpravljanju med nama je bilo moje prizadevanje, iztrgati ga iz čezmernega dela, ki si ga je nalagal. Dasi vedno miren in nerazdražljiv je vendar pri tem mojem prizadevanju kazal neobično razdraženost. On je bil pripravljen vsako delo za druge prevzeti, pa nikogar vpliv ni bil v stanu ga prepričati, da bi si delo olehčal. Bili so tudi še zropi, ki so zabavljali naše prijatelje, kadar sem protestoval zoper prestrastno njega prijateljstvo do mene, zoper pretirano mnenje o mojih sposobnostih in zaslugah, katero mu vkljub mojemu prizadevanju nij pripuščalo kaj izmeniti ali popraviti v mojih spisih, in je storilo, da se je pasivno udajal mojej inicijativi med tem ko sem jaz veliko bolj potreboval njegovih podukov in svetov.

Smrt ga je odkrila vsem in dala vsem čutiti njegovo vrednost. Zdaj vse priznava njegovo visoko umstveno in нравstveno vrednost, vse pravično sodi njegove zasluge.

Pa dolžnost njegovih prijateljev, moja dolžnost je pričati o mladenškej čistosti in nežnosti njegove duše, o neomejeni udanosti njegove ljubezni. To je bil človek, kateri nij nikdar pri nobeni reči na sebe mislil. Misel na samega sebe se pri njem nij mešala k ničemur. On se nikdar nij razdvojil med seboj in delom, katero ga je zanimalo, med seboj in temi, ktere je ljubil. On nikdar ničesar nij iskal za-se pa tudi ničesar se za-se nij bal. Od tod mirnost njegovega duha, njegovo samoobvladanje, odtod njegova energija, s katero je bil kos vsakemu delu; zato mu je vsako delo tako hitro šlo izpod rok. Zato on nij poznal tega, kar se navadno ime-

nuje nervoznost. Zato on nikdar nij omagal in mučna telesna bolečina nij bila v stanu pretrgati mu tek mislij in odtegniti ga od opravil. V teh slučajih je le pogled bližnjega mu človeka mogel opaziti na njegovem obrazu črto trpljenja in iz lahkega komaj slišnega pokašljevanja sklepati o silni bolečini. Nesebičnost, po kateri so se odlikovali vsi njegovi srčni čuti, vsa njegova dejanja, nij bila plod siljenja in borbe; njemu nij bilo nikoli treba krofiti v sebi nagibov samoljubja in sebeljubja: takih nagibov v njem sploh nij bilo. Nesebičnost je bila dar njegove narave. On je bil srečen o sreči drugih. Nij bilo zanj večje radosti nego uspehi teh, ktere je ljubil. Njemu je bilo prijetno ostajati v senci in neznanosti in povsodi si je izbiral to, kar je bilo težje in slabje.

Nobena pohvala njemu osebno izrečena nij imela nanj vpliva, pa prijatelji naši vedó, kako lahko ga je bilo podkupiti z dobro besedo o njegovem tovariši. Dostojnost ljubezni nij na tem ležeča, na kar se obrača in ostane sveta pri vsej nedostojnosti njenih predmetov. Z druge strani pa je res, da nemenljivo vrednost določuje delom ljubezen. „Ako razdam, pravi apostol (Kor. I. 13.) vse svoje imetje in si dam telo sežgati pa nimam ljubezni, mi v tem nij nikakoršne koristi.“ Apostol našteva značilne lastnosti ljubezni. Ljubezen je potrpežljiva, usmiljena, ljubezen ne zavida, ljubezen se ne prevzema, nij ošabna, nij nespodobna, ne išče svojega, se ne togoti, ne misli hudega, ne veseli se krivice, pa veseli se resnice, zakriva vse, vse verjame, vsega se nadeja, vse trpi.

Tak je bil mož, ktereга smo izgubili. Take so bile črte njegovega duševnega obličja. Ljubezen, ktera po besedah apostolovih tudi v večnosti svojo moč hrani, kadar druge dovršenosti človeške izginejo, vzal je s seboj na oni svet, kot svojo neodjemljivo dedšino, odvrگی od sebe ničevost zemske delavnosti in predmete svoje ljubezni.

On nij bil zloben kot mladenič, in če je imel sovražnikov, imel jih je le po pomoti in nesporazumenji. Včasi se je lahko zdelo, da je presumnjiv in nezaupen. Pa če je bil kedaj sumnjiv, bil je to le po razmeri k stvari, kateri je služil; v vsem pa, kar se je njega osebno tikalo, bil je mladeniško zaupljiv. On se je mogel zdeti preskop, in v resnici bil je tak v občno ali drugih ljudij korist; pa v vsem, kar se je njega osebno tikalo, bilo ga je zgoli nesebičnost, sama dobrota. Roke njegove so bile zmirom odprte za blago dejanje, pa ne samo roke, ampak tudi srce. Sam se je zadovoljil z neznano malim; njegove potrebe so se odlikovale skoro po ascetični zmernosti. Svojih dobrot on nij v poštev jemal in nikdar se nij radoval o njih hvali. Dobra dela svoja je doprinašal ne gledajoč na-se in ne štejóč si jih v zaslugo. Na njem se je izpolnjevala evangelijska beseda o desnici ne vedoči, kaj dela levica.

Njegova blaga dela je spremljalo osobno živo sočutje in skrbljivost, brez katerih prosto razdavanje denarja po besedah apostola, ne koristi dajočemu in nima npravstvene vrednosti. Vsakemu, kdor ga je potreboval, daval je sebe na popolno razpolaganje. Komur je bilo treba njegovega sveta ali njegovega sodelovanja, mogel si je vzeti njegovega časa, kolikor je hotel, kakor da bi bil imel najmanje dela na svetu, vsak je nahajal pri njem polno, vsigdar črstvo, vsigdar skrbno zanimanje, kakor da bi drugih opravil ne imel. S čudovito potrpežljivostjo je poslušal vsakega in še sam natezal govor, da bi bolje na drobno spoznal stvar, naj si je bila še tako tuja in naj je bila sploh ogledana, še tako malovažna. On je obvladoval vsigdar z nezmagljivim zdravomislijem in z oostrostjo vsigdar temeljitega in praktičnega sojenja; pa on je bil sposoben za najbolj vzvišeno navdušenost, in ni je visokosti, na katero se ne bi bil popel njegov um. On je bil globoko veren človek in versko najtemeljitejše prepričanje nij bilo pri njem v razporu, ampak v polnem soglasji z njegovim razumom.“

Tako smo se potrudili po svoji moči izpolniti svojo nalogo, podati namreč v glavnih črtah sliko moža, kateri je tako navdušen bil za to, kar je najsvetejše vsakemu Slovanu, za slovanško vzajemnost, kateri je tako globoko čutil svoj poklic, kot poklice na vrhuncu učenosti posebno, a obrazovanosti sploh stoječega talenta, razvivšega se v blagor človeštva. Ko uže ne bo niti našega praha niti spomina za nami, živel še bo P. M. Leontjev v izdelkih svojega uma, živel bo v kulturni zgodovini svoje domovine; naši potomci, gromadni slavjanski svet, zbiral se bo na njegovej gomili i tiho molil za njim v boljšo domačijo besede pesnika:

„Не вѣрь, что хладными сердцами
Остались чужды мы тебѣ,
Что ты забытъ, непонятъ нами
Что брошенъ въ жертву злой судьбѣ.“

F. M. Štifter,

bivši Slavjanski stipendijat v
St. Peterburgu 1875. l.

P. S. Te vrstice sem posvetil prevzvišenemu gospodu Aleksandru, Ivanoviču Georgijevskemu, upravniku za „Slavjanske Stipendiate“ pri ministerstvu narodnega prosvetljenja v St. Peterburgu, iz blagodarnosti k tej prekoristnej napravi, s pomočjo ktere izpolnilo se je meni mnogo najsrčnejših želj, ktere bi drugače na vselej ostale za me krilate fantazije.

Bibliografija slovenska.

Slovensko knjigarstvo od začetka 1874. do konca
1875. leta.

Sestavil Ivan Tomšič.

(Štev. 1—147 glej v „Letopisu“ za 1869. leto od 268.—281. strani; št. 148—243 v „Letopisu“ za 1870. l. od 364.—371. strani; štev. 244—351 v „Letopisu“ za 1871. leto od 346.—354. strani; štev. 352—589 v „Letopisu“ za 1872. in 1873. l. od 280.—301. strani.)

I. Časopisi.

590. *Besednik*. Kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo. Odgovorni urednik: S. Janežič. V Celovcu. Izdajateljica: Karolina Janežič. 4°. Šesti tečaj, 1874. 12 števil. — *Besednik*. Vredil in založil J. Golé. V Celovcu. Sedmi tečaj. 1875. 8°. 202 str.

Izhaja 20. vsacega meseca.

591. *Brencelj* v lažnjivi obleki. V Ljubljani. Vrednik in založnik: Jakob Alčšovec. Letnik VI. (1874) 4°. 15 števil. — Letnik VII. (1875) 4°. 7 števil.

(Sè sedmo številko je začasno prenehal izhajati.)

592. *Deželni zakonik* za vojvodstvo Kranjsko. 4°. V Ljubljani. Leto 1874. XII štev., 98 str. — Leto 1875. XV štev. 119 str.
593. *Državni zakonik* za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. Na Dunaji. 4°. Leto 1874. LII. štev. 500 str. — Leto 1875. L. štev. 416 str.
594. *Glas*. V Gorici. Fol. Izdavatelj in urednik Ant. Val. Toman; pozneje Karol Kocijančič. III. tečaj 1874. 52 števil. — IV. tečaj 1875. 53 števil.

Izhajal je po jedenkrat na teden. S koncem meseca decembra 1875. l. je nehal izhajati.

595. *Gospodarski list* za poljedelstvo, gospodarstvo, svilorejo, trto-rejo itd. Izdatelj c. k. kmetijsko društvo v Gorici. Vrednik Letopis 1876. III.

prof. F. Povše. V Gorici. Tečaj VI. 1874. 8°. 192 str. — Tečaj VII. 1875. 8°. 192 str.

(Izhaja po dvakrat na mesec.)

596. *Kmetovalec*. List slovenskim gospodarjem v poduk. Izdavatelj in za uredništvo odgovoren: Alojzij Valentinčič. V Gorici, 1875. Tečaj I. 4°. 172 str.

Izhaja vsak drugi in zadnji četrtek meseca, od začetka 1875. l.

597. *Kmetijski list*, priloga k nemškemu listu koroške kmetijske družbe.

(Meni ta list ni znan.)

598. *Novice*, gospodarske, obrtniške in narodne. V Ljubljani. Tisk in založba Jožef Blaznikovih dedičev. Vrednik: Alojzij Majer. 4°. XXXII. tečaj 1874. 418 str. — XXXIII. tečaj 1875. 432 str.

(Izhajajo vsako sredo.)

599. *Slavjan*. Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane književne prosvetljene. Vreduje i na svetlo dava Matija Majar v Celovcu (Klagenfurt). II. God. 1874. 8°. — III. God. 1875. V Celovcu. 8°. 180 str.

Izhajal je po desetkrat na leto in je koncem 1875. leta nehal izhajati.

600. *Slovenec*. Političen list za slovenski narod. Letnik II. 1874. Fol. Izdajatelj in za vredništvo odgovoren F. Pevec. 154 števil. — Letnik III. 1875. Izdajatelj in odgovorni vrednik: Jakob Aléšovec. Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani.

(Izhaja trikrat na teden, v torek, četrtek in soboto.)

601. *Slovenska čebela*. Družbini list za prijatelje čebelarstva po Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem. Izdavatelj „čebelarstvo društvo.“ Odgovorni vrednik J. Jerič. V Ljubljani. Drugi letnik. 1874. 8°. 108 str. Tisk Blaznikov. — Tretji letnik. 1875. 8°. 96 str. Z dvema prilogama. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna).

(Izhaja vsaki mesec.)

602. *Slovenski Gospodar*. List ljudstvu v poduk. Izdatelj in založnik katol. tiskarno društvo v Mariboru. Odgovorni vrednik dr. Jožef Ulaša. V Mariboru. 4°. VIII. tečaj 1874. Tisk narodne tiskarne v Mariboru. — IX. tečaj, 1875. Odgovorni urednik dr. Lavoslav Gregorčec. Tisk J. M. Pajka v Mariboru. 4°. 436 strani.

(Izhaja vsak četrtek.)

603. *Slovenski Narod*. V Ljubljani. Fol. VII. leto 1874. Izdatelj in urednik Josip Jurčič. 298 števil. — VIII. leto 1875, 297 števil.

(Izhaja vsak dan, izvzemši ponedeljke in dneve po praznicah.)

604. *Slovenski prijatelj*. Vredil in založil Andrej Einspieler. V Celovcu. 8°. XXII. tečaj. Leto 1874. 384 str. — XXIII. tečaj. Leto 1875.

(Izhaja po jedenkrat v mesecu. Priloženo: Razlaganje krščanskega katol. nauka.)

605. *Slovenski Tednik*. Politični in gospodarski list za kmetško ljudstvo. II. leto 1874. 4°. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Ivan Semen. — III. Leto 1875. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren Josip Jurčič, pozneje Makso Armiač. Tisk „Narodne tiskarne.“

Od 1874. leta naprej je izhajal po trikrat na mesec; koncem 1875. leta je nehaj izhajati.

606. *Slovenski učitelj*. Glasilo „Učiteljskega društva za slovenski Štajer.“ Izdalo in založilo „Učiteljsko društvo za slovenski Štajer“, v Ljutomeru. Za uredništvo odgovoren dr. Lorenc Maribor. 8°. II. tečaj, 1874. 14 štev. — III. tečaj, 1875. 24 štev.

(Izhaja po dvakrat v mesecu.)

Ta list je s koncem 1873. leta prenehal izhajati in potlej s 1. junijem 1874. l. začel zopet z nova izhajati. Zatorej je samo 14. št. od 1874. l.

607. *Soča*. Glasilo slovenskega političnega društva goriškega za brambo narodnih pravic. V Gorici. Fol. Lastnik Viktor Dolenc. Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Alojzij Valentinčič. IV. tečaj 1874. 53 štev. — V. tečaj 1875. 54 štev.

(Izhaja po jedenkrat na teden.)

608. *Učiteljski Tovariš*. List za šolo in dom. Štirinajsti tečaj 1874. 8°. Odgovorni vrednik Matej Močnik. V Ljubljani. 376 str. — Petnajsti tečaj 1875. 384 str.

(Izhaja po dvakrat v mesecu.)

609. *Vertec*. Časopis s podobami za slovensko mladost. Uredil in založil Ivan Tomšič, učitelj na c. k. vadnici. V Ljubljani. 8°. IV. tečaj, 1874. 196 strani. — V. tečaj, 1875. 196 strani.

(Izhaja po jedenkrat v mesecu.)

610. *Vestnik*. Znanstvena priloga „Zori“. II. tečaj 1874. Maribor. 8°. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 6 štev. 96 strani. — III. tečaj 1875. 8 štev. 128 strani.

Sè šesto številko 1874. l. je „Vestnik“ prenehal, a potlej s 15. majem 1875. l. je zopet vnovič začel izhajati.

611. *Zgodnja Danica*. Katolišk-cerkven list. Odgovorni vrednik Luka Jeran. Založili Jožef Blaznikovi dediči. V Ljubljani. 4°. XXVII. tečaj, 1874. 416 str. — XXVIII. tečaj, 1875. 424 str.

(Izhaja vsak petek.)

612. *Zora*. Časopis zabavi i poduku. III. tečaj, 1874. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 8°. Maribor. 440 str. — IV. tečaj, 1875. Lastniki: Janko Pajk. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Jelovšek. 4°. Maribor. 194 str.

(Izhaja 1. in 15. vsakega meseca.)

II. Društvena dela.

Čitalnica narodna v Ljubljani.

(309 udov.)

613. *Letopis* narodne čitalnice v Ljubljani o začetku l. 1874. V Ljubljani 8°. 23 str.
614. *Letopis* narodne čitalnice v Ljubljani o začetku leta 1875. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8°. 21 str.

Dramatično društvo v Ljubljani.

(363 udov.)

615. *Letno poročilo* „dramatičnega društva“ v Ljubljani za sedmo društveno leto 1873/74. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1874. 8°. 24 str.
616. *Letno poročilo* „dramatičnega društva“ v Ljubljani za osmo društveno leto 1874/75. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1875. 8°. 24 str.
617. *Slovenska Talija*. Zbirka dramatičnih del in iger. Na svetlo daje dramatično društvo v Ljubljani.
26. zvezek. Gospoda Kodelja pridige izza Gardin. Spisal G. pl. Moser, poslovenil R. P. V spanji. Spisal Julij Rosen. Poslovenil Josef Noll. V Ljubljani. 1874. 16mo. 67 str.
27. zvezek. Kovarstvo in ljubezen. Žaloigra iz meščanskega življenja v petih dejanjih. Po Schillerjevi tragediji „Cabale u. Liebe“ poslovenil Anton Levec, stud. jur. na Dunaji. V Ljubljani, 1874. 16°. 159 str.
28. in 29. zvezek. Donna Diana. Veseloigra v treh dejanjih. Španjski spisal Don Avgustin Moreto. Po C. A. Westovi predelavi poslovenil Jos. Cimperman. V Ljubljani, 1875. 16°. 190 str.
30. zvezek. William Ratcliff. Tragedija v enem dejanji. Spisal Heinrich Heine. Prevel Bogdan Trnovec. 63 str. — Gluh mora biti. Burka v 1 dejanji. Poslovenil Josip Noll. 34 strani. V Ljubljani, 1875. 16mo.
31. zvezek. Ženska borba. Vesela igra v treh dejanjih. Po Olfersovi nemški prestavi E. Scribijevega dela, poslovenil R. P. V Ljubljani, 1875. 16mo. 97 str.

Društvo v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani.

(211 udov.)

618. *Letno sporočilo* društva v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani za osmo društveno leto 1873. 8°. Ljubljana. Eger. 12 str.
619. *Letno sporočilo* društva v pomoč bolnikom in za oskrbljevanje v Ljubljani za deveto društveno leto 1874. 8°. V Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna). 12 str.

Glasbena Matica v Ljubljani.

(311 udov.)

620. *Poročilo* društva „Glasbene matice“ v Ljubljani od časa, ko se je društvo ustanovilo do 3. marca 1874. V Ljubljani. Natisnila „Narodna tiskarna“. — Založilo društvo „Glasbena matica“. 1874. 8°. 20 str.
621. *Sveta maša* za sopran, alt, tenor in bas sè spremljevanjem orgelj. Zložil Daniel Feigelj. V Ljubljani. Kamnopolna in tiskarna J. Blaznika. Fol. 9 str.
622. *Po jezeru bliz' Triglava*. Koncertna ilustracija slovenske narodne pesmi za glasovir zložil Ant. Foerster. Cena 1 gld. 20 kr. V Ljubljani. Fol. 14 str.
623. *Kranjska deželca*. Besede Fr. Cimpermanove, vglasbil za en glas sè spremljevanjem glasovirja Ant. Nedvčd. V Ljubljani. Tiskal Em. Štary in dr. v Pragi. Fol. 2 str.
624. *Glasbena Matica*. Zvezek II. Obseg: Förster „Slava Slovincem“ moški zbor. — Nedvčd „Moja rožica“. — Ant. Stokl „Opomin k petji“, moški zbor. — Foerster „Svet“ moški zbor.

(Partiture in glasovi.)

625. *Zdihljeji* k Mariji Devici „naši ljubi Gospej presvetega Serca.“ Zapisal Janez Volčič, vglasbil P. Angelik Hribar. V Ljubljani. Egrova tiskarna. 1875. Fol. 32 str.

Obseg: Ljuba mati mojega Boga; O Mati, o Devica, sliši nas; — Marija pomagaj; — O Marija, o prelepa Ti devica; — Bodi čišena preljuba Gospa; — O ljuba gospa, presvetega Serca; — Veselo povzdiguimo svoje glasove; — Usliši mojo prošnjo silno; — a) Tam v priprosti hišici; — b) Tam v priprosti hišici; — O ljubljena gospa; — Podoba o preblažena; — Marija preljuba Gospa; — Marija pomagaj; — Povej mi pesem; — Serce, jaz ljubim prestadko; — Nebo ino zemlja; — Kdo je kdaj slišal; — Čišena, gnade polna si, o Marija; — Stoji na hribcu cerkvica; — O Marija blažena; — O ljuba spomlad; — O Marija, naj prepevam; — O Marija, vir krepostj; — Dnevnic Matere Božje; — Perva ura; — Večernice; — Mariji; — Čišena si Marija Ti; — Mariji neomadežni Devici; — Slava, prošnja Mariji; — Odpevanja (responsoria) pri slovesnih mašah.

Katoliško rokodelsko društvo.

626. *Sedanji stan* katoliško-rokodelske družbe v Ljubljani. Po poročilu njenega ravnatelja dr. L. Vončine v devetnajsti letni skupščini dne 26. aprila 1874. V Ljubljani. Založilo katoliško-rokodelsko društvo. Egerjeva tiskarnica 1874. 8°. 6 str.
627. *Sedanji stan* katoliško-rokodelske družbe v Ljubljani. Po poročilu njenega ravnatelja Jan. Gnjezda v dvajseti letni skupščini dne 18. aprila 1875. V Ljubljani. Založilo društvo. Egerjeva tiskarna. 8°. 11 str.

Katoliško tiskovno društvo v Mariboru.

628. *Pravila katoliškega tiskovnega društva v Mariboru.* (1874). V Mariboru. 8°. 7 str.

C. k. kmetijska družba Kranjska.

629. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1871. Zvezek II. V Ljubljani 1874. Blaznik. 8°. 47, 31 str.

Obseg: Poročilo o občnem zboru 22. novembra 1871. l. — Poročilo o delavnosti štajarskih vinskih družeb. — Pravila vinske družbe. — Vinoreja na Kranjskem; spisal Fr. Šolmajer.

630. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1873. Zvezek I. V Ljubljani 1874. Tisk Blaznikov. 8°. 69 str.

Obseg: Poročilo o Dunajski svetovnej razstavi 1873. Spisal Fr. Šolmajer, odbornik c. k. kmetijske družbe Kranjske.

631. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1873. Zvezek II. V Ljubljani 1874. Tisk Blaznikovih dedičev. 8°. 67 str.

Obseg: Sporočilo o občnem zboru 29. januarja 1873.

632. *Poročilo* glavnega odbora c. k. kmetijske družbe Kranjske za občni zbor 6. maja 1874. (V Ljubljani 1874). Blaznik. 8°. 27 strani.

633. *Naznanila.* Na svetlo dala c. k. kmetijska družba na Kranjskem. Letnik 1874. Zvezek I. V Ljubljani 1875. Tisk Blaznikov. 8°. 105 strani.

Obseg: Sporočilo o občnem zboru 6. maja 1874. — Poduk o škodljivih mrčesih, katerih zatrosenja se je bati. — Stolja in gnoj.

Marijna bratovščina v Ljubljani.

634. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani na koncu leta 1873. V Ljubljani. 8°. 15 str.

(1618 udov.)

635. *Letno sporočilo* društva Marijne bratovščine v Ljubljani, na koncu leta 1874. V Ljubljani. Tisk Milicev. 8°. 15 str.

(1678 udov.)

Matica slovenska.

(3003 udov.)

636. *Slovanstvo.* Prvi del: Občni pregled. — Jugoslovani: Slovenci. Hrvati in Srbi. Bolgari. Z dvema zemljevidoma. Spisali Janez Majciger, Maks Pleteršnik in Božidar Raić. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8°. 354 str.

637. *Letopis* Matice slovenske za 1872 in 1873. Z eno sliko in eno tab. geometričnih podob. Uredil E. H. Costa. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8°. 301 str.

Kazalo. Poročilo o delovanju slov. Matice od 1. sept. 1871. leta do 1. jul. 1873. l. — Životopis odličnih udov Matice slovenske: 1. Blažo Potočnik, 2. dr. Matija Prelog, 3. Janez Zalokar, 4. Baron Anton Zois. — Doneski k zgodovini Kranjskih mest, spisal Jan. Parapat. — Gledališče v starih Atenah, spisal prof. M. Pleteršnik. — Doneski k zgodovini samostana Velesovskega, Nabral Jan. Parapat. — Človek in država Poslovenil A. J. — Vse prikazni v naravi so nasledek ene same priproste stvari z eno samo bistveno močjo (s privlačnostjo). Spisal L. L. — O tednu in njegovih dnevih imenih. Spisal Franjo Stifter. — Taras Bulba. Poslovenil Lav. Gorénjec, Podgoričan. — Pavel in Virginija. Poslovenil Anton Umek, Okiški. — Poroka. Poslovenil A. Podgorjanski. — Bibliografija slovenska. Sestavil dr. E. H. Costa.

638. *Letopis Matice slovenske za 1874.* Uredil E. H. Costa. Tisk Blaznikov v Ljubljani. 8°. 370 str.

Kazalo. Poročilo o delovanju slovenske Matice v Ljubljani od 1. julija 1873. do 1. julija 1874. l. — Životopis odličnih udov Matice slovenske: 1. Anton Lesar, 2. Jože Rozman. — Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Dav. Trstenjak. — Komentari k zgodovini Salašanov, Japadov, Venetov itd. Spisal Dav. Trstenjak. — Regeste iz dozdaj še ne natisnjenih, Kranjsko zgodovino zadevajočih rokopisov; nabral Janez Parapat. — Mihael Čarnišenko. Poslovenil L. G. Podgoričan. — Rokopis zelenogorski in kraljedvorski. Fr. Jaroslav. — Severnisijski. Spisal dr. Križan.

639. *Prirodnoznanjski zemljepis.* Spisal Janez Jesenko, profesor pri državni gimnaziji v Trstu. Blaznikova tiskarnica v Ljubljani. 1874. 8°. 399 str.
640. *Zgodovina avstrijsko-ogrske monarhije za srednje šole in učiteljska izobraževališča.* Spisal Janko Krsnik. Blaznikova tiskarnica v Ljubljani. 1874. 8°. 99 str.
641. *Schöndlerjeva knjiga prirode.* IV. del. Botanika, z 240 podobami. Poslovenil J. Tušek. — Zoologija, z 227 podobami. Poslovenil Fr. Erjavec. 1875. Natisnili J. Blaznikovi dediči v Ljubljani. 8°. 440 str.
642. *Telegrafija.* Zgodovina njena in današnji njen stan. Spisal dr. Simon Šubic, profesor na universiteti v Gradcu. 1875. Tisk Blaznikovih dedičev v Ljubljani. 8°. 57 str. in XI. tabelj.

(Posebej vezani odtiski iz letopisa 1875. l.)

643. *Letopis Matice slovenske za 1875.* Uredila J. Tušek in M. Pleteršnik. Tisek Blaznikovih dedičev v Ljubljani. 1875. 8°. 228 in 57 str. XI tabelj.

Kazalo. Poročilo o delovanju slovenske Matice v Ljubljani od 1. jul. 1874. l. do 20. nov. 1875. l. — Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Dav. Trstenjak. — Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna. Poroča dr. Jan. Bleiweis. — Povest, kako se je Ivaa Ivanovič razprl z Ivan Nikiforovičem. Poslovenil Lav. Gorénjec. — Iz potne torbe. Spisal Fr. Erjavec. — Telegrafija. Zgodovina in današnji njen stan. Spisal dr. Simon Šubic.

644. *Prvo desetletje Matice slovenske.* V Ljubljani, 20. svečana 1874. l. 4°. 4 strani.

Meščanski zavod za umestovanje vojakov v Ljubljani.

645. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1873. V Ljubljani. Tisk Milicev. 84, 15 strani.
646. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1874. v Ljubljani. Tisk Milicev. 8°. 15 str.
647. *Sklep računa* meščanskega zavoda za umestovanje vojakov v Ljubljani konec leta 1875. V Ljubljani. Tisk Milicev. 8°. 15 strani.

Društvo sv. Mohora v Celovcu.

(26.336 udov.)

648. *Koledar* družbe sv. Mohora za navadno leto 1875. V Celovcu, 1874. 8°. 207 str.
 Iz obsega: Nova mera in vaga. Spisal Iv. Verhovec. — En dan na Dunajski razstavi. Spisal J. V. — Dve novi postavi. Spisal dr. Janko Serneč. — Spomini na Notranje-Kranjsko. Potopisne črte iz l. 1868. Stavil Jože Levičnik.
649. *Koledar* družbe sv. Mohora za prestopno leto 1876. V Celovcu, 1875. 8°. 208 str.
 Iz obsega: Nova mera in vaga. Spisal Iv. Tomšič. — Matija Debeljak, gimnazijski profesor, največji podpornik družbe sv. Mohora in drugih jugoslovanskih zavodov. Spisal rodoljub gorenjski. — Hranilnice in posojilnice na kmetih. Spisal dr. J. Vošnjak. — Moža oralo, ženi pa kuhlja. Spisal Fr. R.
650. *Življenje svetnikov* in svetnic Božjih. Po najboljših virih spisal Matija Torkar, duhoven ljubljanske škofije. IX. snopič. V Celovcu, 1874. 8°. 629 strani.
 (Pridjano je kazalo posameznih svetnikov in svetnic Božjih po abecednem redu, 7 strani.)
651. *Kristusovo življenje in smert* v premišljevanjih in molitvah. Poleg Gašparja Erharda za Slovence predelal Štefan Kociancič, profesor bogoslovja v Gorici. II. del: 2. snopič. V Celovcu, 1874. 8°. 288 str. — II. del: III. snopič. 1875. 8°. 432 strani.
652. *Občna zgodovina* za slovensko ljudstvo. Spisal Josip Staré, profesor zgodovine na kr. gimnaziji v Varaždinu. I. zvezek. V Celovcu, 1874. 8°. 184 str. — II. zvezek. 1875. 326 str.
653. *Slovenskih večernic* XXXI. zvezek. Domači zdravnik. Kratek navod si zdravje vtrditi in življenje podaljšati. Po spisih modrih zdravnikov nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Celovcu, 1874. 8°. 111 str.
654. *Slovenskih večernic* XXXII. zvezek. Zlate bukve slovenskega vedeža. Poleg nemškega za Slovence vredil Vincencij Podlaz. V Celovcu, 1875. 8°. 110 $\frac{1}{2}$ str.
655. *Slovenskih večernic* XXXIII. zvezek. Setev in žetev. Povest za slovensko ljudstvo. Spisal Pribislav Ogrinec. — Srečen!

Obraz iz življenja med vojaki. Spisal Andrejčekov Jože. V Celovcu 1875. 8°. 80 str.

656. *Nebeška hrana*. Bogoljubnim dušam dana od družbe sv. Mohora. Spisal Franc Kosar, korar stolne cerkve v Mariboru. I. del. V Celovcu, 1875. 8°. 407 str.
657. *Umni kmetovalec* ali splošni poduk, kako obdelovati in zboljšati polje, travnike, vrtove in gozde. Slovenskim kmetom v poduk spisuje Franc Povšé, vodja slovenskega oddelka deželne kmetijske šole v Gorici. I. snopič. V Celovcu 1875. 8°. 112 str.

Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani.

658. *Imenik šolskih oblastnij*, šol in učiteljev po Slovenskem, t. j. na slov. Štajerju, Kranjskem, slov. Korotanu, Primorskem in slov. Ogerškem. Izdalo in založilo „slovensko učiteljsko društvo“. V Ljubljani 1874. R. Milic. 8°. 143 str.

(Sestavil M. Močnik.)

659. *Pravila slovenskega učiteljskega društva*. Potrjena po sl. vladi 11. oktobra 1874. 8°. 4 str.

„Gorica“, slovensko narodno-politiško društvo v Gorici.

660. *Pravila*. Natisnil Seitz, založil Josip dr. Tonkli, odvetnik v Gorici. 8°. 1873. 4 str.
661. *Javne knjige* ali zemljiščne bukve na Goriškem. (Ponatisneno iz „Glasa.“) V Gorici 1874. Seitz. Založil dr. Tonkli, predsednik društva „Gorica“. 12°. 31 str.
662. *Tri peticije* do visokega c. k. ministerstva slov. narodno-politiškega društva „Gorica“ po sklepu občnega zbora od 26. febr. 1874. (Ponatisneno iz „Glasa.“) V Gorici. 1874. Seitz. Založil dr. Tonkli predsednik društva „Gorica“. 12°. 31 str.
663. *Poročilo*. II. rednega občnega zbora slov. narodno-polit. društva „Gorica“. V Gorici dne 28. maja 1874. (Ponatisneno iz „Glasa.“) Natisnil Seitz; založil dr. Tonkli, predsednik društva Gorica. 12°. 23 str.

Slovenija, društvo za brambo narodnih pravic v Ljubljani.

664. *Imenik gospodov udov političnega društva „Slovenije“* v Ljubljani bivajočih. 8°. 2 str.
665. *Mladoslavenci in državni zbor* leta 1873 in 1874. Doklada k „Novicam“ in „Slovencu.“ Založilo politično društvo „Slovenija.“ Tisk Blaznikov. 1874. 8°. 16 str.

Občno kranjsko društvo dosluženih vojakov v Ljubljani.

666. *Pravila* za občno kranjsko društvo dosluženih vojakov v Ljubljani. Tiskala Klein in Kovač (Egrova tiskarna). V Ljubljani 1875. 8°. 25 str.

Vzajemno zavarovalna banka „Slavija“ v Pragi.

667. *Kratek izpisek iz računskih okončkov in iz opraviškega poročila za 1873. l. 4°. Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani. 4 strani.*

Zavarovalna banka „Slovenija“ v Ljubljani.

668. *Slovenija 1874. Sklep računa leta 1873. prve občne zavarovalne banke „Slovenije“ v Ljubljani. 4°. 8 str.*
 669. *Slovenija 1875. Sklep računa leta 1874. prve občne zavarovalne banke „Slovenije“ v Ljubljani. 4°. 8 str.*

III. Zgodovina.

670. *Vojska med Francozi in Nemci leta 1870. in 1871. Spisal M. V. V Gorici. Natisnil in založil Mailing. 1875. 8°. 102 str.*
 671. *Slovanski elementi v Venetščini. Spisal Davorin Terstennjak. Založila in na svetlo dala Matica slovenska. (Poseben odtis iz Letopisa Matice slovenske za l. 1874). 1874. Blaznik v Ljubljani. 8°. 74 str.*

IV. Geografija.

672. *Zemljevid poknežene goriške in gradiščanske. Risal Vodopivec. Založil deželni odbor Goriški. Širok je 5 črevljev in se nahaja v 4 kosih.*

V. Pravoznanska in državoznanska dela.

673. *V malej obliki na svitlo dani zakoni (postave) in ukazi za Kranjsko. — O cestnih zadevah. Izdal kranjski deželni odbor. V Ljubljani. Egerjeva tiskarna. 1873. 16°. 88 str.*
 674. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega v Ljubljani od 26. novembra 1873 do 13. januarja 1874. (Po stenografičnih zapisih.) 14. zvezek. V Ljubljani. Tisk Rud. Milicev. 1874. 4°. XIV in XV. 177 in 506 str.*
 675. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega v Ljubljani od 15. septembra 1874 do 16. oktobra 1874. (Po stenografičnih zapisih.) 15. zvezek. V Ljubljani 1874. 4°. 4. XIV in XVI, 202 in 470 str.*
 676. *Obravnave deželnega zbora Kranjskega od 8. aprila do 14. maja 1875. 16. zvezek. 4°. 4. XIX in XXII., 256 in 346 str.*
 677. *Govori poslanca dr. E. H. Coste v 8. in 9. seji deželnega zbora kranjskega 1873. leta. 4°. 8 str. Natisnil pl. Kleinmayr in Bamberg. Založil dr. E. H. Costa.*

Obseg: I. O ustanovitvi založnice za izdavanje slovenskih šolskih knjig. (Prvi, drugi in tretji govor). — II. O odstopu deželnega vrta za razširjenje gradiške ulice pri Ljubljanski realci. (Prvi in drugi govor).

678. *Slovenci in državni zbor leta 1873 in 1874. „Vse za narod, omiko in svobodo.“* V Ljubljani 1874. Narodna tiskarna. Založil dr. J. Vošnjak. 8°. 4, 96 str.
679. *Govor poslanca Hermana v zbornici poslancev pri razpravi o državnem proračunu za leto 1876. Ponatis iz „Novic.“* V Ljubljani. Založili in natisnili J. Blaznikovi dediči. 1875. 8°. 20 strani.

VI. Jezikoslovje.

680. *Anton Janežičev slovensko-nemški slovar. Popravlil in pomnožil Julij pl. Kleinmayer. Drugi natis. V Celovcu. Tisk in založba družbe sv. Mohora. 1874. 12mo. 615 in XV. str.*
Pridejan mu je spisek nekaterih delavcev na slovenskem slovstvenem polji (1550—1874).
681. *Mali šolski besednjak slovenskega in nemškega jezika. 4. natis. Obširno pomnožil in popravil A. Praprotnik, ravnatelj I. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani. V Ljubljani. Založil J. žl. Kleinmayr in Fedor Bamberg. 1874. 8°. 205 strani.*
682. *Jezičnik ali Hitzinger v slovenskem slovstvu. Spisal J. Mar n. XII. leto. V Ljubljani. R. Milic 1874. 8°. IV. 84 str.*
(Ponatisneno iz „Tovarša.“)
683. *Jezičnik ali Jan. Nep. Nečásek pa Anton Umek Okiški. Spisal J. Mar n. XIII. leto. V Ljubljani. Natisnil in založil Rud. Milic 1875. 8°. 51. str.*
(Ponatisneno iz „Tovarša.“)

VII. Národno gospodarstvo.

684. *Poročilo o Dunajskej svetovnej razstavi 1873. Spisal France Šolmajer, odbornik c. kr. kmetijske družbe Kranjske. (V Ljubljani) Laibach. Blaznik. 8°. 69 str.*
685. *Nove avstrijske meterske mére in uteži, vsled vradnih podatkov po izvornih obrazcih c. kr. prvomerske komisije na Dunaji. Izdelal in zrisal Ernest Matthéy-Quenet v Gradcu, poslovenil Iv a n T o m š i č, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani.*
(Stenska tabla v velikej obliki.)
686. *O vinskih družbah. Iz „Verhandlungen der Weinbau-Enquette in Wien 1873.“ Po ukazu slavnega c. k. poljedelskega ministertva. Poseben iztisek iz „Naznanil c. k. kmetijske družbe Kranjske.“ V Ljubljani 1874. 8°. 15 str.*
687. *Notranjci pozor. Spisal Fr. P a d a r v Postojni. (Poseben iztisek iz „Novic.“) V Ljubljani. Blaznik 1874. 8°. 7 str.*
688. *Državna pomoč in predelska železnica. Spisal L u k a n u s. Cena 25 kr. V Gorici. Natisnil in založil Paternolli. 1874. 8°. 29 str.*

689. *Radinjska slatina* pri Radgoni na Štajerskem, tudi Rodvanjska slatina (Radeiner Sauerbrunnen) imenovana. Štajerska Vichy-voda zdravniško popisana. V Ljubljani 1874. Založil dr. K. Henn. V komisiji: J. Giontini. 16mo. 23 strani.
Po pomoti se je v tej knjižnici tiskalo namesto „Radinjska slatina“ — „Rodvanjska slatina.“ Kraj, kjer je studenec, se zove „Radince.“ —
690. *Dejanski nauki o kopitnem podkovstvu* s podobami. — V angleščanskem jeziku spisal William Miles, Esq. V slovenskem jeziku z novčeno podporo c. kr. poljedelskega ministerstva na svét dala kranjska deželna komisija za konjstvo. V Ljubljani. Klein in Kovač 1874. 8°. 40 str.
691. *Knjižnica za kmeta*. I. Sadjoreja. Peti tavžent. Cena 10 krajcarjev. — Kratki nauki za sadjorejo. Po lastnih skušnjah in najboljših virih spisal Drag. Ripšl. Na svitlo dal in slovenskim kmetom v prid namenil Ludovik vit. pl. Gutmansthal Benvenuti. V Ljubljani 1874. Narodna tiskarna. J. Lercher. 8°. 41 str.
692. *Razmere med staro mero in vago* ter novo metersko sestavljene po uradnih določbah. V Ljubljani 1874. Založil Jan. Giontini. 16°. 58 str.
693. *Tisočdelni, po litrih in centimetrih sestavljeni ključ* za preračunavanje tekočin v polnih in nepolnih sodih. Navod in poduk meriti sode. Tri primerjalnice dunajske tekočinske s litersko mero, in dunajsko s colno tehtnico. Spisal Ignacij Štupica. V Ljubljani, 1875. Tisk „Narodne tiskarne.“ Založil spisatelj. 8°. 85 str.
(V slovenskem in nemškem jeziku.)
694. *Nauk o desetnih (decimalnih) razlomkih* in njih upotrebljevanji pri računih z metrično mero in vago in 90 natančnih primerjalnic dosedaj v Avstriji v rabi bivših mer in vag in metrične mere in vage. Sestavil J. Žnidaršič. V Ljubljani, 1875. Tisk „Narodne tiskarne.“ 8°. 119 str.
695. *Hitri računar* z ozirom na sedajni denar po avstrijski veljavi in na novo mero in vago. 5 natis. V Ljubljani, 1874. Založil Jan. Giontini. 16°. 346 str.
696. *Praktični računar*. Neobhodno potrebna knjižica za vsakoga, ki novo sestavo mere in vage lahko razumeti hoče. Od J. Simanija. Na Dunaji. Založil J. Simani. 1874. 16mo. 31 str.
697. *Poglavitni nauki kletarstva ali umnega ravnanja z vinom*. Za prosto ljudstvo razložil Ferdinand Auchmann, narejavec šampanjca v Mariboru. 1874. 8°. 20 str.
698. *Navod o pridelovanji sladkorne pese in cikorijine korenine*. Spisala sinova Avgusta Tschinkela v Ljubljani. V Ljubljani 1874. Natisnila Kleinmayr in Bamberg. 8°. 16 str.

699. *O slovanskej trgovini na jugu.* Spisal J. P. Posebni iztis iz „Slov. Naroda.“ V Ljubljani. Tiskala in založila „Narodna tiskarna.“ 1875. 16°. 51 str.

VIII. Lepoznanstvo.

700. *Pesni.* Zložil Franjo Ser. Cimperman, uredil in izdal Jos. Cimperman. V Ljubljani. Narodna tiskarna 1874. 16mo. 274 in V str.
 Iz obsega: str. 253—271. „Življenje in pesni Franja S. Cimpermana.“ Spisal J. Cimperman. Str. 272 274. „V spomin F. S. Cimpermana.“ Spisala Lujza Pesjak-ova.
701. *Razne poezije.* Spisal in založil Dobravčin (Haderlap). V Ljubljani. Tisk Jož. Blaznikovih dedičev. 1874. 12mo. 88 str.
702. *Različne poezije.* Za poskušnjo zložil (in založil) Ivan Zarnik, ljudski učitelj. I. Cena 30 kr. V Ljubljani. Narodna tiskarna. 1874. 16mo. 48 str.
703. *Človeško življenje v štirih podobah (tudi za petje).* Spisal J. Furlani-Trnogorski. Popravljeni ponatis. V Gorici. Mailingova tiskarnica 1874. 8°. 23 str.
 (Iz časnika „Glasa.“)
704. *Nektere pesmi.* Zložil in na svitlo dal Frančišk Pirc, severno-amerikanski misijonar. V Ljubljani. Eger 1874. 8°. 40 str.
 Obseg: Pesem od mojega popotovanja v Ameriko. — Pesem od nove fare sv. Križa v Ameriki. — Pesem od ajdovske deklice v Lakroa.
705. *Nektere pesmi.* Zložil in na svitlo dal Frančišk Pirc, severno-amerikanski misionar. Drugi, pomnoženi natis. V Ljubljani. Eger. Založil Frančišk Pirc. 1874. 8°. 44 str.
 Od 1—40. strani kakor prvi natis. 41—44. pesmica od dobre ovčice.
706. *Slovenske pripovedke iz Motnika.* Nabral in v izvirnem jeziku zapisal Podšavniški. 1874. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovcu. Založil pisatelj. 8°. 16 str.
 (Pisatelj je Gašpar Križnik, črevljar v Motniku.)
707. *Sveti Hermagora,* slovenski apostelj. Součencem svojim v spomin petindvajsetletnice priprosto zložil po stari pripovedki Jan. Volčič, duhoven ljubljanske škofije. 1874. Novomesto. V. Boben. 8°. 49 str.
 (Pesmi.)
708. *Listki.* Uredil in izdal Josip Jurčič, urednik „Slovenskega Naroda.“ — VI. zvezek. V Ljubljani, 1873. Tisk „Narodne tiskarne.“ 16°. 104 str.
 Obseg: Kazen. Novela, francoski spisal H. Rivière. Poslovenil D. Hostnik. — Cerkev in država v Ameriki. Francoski spisal E. Laboulaye, poslovenil D. Hostnik.

— VII. zvezek. V Ljubljani, 1874. Tisk „Narodne tiskarne“. 16°. 344 str.

Obseg: Kantorčica. Roman s pogorskega zakotja. Česko spisala Karolina Svetla. Poslovenil Fr. Tomšič.

709. *Gledališke igre za slovensko mladino*. Izdaje in zalaga Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. I. zvezek: Star vojak in njegova rejénka. Gledališka igra v dveh dejánjih. Poslovenila Barbka Höchtel-nova. V Ljubljani, 1875. Egrova tiskarna. 16°. 48 str.
710. *Antigona*. Žalostna igra v petih dejanjih. Spisal Vittorio Alfieri. Poslovenil Jožef Križman. V Mariboru. Založil predstavljavec. Tisk J. M. Pajka. 1875. 16°. 64 str.
711. *Venček domačih cvetic*. Prijateljem „Zore“ poklonil Janko Pajk. V Mariboru 1875. Tisek in zaloga J. M. Pajka. 16°. 208 strani.
712. *Šveta grofinja Genovefa*. Mična in ganljiva pripoved. Četrtnatis. V Ljubljani, 1875. Založil Jan. Giontini. 8°. 50 str.
713. *Iz sodnijskega življenja*. Mikavne povesti iz življenja hudo-delnikov. Po spominu starega pravnika. Spisuje Jakob Aléšovec. Ponatis iz „Novic“. I. zvezek. V Ljubljani, 1875. Založil pisatelj. Tisk Blaznikovih dedičev. 8°. 80 str.
714. *Podoba Marije*. Mična povest za našo mladino. Izdal in založil M. Stergár. Na Dunaji. Natisnil A. Keiss in Ph. Löb. 12°. 16 str.

IX. Šolske knjige.

715. *Slovenski Abecednik za prvi razred ljudskih šol*. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. 91 str.
716. *Prvo berilo in slovnica za drugi razred slovenskih šol*. (S pesemsko prilogo.) Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. 196 str.
717. *Drugo berilo za slovenske šole*. Z enim zemljevidom in z dodanimi pesmami. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih knjig. 1874. 8°. 284 str.
718. *Prva računica za slovenske ljudske šole*. Spisal dr. vitez Franc Močnik. Številca od 1 do 20. Peti natis. Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. 35 str.
719. *Druga računica za slovenske ljudske šole*. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje s cénami od 20 do 100. Peti natis. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 55 str.
720. *Tretja računica za slovenske ljudske šole*. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje s števili do tisoč z vajami v tri-stavkah. Številke v višjih številnih prostorih. Četrtnatis. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 80 str.
721. *Četrta računica za slovenske ljudske šole*. Spisal dr. vitez Fr. Močnik. Številjenje z desetinskimi drobci, mnogoimnimi

- števíli in navadnimi drobci. Mere, uteži in denarji. Drugi natis. Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 8½ strani.
722. *Prva nemška slovnica za slovenske ljudske šole.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. 188 str.
723. *Druga nemška slovnica za slovenske ljudske šole.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 271 str.
724. *Slovenska slovnica z naukom, kako se pišejo pisma in opravilni sestavki.* Na Dunaju. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 216 str.
725. *Mali katekizem v vprašanjih in odgovorih.* Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1875. 8°. 36 str.
726. *Kerščanski katoliški nauk okrajšan. Spisek iz velikega katekizma v prašanjih in odgovorih.* Na Dunaju. V c. k. založbi šolskih bukev. 1874. 8°. 205 str.
727. *Zgodbe svetega pisma stare in nove zaveze. Za katoliške ljudske šole. S 112 podobšinami in 1 zemljevidom. Po nemško spisal dr. J. Schuster, poslovenil Anton Lesar, duhoven ljubljanske škofije.* Na Dunaji. V c. k. založbi šolskih bukev. 1875. 8°. XVI in 232 str.
728. *Sveti listi, berila in evangelji za nedelje in praznike celega leta in vse dni sv. posta. Z navadnimi molitvami pri službi božji.* Na Dunaji. V c. k. zalogi šolskih bukev. 1874. 8°. 352 str.
729. *Abecednica s podobami za čitanje i četetje.* Risal i pisal Andrej France Žnidarčič, vikar pa c. k. okrajni šolski nadzornik tominski na Banjšicah sv. Duha pri Kanali. V Celovci 1873. Tiskarnica družbe sv. Mohora. Založil pisatelj. 4to. X, 24 str.
730. *Navodilo, kako je rabiti prvo nemško slovnico za slovenske ljudske šole. Sostavil Franc Gerkman. I. zvezek (drugi natis).* V Ljubljani 1874. J. Giontini. 8°. 43 str.
731. *Mali računar za I. razred ali oddelek ljudskih šol. Navod, kako naj učitelj prvošolce po pripovedih računati uči. Zložil in spisal Gregor Sommer, c. kr. okrajni šolski ogleda.* V Celovci 1874. Tisk in založba tiskarnice družbe sv. Mohora. 8°. 134 str.
732. *Latinska slovnica za slovensko mladež. Spisal P. Ladislav Hrovat, prof. na c. kr. gimnazij Novomeški. Novomesto 1874. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil V. Boben. 8°. XII in 329 str.*
733. *Latinsko-slovenske vaje za I. gimnazijski razred. Izdelal po Jul. Alb. Dünnebier-ju S. Žepič, profesor gimnazijski. Novomesto. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil V. Boben. 1875. 8°. 111 in XXXV. str.*

734. *Slovar k „latinskim vajam“ za I. in II. razred gimnazijski. I. del. Latinsko-slovensko-nemški. Sestavil Seb. Žepič, kralj. profesor gimnazijski. Novomesto. Založil deželni odbor kranjski. Natisnil Vincenci Boben. 1875. 8°. 174 str.*
735. *Slovar k „Latinskim vajam“ za I. in II. razred gimnazijski. II. del Slovensko-latinski. Sestavil Seb. Žepič. Novomesto. Založil deželni odbor Kranjski. Natisnil Vincenci Boben. 1875. 8°. 116 str.*
(Vsa tri dela so vezana skupaj v jedne knjigi.)
736. *Nova avstrijska mera in vaga. Knjižica slovenskim šolam v porabo. Spisal dr. vitez Franjo Močnik. Drugi natis. Cena 25 kr. Na Dunaji. V c. kr. založi šolskih bukev. 1875. 8°. 63 str.*
737. *Mali prirodopis s podobami za narodne ali ljudske šole in za prvi poduk na višjih dekliških šolah. Spisal profesor dr. Evgen Netoliczka. Poslovenil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. V Bernu 1875. Tisk in založba od Buschaka in Irrganga. 8°. 119 str.*
738. *Pripovedi iz zgodovine Štajerske. Spisal Fr. Krones. (Za Štajerske ljudske šole.) Natis za slovenske šole. Poslovenil J. Lapajne. Tisk društvene tiskarne (Vereinsbuchdruckerei) v Gradcu. 8°. 32 str.*
739. *Slovenisches Sprach- und Uebungsbuch für Anfänger zum Schul- und Privatunterrichte. Von Anton Janežič, weiland Professor an der k. k. Oberrealschule in Klagenfurt. IX. Auflage. Klagenfurt. Verlag der St. Hermagoras-Buchdruckerei. 1875. 8°. 278 str.*
740. *Mala fizika za narodne ali ljudske šole v pogovorih. Z navodom o mnogih, povsodi in brez priprave lahko izpeljivih poskusov. Spisal dr. Evg. Netoliczka, profesor fizike v Gradcu. Poslovenil Ivan Lapajne, nadučitelj v Ljutomeru. (Z mnogimi lesorezi). Tisk in založba „Leykam Josefthal“ v Gradcu. 1875. 8°. 54 str.*

X. Šolska sporočila.

741. *Letno sporočilo I. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1874. Milic. Laibach. 8°. 25 str.*
742. *Letno sporočilo II. mestne čveterorazredne ljudske šole v Ljubljani 1874. Milic. Laibach. 8°. 25 str.*
743. *Letno sporočilo 6 razredne dekliške ljudske šole pri Uršulinkah v Ljubljani 1874. Laibach. Blaznik. 8°. 30 str.*
744. *Letno poročilo narodne šole v Ljutomeru o šolskem letu 1873—74. V Ljutomeru 1874. Tisk Narodne tiskarne v Mariboru. 8°. 21 str.*

„Ljutomerskim kmetom,“ spisal Blaže Pernišek, p. 3—11.

745. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole c. k. rudnika v v Idriji 1874. Milic in Laibach. 8°. 30 str.
746. *Letno sporočilo* javne štirirazredne ljudske šole v Kranji 1874.
747. *Letno sporočilo* 4razredne ljudske šole v Škofji loki 1874.
748. *Letno sporočilo* 4razredne ljudske šole v Postojni. 1874.
749. *Razlaganje o metrični meri in vagi.*
(Jahresbericht der Rudolfswerther Volksschule 1874.)
750. *Poskus razkladbe* nekterih pomenljivih prikazni spanja in sanj. Spisal Ant. Šantel.
(24. Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Görz. 1874.)
751. *Črtice iz življenja* dveh kranjskih rojakov (Luka Knaffel in dr. Ferdinand Zupančič). Spisal T. Zupan.
Programm des k. k. Staats-Realgymnasiums in Krainburg 1874. p. 3—19.
752. *Tridesetletna vojska* v svojih početkih. Spisal Fr. Šuklje.
Programm des k. k. Real- und Obergymnasiums in Rudolfswerth 1873/74. 8°. Rudolfswerth 1874. 3—44 str.
753. *Jovan Vesel Koseski i njegova dela.* (Kritično estetična razprava). Spisal F. Wiesthaler.
Program des k. k. Staatsgymnasiums in Marburg 1874. 8°. p. 26—38.
754. *Vodnik*, učitelj ljubljanske gimnazije. Spisal Maks Pleteršnik. 9 strani.
Programm des k. k. Obergymnasiums zu Laibach am Schlusse des Schuljahres 1875. 8°.
755. *Baron Žiga Zois* in Valentin Vodnik. Spisal Franc Orešec. 8 strani.
Programm des k. k. Gymnasiums zu Cilli am Schlusse des Schuljahres 1875. 8°.
756. *Letno sporočilo* javne štirirazredne ljudske šole v Kranji. 1875. V Ljubljani 1875. 8°.
757. *Letno sporočilo* čveterorazredne deške ljudske šole v Škofji Loki. 1875. V Ljubljani 1875. 8°. 12 strani.
758. *Letno sporočilo* čveterorazredne ljudske šole v Černomlji, 1875. Ima sestavek: Starišem v prevdarek, spisal F. Šetina.
759. *Letno sporočilo* ljudske šole c. k. rudnika v Idriji 1875. Ima sestavek: Prijazna beseda starišem idrijskih otrok. Spisal zač. ravnatelj Jakob Inglič. 7—11 strani.
760. *Letno sporočilo* narodske šole v Ljutomeru o šolskem letu 1874—75. V Ljutomeru 1875. Tisk J. M. Pajkove tiskarne v Mariboru. 8°. 18 str.
Ima spis: O kletarstvu. Ljutomerskim kmetom spisal Blaž Pernišek.

XI. Molitevne in poučne knjige.

761. *Spomin na božji pot* in na sv. leto romarske cerkve sv. Križa na Peravi z nekterimi molitvami 1874. V Celovcu. Tiskarica družbe sv. Mohora. Lastna zaloga. 8°. 40 str.
762. *Spomin* na stoletnico romarske cerkve sv. Križa blizu Belaka. V Celovcu 1874. Tiskarna družbe sv. Mohora.
763. *Božja pot Matere Božje* na Blejskem jezeru. V Ljubljani 1874. Založil Čarman. Tisk Blaznikov 16mo. 15 str.

764. *Bratovščina vednega češčenja presvet. rešnj. telesa* in lepšanja revnih cerkvà v Goriški nadškofiji 1874. (Drugi natis.) Mailing v Gorici. 12mo. 20 str.
765. *Zvonček nebeški*, ali: Molitvene bukve z mašnjimi, spovednimi, obhajilnimi molitvami, litanijami, sv. križevem potom itd. Vredil J. P., duhoven ljubljanske škofije. Tretji natis. V Ljubljani, 1874. Založil H. Ničman. 16mo. 268 str.
766. *Birnski spomin* ali obširno razlaganje zakramenta svete birne za odrasle birmance; z drugimi molitvami za domačo in očitno službo božjo. Spisal duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani. Natisnil Rudolf Milic. 1874. 16°. 176 str.
767. *Svete nebesa*, naša prava domovina. Molitve katoliškega kristijana v vseh okolišinah in potrebah življenja. Četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil H. Ničman. 16°. 378 str.
768. *Zaveza ljubezni* ali devet služb v češenje presvetega Serca Jezusovega. (Po zveličani Marjeti Alakokve.) 16°. 26 str.
769. *Jezus v sercu*. V podobah, kako se Jezus serca polasti, ga čisti in sabo zedinja; z mašnjimi in drugimi navadnimi molitvami. Zložil Jožef Buh, indianski misijonar v Minesoti Severne Amerike. Tretji natis. V Ljubljani, 1874. H. Ničman. 12°. 200 str.
770. *Matj dobrega sveta*, ali Šmarnice. Sestavil po Keršbaumerji A. Z., duh. ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1874. Založil Ničman. 16°. 310 str.
771. *Bratovščina svete Uršule* in njenih tovaršic, za srečno zadnjo uro, ter za medsobojno keršansko podučevanje in bratovsko opominjevanje k lepemu življenju. Poduk bratom in sestram te družbe. Tretji natis. V Ljubljani, 1874. Založila družba. 32mo. 64 str.
772. *Sv. Ura*, moliti Jezusa v Zakramentu ljubezni Božje. Ali: Obiskovanje presvetega Rešnjega Telesa, in počesevanje vselej neomadežane Device Marije, za vse dni v mescu poleg Sv. Alfonza Marija Ligvorijana s pristavkom mnogih drugih molitev in pobožnost. Spisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Tretjega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber. 8°. 60 str.
773. *Petdeset zdihljejev* k Mariji Devici, k naši ljubi Gospej presvetega Serca, ktere je zapisal v spomin petindvajsetletnice svojega mašnikovega posvečenja Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega škofijstva. V Ljubljani 1875. Založil M. Gerber. 12mo. 104 str.
774. *Ura, moliti Jezusa v Zakramentu ljubezni Božje*. Nektare molitve za obiskovanje nar svetejšega Zakramenta. Udam prelepe bratovščine sv. Rešnjega Telesa nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Petega natisa. V Ljubljani 1875. Založil Matija Gerber. 12mo. 60 str.

775. *Devetdnevnice* k naši ljubi Gospej presvetega Serca in vedne pomoči v posebnih britkostih našega življenja. Nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 12°. 167 str.
776. *Sveti Misijonski križ*. Nauki, premišljevanja in molitve. Po najboljših misijonskih bukvah nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber.
777. *Kratke molitvice* pobožnih otrok. Nabral Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 18mo. 208 str.
778. *Mašne in druge molitve*. Spisal Lovrenc Pintar, duhoven v Radolci. Sedmega pomnoženega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber. 16°. 320 str.
779. *Naša ljuba Gospa presvetega Serca*. Podučivne in molitvene bukve častivcem Matere Božje. Iz nemškega posnel Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 8°. 456 str.
780. *Odpustki*, kaj so, in kakó si jih v prid obračati. Po 14. francoski izdaji. P. A. Maurela in po 4. nemški P. Jož. Schneiderja, mašnikove družbe Jezusove, nekaj prosto izdelal, nekaj pa poslovenil P. Jan. Sajevic, mašnik ravno te družbe. V Ljubljani, 1875. Ničman. 12°. 364 str.
781. *Cvetlice* posvečene Naši ljubi Gospej presvetega Serca. S potrebnimi pobožnostmi, pravo dušno lepoto in vrednost ohraniti. Sostavil J. D. stolni kaplan. V Ljubljani 1875. H. Ničman. 12°. 421 str.
782. *Naša ljuba Gospa presvetega Serca*. Podučivne in molitvene bukve častivcem Matere Božje. Sostavil J. D. stolni kaplan. V Ljubljani, 1875. Ničman. 12°. 420 str.
783. *Marija Devica*, Gospá Jezusovega presvetega Serca ali bratovšine v čast Marije Device, ki je imenovana Gospá najsv. Jezusovega Serca. Vstanovljena v cerkvi misijonarjev najsv. Serca v Issoudun-u na Francoskem. Četrti natis. 1875. Založil H. Ničman. 12°. 48 str.
784. *Marija naša pomočnica* in šopek duhovnih cvetic, molitvio in pesmic, posvečen milostivi Devici Mariji, česčeni na Brezjah na Gorenjskem. Nabral in založil A. P. Tretjega natisa. V Ljubljani, 1874. Ničman. 12°. 455 str.
785. *Družbine bukvice za dekleta*, ki so pri dekliski ali križovski družbi v Konjicah, in tudi za druge pobožne ženske. Spisal in založil J o ž e f R o z m a n, konjiški nadfajmošter. Osmi natis. V Ljubljani, 1875. 12°. 530 str.
786. *Sv. Alojzij*, ali šestnedeljna pobožnost v čast sv. Alojzja. Poleg nemškega. Pridal je molitve za službo božjo in življenje sv. Stanislava Kostka V a l. L a h, duhoven ljubljanske ško-

- fije. Četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil Matija Gerber. 12°. 308 str.
787. *Ključ nebeških vrat*. Jutranje, večerne in mašne Molitve, z več drugimi navadnimi molitvami in pobožnimi opravili. Spisal J. R. Šestega natisa. V Ljubljani, 1875. Založil Matija Gerber. 8°. 354 str.
788. *Jezusa in Marije dvoje najsvetejši Serce*. Molitevne bukve za vse, ki Jezusovo in Mariino serce pobožno častijo, in zlasti za brate in sestre teh neomadežanih serc. Spisala po najboljših izvirkih: L. Jeran in A. Zamejc. S 3 podobami. Petega natisa. V Ljubljani, 1875. Založil J. Giontini. 12mo. 528 str.
789. *Bodi moj naslednik*. Molitevne bukve za mladost in odraščene ljudi. Spisal duhoven celovške škofije. Četrti pomnoženi natis. V Ljubljani, 1875. Založil Janez Giontini, bukvar. 12°. 288 str.
790. *Marija Devica*, Gospá Jezusovega presvetega Serca, ali molitevne bukve za vse kristjane, zlasti pa za brate in sestre te bratovšine v čast naše ljube Gospé presvetega Jezusovega Serca. Sostavil J. D. stolni kaplan v Ljubljani. Drugi natis. Založil H. Ničman. V Ljubljani, 1875. 12°. 504 str.
791. *Sveto leto 1875*. S pripravnimi molitvami. Po nemški knjižici milostivega sekovskega škofa dr. Janeza Zwergerja. Na svitlo dal in založil Jožef Zupan, stolni dekan in fajmošter. V Ljubljani, 1875. Natisnili J. Blaznikovi dediči. 8°. 64 str.
792. *Jakob Maksimilijan*, po Božjem usmiljenji knez in škof Lavantinski, prisednik sedeža Njh Svetosti Rimskega papeža, doktor bogoslovja itd. itd. vsem vernim svoje škofije pozdrav in blagoslov od Gospoda. V Mariboru, 1874. Tisk „Narodne tiskarne“ v Mariboru. 4°. 4 str.
793. *Janez Krizostom*, po Božjem usmiljenji in apostolskega sedeža milosti knezoškof Ljubljanski, vsi prečastiti duhovščini, svetovni in redovni, svoj višepastirski pozdrav zveličanje in blagoslov od Gospoda. Iz škofijskega sedeža v Ljubljani 6. septembra 1875. Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani. 8°. 8 str.

XII. Različna dela.

794. *Jožef Rozman*, kn. šk. konzistorijski svetovalec, častni korar Lavantinske stolne cerkve, dekan in nadžupnik Konjiški. Izgled pravega dušnega pastirja in krščanskega rodoljuba. Spisal Ivan Skuhala, kaplan Konjiški. 1874. Narodna tiskarna v Mariboru. 8°. 61 str.
795. *Spisek nekaterih delavcev na slovenskem slovstvenem polji*. (1550 - 1874.) Sestavil Julij pl. Kleinmayr. Tisk „družbe sv. Mohora“ v Celovcu. 12mo. XIII str.

Poseben odtisk iz slov. nemškega slovarja.

796. *Spominek besede, katero so napravili slovenski dijaci v Žalcu* 30. avgusta 1874. Na svitlo dal in založil Anton B e z e n š e k. V Celovcu. 12mo. 15 str.
Obseg: O „besedi“. — Slovo od gimnazije. — Žalec. Spisal Davorin Terstenjak. —
797. *O časnikarstvu, vzlasti o liberalnem.* (V kat. pol. besednici 8. svečana govoril prof. J. M a r n.) Tisk Blaznikov v Ljubljani. 1874. 8°, 15 str.
Ponatisek iz „Zgodnje Danice.“
898. *Tristoletnica tiskarstva v Ljubljani.* Spisal Albin Arko. V Ljubljani. Tisk „Narodne tiskarne.“ 1875. 16mo. 25 str.
Poseben odtisek iz „Slov. Naroda.“
899. *Službeni reglement ali službeni pravilnik za cesar. in kralj. vojsko.* Del I. Poslovenil s pomočjo c. k. stotnika Andreja Comela I g n a c i j R o b a s, narednik c. k. 7. peš-polka bar. Maroičiča. 1875. Tisk družbe sv. Mohora v Celovcu. 16°. 252 str.
800. *Kratek poduk o zemljišču c. k. slovenskim vojakom v poduk.* (Auszug aus der Terrainlehre zum Gebrauche für die Soldaten slovenischer Nationalität). II. priloga h knjigi „Bojna služba.“ 16mo. 14 str. in 1 tabla. V Celovcu (1874). Tiskarnica društva sv. Mohora. Založil A. K o m e l. Spisal A. Komel.
801. *Nova puška.* Kratki in lahkoumevni poduk v orožji po vprašanjih in odgovorih za ces. kralj. vojake. Spisal in založil Andrej K o m e l, c. kr. stotnik 7. peš-polka barona Maroičiča. Tisk družbe sv. Mohora. 16°. 53 str.
802. *Svete pesmi.* Tretje in četrte bukvice skupaj zopet na svitlo dane. Nabrala J. V o l č i č in L. J e r a n. V Ljubljani. Založil Matija Gerber. 1874.
803. *Svete pesmi.* Nabral in zložil Bl. P o t o č n i k. Popravljene, pomnožene, ene bukvice iz dvojih četrtega natisa. V Ljubljani, 1874. Založil J. G i o n t i n i. 12mo. 204 str.
804. *Sveti veliki teden* in velika noč ali cerkvena opravila tega sv. časa v latinskem in slovenskem jeziku, s pravili za duhovne in pojasnili za ljudstvo. Sestavil Andrej M a r u š i č, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. Založil in natisnil Edv. Seitz. V Gorici, 1874. 8°. 407 str.
805. *Návod o rabi 80 pregibljevih črk za prvi poduk v čitanji.* Sestavil in založil Ivan Miklošič, učitelj na c. k. vadnici v Mariboru. 12mo. 8 str.
806. *Imenik vdeležnikov zidarja „Narodnega doma“* in sklep računa dohodkov in stroškov od 1. februarja 1873 do konca aprila 1875. Založil in na svitlo dal stavbeni odbor. Novomesto. Natisnil Vincencij Boben. 1875. 8°. 12 str.
807. *Uzajemna abeceda jugoslavjanska* od Z. P. Ogajoslava. Tisk in zaloga Blaznikove tiskarne. 1875. 4°. 2 str.

(Kamnotis.)

808. *Mala pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. V Ljubljani. Blaznikovi dediči. 16mo.
809. *Mala pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. V Ljubljani. Blaznikovi dediči. 16mo.
810. *Velika pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. Na svitlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani. J. Blaznik. 16mo.

Iz obsega: Nova mera in vaga. — Gospodarske drobtinice. — Naznanila.

811. *Velika pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. Na svitlo dala c. k. kmetijska družba. V Ljubljani. Jožef Blaznikovi dediči. 16mo.

Iz obsega: Deset zapovedi za posestnike gozdov. Združena moč velika moč tudi pri kmetijstvu. — Pogovori pod lipo. — Gospodarji poslušajte. — Nova mera in vaga. — Naznanila. — (Vrednik podučnih spisov dr. Jan. Bleiweis)

812. *Slovenska pratika* za navadno leto 1875, ki ima 365 dni. V Ljubljani. Natisnila in založila pl. Kleimayr in Bamberg. Cena 12 krajcarjev. 16mo.

Iz obsega: Kaj pomenijo love verske postave? — Nekaj o papeževem penazi. — Kmetje, varujte gojzde! —

813. *Slovenska pratika* za prestopno leto 1876, ki ima 366 dni. V Ljubljani. Natisnila in založila pl. Kleinmayr in Bamberg. 16mo.

Iz obsega: Nova mera in vaga. — Kaj nam dela slaba letina? — Za gospodarje. — Za gospodinje.

XIII. Muzikalije.

814. *Ofertorij*. Psalm 96. za bariton-solo s čveteroglasnim zborom. Fr. S. Adamič. Založil Milic v Ljubljani. 4to. 2 str. (Priloga „Učiteljskega Tovarša“ 1867.)
815. *Velika sveta maša*. Besede A. Praprotnikove. Za moški ali ženski čveterospev postavil Leopold Belar, učitelj v Ljubljani 1867. Milic. 4to. 10 str.
816. *Teoretično-praktična pevška šola*. Zložil Anton Förster, učitelj petja na c. k. srednjih šolah i vodja godbe v stolni cerkvi. Cena 60 kr. a. v. V Ljubljani. Založil A. Förster. Tisk Egerjev. 1874. 8°. 21 str. teksta in 36 str. godbinih prilog. (Pisana v slovenskem in nemškem jeziku.)
817. *Napevi cerkvenih pesem*, nabral Andrej Vavken, učenik v Cerkljah. Založil Jan. Giuntini v Ljubljani. Natisnila Egerjeva kamnotiskarnica v Ljubljani. Fol. 60 str.

Poročilo

o delovanji „Matice Slovenske“ v Ljubljani

od 20. novembra 1875. l. do konca meseca
decembra 1876. l.

Po zapisnikih sestavil

Andrej Praprotnik,

odbornik in tajnik.

Enajsti občni zbor

12. januarja 1876. l. ob 3 uri popoldne v dvorani čitalnice
Ljubljanske.

Vrsta razgovorov :

1. Nagovor predsednikov.
2. Poročilo tajnikovo o odborovem delovanji od 19. maja 1875. leta do 1. januarja 1876. l.
3. Račun od 13. septembra 1874. l. do konca decembra 1875. l.
4. Proračun za leto 1876.
5. Volitev 3 udov, da pregledajo in presodijo družbini račun vsled §. 9. a) Matičinih pravil.
6. Volitev 9 odbornikov in sicer namesto 8 odbornikov 1871. leta voljenih :
 - a) Ljubljanskih, ki so gospodje: Marn Jožef, Pleteršnik Maks, Praprotnik Andrej, Šolar Janez, Žakelj Franjo, in pa namesto letos voljenega gosp. Franjo Ravnikarja, ki volitve ni sprejel;
 - b) Vnanjih tudi leta 1871. voljenih, ki so gospodje: Cigale Matej, Einspieler Andrej in Grabrijan Jurij.
7. Nasveti posameznih družbenikov.

Ker se je zbralo pravilno število družbenikov (63), je „Maticice“ predsednik dr. Jan. Bleiweis začel zbor z govorom, v katerem pozdravlja nazoče ude, — opravičuje sklic občnega zbora še le na današnji dan, ko je mogoče bilo družbeni račun zboru predložiti, ki sega do konca 1875. leta, in se s tem po sklepu zadnjega občnega zbora Maticino leto vravná z navadnim koledarskim letom, — omeni potem, kako je prišel do časti predsedstva, katerega se je zmirom branil in res tudi ubranil od onega časa, ko je z nepozabljivima svojima prijateljema, z dr. Tomanom in dr. Costo ustanovna pravila delal „Maticici“, sedaj pa, ko je ves odbor — skupščina odličnih mož — željo mu izrekel, naj prevzame družbe načelstvo, se tej želji ni upirati mogel in častno mesto prevzel, oprt na prijazno podporo odbornikov; — povdarjaje dalje potrebo zložnega delovanja pravi, da v delovanji za „Maticico“ gré le za snanstvo, ne za politiko, niti za liberalizem, niti za klerikalizem; le, ako veljá načelo „viribus unitis“, more znanstveno društvo plodno delovati; — razjasnil je potem sém ter tje glasečo — krivo misel, da bi odbor moral biti pisatelj knjig, ki jih „Maticica“ izdaja, kazaje na pravila „Matična“, ki nalagajo odboru le dolžnost „pridobiti „Maticici“ primernih rokopisov“, ter zagotavljal, da odbor radosten sprejme vsak dober, namenu „Matičinemu“ primeren spis in ga honorira po vrednosti, ter da si odbor ne prilačuje edine inicijative o tem, kaj naj „Maticica“ izdava, marveč pričakuje od obilega števila izvrstnih slovenskih pisateljev ugodnih nasvetov in rokopisov. — Na posled predsednik pozivlja rodoljube na marljivo delovanje, češ, da le delo dela pravega domoljuba. —

Po predsednikovem govoru poroča Maticin tajnik, profesor Tušek o delovanji odborovem od poslednjega občnega zbora meseca maja do 1. dne t. m., ter bere sledeče poročilo:

„Slavni zbor! Glavne knjige zadnja številka je bila 19. maja 1875. l. 2920; danes pa 3011. To kaže prirastek 91. V resnici je pa število udov sledeče: Častnih udov 5, ustanovnikov 393, letnikov 1786, vseh tedaj 2194. Redno plačevanje letnine je odbor vravnaval, ter pričakuje od vseh gosp. poverjenikov, da bodo težavno delo opravljali tako, kakor je na korist „Maticice Slovenske“. Od poslednjega občnega zbora do danes smo razposlali knjige za 1875. l. in to meseca decembra med Božičem in novim letom.

„Maticica“ je preteklega leta izdala IV. zvezek Schödlerjeve „knjige prirode“, namreč botaniko (prevod Tušekov) in zoologijo (prevod Erjavčev) in pa „Letopis“ za 1875. l., kateremu je privezana tudi dr. Šubičeva telegrafija s podobami.

Za knjige, ki jih bode „Maticica“ morda za 1876. l. izdala, t. j. Slovanstva II. del in „Letopis“ za 1876. l., se rokopisi pripravljajo.

Prof. Wiesthaler je že izročil 18 pisanih pol svojega rokopisa o Poljaci. Prof. Majciger v Mariboru, ki izdeluje „Čehe“, je pa prosil tri mesece odloga. — Za „Letopis“ je poslanih že spisov za kakih 20 tiskanih pol. —

Odbor je zopet mnogo knjig podaril dijakom, okrajnim šolskim knjižnicam in učiteljem, kakor je bil to storil tudi prejšnja leta.

Od rektorata sveučilišča Franje Josipa I. v Zagrebu je dobila „Matica“ kolajno in spomenico na odtvorenje tega učilišča.

Sklep poslednjega občnega zbora, naj se tiskanje Matičinih knjig po dražbi oddá, se preteklega leta ni mogel izvršiti, ker so takrat sedaj že razposlane knjige bile v tisku.

Matičino 11. leto se je pa po sklepu poslednjega občnega zbora podaljšalo do konca 1875. l. tako, da se vjema z navadnim solnčnim letom.

Odbor si je izvolil v svoji skupščini 26. maja 1875. leta za predsednika gosp. dr. Bleiweisa, za podpredsednika pa gospod Petra Kozlerja in g. prof. M. Pleteršnika.

Pokojnega E. Coste knjižnice, ki je bila „Matici“ ponudena, ona ni kupila ker „Matici“ ni namen knjige kupovati, nego izdajati. Ta knjižnica šla je tedaj na Rusko za 1000 gld. —

Nadalje mi je še omeniti sledeče stvari: Gospod J. Tomšič, učitelj na tukajšnji vladnici, izdeluje slovensko bibliografijo od tam dalje, kjer je bila smrt Costo prisilila, da je prenehal jo spisovati. Prof. Urbas v Trstu spisuje Costov životopis, ravnatelj Praprotnik pa sestavlja dr. Tomanov životopis.

Cafove rokopise ima odbor spravljene. „Matica“ se je bila vdeležila razstave učnih pripomočkov v Gorici o lanskih velikih šolskih počitnicah.

„Matica“ je bila 2. septembra 1875. l. poslala biskupu Strossmayerju v Djakovo o priliki petindvajsetletnice njegovega biskupovanja adreso, na katero je dobila tudi prijazno zahvalno pismo; — knjigarji Fajinitu v Milanu je odbor dal privoljenje, da sme v drugič natisniti Debeljakovo slovnico nemškega jezika za Lahe.

Costovo sliko, po nekaterih njegovih častiteljih pri domačem umetniku Franke tu naročeno in „Matici“ podarjeno, ima odbor spravljeno v Matičini hiši, kjer visite sedaj sliki obeh Matičinih pokojnih predsednikov, dr. Tomana in dr. Coste v eni sobi. —

Za Costov spomenik je „Matica“ doslej nabrala 93 gld.; vsega je pa doslej nabranega 690 gld., od teh je v hranilnici 665 gld. —

Pozabiti tudi ne smem, da Köke na Dunaji izdeluje zemljevide Britanijo, Skandinavijo in Francosko. Prof. Macun v Gradcu pa piše, da ne more povedati, do kedaj bode mogel izdelati prevzeti del „Slovenskega Štajerja.“ —

Ker nobeden ne želi besede o tem poročilu, prejde se na tretjo točko dnevnega reda.

Zatem „Matica“ blagajnik, Ivan Vilhar, priobča sklep računa od 14. septembra leta 1874. do 31. decembra 1875. l., po katerem skupni znesek dohodkov v gotovini znaša 11.398 gld. 7 kr., v obligacijah pa 38.460 gld., — skupni znesek stroškov pa 10.636 gld. 91 kr. Vrednost vsega Matičinega premoženja s hišo in inventarom je cenjena na 55.621 gld. 16 kr. — V proračunu za leto 1876. so dohodki naštetni na 5229 gld. 85 kr., stroški pa na 1230 gld., po takem ostaja za izdavanje knjig letošnjega leta 3999 gld. 85 kr. Temu znesku pa je dodana opomba, da se ta znesek ne sme porabiti ter se povrniti glavnici, ker se je dosedaj za knjige preveč izdalo, to je, od glavnice vzelo 9997 gl. 33 kr.

Predsednik prosi blagajnika, naj blagovoli razjasniti, kar njemu in gotovo tudi drugim družbenikom v računu in proračunu ni jasno, vzlasti z ozirom na dodane opombe.

Na to poprime Ivan Vilhar besedo in razloži svar tako-le: „Kakor sklep računa kaže, so med stroški za spise in tisek lanskega leta tudi zapopadeni stroški predlanskega leta, in tako je prišlo, da namesti 5221 gld. 65 kr. po proračunu se je potrosilo 10.636 gld. 91 kr. Prejšnja leta se je račun s koncem junija sklepal, ali večina stroškov se je še le v jeseni poplačevalo; kolikor manj tedaj je bilo stroškov, toliko več dolgá. — Ravno tako bi se bili sedaj stroški na videz lahko manjši v račun postavili; al čemu to? „Matica“ je premožna, in ni jej treba plačil odlašati. Sedaj pa „Matica“ nima nobenega dolgá. Vrh tega pa ima „Matica“ še mnogo denarja tirjati za ostala letna plačila, pa tudi kuponi (okoli 450 gl.), ki so zadnjega polletja prirastli, niso v ta račun vzeti. — „Opomba“ v sklepu računa je bila sestavljena na podlagi prejšnjega leta in res je čudno to, da bi se sedaj imelo 9997 gld. 33 kr. glavnici povrniti. Istina je, da zemljevidi in druge knjige s podobami veliko denarja stanejo, al ta znesek ni po vse verjeten, zato je treba, da se kalkul bolj natančno pregleda.*) Izdavanja knjig zatenga voljo ni nikakor treba ustavljati, ker denar, dosedaj preveč izdan, se lahko glavnici po malem povrača. Škode pa pri vsem tem ni ni-

*) Matičini pregled na strani 69. „Letopisa“ za 1874. leto je, kakor je blagajnik pozneje predsedniku poročal, krivo sestavljen. V stroških za leto 1872., 1873. in 1874. se nahaja tudi 808 gl. — 2216 gl. 54 kr. za kupljene obligacije in 811 gld. 4 kr. za popravo hiše, ki se imajo pa glavnici prišteti. Znesek 4502 gld. 12 kr. se ima za 3835 gl. 58 kr. znižati in za l. 1874. bi se imelo samo 666 gld. 54 kr. glavnici povrniti. Namesto 9997 gl. 33 kr. po „opombi“ bi se imelo tedaj koncem l. 1875. samo 5218 gld. 20 kr. povrniti, ako bolj natančna preiskava še tega zneska za več ne zniža.

kakoršne, kajti po viših stroških so udje Matičini več tiskovin prejeli, in tudi to je glavnicica z dobrimi dušnimi obrestmi.“

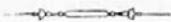
Na vpašanje predsednikovo: ali ne želi kdo besede o pojasnilu blagajnikovem, oglasi se dr. Zupanec in stavi sledeči predlog: Pregledniki računa naj v posebnem načrtu nasvetovajo odboru Matičinemu, na kak način bi se povrnilo glavnicici to, kar se je prejšnja leta preveč potrosilo.

Ta predlog podpira dr. Poklukar in dostavlja: „Gledé na to, da zboru ni mogoče, preiskavati, ali je v proračunu navedena svota preveč potrošenega kapitala prava ali ne, — ker ni videti, da bi bila vrednost inventarja po njegovem sedanjem stanu zaračunjena, in, ker tudi druge številke proračuna — po naravi njegovi le približnega prevdarka — niso zadosti zanesljive, zato naj sl. občni zbor sklene: Opazka v proračunu za leto 1876., po kateri bi se ostanek dohodkov ne smel porabiti za izdavanje knjig, odpade; ob enem pa naj se odboru naroča, da ta proračun po vseh svotah dohodkov in stroškov natanko preiskuje in napake, ako bi se našle, popravi.“

Po kratkem razgovoru sta bila predloga dr. Zupanca in dr. Poklukarja sprejeta, in gosp. Franjo Ravnikar, deželni blagajnik, gosp. Žagar, deželne blagajnice kontrolor in pa gosp. Franjo Kadilnik, banke „Slovenije“ blagajnik, bili so za preglednike računa enoglasno izvoljeni.

V poslednji točki dnevnega reda je nasvetoval gosp. Regali: naj bi se v Matičinem letopisu izpustili zapisniki odborovih sej in namesti njih dodal koledar. — Po kratkem razgovoru, v katerem se je povedalo, da se odborovo delovanje mora praviloma priobčiti v letnem poročilu. — da je „Matica“ že izdajala koledar, pa ga opustila itd., je odbor gosp. Regalijev predlog brez odločnega sklepa na znanje vzel.

Volitve novih 9 odbornikov se je nekaj osebno (63), nekaj po poslanih glasovnicah, v vsem skupaj vdeležilo 321 udov ter so bili izvoljeni gospodje: Cigale, Einspieler, Pleteršnik, Grabrijan, Praprotnik, Solar, Marn in Zakelj, skoro enoglasno, dr. Šust pa z 121 glasovi.

36. skupščina Matičinega odbora

16. svečana 1876. l.

Vrsta razgovorov:

1. Prebereta in potrđita se zapisnika 35. odborove skupščine in pa 11. občnega zbora.
2. Volitev predsednika, dveh podpredsednikov, blagajnika, tajnika, knjižničarja, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.
3. Razprava raznih Matičinih zadev.

Pričujoči so bili gg.: Dr. Jan. Bleiweis kot prvosednik, Iv. Tušek kot zapisnikar; potem gg.: Kozler Peter, Marn Jožef, Močnik Matej, Pleteršnik Maksimilijan, Praprotnik Andr., Souvan France, Svetec Luka, dr. Strbenec Jurij, Šolar Janez, Tomšič Iv., Vavrů Ivan, Vilhar Iv., Wiesthaler Fr., dr. Zupaneč Jernej.

Predsednik bere pismo in poročilo, ki so ga Matičinemu odboru poslali pregledovalci društvenih računov. Določi se, da se to pismo izroči gospodarskemu odseku in pregledovalcu društvenih računov v pregled in v poročanje v prihodnji odborovi seji; gospodom pregledovalcem pa naj se izreče zahvala za njihov trud.

Potem bere se dr. Janez Šustovo pismo iz Trsta, v katerem naznanja, da ga je volja „Matica“ podpirati in ji po moči služiti. To vzame se radostno na znanje.

Bere se pismo gosp. župnika Božidara Raiča, v katerem predlaga, naj „Matica“ osnuje strogo znanstven časopis, oziroma mesečnik, in naj ga začinja izdajati že meseca malega travna; v izvršitev tega naj se izvoli oddelek treh strokovnjakov. — Priporočava se po vse važnost že tudi prejšnji čas od druge strani navetovanega dobrega znanstvenega časopisa, vendar sedanje finančne razmere, ki „Matici“ velevajo, nekako varčnejše postopati, ne dopuščajo, da bi „Matica“ vrh „Letopisa“ izdajala še mesečnik, posebno ker je že mnogo slovenskih časnikov, kateri vsi radi sprejemajo vsakovrstne znanstvene razprave.

Gosp. Pleteršnik nasvetuje, da naj se Raičev predlog dá v posvèt odseku za izdavanje knjig. Po daljni razpravi določi se z večino glasov, da se Raičev predlog sedaj še ne more sprejeti — tedaj tudi ne v odsek za izdavanje knjig.

Bere se gosp. Majcingerjevo pismo, v katerem svetuje, da naj bi „Matica“ kmalu izdala „Zgodovino slovenske literature“, ker se potreba tega dela bolj in bolj kaže. — Določi se, da se ta predlog dá v pretres oddelku za izdavanje knjig.

Gosp. Parapatovo pismo o tiskauji Šegovih svetinj izroči se oddelku za izdavanje knjig; njemu pa naj se odpiše in naj se

ga vpraša, ali se vjema z zadnjim odborovim odločilom o izdavanji Šegovih svetinj, ali ne, in naprosi naj se ga, da naj „Matici“ pošlje dotične rokopise.

Na vrsto pridejo ponudbe tiskarjev za tiskanje Matičnih knjig, in sicer samo iz Blaznikove in Narodne tiskarne.

Gosp. Svetec nasvetuje, da naj se gospodarski odsek po- goja in pogodi z Blaznikovo in z Narodno tiskarno.

Gosp. Ivan Vilhar nasvetuje, da naj se vsak tiskar še enkrat vpraša, po kateri naj nižji ceni bi tiskal, in tistemu, ki postavi naj nižjo ceno, naj se izroči tiskanje Matičnih knjig.

Po daljni obravnavi, katere so se še vdeleževali gg.: Svetec, Vilhar, Marn, Pleteršnik, Šolar, dr. Zupaneč, določi se: Tiskarnici Blaznikova in Narodna tiskarna naj se še enkrat vprašate: 1) Koliko vsaka zahteva za tisek ene pole sedanjega formata Matičnih knjig v 2500 iztiskih; 2) koliko za papir ene pole v ravno tej obliki in v tem številu; 3) v kolikem času se zavezete, da boste eno polo dedelale po sprejetem rokopisu in 4) ali za korekturo zahtevate kako posebno plačilo, ali ne.

Gospodarski odsek pa se pooblašča, da nove ponudbe temeljito presodi in določi, kateri tiskarni naj se v tisk izroče Maticine knjige.

Zapisnik poslednjega občnega zbora se prebere in odobri.

Na vrsto pride volitev predsednika, podpredsednikov, blagajnika, tajnika, knjižničarja, pregledovalca društvenih računov in dveh ključarjev.

Po gosp. Kozlerjevem predlogu je prejšnji predsednik, gosp. dr. Jan. Bleiweis, izvoljen po imenovanji, in po gosp. Šolarjevem predlogu enako tudi gg. Peter Kozler in Maksim. Pleteršnik za podpredsednika.

Ravno tako se po imenovanji tudi izvolijo, in so gg.: Iv. Vilhar blagajnik, Iv. Vavrů knjižničar, dr. Jernej Zupaneč pregledovalec društvenih računov in France Souvan in dr. Jurij Strbenec ključarja.

Ker se gosp. prof. Iv. Tušek odpove tajništvu, voli se tajnik po listkih, in izvoljen je Andr. Praprotnik z 11 glasovi izmed 13 oddanih listkov.

Dr. Janez Bleiweis zahvaljuje se dosedanjemu tajniku za trud in vseh pri „Matici“, ter vpraša Praprotnika, ali prevzame tajnikovo opravilo. Praprotnik zahvaljuje se za zaupanje, ki mu ga odbor kaže s to volitvijo in reče, da, ako se gosp. Iv. Tušek odpove tajništvu, prevzame začasno to opravilo in bode po svoji moči pošteno skrbel in delal na korist in slavo „Slovenske Maticice“; vendar preden prevzame tajništvo, prosi, da bi se mu izročil popolni inventar vseh Matičnih knjig itd. Določi se, da Praprotnik prevzame tajništvo 1. marca t. l., in da bode v Matičnih sobah imel svojo uradno uro vsaki dan od 1/2 12 do 1/2 1 opoldne.

Gosp. Marn pretresa „Imenik Matičinih udov za leto 1875.“, in želi, da bi se v prihodnjem letu marsikaj popravilo, kar je sedaj pomanjkljivega in celo napačnega. Določi se, da naj bude to v vodilo novemu tajniku.

V odseku za izdavanje knjig ostanejo dosednji odborniki; spremení se le toliko, da namesto prof. Iv. Tuška, ki tudi iz tega oddelka stopi, pride v odsek za izdavanje knjig Andr. Praprotnik. V tem odseku so tedaj ti-le gg. odborniki: dr. Jan. Bleiweis; Jož. Marn; Matej Močnik; Jan. Parapat; Maksim. Pleteršnik; Andr. Praprotnik; dr. Jurij Strbenec; Feliks Stegnar; Jan. Šolar, prvomestnik; Iv. Tomšič; Viljem Urbas; Iv. Vavrú, Fr. Wiesthaler; Mirosl. Žakelj.

V odsek za gospodarstvo, v katerem so bili dosedaj gg. odborniki: Fr. Souvan, Iv. Vilhar in dr. Jernej Zupaneč, izvoljen je še g. Iv. Tomšič.

Po dovršeni volitvi odbornikov v odsek za izdavanje knjig nasvetuje gosp. Pleteršnik kot vrednik „Letopisa“ sledeče: Spisi za „Letopis“ naj se kakor drugi spisi izročajo odseku za izdavanje knjig; ako so vsi udje tega odseka ene misli zaradi spisa, naj gre spis precej v natis; ako pa bi udje tega odseka bili navskriž misli, naj pride spis v odbor. Gosp. Pleteršnik noče biti sam odgovoren za vredništvo „Letopisa“, temuž pravi, da je on odgovoren le bolj za vnanjo obleko „Letopisovo“; pravo odgovornost za „Letopis“ naj ima ves odbor. Po tej razpravi, katere so se vdeležili gg. dr. Bleiweis, Marn in Šolar, sprejme se gori naveden nasvèt.

V razpravo sta prišla potem g. Dav. Trstenjakova spisa, in določilo se je, da se sprejmeta oba Trstenjakova spisa po stavljenih pogojih.

Zapisnik

gospodarskega odseka „Maticе Slovenske“ 27. februarja ob 11. uri dopóludne o zadevi tiskarničnih ponudeb.

Nazoči so bili: g. g. dr. Jan. Bleiweis, predsednik; Fr. Souvan, Iv. Vilhar in Iv. Tomšič, odborniki.

Predsednik dr. Jan. Bleiweis izroči gospodarskemu odseku zapečatena oferta Blaznikove in Národne tiskarne.

Odbornik Ivan Vilhar odpečati najpred ofert Blaznikove tiskarne, iz katerega se razvidi, da Blaznikova tiskarna tiska jedno póló v obliki dosedanjih Matičinih kujig s papirjem vred v 2500 iztiskih za 45 gl. 77 kr.

Potem razpečati in prebere ponudbo Národne tiskarne, iz katere se razvidi, da Národna tiskarna prevzame isto delo na istem papirji in v istej obliki za 46 gl.

Po prebranih ofertih stavi odbornik Iv. Vilhar predlog, da oziroma nato, ker se je reklo, katera tiskarna najceneje prevzame tisek Matičinih knjig, naj se za sedaj sprejme Blaznikova tiskarna, ker je za 23 kr. cenejša pri pôli nego Národna tiskarna. Ta predlog je bil sprejet.

Zapisnik

seje odseka za izdavanje knjig 10. junija 1876 l.

Pričujoči vsi gg. udje tega oddelka. Predsednik: gosp. Jan. Šolar. Zapisnikar: tajnik Andr. Praprotnik.

Dr. Jan. Bleiweis bere gosp. M. Majarjevo pismo, v katerem pisatelj „Matici“ ponuja v nativ svoj rokopis o slovanski zgodovini.

Po daljni razpravi, kateri so se vdeleževali gg. Šolar, Marn in dr. Bleiweis, določi se, da se več o tem rokopisu ne more govoriti in sklepati pred, dokler g. pisatelj vsega rokopisa ne pošlje; tudi se v tej obliki, kakoršne želi g. Majar, rokopis ne more izdati na svitlo.

Bere se Križnikovo pismo o narodnem blagu. Določi se, da naj Križnik pošilja „Matici“ nabrano narodno blago, vendar nagrada dala mu se bode še le po odobrenem njegovem rokopisu.

Kar je do sedaj nabranega narodnega blaga, naj se oddá gosp. prof. Wiesthalerju v pregled in v poročevanje o priličnem času.

Gosp. prof. Pleteršnik nasvetuje, naj bi se nabirala krajna imena (geografična imena gor, rek, krajev itd.), katera naj bi „Matica“ vredila in na svitlo dala. V ta namen naj se odbor Matičin obrne do izobraženih domoljubov po deželi s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraji nabiral domača, krajna imena in je „Matici“ pošiljal. Določi se, da ta nasvèt pride v odborovo sejo v pretres.

Gosp. Ant. Bezenšekova ponudba, da bi se na svitlo dala „Slovenska stenografija“ — naj pride v odborovo sejo.

Po dr. Bleiweisovem nasvetu določi se, da naj se gosp. Dav. Trstenjaku za rokopis „slov. elementi“ plača honorar od pole 30 gl. Tako naj se izplača tudi gosp. Parapatu honorar za spis v letošnjem „Letopisu“, kakor hitro bode ta natisnjen (po 30 gl. od pole).

Kar se tiče vredovanja letošnjega „Letopisa“, izroča se gosp. prof. Pleteršniku, da preskrbuje to po svojem okusu.

Po dr. Bleiweisovem nasvetu, se učencem živinozdravniške šole v Ljubljani podari 9 iztisov „Rastlinstva“ Pokornijevega.

Rokopis o Tomanovem življenji se odobri in oddá v natis. Tudi se določi, da naj se tej posebni knjigi dodá Tomanova podoba, od katere ima litograf Köke ploščo.

Rokopis: „Zgodovina cerkve Kristusove“ dá se v pretres gosp. prof. Marnu in dr. Strbencu.

37. skupščina Matičinega odbora

13. julija 1876. l.

Vrsta razgovorov:

1. Bere se zapisnik 36. odborove seje.
2. Poročilo tajnikovo.
3. Poročilo odseka za izdavanje knjig.
4. Razgovor o raznih Matičinih zadevah.

Te seje vdeležili so se izmed vnanjih udov: g. g. Janez Parapat in Viljem Urbas, izmed Ljubljanskih pa g. g.: dr. Janez Bleiweis (prvosednik), Jož. Marn, Maksim Pleteršnik, Fr. Souvan, dr. Jurij Strbenec, Fel. Stegnar, Jan. Šolar, Iv. Tomšič, Iv. Vavru, Ivan Vilhar, Fr. Wiesthaler, dr. Jernej Zupanec in Andr. Praprotnik (tajnik in zapisnikar).

Predsednik dr. Jan. Bleiweis prične skupščino ob 5¼ ure popoldne pozdravši nazoče odbornike.

Najprej bere se in odobri zapisnik 36. odborove seje; potem poroča tajnik Praprotnik o imenitnejših Matičinih rečeh tako-le: „Slavni odbor! Ko sem jaz po volitvi pri zadnji odborovi skupščini prevzel tajništvo, videl sem, da je prva potreba, da se napravi in sestavi natančen inventar vseh Matičinih knjig in drugih tiskovin. Tak inventar je sedaj sestavljen, in natanko se po njem vé, koliko iztisov ima Matica te ali une knjige in kakošne druge tiskovine ter tudi, koliko je vse to blago vredno. Vkupna vrednost vseh Matičinih knjig (v začetku meseca maja t. l.) je 7566 gld. 63 kr. Ako se od te svote odšteje $\frac{1}{3}$ za znižane cene, provizije itd., ostaja še vendar gotove vrednosti 5044 gld. 43 kr. Tù zraven prištevamo še zemljevide, katerih ima „Matica“ vkup 2810 iztisov. Ako se cenijo le po 10 krajc., znaša to 281 gold.; tedaj so vse Matičine tiskovine vredne vkup dobrih 5325 gld.“ — (Odbor soglasno izreka za marljivo vredbo književnega Matičinega inventara tajniku zahvalo.)

Število Matičinih udov se je od zadnje odborove seje pomnožilo za 13 udov; izstopili pa so 4. Glavna Matičina knjiga, v katero se novi udje zaporedoma vpisujejo, kaže številko 3044.

Odsek za izdavanje knjig imel je od zadnje odborove skupščine dve seji, ravno tako tudi gospodarski odsek. O vseh teh sejah kažejo zapisniki zadevne razprave. (Tajnik bere vse štiri zapisnike teh sej, kar odbor na znanje vzame.)

Znano je, da je pokojni gosp. dr. Lovro Toman „Matici“ za njene ude na Dunaji napraviti dal diplomo. Pismo, s katerim je „Matici“ daroval ploščo, bilo je njegovo zadnje pismo, pisano v Rodavnu 9. avg. 1870. leta. Ravno tega leta je Matičin odbor te diplome pri Kōkeju na Dunaji dal natisniti 500 odtisov. Od tistega časa do sedaj pa so vse te diplome pošle, in ni se moglo z njimi vstrezati udom, ki so jih želeli. Tajništvo je tedaj pri Kōkeju (pri katerem je še sedaj hranjena diplomina plošča) naročilo 100 odtisov, katere je „Matica“ 15. junija t. l. dobila. Sedaj morajo tedaj lepo diplomo (za 50 kr.) dobiti vsi udje, ki je želijo. — (Odbor tajnikovo naročilo Matičinih diplom odobri.)

C. k. deželni šolski svēt Kranjski je pri „Matici“ naročil 220 iztisov Krsnikove knjige „Zgodovina Avstrijsko-ogerske monarhije“ za srednje šole in za učiteljska izobraževališča, da jih razdeli učiteljskim knjižnicam po deželi. Ker pa je „Matica“ od te knjige imela le še 145 iztisov, je dala 140 iztisov dežel. šolskemu svetu, za katere je prejela čistih 44 gld. 80 kr. Sedaj je ta knjiga razprodana. — Predlagam tedaj, naj, ker je morda tū pa tam še kak Matičin ud, ki te knjige nima, in ker tudi novi udje največkrat želé več prejšnjih Matičinih knjig, pa tudi zato, ker bode si ta knjižnica tudi med učitelji in učenci pridobivala vedno več veljave in porabe — odbor dovoli, da se ta koristna knjižica (ki obsega le nekaj čez 6 pól) v drugič natisne. — (Predlog ta izroča se odseku za izdavanje knjig v prevdarek in poročanje v eni prihodnjih sej.)

Najvažniši dopis, ki je zadnji čas došel „Matici“, je bil ta, v katerem jej c. kr. finančna prokuratura naznanja, da je pokojni beneficijat v Ljubljani, gosp. Valentin Ravnikar, v svoji oporoki 19. marca 1874. l. naši „Matici“ volil 1200 gld., katere je blagajnik po odbitih 120 gold. postavne pristojbine (tedaj 1080 gold.) že prejel. — (Odbor vstaviš izrazuje preblagemu pokojnemu domoljubu prisrčno zahvalo, ter izreka željo, naj bi njegov izgled našel še mnogo posnemovalcev.)

Potem so bile rešene sledeče prošnje: Učiteljski knjižnici Kamenškega okraja določijo se zaostale naprošene knjige, pa še le po nekaterih izvedbah; — okrajni učiteljski knjižnici v Ormužu podari se nekoliko Matičinih knjig, ravno tako na prošnjo prof. Zupana tudi c. k. spodnji gimnaziji v Kranji.

Tajnik bere korespondencijo z g. Cigaletom in Köke-om o zadevah zemljevidov (to je Francije, Britanije in Skandinavije), katere bode „Matica“ letos na svitlo dala in udom razpošiljala, ter naznanja, da je „Letopisa za 1876 l.“ že tiskanih 10 pól in da z imenikom vred utegne obsegati kakih 17 pól.

Tomanov življenjepis (z nekaterimi njegovimi pesmami) bode obsegal 10 - 12 pól (s podobo in prav ličnega tiska), od katerih je tudi že 4. pól v natisu.

Odbornik župnik Jan. Parapat dodá letošnjemu Matičinemu „Letopisu“ še kratek sestavek o nekem starinskem denarji (s podobo).

Odbornik prof. Viljem Urbas kaže odboru 5 pisanih pól „Življenje dr. E. H. Coste“, katero obeta do konca avgusta t. l. dokončati, da pride prihodnje leto na kakih 5—6 pólah na svitlo.

O „stenografički čitanki“ gosp. A. J. Bezenška se je ukrenilo, da z ozirom na to, da je „Matica“, kakor je račun preteklega leta kazal, več potrosila za izdaje knjig, nego bi bila smela in mora tedaj v prihodnje nekako varčneje postopati, za sedaj odloži založbo sicer hvalevredne knjige. Isto tako se ni mogla sprejeti „Zgodovina naroda slavjanskega“, ki jo s cirilico spisuje g. M. Majar.

Odbornik prof. Maks. Pleteršnik (v odsekovem imenu za izdavanje knjig) predlaga: naj bi se nabirala geografična imena (krajev, gorá in rek itd.) slovenskih dežel, katera naj bi „Matica“ vredila in ob svojem času na svitlo dala. V ta namen naj se odbor Matičin obrne do izobraženih domoljubov po vsem Slovenskem s prošnjo, naj bi vsak v svojem kraju nabiral domača krajna imena in jih „Matici“ pošiljal. — Predlog se je soglasno sprejel s tem, da bode prof. Pleteršnik osnoval načrt takega imenika, ki ga Matica razpošlje v posamezne župnije za vpis dotičnih imen.

Predsednik dr. J. Bleiweis predlaga: naj odsek za izdavanje knjig prevdarja in prihodnji odborovi skupščini poroča: ali ne bi bilo koristno, da „Matica“ izdá „Naučni slovník tujih besedi“, ki so dandanes navadne v znanstvenih, političnih, tehniških, trgovskih in drugih predmetih, ki jih, ker se ne dadó iz tujega jezika v slovenski jezik prestavljati in se tudi v nemškem jeziku v izvorni besedi rabijo, vsak le nekoliko omikan kakoršnega koli stanú razumeti mora, da mu knjiga ali časnik nista nerazumljiva. Tak naučni slovník tujih besedi naj bi prav na kratko v slovenskem jeziku razlagal pomen besede, kako se izrekuje, iz katerega jezika izvira itd. — na priliko po izgledu 5. natisa dr. Kiesewetterovega „Fremdenwörterbuch“ v nemškem jeziku. S takim slovníkom, ki naj bi obsegal kakih 15—20 pól, bi se vstrelalo učiteljem, umetnikom, obrtnikom, trgovcem, zdravnikom, duhovnikom, uradnikom, kmetovalcem, čitateljem časnikov in dr. — kratko rečeno: vsem udom slovenske „Matice“, katerega koli stanú. — Predlog, ki ga je predsednik z navedenimi nekaterimi

besedami razjasnil, se je sprejel enoglasno in izročil odseku za izdavanje knjig v prevdarek. —

Na predsednikov nasvèt, naj bi se tudi „Matica“ vdeležila Janežičeve slovesnosti (13. avgusta), ko se bode velezaslužnemu pisatelju slovenskemu staval spominek, je odbor pritrdil in za to izročil skrb predsedniku Matičinemu.

Konečno se o razpošiljanju Matičinih knjig (po predlogu tajnikovem) določi, da se bodo društvene knjige za l. 1876. pošiljale le tistim udom, ki bodo do časa razpošiljanja knjig (to je, do konca letošnje jeseni) letnino plačali vsaj za preteklo 1875. l.

Po vsem tem končá se seja ob 8. uri zvečer.

Upravništvo „Matice Slovenske“ 1876. leta.

Prvosednik:

Dr. Janez Bleiweis.

Prvosednikova namestnika:

Peter Kozler,
Maksimilijan Pleteršnik.

Blagajnik:

Ivan Vilhar.

Tajnik in zapisnikar:

Andrej Praprotnik.

Knjižničar:

Ivan Vavrá.

Pregledovalec društv. računov:

Dr. Jernej Zupaneč.

Ključarja:

France Souvan,
Dr. Jurij Strbenceč.

Odbor.

(Odborniki v abecednem redu.)

a) Ljubljanski.

1. Dr. Bleiweis Janez 1875.	11. Dr. Strbenec Jurij 1872.
2. Jeran Luka 1874.	12. Stegnar Felix 1875.
3. Kozler Peter 1874.	13. Šolar Janez 1876.
4. Krisper Valentin 1874.	14. Tomšič Ivan 1872.
5. Marn Jožef 1876.	15. Tušek Ivan 1875.
6. Močnik Matej 1874.	16. Vavrů Ivan 1875.
7. Pleteršnik Maksimil. 1876.	17. Vilhar Ivan 1874.
8. Dr. Poklukar Josip 1872.	18. Wiesthaler France 1875.
9. Praprotnik Andrej 1876.	19. Dr. Zupanec Jernej 1874.
10. Souvan France 1872.	20. Žakelj Miroslav 1876.

b) Vnanji.

1. Barbo Jožef grof 1875.	11. Raič Božidar 1874.
2. Cigale Matej 1876.	12. Svetec Luka 1875.
3. Einšpieler Andrej 1876.	13. Šavnik Dragotin 1872.
4. Erjavec France 1874.	14. Šuman Josip 1874.
5. Gorup Jožef 1875.	15. Dr. Tonkli Josip 1872.
6. Grabrijan Jurij 1876.	16. Dr. Ulaga Jožef 1875.
7. Herman Mihael 1872.	17. Urbaš Viljem 1875.
8. Kosar France 1872.	18. Dr. Šust Janez 1876.
9. Majciger Janez 1874.	19. Winkler Andrej 1872.
10. Parapat Janez 1874.	20. Žolgar Miha 1874.

Letna številka kaže, katerega leta je bil kdo poslednjič odbornik izvoljen.

Odseka:

a) Odsek za gospodarstvo.

1. Souvan France, prvomestnik.
2. Tomšič Ivan.
3. Vilhar Ivan.
4. Dr. Zupanec Jernej.

b) Odsek za izdavanje knjig.

1. Dr. Bleiweis Janez.	8. Šolar Janez, prvomostnik.
2. Marn Jožef.	9. Tomšič Ivan.
3. Močnik Matej.	10. Praprotnik Andrej.
4. Parapat Janez.	11. Urbaš Viljem.
5. Pleteršnik Maks.	12. Vavrů Ivan.
6. Dr. Strbenec Jurij.	13. Wiesthaler France.
7. Stegnar Felix.	14. Žakelj Miroslav.

Imenik Matičinih udov.

Častni udje :

1. Miklošič Franjo, vitez, na Dunaji.
2. Rački Franjo, dr., kanonik in predsednik jugosloy. akademije.
3. Rajevski Mihael, škup pri ruskem poročništvu v Beču.
4. Rieger France, Ladislav, dr., v Pragi.
5. Vesel (Koseski) Ivan v Trstu.

Razvrstitev udov po poverjenikih ali dekanijah.

Opazka. * kaže ustanovnike; ti kakor tudi letniki vsake dekanije, so po abecednem redu. — Kdor zapazi kakovo napako, naj nam jo blagovoli naznaniti, da se popravi. Za zmote pa, ki se nahajajo ozir stanovališč, nismo odgovorni, če se nam niso o pravem času naznanile izpremembe. Kdor ni tiskan v dekaniji, v kateri sedaj biva, ta naj išče knjig pri poverjeniku, pri katerem jih je bil zadujkrat prejel.

I. Dekanija Ljubljana. — Poverjenik: *Andr. Praprotnik.*

a) Mesto Ljubljana.

Ustanovniki.

Arce Rajko, c. k. poštni uradnik.	Gariboldi pl. Anton, grajščak.
Auer Jurij, posestnik.	Gariboldi pl. France, dež. sodnije svetovalec.
Blaznikova Fani, gospica.	Gogala Jan., dr., katehet više gimnazije in vodja v Alojzijevišču.
Bleiweis Janez, dr.	Graseli Peter, posestnik.
Bleiweis Drag., dr., zdrav. v bolnišn.	Heidrich Dragutin, redovnik.
Bučar Viktor, trgovec.	Hranilnica Kranjska.
Codelli bar. A. Fahrenfeld, grajščak.	Hren France, posestnik.
Čebašek Andrej, dr., častni kanonik, prof. bogosl.	Jamšek Ivan, trgovec.
Češko Valentin, posestnik.	Jarec Anton, dr., prošt.
Čitalnica, društvo.	Jerajeva Ivana, posestnik.
Debevec Jožef, trgovec, posestnik.	Jeran Luka, monsign. „Zg. Danice“ vrednik.
Detelja Oton, grajščak.	Kadilnik France.
Dreo Aleksander, trgovec.	Klemenčič Jožef, kat. c. k. učiteljskega izobraževališča.
Fabian Janez, trgovec.	
Francišškanska knjižnica.	
Frelj Anton, hišni posestnik.	

Kljun Dr., duhovnik, mestni odbornik.
Knjižnica c. kr. učiteljskega izobra-
ževališča.

Köstl Gustav, mestni fajmošter.

Kozler Ivan, grajščak.

Kozler Jožef, dr., posestnik.

Kozler Peter, posestnik.

Kreč Mat., dež. odbora tajnik.

Krišper Valentin, trgovec in posest.

Križnar Mir., katehet na c. k. viši
realni.

Kušar Jožef, trgovec in hišnik.

Lukman Jakob, c. k. rač. uradn.

Marn Jožef, profesor na c. k. viši
gimnazije.

Milic Rudolf, tiskar in hišnik.

Močnik Matej, učitelj 1. mestne šole.

Munda Franjo, dr., odvetnik.

Murnik Janez, tajnik kup. zbornice,
deželni odbornik.

Pavšler Jožef, korar.

Peternel Mihael, c. k. profesor više
realke v pokoji.

Pfeifer France, c. k. rač. uradnik.

Pirnat Andrej, posestnik.

Pleteršnik Maks, c. k. gimn. prof.

Pogačar Ivan, Zl., dr., knezoškof.

Pogačar Martin, knezošk. kancelar.

Poklukar Jožef, dr., dež. poslanec.

Pongrac Oskar, dr., zasebnik.

Ravnikar France, dež. blagajnik.

Robič Luka, c. kr. davkarski nad-
zornik.

v pokoji in dež. poslanec.

Rozman Ivan, mestni kaplan.

Ruard Viktor, grajščak na Bledu.

Samasa Anton, zvonar.

Skalč Pavel, učitelj živinozdravn.

Skubic Anton, c. kr. gimn. prof.

Smukavec Ivan, uradnik pri dež.
odboru.

„Sokol“, telovadno društvo.

Souvan Ferko, trgovec.

Souvan France Ks. starejši, trgovec.

Souvan France, mlajši, trgovec.

Starč Jožef, koncipijent pri c. k.
finančni prokuraturi.

Strbenec Jurij, dr. prava, vodja v
duhovščnici.

Ströbelj France.

Šolar Janez, c. k. deželni šolski
nadzornik.

Tavčar Jožef, hišn. posestnika sin.

Valenta Alojzij, dr., prof. in vodja
v bolnici.

Vavrč Ivan, c. kr. prof. na viši
gimnaziji.

Vilhar Ivan, trgovec.

Vošnjak Jožef, dr., zdravnik in
dež. poslanec.

Zamejic Andrej, bogosl. profesor.

Zarnik Valentin, dr., odvet. konci-
pient in dež. odbornik.

Zupančič France, dr., pravdosrednik.

Zupaneč Jernej, dr., bilježnik.

Zupan Jožef, dr., pravdosrednik.

Zupan V. C., zasebnik.

Žagar Dragutin, kontrolor dež. bla-
gajnice.

Vuičić Paskal, biskup in namestnik
apostolski v Bosni. Štev. 83.

Letniki.

Ahačič Karol, dr., odvetnik.

Ahčin Albin, ključarski mojster.

Ahčin Drag., ključar.

Alčšovec Jakob, pisatelj.

Alojzijevišče.

Ambrožič Fr., dr., mestni zdravnik.

Apih Jos., nast. učitelj srednjih šol.

Arko Albin, žurnalist.

Arko Janez, c. k. notar.

Bahovec France, učitelj 2. m. šole.

- Belar Leop., nadučitelj 2. m. šole.
 Bizavičar, o. Jožef, frančiškan.
 Bohinec Žiga, knezošk. kaplan.
 Bojer Antonin, nadporočnik 53. polk-
 kovnije nadvojvode Leopolda.
 Boštjančič France, katehet 1. in 2.
 m. šole.
 Brus Andrej, kmet. družbe tajnik.
 Čuren Karol, uradnik v hranilnici.
 Cvajar Dragutin, trgovec.
 Dimic Avgust, c. k. finančni svetnik.
 Dogan Janez, mizar v Ljubljani.
 Dolencec Jakob, vikarij stolne cerkve.
 Dolinar Ant., prefekt v Alojzijevišču.
 Drašler France, čevljarški mojster.
 Drašler Pavel, trg. pomočnik.
 Drenik Franjo, opravnik.
 Drenik Kunibert, kontrolor v po-
 silni delalnici.
 Društvo izobraževalno za tiskarje.
 Družba rokodelskih pomočnikov.
 Endlicher Rudolf, c. k. uradnik.
 Epih Janez, učitelj v c. k. vadnici.
 Erker Jožef, stolni kaplan.
 Eržen Ignacij, duhoven v pokoji.
 Flis Janez, spiritval v duhovščnici.
 Fortuna France, trgovec in posestnik.
 Fuks France, dr., primár v bolnici.
 Garbas France, poštni oficijal.
 Gerber Matija, posest. in bukvozev.
 Gerdežič Jože, c. k. drž. pravdn.
 namestnik.
 Giontini Janez, knjigotržec.
 Globočnik Anton, c. k. okr. predst.
 Globočnik France, prof. više realke.
 Globočnik Viktor, avskultant dež.
 sodnije.
 Gnjezda Ivan, prefekt v Alojz.
 Goričnik France, trgovec.
 Goršič Martin.
 Gorup Franjo, zasebnik.
 Gril, trgovec.
 Gross Anton, misijonar v Ameriki.
 Grkman France, učitelj v c. k. vadnici.
 Guttman Emilij, odv. koncipijent.
 Hafner Jakob, realni nam. učitelj.
 Höffern pl. Leopold, c. k. deželne
 vlade svetovalec.
 Hohn Edvard, posestnik in bukvozev.
 Hohn Hugon, c. k. poštni uradnik
 v Sučavi.
 Hohn Robert, uradnik pri železnici.
 Horak Ivan N., posestnik in rokovičar.
 Hrovat Blaž, ravnatelj c. k. izobra-
 ževališča za učitelje in učiteljice.
 Iber Ivan, trgovec.
 Ivanetič Martin, načelnik dež. rač.
 Jak Avgust, trgovec.
 Jeločnik Anton, trgovski pomočnik.
 Jentl Anton, trgovec.
 Jerič Jože, župnik v pokoji.
 Jurčič Josip, vrednik „Slov. Naroda“.
 Juvančič Iv. Drag., trg. pomočnik.
 Kafol Ivan, posestnik.
 Karun France, župnik.
 Kajzel Peregrin, trg. pomočnik.
 Kalan Matija, cenil. poročevalec.
 Kapler Jos., dr., zdravnik.
 Kaprec Ivan, c. k. nadsod. svetnik.
 Katoliška družba (2 iztisa).
 Kermavner Valentin, prof. c. k. više
 gimnazije.
 Kilar Janez, kaplan v Trnovem.
 Klinar Leop., knezošk. arhivar.
 Klein Anton, vodja Egerj. tiskarnice.
 Klemens France, trgovec.
 Klofutar Leonard, dr., prof. bogosl.
 Knauschner Vit., pivovar pri gg.
 Kozlerjih. (Knjige naj dobiva izvr-
 sten dijak ljublj. srednjih šol.)
 Knjižnica bogoslovska.
 Knjižnica ljubljanske gimnazije.
 Knjižnica ljubljanske realke.
 Knjižnica učiteljska ljublj. okolice.
 Koblar Anton, bogoslovec.
 Kočevar France, c. k. dež. sodnije
 svetovalec.
 Kogl Barbara, hišna posestnica.
 Kokalj France, učitelj 2. mestne šole.
 Kolman France, trgovec.
 Konšek Val., prof. c. k. više gimn.
 Kovač J., sovoditelj Egerjeve tisk.

- Kozina Jurij, c. k. prof. više realke.
 Krajec Janez, faktor pri Blaznikovi tiskarni.
 Kramar France, kanonik.
 Kremžar Andrej, upravnik deželnih dobrotnih naprav.
 Kristan Jos., zastop. Slavije.
 Križekar Edvard, nadporočnikl 53. polkovnije nadvojvode Leopolda.
 Kregar France, bogoslovec.
 Kržič o. Andrej, frančiškan.
 Kržič Anton, nunski katehet.
 Lapaju Ernestina, gospá.
 Lasnik Peter, trgovec.
 Lavrič Ivan, pionirski kadet v Hainburgu.
 Lazar Mih., glavni učitelj v c. k. izobraževališču za učiteljice.
 Leben Matija, dr., častni korar.
 Ledenik Alfred, trgovec.
 Lerher Jurij, bukar.
 Levec France, realni nam. učitelj.
 Levstik France, skriptor pri c. k. licealni knjižnici.
 Lichtenberg, baron, Leopold, grajščak v Habahu.
 Lozar Jožef, trgovec.
 Mali Marijana, rojena Tomanova.
 Mahr Ferdinand, lastnik in ravnatelj kupčijske učilnice.
 Majer Jožef, učitelj v I. mestni šoli.
 Majer o. Krisogon, frančiškan.
 Majzelj Franjo.
 Medič o. Kalist, frančiškan.
 Melcer Drag., c. k. gimn. profesor v pokoji.
 Mihalič Jurij, ravnatelj mestne pisarnice.
 Mlekuž Mat., zasebni uradnik.
 Mošé Alfons, dr., odvetnik.
 Mulaček Drag., mestni uradnik.
 Mulaček France, trgovski pomočnik.
 Mulej Andrej, c. k. uradnik.
 Murn o. Teodorik, frančišk. v Klanjcu.
 Murnikova Marija, gospá.
 Národna tiskarna.
 Nemanič Ivan.
 Ničman Henrik, pos. in bukvovec.
 Novak Janez, mizar in posestnik.
 Oblak Jožef, zasebni uradnik.
 Pakič Mihael, pos. in trgovec.
 Papež France, dr., odvetn. kandidat.
 Pavker pl. Glanfeld Henrik, dr., korar.
 Pengal Anton, posestnik na Pšati.
 Petričič Vaso, trgovec.
 Perles France, posestnik.
 Permè Anton, posestnik.
 Perona Ljudevit, magist. svetovalec.
 Pfeifer Jožef, koncip. dež. odbora.
 Pfeifer Ferdin., oficijal dež. odbora.
 Pirec Iv., uradn. pri južni železnici.
 Pirnat Tomaž, hišnik.
 Polec Jož., c. k. notar v Mokronogu.
 Pogorelec Adolf, kaplan pri sv. Petru.
 Potočnik Franjo, nadinženir.
 Potočnik Mihael, nunski spovednik.
 Porenta Jan, stolni kaplan.
 Poč Martin, kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani.
 Poznik Albin, drž. odvet. koncip.
 Praprotnik Andrej, nadučitelj I. mestne šole.
 Praprotnik France, učitelj na Ježici.
 Pribil Janko, inženir.
 Puhar Dragutin, posestnik.
 Pustotnik Jan., dr., primarij v dež. bolnici.
 Premk Anton, poštni uradnik.
 Raič Anton, učitelj na c. k. viši realki.
 Raktelj Fr., učitelj 2. mestne šole.
 Ravnikar Lud., dež. sod. svetovalec.
 Ravnikar Viktor.
 Rehbach, baron, jurist v terez. na Dunaji.
 Regali Jožef, hišnik in odbornik.
 Regoršek France, trgovec.
 Ribič Jožef, trgovec.
 Rodè France.
 Rogelj Florijan, notarski uradnik.
 Rost Viljem, sodar v Gradišči.

Schiffner J., dr., c. kr. voju. nadlečnik.
 Schrey Ivan, pekovski mojster.
 „Slovenski Narod“ vredništvo.
 Slovensko učiteljsko društvo.
 Smolej Jakob, c. k. gimn. vodja.
 Smrekar Jožef, profesor bogoslovja.
 Spoljarič Jakob, ključar.
 Stegnar Feliks, učitelj kaznilnice na Gradu.
 Strbenec Jožef, duh. v pokouju.
 Suhadobnik Lovr., kolezijski mlinar.
 Šašel Feliks, okrajni komisar.
 Šešek Ivan.
 Škofic Lovro, davkarski kasir.
 Škrl Ivan, avskultant pri okrajni sodniji.
 Šolmajer France.
 Šolmajerjeva Kornelija, gospá.
 Šuklje Fr., c. k. gimn. profesor.
 Šumi France, sladkorne tovarne pomočnik v Peštu.
 Tavčar Dragutin, posestnik.
 Tekavčič Drag., oskr. pos. delalnica.
 Tanko Ivan, gostilničar čitalnični.
 Toman Helena.
 Tomec Jakob, magist. uradnik.
 Tomšič Ivan, učitelj c. k. vadnice.
 Tratnik Antonija, fin. kom. žena.
 Travnar Jožef, učitelj 2. m. šole.
 Turk Hugon, trgovec.

Tušek Ivan, gimn. profesor.
 Ulman Neža, posestnica.
 Urh Peter, kanonik.
 Valenta Vojteh, magist. uradnik.
 Valentinčič Ignacij.
 Vavpetič Ivan.
 Več Ivan, trgovec.
 Vičič Janez Ev., trgovec.
 Višnikar Franjo, uradnik pri dež. sodniji.
 Vizjak Ant., učitelj na c. k. učit. izobraževališči.
 Vončina Josip, konc. pri dež. vladi.
 Vrhunec Anton, trgovec.
 Wascher Rajko, uradnik v hranilnici.
 Wiesthaler France, c. k. gimn. prof.
 Zagorjan Ivan, kaplan pri sv. Petru.
 Zepihlal Ognjeslav, kamnopicec.
 Zic Nikolaj, vojni župnik.
 Zima Janez, učitelj v c. k. vadnici.
 Zitterer Andrej, čevlj. mojster.
 Zmrzlikar Franke, tehnik.
 Zupan Jožef, stolni dekan.
 Zupan Šimen, duhovnik v pokoji.
 Zupančič Vilib., prof. ženskega uč. izobraževališča.
 Žakelj Miroslav, c. k. gimn. prof.
 Žark Franjo, krojaški mojster.
 Žitko Jakob, vratar pri dež. glavarju.
 Štev. 219.

b) Ljubljanska okolica.

*Krc̃on Anton, župnik v Rudniku.
 Aleš Luka, župnik v Preski.
 Babnik Jernej, župnik na Dobrovi.
 Čitalnica v Šent-Vidu.
 Deisinger Marija, pivov. gospá v Šiški.
 Dernovšek Jurij, duh. adm. v Želmljah.
 Dolencec Andrej, posest. v Dravljah.
 Finec Anton, župnik v Sostrem.
 Gams Jan., posestnik v Loki pri Igu.
 Govekar France, nadučitelj na Igu.
 Hočevnar Jožef, župnik na Igu.
 Klemenec Fr., posestnik v Zalogu.
 Knez Janez, posestnik v Šiški.

Kogelj Janez, učitelj na Brezovici.
 Kraj Matija, kaplan v Sostrem.
 Kraljič Miha, posestnik in poštar v Št. Vidu.
 Kunaver Miha, pos. v Dravljah.
 Malinšek Marija, v Tacenu.
 Mandele Anton, kaplan v Preserji.
 Marešič Franjo, kaplan na Brezovici.
 Marinko Jožef, benef. v Preski.
 Mencinger Lov., duh. oskrb. na Golem.
 Namrè Anton, župnik v Šmartnem.
 Pipan Andrej, kaplan v Polhovem gradu.
 Potočnik Anton, župnik v Šent-Vidu.

Potočnik Janez, župnik na Brezovici.
 Potočnik Martin, učitelj v Sori.
 Povše France, župnik na Ježici.
 Sever Janez, posestnik, srenjski od-
 bornik na Vižmarjih.
 Skul Valentin, župnik pri sv. Ja-
 kobu na Savi.

Sovinec Anton, duh. v pokoji na
 Gameljnah.
 Svetina Valentin, rudarski nadzornik
 v Knapovžah.
 Štrukelj France, dub. na Šmarni gori.
 Tavčar Ignacij, župnik v Želimljah.
 Zupan Davorin, železniški uradnik
 v Zalogu. Štev. 35.

2. Dekanija Škofja Loka. — a) Poverjenik: Matej Kožuh.

*Debeljakova rojstna hiša na Vi-
 sokem št. 2, v Poljanski fari.
 *Dolar France, župnik na Trati.
 *Kožuh Matej, dekan v Stari Loki.
 Ahčin Anton, župnik v Retečah
 Belce Janez, kaplan na Trati.
 Čadež Ivan, posestnik v Poljanah.
 Jereb Matej, župnik v Javorjih.
 Jezeršek Janez, v Gorenji vasi.
 Lavrič Matija, duh. adm. v NoviOslci.

Peterlin Primož, duh. adm. pri sv.
 Lenartu.
 Puc Alojzij, kaplan v Stari Loki.
 Ramoveš Jernej, župnik v Poljanah.
 Rožman Lovro, ekspozit v Žabnici.
 Strupi Jakop, kaplan v Poljanah.
 Zupan Ulrik, duh. adm. v Leskovci.
 Žan Janez, kaplan v Škofji Loki.
 Štev. 35.

b) Poverjenik: Dragutin Gestrin.

*Gestrin Dragutin, dr., c. k. sodn.
 pristav.
 *Remic Primož, mest. župnik v Loki.
 Brulec France, katehet nunske de-
 kliške šole v Loki.
 Bukvarnica učiteljska v Loki.
 Čitalnica v Loki.
 Deisinger Jurij, trgovec v Loki.
 Deisinger Terezija v Loki.
 Fabiani Karol, lekar v Loki.
 Gašperin Jak., ključ. mojster v Loki.
 Golob Gašpar, posestnik v Loki.
 Gusel Janez, trgovec v Loki.

Homan Josip, posestnik v Loki.
 Jeriha Matija, nunski spovednik v
 Loki.
 Kadilčeva Radevojka v Loki.
 Mohar Antonija, kovačica v Loki.
 Naglič Rudolf, trgovec v Loki.
 Ramoveš Andrej, kaplan v Loki.
 Sušnik Jovana v Loki.
 Sušnik Jovana v Loki.
 Triler Janez, c. k. notar v Loki.
 Wolkensberg Avguštin, baron, po-
 sestnik Oblakovega fidejkomisa v
 Loki. Štev. 21.

c) Poverjenik: Jože Levičnik.

*Globočnik Leopold, posestnik v
 Železnikih.
 *Rožič Alojzij, kaplan v Železnikih.
 Eržen Balant, kmet v Rudnem.
 Globočnik A., posestnik v Železnikih.

Hafner Anton, rudarski uradnik v
 Železnikih.
 Jamnik Anton, kaplan v Selcih.
 Jereb Matej, župnik v Sorici.
 Lapajno Jan., duh. adm. v Dražgošah.

Levičnik Jožef, posestnik in učitelj
v Železnikih.
Majer Vincencij, župnik v Selcih.

Tušek Gregor, posestnika sin v Me-
gušnici. Štev. 11.

3. Dekanija Kranj. — Poverjenik: Dragutin Šavnik.

*Debeljak Jan., župnik v Predvoru.
*Florijanovna Nikica, gosp. v Kranji.
*Globočnik Edv., dr., zdravnik v
Cerkljah.
*Jugovec Leopold, zasebnik v Kranji.
*Krašovic Jur., župnik v Šmartnem.
*Mali Ognjeslav, dr., okr. zdravnik
v Kranji.
*Mežnarec Anton, dekan v Kranji.
*Omersa France, trgovec v Kranji.
*Pirc Matej, trgovec v Kranji.
*Pleiweis-ova Ivana, posestnica v
Kranji.
*Pleiweis Valentin, trgovec v Beču.
(Kujige naj prejema kranjske gim-
nazije učence, ki je v slovenščini
najizvrstnejši.)
*Prevec Tine, dr., zasebnik.
*Ros Matej, trgovec v Kranji.
*Sajovic Ferd., trgovec v Kranji.
*Steiner Janez, dr., c. kr. bilježnik
v Kranji.
*Šavnik Dragotin, lekar v Kranji.
*Šavnik Sebastian, posest. v Kranji.
*Urbančič Lujiza, gospá grajščakinja
na Turnu.
*Widmar Jernej, dr., knezoškof.
*Zarnik Anton, župnik v Naklem.
*Zupan Toma, gimn. prof. v Kranji.
Aljaž Jakob, kaplan v Trziču.
Arhar France, beneficiját v Vogljah.
Bélar Jožet, kaplan v Smedniku.
Bohinec Fr., župnik v Križah.
Cebin Peter, ljudske. šole učitelj v
Kranji.
Čitalnica, društvo v Kranji.
Dolencec France, trgovec v Kranji.
Erjavcec Janez, duhoven v Kranji.
Frank Rihard, župnik v Trziču.

Golob Janez, kaplan v Trziču.
Golobič Anton, župnik v Cerkljah.
Gregorič Ign., župnik na Trsteniku.
Hočevár Jakob, farmacevt v Kranji.
Kmet Vincencij, učitelj v Šmartnem.
Košmelj Janez, kaplan v Šent-Jurji.
Krisper Rajm., trgovec v Kranji.
Krčón Jožef, župnik v Predosljah.
Kršič Jožef, posestnik v Trbojah.
Košmerl Jurij, župnik v pokoji v
Kranji.
Kuster Mihael, nadučitelj v Kranji.
Mencinger Janez, dr., odvetnik v
Kranji.
Mohar Peter, duhoven v Predosljih.
Novak Martin, poštni odpravnik v
Kranji.
Pavlin Aleš, posestnik v Podbrezji.
Pec Drag., c. k. uradnik v Kranji.
Povše Martin, župnik v Šent-Jurju
pri Kranji.
Preželj Matej, župnik v Mavčicah.
Robič Simon, beneficiját na Šentjurski
gori pri Cerkljah.
Staré Ferd., c. kr. sodnik. pristav.
Šlibar Tomaž, župnik v Dupljah.
Šoklič Blaž, kaplan v Šmartnem.
Tavčar France, kaplan v Kranji.
Učiteljska knjižnica kranjskega šol-
skega okraja.
Urbančič Janko, grajščak v Turnu.
Vavken Andrej, učitelj in posestnik
v Cerkljah.
Vomberger Blaž, župnik v pokoji
na Primskovem.
Zupančič Anton, kaplan v Cerkljah.
Štev. 58.

4. Dekanija Radovljica. — a) *Poverjenik: Anton Umek.*

*Jerala Janez, kaplan v Bohinjski Bistrici.	Mali Ignacij, duhoven v Ribnem.
Burger Martin, obč. tajnik v Bohinjski Bistrici.	Mencinger Jakob, učitelj v Bohinjski Bistrici.
Dobravec Miha, kaplan v pokoji v Bohinjski Bistrici.	Mesar Jan., župnik v Boh. Bistrici.
Gnjezda Štefan, župnik na Bohinjski Beli.	Morè Anton, kaplan v Gradu.
Jereb France, župnik v Zaspem.	Trojar Janez, nadučitelj v Gradu.
Koželj Anton, duhoven v pokoji na Dobravi.	Umek Anton, župnik v Gradu.
	Žumer Jakob, posestnik v Podhomu (Gorje).
	Žumer Janez v Spodnjih Gorjah. Štev. 14.

b) *Poverjenik: Janez Keršič.*

Ažman Ivan, župnik na Dovjem.	Robič Jak., pos. v Kranjski gori.
Keršič Janez, župnik na Jesenicah.	Žužek Simon, kaplan na Jesenicah. Štev. 4.

c) *Poverjenik: Silvester Kešè.*

*Bernik Lovro, žup. v Kamnigorici.	Novak Janez, kaplan v Mošnjah.
*Sajevec Janez, župnik v Mošnjah.	Olifčič Josip, usnjarski mojster.
Avsenik Neža, rojena Tomanova v Leseah.	Resman Janez v Radovljici.
Berlic Janez, kaplan v Kropi.	Stenovec Anton, kaplan v Bégunjah.
Bononi Jožef, župnik v Radovljici.	Tavčar Janez, kaplan na Breznici.
Grilec Janez, posestnik na Zgošah.	Teran Janez, župnik v Ljubnem.
Hauptman Janez, strojar in posestnik v Kranjski gori.	Vurnik Janez v Radovljici.
Kešè Silvester, dekan v Bégunjah.	Zupan Neža. posest. hči v Smokuču. Štev. 16.

d) *Poverjenik: Matej Soršak.*

Habè Janez, župnik na Ovsišah.	Zabrezovnik Jurij, duh. v pokoji v Kamnigorici.
Kapuz Janez, župnik v Kropi.	Zupan Janez v Kropi. Štev. 5.
Soršak Matej v Kropi.	

5. Dekanija Kamnik. — *Poverjenik: Janez Debevec.*

*Fabijani o. Placid, frančiškan.	ustanovi. (Gosp. župnik je prošèn, da knjige razdeli med tri posest. iz Dobovšekove rodovine, po njihovi smrti pa faranom po svoji previdni.)
*Kokalj o. Rainerij, frančiškan.	
*Starè Alojzij, administrator na Rovi.	
*Stranjska fara po Mih. Dobovšekovi	

*Nabernik Ivan, c. k. sodn. pristav.

*Parapat Janez, duh. oskrbnik v Vranjipeči.

Albrecht Leopold, župnik v Dobu.

Bralno društvo v Robu.

Bukvarnica učiteljska, okraja kamniškega.

Čitalnica v Kamniku.

Debevec Janez, posest. v Kamniku.

Eder Janez, župnik v Mekinjah.

Hiti Janez, župnik na Homecu.

Höffern pl. Viljemina, grajščinska gospica na Brdu.

Hribar France, posestnik na Križu.

Iglič Janez, trgovec v Lukovci.

Janežič Anton, trgovec v Kamniku.

Kajdiž Tomaž, župnik v Vodicah.

Kmetič Mihael, župnik v Stranji.

Krsnik Jožef, c. k. okrajni sodnik na Brdu.

Kljun Janez, kaplan v Kamniku.

Knjižnica v Repnjah.

Kuhelj Matija, administr. v Gozdu nad Kamnikom.

Levec Janez, trgovec v Kamniku.

Ložar Jan., posestnik v Trzinu.

Lomberger Jož., benef. v Komendi.

Mrvec Blaž, župnik v Nevljah.

Murnik Janez, trgovec v Kamniku.

Orel Josip, trgovec v Kamniku.

Pečnik Anton, kaplan na Brdu.

Plavec Anton, posestnik v Kamniku.

Pfeifer France, učitelj na Goričici.

Polak Josip, meščan v Kamniku.

Rodè Josip, meščan v Kamniku.

Suhi J., trgovec v Kamniku.

Svetlin France, kurat na Goričici.

Starè Mih., inženir v Mengišu.

Špendal France, kaplan v Mengišu.

Švajgar J., grajski oskrbnik na Brdu.

Tavčar Matej, župnik v Komendi.

Tomšič Štefan, učitelj v Tunjcah.

Vidic o. Fortunat, frančiškan.

Zorec Janez, župnik v Mengišu.

Štev. 42.

6. Dekanija Moravče. — Poverjenik: Janez Toman.

*Jarec Jernej, župnik v Dolu.

*Mazek Lovro, kaplan v Zagorji.

*Oblak Janez, župnik pri sv. Heleni.

*Šranec Stanko, župnik v Hotiču.

*Urbanček Janez, župnik v Krašnji.

Brodnik Anton, kaplan v Moravčah.

Brvar Gotard, mlinar in posestnik Podzidom.

Gros Jakob, župnik v Zagorji.

Jošt Mihael, učitelj v Zagorji.

Kepec France, duh. adm. v Česnjicah.

Koprivnikar Janez, župnik na Savi.

Kosmač Simon, duh. adm. na sv. Gori.

Krištofič Lovro, duh. adm. v Št. Osvaidu.

Mogolič M., župn. pri sv. Lambertu.

Petrič Blaž, župnik v Blagovici.

Pleško France, beneficiat na Vrhpolji.

Preša Jožef, župnik v Pečah.

Romè France, župnik v Čemšeniku.

Stupar Janez, duh. adm. pri sv. Gothardu.

Tavčar Mihael, župnik na Vačah.

Toman Janez, dekan v Moravčah.

Vrančič France, duh. v pokoji.

Vodè Jožef, trgovec na Dolskem v Moravčah.

Zorman Anton, župnik v Kolovratu.

Zupančič Janez, župnik v Ihanu.

Štev. 26.

7. Dekanija Šmarje. — Poverjenik: Matija Brolih.

*Bartol Baltazar, župn. na Lipoglavu.

*Brolih Matija, dekan v Šmarji.

*Štritar Janez, benef. v Št. Vidu.

Anžur Anton, župnik v Šent-Jurji.

Boištnik Janez, nadučitelj v Šmarji.

Cirheimb Cene, baron, kaplan v Šent-Vidu.

Drčar Martin, župnik na Polici,

Hinek J., župnik v pokoji v Zatičini.
 Hočevar Anton, župn. v Kopenji.
 Jakelj Gregorij, župnik v Žalini.
 Kovač Franjo, učitelj v Zatičini.
 Kulavec Matija, župnik v Šent Vidu.
 Kumer France, kaplan v Šent-Vidu.
 Legat Fr., zdravnik v Višnji gori.
 Lukan Jak., zdravnik v Šent-Vidu.
 Mazek Anton, župan v Šmarji.
 Oblak Lorenc, kaplan na Krki.

Podhoy Ivan, kaplan v Šent-Vidu
 pri Zatičini.
 Razpotnik Jakob, žup. v Višnji gori.
 Rotschütz Emil, baron, grajšček v
 Smreki.
 Steska Edvard, e. k. okr. sodnik v
 Zatičini.
 Vrančič Ignacij, kaplan v Šmarji.
 Zorec Jurij, župnik na Krki.
 Štev. 23.

8. Dekanija Litija. — Poverjenik: Jakob Rus, dekan.

*Kobler Aloj., posestnik v Šmartnem.
 *Sveteč Luka, e. k. notar v Litiji.
 *Zupan Miha, župnik na Prežganji.
 Abzec Matija, kaplan v Šmartnem.
 Adamič Fr., nadučitelj v Šmartnem.
 Blaž Božidar, trgovec v Litiji.
 Celar Janez, župnik v Svibnem.
 Dovič Janez, župnik na Doleh.
 Esih Josip, železn. čuvaj v Litiji.
 Gestrin Leopold, župnik pri sv. Jurji.

Jeretin Martin, tajnik okrajn. gla-
 varstva v Litiji.
 Ključevšek Ign., kaplan v Šmartnem.
 Kunstelj Franc, dub. adm. na Jančem.
 Petek Andrej, župnik v Polšniku.
 Rožnik Anton, e. kr. sodnijski ad-
 junkt v Litiji.
 Rus Jakob, dekan v Šmartnu.
 Vestenec Jul., dr., vitez, e. k. okr.
 glavar. Štev. 17.

9. Dekanija Trebno. — Poverjenik: Jan. Kovačič.

*Barbo Waxenstein grof J., grajšček
 v Rakovniku.
 *Košir Janez e. k. sodn. v Trebnem.
 *Kovačič Janez, dekan v Trebnem.
 *Martinak Jožef, e. k. sod. adjunkt
 v Žužemberku.
 *Vovk Matej, duhovnik na Mirni.
 Barbo Miha, kaplan pri sv. Lovrencu.
 Bercar J., pos. v Kamnji (sv. Ru-
 pert).
 Blagné Anton, oskrbnik v Rakovniku.
 Dolinar Jan., župnik v Št. Jaužu.
 Gerčar Andrej, učitelj v Šent-Ru-
 pertu.
 Grčar Jožef, župnik pri sv. Trojici.
 Hofer Karol, lokalist v Čatežu.
 Jaklič Jožef, kaplan v Trebnem.
 Košir Alojzij, župnik v sv. Rupertu.
 Kunšič Anton, učitelj v Trebnem.
 Lenasi Anton, kaplan v Doberničah.

Lotrič Leop., kaplan v Žužemberku.
 Marolt Jakob, župnik pri sv. Križu.
 Müller Jan., župnik na Mirni.
 Nemeč Anton, kaplan pri sv. Trojici.
 Pogačar Andrej, gozdnar v Zagradcu.
 Pogačnik Jan., kaplan pri sv. Križu.
 Pož Dragotin, davkarski adjunkt v
 Mokronogu.
 Sovan Leopold na Mirni.
 Steklasa France v Št. Rupertu.
 Švajgar France, kaplan v Trebnem.
 Šular Janez, župnik v Trebelnem.
 Tomšič Matilka, gospica v Trebnem.
 Tramte Anton, kaplan v Št. Rupertu.
 Trepal Anton, administrator na Selih.
 Urbanija Lovro, farni predstojnik v
 Ambrusu.
 Vašič Ljud., dr., zdravnik v Trebnem.
 Štev. 32.

10. Dekanija Leskovec. — 1. Poverjenik : Edvard Polak.

- *Bušič Jožef, posestnik v Št. Jerneji.
 *Grivec France, kaplan v Leskovcu.
 *Hočevar M., posestnik in državni poslanec na Krškem.
 *Kapler Janez, posest. pri sv. Duhu.
 *Kuralt Ivan, avskultant na Krškem.
 *Polak Edvard, dekan in čast. kanonik v Leskovcu.
 *Pekovec Jožef, kaplan v Št. Jerneji.
 *Rudež Dragotin, grajščak v Gračarskem turnu.
 *Sajč Miha, kaplan na Studencu.
 *Šola Št. Jernejska.
 *Tavčar Anton, župnik na Raki.
 *Veseli Ivan, župnik pri sv. Duhu. Bukvarnica šol. okraja na Krškem.
 Burnik Valentin, učitelj v Št. Jerneji.
 Ferfilja Anton, kupč. opravnik na Krškem.
 Gašperlin Gašper, župnik v Bučki.

- Jarec France, kaplan v Leskovcu.
 Knavs Janez, vikarij na Krškem.
 Koželj Miha, kaplan v Škocijanu.
 Lavtar Anton, župnik pri sv. Križu.
 Mavrer Gustav, posestnik na Raki.
 Obrstar Jan., kupčevalec v Cerkljah.
 Petrovčič Franjo, kaplan v sv. Križevem.
 Pfeifer Viljem, župan na Krškem.
 Pogorelec And., kaplan v Dolini.
 Poznik Radivoj, uradnik na Krškem.
 Sajč Janez, učitelj v Šent-Jerneji.
 Svoboda Janez, gozdinar v Čatežu.
 Šos Mihael, župnik na Studencu.
 Šusteršič Mat., posest. na Krškem.
 Tavčar Ignacij, župnik v Dolini.
 Virk France, trgovec v Leskovcu.
 Vovk Janez, župnik pri sv. Jerneji.
 Zadnik Šimen, župnik v Čatežu.
 Štev. 34.

2. poverjenik : Janez Lesjak.

- *Lesjak Janez, župnik v Kostanjevici.
 Belč France, grajšč. oskrbnik v Kostanjevici.

- Podboj Jožef, c. k. okrajni sodnik v Kostanjevici.
 Šetnec Fr., trgovec v Kostanjevici.
 Štev. 4.

11. Dekanija Novomesto (Rudolfovo). — Poverjenik : Sim. Wilfan.

- *Babnik Janez, župnik v Soteski.
 *Grašič Anton, kanonik v Novem mestu.
 *Langer Fr., pl. Podgoro, grajščak v Podganeh.
 *Mlakar Anton, župnik v Mirni peči.
 *Romč Jožef, župnik pri sv. Petru.
 *Skubec Mihael, župnik v Poljanici.
 *Strucelj Juraj, c. k. pristav v Rudolfovo.
 *Vojska Andrej, dr., c. k. okrajne sodnije svétnik v Novem mestu.
 *Volčič Janez, župnik v Šmarjeti.
 Bačnik Janez, župnik v Prečini.

- Čitalnica v Novem mestu.
 Frančiškanski samostan v Novem mestu.
 Golf Ivan.
 Gruden Ivan, davkarski kontrolor v Novem mestu.
 Gruden Jakob, župnik pri Beli cerkvi.
 Hren Jakob, c. k. državni pravdnik v Novem mestu.
 Hrovat Florentin.
 Kalčič Ant., trg. v Novem mestu.
 Klofutar Janez, kaplan v Prečni.
 Knjižnica c. k. gimnazije.
 Majtinger Ivan, vodja gruntovnice,

Mrzel Jožef, župnik v pokoji v Toplicah.
 Mohar Martin, uradnik v Novem mestu.
 Oblak Valentin, trgovec v Novem mestu.
 Ogórek Josip, gimn. profesor v Novem mestu.
 Poljanec Janez, gimn. profesor v Novem mestu.
 Rizzoli Dominik, lekar v Novem mestu.

12. Dekanija Metlika. — a) *Poverjenik: Anton Aleš.*

*Mahkot Janez, c. k. okr. glavar v Črnomlji.
 Aleš Anton, dekan v Semiču.
 Barle Janez, učitelj v Podzemlji.
 Borštnik Pavel, učitelj na Preloki.
 Bregant Val., kaplan v Črnomlji.
 Dev Edvard, c. k. okrajni sodnik v Črnomlji.
 Dolžan Jernej, župnik v Radovici.
 Gorenjec Leop., župnik v Adlešicah.
 Haring Sofija, gospá v Črnomlji.
 Kavčič France, učitelj v Dragatušu.
 Khern Rudolf, c. k. sodn. pristav.
 Kolbezen Jan., posestnik v Črnomlji.
 Križaj Nikolaj, kaplan v Semiču.
 Kuralt Božidar, c. k. sodnijski pristav v Črnomlji.
 Lilek Franjo, posestnik v Črnomlji.
 Mervec Janez, kaplan v Starem trgu.
 Muhič Franjo, učitelj na Vrhu.

Rozina Anton v Novem mestu.
 Rozina Jož., dr., adv. v Nov. mestu.
 Stavdaher o. Ignacij, gimn. katehet v Novem mestu.
 Tomažič Ivan, vikar v Novem mestu.
 Verbič Lovro, c. kr. dayk. adjunkt.
 Virant Janez, duh. adm. v Podgradu.
 Wilfan Simon, prošt v Novem mestu.
 Zajdel Nande, filozof.
 Zbašnik Franjo, kaplan v Mirni peči.
 Zagorjan Martin, duh. v pokoji.
 Žitnik Ignacij. Štev. 38.

Pavlič Ign., dr., okrajni zdravnik v Črnomlji.
 Pihler Jožef, c. k. okrajni tajnik v Črnomlji.
 Poklukar Jože, kaplan v Vinici.
 Potokar Jože, c. k. davkar.
 Režek Peter, župnik v Poljanah pri Starem trgu.
 Stanonik Nik., učitelj v Starem trgu.
 Šola farna v Starem trgu (plačuje g. dr. Jur. Sterbenec).
 Šutej Matija, župnik v Vinici.
 Tomazin Janez, duh. adm. v Dragatušu.
 Tomec Martin, župnik v Suhorji.
 Učiteljsko društvo v Črnomlji.
 Kalan Rajmund, duh. adm. na Vrhu.
 Zarnik Matija, duh. adm. v Preloki. Štev. 30.

b) *Poverjenik: Anton Navratil.*

*Lampé Jožef, c. k. uradnik v Metliki.
 Furlan Franjo, posestnik.
 Gangel Lavoslav, posestnik.
 Gustin Franjo, župan.
 Jančar Franjo, duh. nem. vit. reda.

Kapele Janez, oskrbnik komendski.
 Navratil Anton, zasebnik.
 Premer Anton, zasebnik.
 Prosenik Anton, trgovec.
 Sturm Vaclav, učitelj. Štev. 10.

13. Dekanija Kočevje. — *Poverjenik: Josip Novak.*

*Lovšin Simon, župnik pri fari v Kostelu.

*Novak Josip, dekan v Kočevju.
 Abram Lavos., učitelj v Nemški Loki.

Bučar Žiga, dr., e. k. okrajni zdravnik v Kočevji.
 Gašperin Viljem, kaplan v Mozelji.
 Gantar Lovro, kaplan v Kočevji.
 Kalan Jakob, provizor v Spodnjem Logu.
 Kolar Matija, kaplan v Koprivniku.
 Lebar Jakob, kaplan v Kočevji.
 Komljanec Janez, katehet gimn. v Kočevji.

Nekerman France, e. k. uradnik v Kočevji.
 Olipič Janez, fajm. v Koprivniku.
 Sušnik Jakob, duh. pomočnik pri Stari cerkvi.
 Treitz Anton, zdravnik v Kočevji.
 Vajvoda Simon, župnik v Nemški Loki.
 Videmušek Matija, kaplan na Reki. Štev. 16.

14. Dekanija Ribnica. — a) Poverjenik: A. Skubic.

*Jereb Jožef, župnik v Dragi.
 *Kljun Marjanica, posestnica v Slatniku, 2.
 *Lesar Janez, posestnik v Hrovači, 4.
 *Lesar Martin, posestnik v Sušji, 23.
 *Lovšin Micika, pos. v Jurjevici, 34.
 *Skubec Martin, dekan v Ribnici.
 *Šušje, vas.
 Arko Anton, posestnik v Ribnici.
 Bobek Janez, zdravnik v Ribnici.
 Bralno društvo v Sodražici.
 Jaklič Štefan, župnik v Dolenji vasi.

Jenčič Alojzij, e. k. sodn. adjunkt.
 Knific Srečko, kaplan v Ribnici.
 Kobilica Janez, duh. pomočnik v Dolenji vasi.
 Merhar Jože v Ribnici.
 Pristov Simon, duh. pomočnik v Ribnici.
 Ratek Lovro, e. k. sodec v Ribnici.
 Ricoli Alojzij, trgovec v Ribnici.
 Varl Tomaž, kaplan v Sodražici.
 Voglar Jožef, župnik v Sodražici. Štev. 20.

b) Poverjenik: Matej Frelih.

Candolini Vojteh, e. kr. sodnik v Laščah.
 Čibašek Anton, župnik v Šent Kocijanu pri Turjaku.
 Frelih Matej, župnik v Laščah.
 Grjol Lovro, duh. adm. pri sv. Gregorji.
 Hočevnar Matija, poštar v Laščah.

Hočevnar M., trgovec Pod-Turjakom.
 Jan Primož, župnik na Robu.
 Jaklič Josip, posestnik v Vidmu.
 Karlin Janez, kaplan v Laščah.
 Murgelj Julij, e. k. pristav v Laščah.
 Razboršek Jožef, kaplan v Dobropoljah. Štev. 11.

15. Dekanija Vrhnika. — Poverjenik: Šlibar Martin.

*Kotnik France, posest. na Vrhniki.
 *Markič Matej, župnik v Logatecu.
 *Šlibar Martin, dekan na Vrhniki.
 Borštnik France, profesor (knjige v Borovnico št. 8.)
 Borštnik Janez, posestnik v Doléh.
 Črne Anton, župnik v Hotedršiči.
 Dolinar France, kaplan v Horjulu.
 Letopis 1876. III.

Jugovec Anton, župnik v Borovnici.
 Justin Blaž, provizor v Črnem Vrhu.
 Kavčič Gašpar, posestnik v Rovtah.
 Lavrič Jožef, župnik v Zaplani.
 Molek Martin, kaplan v Preserji.
 Papler Fr., nadučitelj v Borovnici.
 Pipan Andrej, kaplan v Polhovem Gradcu.

Pleško Drag., e. k. okrajni sodnik
na Vrhniki.
Podobnik Ignacij, župnik v Preserji.
Rozman Jurij, župnik v Rakitini.
Vidmar Matej, župnik v Rovtah.

Volčič Jurij, e. k. pristav na Vrhniki.
Vonča Anton, duh. pastir v Belkah.
Zdražba Janez, kaplan na Vrhniki.
Štev. 21.

16. Dekanija Idrija. — a) *Poverjenik: Jožef Kogej.*

*Majnik Janez, župnik v Žiréh.
*Občina mestna v Idriji.
Demšar Janez, administrator na
Ledinah.
Eržen France, kaplan v Spodnji
Idriji.
Grbec Ljudevit, dr., rudarski zdrav-
nik v pok. in ces. svetov. v Idriji.
Horvat Miha, župnik v Sp. Idriji.
Inglič Jakob, nadučitelj in ravnatelj
rudarske šole v Idriji.
Juvan Janez, beneficijant in glavne
šole katehet v Idriji.

Klobus Valentin, admin. na Vojskem.
Kogej Jožef, dekan v Idriji.
Leskovec Boštjan, posest. in župan
v Spodnji Idriji.
Lipold Marka Vincencij, e. k. rudn.
predstojnik in viši svetnik v Idriji.
Pivek Janez, župnik v Zavraecu.
Stranecky Jožef, trgovec v Idriji.
Treven France, rudar v Idriji.
Treven Valentin, trgovec v Idriji.
Urbas Leopold, ces. kr. topilnični
oskrb. v pokoji v Idriji.
Verbajs Anton, kaplan v Žiréh.
Štev. 18.

b) *Poverjenik: Domicelj Anton.*

*Svetličič Fr., župnik v Godoviču.
Bezeljak Fr., kmet. sin v Črnem Vrhu.
Čitalnica v Črnem Vrhu.
Domicelj Anton, vikarij v Črnem
Vrhu.
Gostiša Jožef, kmet. fant v Črnem
Vrhu.

Majnik Miha, kmet v Črnem Vrhu.
Mikuš France, rokodelski umetnik
v Zadlogah.
Plešnar Anton, župan v Črnem Vrhu.
Vovk Josip, učitelj v Črnem Vrhu.
Štev. 9.

17. Dekanija Cerknica. — a) *Poverjenik: Končnik Davorin.*

*Dolenc Henrik, dr., e. k. sodnijski
adjunkt v Ložu.
*Kaplenek Jan., župnik na Oblokah.
*Obreza Adolf, posest. v Cerknici.
Jan Simon, župnik pri sv. Trojici
nad Cerknico.
Klinar France, učitelj v Šent-Vidu.
Končnik Dav., kaplan v Starem trgu
pri Ložu.
Kosec Jern., župnik v Šent-Vidu.
Krašovec Ant., posest. v Dolenji vasi.
Lenček Blaž, župnik v Star. trgu.

Ljudska šola v Bégunjah.
Mandele Iv., nadučitelj v Starem trgu.
Oblak Janez, dekan v Cerknici.
Prijatelj Mat., kaplan na Oblokah.
Sterle France, trgovski pomočnik v
Markovci pri Ložu.
Švajger Martin, zdravnik v Ložu.
Vilar Jak., trgov. v Pudobu pri Ložu.
Werdovac Josip, e. kr. sodnik v
pokoji v Starem trgu.
Žerovnik Tomaž, župnik v Grahovem.
Štev. 18.

b) *Poverjenik: France Rihar.*

Bernard Val., kaplan v Studenem.
 Blažon Jakob, posestnik v Planini.
 Dolencec Jožef, posestnik v Planini.
 Jeršan Anton, posestnik na Uncu.
 Koren Miroslav, posestnik v Planini.
 Kovšca France, posestnik v Planini.
 Lavrič Jurij, posestnik na Rakeku.

Levičnik Valentin, c. kr. finančn.
 komisar v Planini.
 Modrijan France, c. kr. uradnik v
 Planini.
 Poženel Ivan, učitelj na Uncu.
 Rihar France, župnik v Planini.
 Žitnik Simon, c. k. kancelist.

Štev. 12.

18. Dekanija Postojina. — *Poverjenik: Janez Hofstetter.*

*Globočnik Anton, c. k. predstojnik.
 *Globočnik Janez, župnik v Slavini.
 *Krzlič Gregor, c. kr. okrajni sodnik
 v Senožečah.
 *Lavrenčič Andrej, posestnik.
 *Občina v Razdrtem.
 *Razpet Martin, dr., okrajni zdravnik
 v Postojini.
 *Vidmar Jožef, župnik v Vremah.
 Bezeljak Pavel, ces. kralj. notar v
 Postojini.
 Blaznik Jakob, župn. v Hrenovicah.
 Burgar Amalija, omožena Kautzner
 (kolodvor Postojina).
 Čadež Janez, kaplan v Matenji vasi.
 Čitalnica v Postojini.

Dekleva Andrej, posestnik v Vremah.
 Dekleva France, trgovec v Slavini.
 Ditrih Ant., pekovski sin v Postojini.
 Fetih-Frankheim Anton, kaplan v
 Postojini.
 Jalen Simon, kurat v Št. Petru.
 Lunder Janez, eksposit v Trnji.
 Okorn Ignacij, župnik v Senožečah.
 Pegan Lavoslav, učitelj.
 Samec Maks, železnični zdravnik v
 Postojini.
 Skvarča Janez, kaplan v Slavini.
 Zelen Jožef, posestnik v Senožečah.
 Žgur Anton, kaplan v Hrenovicah.

Štev. 24.

19. Dekanija Trnovo. — *Poverjenik: France Legan.*

*Brinšek Ivan, trgovec v Trnovem.
 *Česnik Jurij, trgovec v Knežaku.
 *Domicelj Alojzij, trgovec v Zagorji.
 *Jenko Skender, trgovec v Trnovem.
 *Ličan Skender, trgovec v Trnovem.
 Bralno društvo v Št. Petru.
 Budnar Janez, župnik v Vremu.
 Čitalnica v Zagorji.
 Dekleva Ivan, posestnik v Zarečju.
 Drobnič Andrej, župnik v Knežaku.
 Kacin Anton, kaplan v Trnovem.
 Klemenec France, vikarij v Zagorji.
 Kranjec Matija v Trnovem.
 Legan France, kurat v Nadanjemselu.

Legat Andrej, učitelj v Zagorji.
 Lukanec Jožef, kurat v Suhorji.
 Mežnar Jože, posestnik v Harijah.
 Pavlič Damijan, župnik v Zagorji.
 Ponikvar Anton, kurat v Harijah.
 Satran Anton, logar v Koritnicah.
 Torkar Matija, župnik v Košani.
 Valenčič Jože, trgovec v Narinu.
 Valenčič Meta, posestnica v Trnovem.
 Zarnik Martin, učitelj v Trnovem.
 Žagar France, duh. pom. v Košani.
 Žnidaršič Jakob, prof. v Vremu.

Štev. 26.

20. Dekanija Vipava. — *Poverjenik: Jurij Grabrijan.*

- *Erjavce Matija, vikarij v Šturijah.
 *Grabrijan Jurij, kan. in dekan v Vipavi.
 *Hiti Luka, beneficijant v Vipavi.
 *Kavčič France, posest. v Šent-Vidu.
 *Koder Matej, kurat v Slapu.
 Adlešič Jurij, nadučitelj v Vipavi.
 Bilec Janez, benef. v Lozicah.
 Bric Janez, c. k. okrajni sodnik.
 Bukvarnica učiteljska v Vipavi.
 Čitalnica kmetijska v Podragi.
 Čitalnica narodna v Vipavi.
 Ditrih Andrej, kupčevalec v Vipavi.
 Francelj Štefan, učitelj v Št. Vidu.
 Ganter Janko, učitelj na Planini.
 Habc Jože na Gočah.
 Hiti Simon, učitelj na Slapu.
 Hladnik Janez na Lozicah.
 Janža Ivan, kurat v Podvelbu.
 Kete Jožef, strojar v Vipavi.
 Košir Jakob, vikarij v Šent-Vidu.
 Lekan Janez, posestnik v Vipavi.
 Lušin Anton, kurat v Podkrajji.
 Mercina, učitelj v Vipavi.
 Malnaršič Jožef, duh. v pokoji.
 Pečar Janez, kurat v Vrbopolji.
 Račič Alojzij, učitelj v Vipavi.
 Silvester France, pek.
 Stupar Janez, kurat v Budanjah.
 Šapla Anton v Vipavi.
 Šola vinorejska na Slapu.
 Šraj Valentin, kurat v Podragi.
 Uršič Anton, posestnik v Vipavi.
 Vidrieh Anton, posestnik v Vipavi.
 Zarnik Ivan, učitelj v Budanji.
 Žepič Franjo, prof. na gospodarski šoli na Slapu.
 Žgur Anton, posestnik v Podragi.

Štev. 36.

Štev. udov v ljublj. škofiji:	ustanovnikov	194
	letnikov	755
	Skupaj	949

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija Maribor. — *Poverjenik: Janez Majciger.*

- *Čitalnica narodna.
 *Dominkuš Ferko, dr., odvetnik.
 *Gregorec Lavoslav, dr., profesor bogoslovja.
 *Knjižnica gimnazijska.
 *Knjižnica semeniška.
 *Kosar Franjo, kanonik.
 *Kovačič Martin, sem. podravnatelj in profesor bogoslovja.
 *Majciger Janez, c. k. gimn. prof.
 *Modrinjak Matija, korar.
 *Ogradi France, špiritual v sem.
 *Rađej France, dr., c. k. bilježnik.
 *Rapoč France, c. k. bilježnik.
 *Skuhala Janez, profesor bogosl.
 *Srnee Tanko, dr., odvetnik.
 *Valenčak Martin, c. k. profesor.
 *Zorčič France, stolni prošt.
 Bračko Mihael, kaplan pri sv. Križu.
 Bralno društvo v Rušah.
 Brdajs Davorin, trgovec.
 Brelih France, prof. više realke.
 Feuš, duhovnik.
 Ferk Feliks, dr., zdravnik.
 Flek Jožef, stolni vikar.
 Gabere Davorin, bogoslovec.
 Glančnik Jernej, dr., odv. koncip.
 Grosskopf M., žup. v pokoji v Selnici.
 Heržič Jožef, stolni kaplan.
 Jentl Bernard, trgovec.

Kocmut Janez, nadučitelj v Rušah.
 Koren Matija, župnik v Selnici.
 Koser Makso, dr. odvet. koncip.
 Lavtar Luka, prof. na c. k. učitelj.
 izobraževališči.
 Lednik Anton, kaplan v Rušah.
 Miklošič Ivan, učitelj na c. k. učit.
 izobraževalnici.
 Modrinjak, dr., zdravnik.
 Morič Maks, trgovec.
 Napotnik Miha, bogoslovec.
 Nerad Miha, učitelj v Št. Petru pri
 Mariboru.
 Novotny Eman., c. k. okr. sodnik
 v Gornjem gradu.
 Orozel Janez, dr. odvetnik v Ma-
 riboru.

Pajak Janko, profesor in posestnik
 tiskarnice.
 Pajak Jožef, dr., gimn. profesor.
 Pečko Jakob, dr., odvet. koncip.
 Pernaavsel Štefan, župnik v Kamici.
 Praprotnik France, kaplan v Selnici.
 Purgaj Jakob, c. k. gimn. prof. v
 Mariboru.
 Robič Fr., uč. na c. k. uč. izobra-
 ževalnici in okr. šolski nadzornik.
 Šijanec Alojzij, kaplan v Selnici.
 Šoštarich Ferdinand, bogoslovec.
 Zemljic Jožef, učitelj v pokoji.
 Žmavec Jurij, kaplan v Kamici.
 Žuža Janez, knezoškof. tajnik in
 pridv. kaplan.

Štev. 52.

2. Dekanija Jarenina. — Poverjenik: Jožef Čuček.

Čuček Jožef, dekan v Jarenini.
 Merčnik Anton, kaplan pri sv. Ilu.
 Simonič Janez, kaplan.

Slekovec Jožef, učitelj v Jarenini.
 Štebela Jože, cerkovnik v Jarenini.
 Štev. 5.

3. Dekanija Brašlovce. — Poverjenik: Lavoslav Šventner.

*Balon Anton, župnik v Polzeli.
 *Bohinec Jak., dekan v Brašlovcah.
 *Šentak Fr., župan na Vranskem.
 *Šventner Lav., trg. na Vranskem.
 Čilenšek Blaž, kaplan na Vranskem.
 Čitalnica narodna na Vranskem.
 Gradišnik Luka, zdravnik na Vran-
 skem.
 Južna Valentin, trg. pri Št. Jurji.
 Kreft Alojzij, kaplan v Braslovcah.

Križnik Gašpar, čevljar v Motniku.
 Meglič Šimen, učitelj na Vranskem.
 Oset J. S., trgovec na Vranskem.
 Polec France, kaplan na Vranskem.
 Soršak Matija, učitelj na Vranskem.
 Škoflek Jak., nadučit. na Vranskem.
 Šorn Gašper, župan v Grajski vasi.
 Ulrih Fr., c. k. notar na Vranskem.
 Vovšek Franjo v Brašlovcah.

Štev. 18.

4. Dekanija Bistrica Slovenska. Poverjenik: Lovro Stepišnik.

*Arsenšek Matija, žup. v Poličanah.
 *Hajšek Anton, žup. v Makovljah.
 *Ratej France, bilježnik v Slovenski
 Bistrici.
 *Trafenik France, župnik v zgornj.
 Poljskavi.
 *Vraz Janez, kaplan v Laporju.

Ceneč Gašpar, žup. pri sv. Martinu.
 Črnko Jožef, kaplan v Laporjih.
 Drujač Vekosl., učitelj v Slov. Bistrici.
 Hirti Fr., kaplan v Slov. Bistrici.
 Knjižnica učitelj. okr. v Slov. Bistrici.
 Levičnik Vojteh, c. kr. adjunkt v
 Slov. Bistrici.

Limavšek Peter, gostilničar v Slov. Bistrici.
 Moge Mih., učitelj v Slov. Bistrici.
 Napast Davorin, kaplan v Laporjah.
 Prešerin Janez, kaplan v Slovenski Bistrici.
 Rakoše M., kaplan v Makovljah.
 Smogavec Jurij (Kotnik), kmet pri sv. Vinceslaji.

Stepišnik Lovro, posestn. in trgovec v Slov. Bistrici.
 Šlamberger Anton v Slov. Bistrici.
 Vrabelj Jan., kaplan v Najšbergu (Mansberg).
 Železnikar Ivan, notar, uradnik v Slov. Bistrici.
 Žigart France, kmet v Šmartnu. Štev. 22.

5. Dekanija Celje. — a) *Poverjenik*: dr. Štefan Kočevar.

*Čitalnica narodna v Celji.
 *Janežič Jakob, rudniški uradnik v Grižah.
 *Kapus France, trgovec v Celji.
 *Kočevar Št., dr., okr. zdrav. v Celji.
 *Krnšič Ivan, gimn. prof. v Celji.
 *Občina selska v Teharjih.
 *Orešek Jan., c. kr. gimn. prof.
 *Podružnica kmetijska v Celji.
 *Sovič Jožef, kaplan v Grižah.
 *Tarbauer Jožef, dr. zdravništva.
 Topljah Jožef, učitelj v Celji.
 Žuža Ivan, rudniški pos. v Grižah.
 Baš Lovro, bilježn. koncip. v Celji.
 Bobisud Jakob, učitelj v Celji.
 Jeretin Edvard.

Jesenko Greg., ranocelnik v Celji.
 Jug France, rudn. služ. v Grižah.
 Koderman Filip, učit. v Frankovljah.
 Lukežič Janez, ranocelnik v Štorah.
 Matoh Jožef, župnik v Galiciji.
 Pirnat Jakob, odvet. koncip. v Celji.
 Presečnik Gregorij, kaplan v Galiciji.
 Roze France, ranocelnik v Vojniku.
 Rupnik Janez, učitelj v Svetini.
 Serneč Josip, dr., advokat v Celji.
 Staré Ant., dr., c. k. vojn. nadlečnik.
 Troha Jernej, učitelj v Šent-Pavlu pri Bolski poleg Celja.
 Turin Jožef, kaplan v Celji.
 Zeleneč Jože, župnik v pokoji. Štev. 29.

b) *Poverjenik*: Miha Žolgar.

Dolinšek Rafael.
 Gaberšek Ivan, uradnik pri okraj. glavarstvu.
 Geršak Vinko, kaplan na Teharjih.
 Končnik Peter, c. kr. profesor in okrajni šol. nadzornik.
 Kozelj Matej, not. koncip.
 Knjižnica gimnazijska v Celji.
 Krašan France, c. k. profesor.

Kregar Boštjan, učitelj v Celjski okolici.
 Miklaveč Janez, učitelj v Celji.
 Rudolf Janez.
 Švarčnik Tone.
 Vrečar Gašper, učitelj na Teharjih.
 Weiss Josip, učitelj v Celji.
 Žolgar Miha, c. k. gimn. profesor. Štev. 14.

c) *Poverjenik*: France Vučnik.

*Jeraj Jožef, župnik in duh. sveto-valec v Žaveu.
 *Vučnik France, nadučitelj v Žaveu.
 Bergman Mihael, dr. zdravništva v Žaveu.

Bratanič Herman, terg. pomočnik v Žaveu.
 Hausenbüchler Janez, tržan.
 Hribovšek Karol, kaplan v Žaveu.
 Plešnik Mih., kaplan v Žaveu.

Potočnik Gustav, nadučitelj v Perovčah.

Roblek France, tržanov sin v Žavcu.

Širca Ernest, trgovec v Grižah.

Širca Jožef, trgovec v Žavcu.

Šo ljudska v Žavcu.

Vrečko Franjo, podučit. v Perovčah.

Žagar Jožef, tržanov sin v Žavcu.

Štev. 14.

6. Dekanija Dravsko polje. (p. Rača, Kranichsfeld).

a) Poverjenik: Rath France Ser.

*Stranjšak Martin, nadžupnik v Hočah.

Golob Andrej, učitelj v Fravhajmu.

Hren Anton, nadučitelj v Fravhajmu.

Kranjec Toma, župan v Fravhajmu.

Merkuš Anton, kaplan v Slivnici.

Rath France Ser., župnik v Fravhajmu.

Ribar Anton, kaplan v Hočah.

Ruta Rupert, kaplan v Fravhajmu.

Štev. 8.

b) Poverjenik: Antolič Ivan. (P. Neustift bei Pettau).

Antolič Ivan, župnik na Ptuj. gori.

Pezdevšek Dragotin, učitelj v Slivnici.

Sket Martin, kaplan na Ptujski gori.

Sparovec Andrej, župnik pri sv.

Lorencu.

Štev. 4.

7. Dekanija Gornji Grad. — a) Poverjenik: Potočnik Lovro.

*Potočnik Lovro, dekan v Gornjem gradu.

Bičman Josip, upravnik v Gornjem gradu.

Ermenec France, župnik v Bučah.

Fišer Anton, kaplan v Solčavi.

Germel Kristijan, posestnik v Solčavi.

Hren Ivan, pos. v Gornjem gradu.

Jerše Fr., uradnik v Gornjem gradu.

Kramar Konstancij, pos. v Solčavi.

Kranjec Jož. pos. v Gornjem gradu.

Krenner Ivan, župnik in dekan pri sv. Frančišku.

Krulc Josip, posestnik v Gornjem gradu.

Novotni Emil, c. k. okrajni sodnik.

Poretič Albin v Gornjem gradu.

Pusteslomšek Ant., učitelj v Bučah.

Strnad Anton, kmet pri Novi Stifci.

Strnard Matija, župnik v Ljubnem.

Tratnik J., kmet pri Novi Stifci.

Št. 17.

b) Poverjenik: Jož. Lipold. (Pošta Mozirje.)

*Lipold Jožef, posestnik, v Mozirji.

Goričar Anton, poštar v Mozirji.

Jaklič Anton, klerik v Nazaretu.

Jeraj Anton, kmet na Rečici.

Jereb o. Romuald, frančiškan v Nazaretu.

Kotnik Josip, podučitelj v Mozirji.

Krajnik o. Atanzij, frančiškan v Nazaretu.

Pirc Feliks, učitelj na Rečici.

Pirš Jože, okr. tajnik v Mozirji.

Štev. 9.

8. Ljutomer. Poverjenik: Jan. Lapajne.

*Žinko Božidar, župnik.

Božič Anton, posestnik.

Farkaš Janez, zdravnik.

Gomilšak Jožef, uradnik.

Höchtl Karol, c. k. notar.
 Huber J. D., knjigar.
 Jurinec Alojzij, mladenec v Banovcih.
 Kastelec Janez, c. k. okr. sodnik.
 Kocuvan Ant., kaplan pri sv. Jurji
 na Ščavnici.
 Košar Jernej, posestnik na Jamni.
 Košar Jernej, posestnik v Slavatincah.
 Kukovec Ivan, posestnik.
 Lapajne Jan., nadučitelj in ravnatelj
 ljudske šole v Ljutomeru.

Lorenčič Andrej, župnik pri Mali
 nedelji.
 Mikuz Raf., uradnik v Ljutomeru.
 Mravljak Anton, dr., odvetnik.
 Rošker Fr., kaplan pri Mali nedelji.
 Simončič Jož, župnik pri sv. Jurji.
 Suhač Anton, duh. v pokoji pri sv.
 Jurji.
 Stubeč Marko, kaplan.
 Zemljič Mat., trgovec.
 Zorman Božid., učitelj pri sv. Jurji.
 Štev. 22.

9. Dekanija Konjice. — *Poverjenik: Dr. Jos. Ulaga.*

*Bezenšek Jurij, župnik v Čadramu.
 *Knjižnica župna.
 *Kovač Jožef, šivar v Zrečah.
 *Modec Janez, župnik v Tinjah.
 *Ulaga Josip, dr., dekan v Konjicah.
 *Vrlič France, župnik v Stranicah.
 Brus Anton, dr., odvetnik v Konjicah.
 Dornik Ivan, not. koncipijent.
 Erjavec Peter, župnik v Zrečah.
 Hecl Avguštin, kaplan na Prihovi.
 Hrepevnik Janez, učitelj v Prihovi.
 Jaklič Dragotin, župnik v Spitaliču.

Petan France, župnik v Venceslavu.
 Pintar Fr., provizor v Št. Jerneji.
 Smole Jaka, kaplan v Kočah.
 Šepec Ivan, trgovec v Konjicah.
 Šerbec Martin, kaplan v Čadramu.
 Šijanec Franjo, učitelj pri sv. Duhu
 Kočah.
 Tribnik Karol, kaplan v Konjicah.
 Virk Jožef, župnik pri sv. Duhu v
 Ločah.
 Voh Jernej, kaplan v Konjicah.
 Štev. 21.

10. Dekanija Kozje. — *Poverjenik: Janez Bosina.*

*Knjižnica učiteljska v Kozjem.
 Arnuš France, kaplan v Ulimji.
 Bosina Jan., dekan v Kozjem.
 Dobršek Anton, not. koncipijent v
 Kozjem.
 Dvoršek Ant., župnik v Št. Vidu.
 Janžek Eduard, kaplan v Podsredi.

Kukovič Avguštin, kaplan v Kozjem.
 Lenart Janez, kaplan pri sv. Petru.
 Marinka Jurij, župnik v Dobji.
 Purgaj Oroslav, kaplan v Pilštanji.
 Sredenšek Jan., župn. v Podčetrtku.
 Zabukošek Iv., trgovec in posestnik
 v Tuhelju.
 Štev. 12.

11. Dekanija Laško. — *Poverjenik: Anton Žuža.*

*Masten Jož., župn. pri sv. Rupertu.
 *Skrbec Davorin, kapl. v Trbovljah.
 *Vrečko Matej, žup. v Jurijkloštru.
 *Žuža Anton, dekan v Laškem trgu.
 Benedičič Janez, železn. uradnik v
 Trbovljah.
 Böheim Jan., kaplan v Laškem.
 Cajhen Jan., kmet v Trbovljah.
 Drobnič Ivan, posestn. v Laškem.
 Elsbacher Andrej, trg. v Laškem.

Esih Jožef, železn. stražnik.
 Frece Matija v Laškem trgu.
 Jenko Jožef, posestnik v Hrastniku.
 Kolarič Jožef, kaplan v Trbovljah.
 Mož Vekosl., gosposičina v Hrastniku.
 Skrtič Jožef, kurat pri sv. Miklavžu.
 Šola ljudska v Jurjevem kloštru.
 Šumar Mih., kaplan v Laškem.
 Tamšec Valentin, kaplan v Loki pri
 Zidanem mostu.
 Štev. 18.

12. Dekanija Mariberg. — *Poverjenik: Švarec France.*

- Cocelj Jernej, župnik v Čemšniku. Švarec France, župnik na Muti.
 Kranjec Val., kaplan v Čemšniku. Štev. 4.
 Sparhakl Ivan, kurat pri Osvaldu.

13. Dekanija Nova cerkev. (P. Vojnik pri Celji.) —

Poverjenik: Franjo Juvančič.

- *Kos Alojzij, kaplan v Novi cerkvi. Pirkovič France, kaplan v Dobrovi.
 Brezovnik Anton, učitelj v Vojniku. Potočnik Anton, kaplan v Vitanju.
 Černoša Šimen, župnik v Črešničah. Smrečnik France, kaplan v Vojniku.
 Dolinšek Blaž, župnik v Frankoljah. Valenčak Jože, kaplan v Dobrni.
 Gajšek Dragotin, kaplan v Dobrni. Zupančič Jakob, kaplan pri Novi
 Juvančič Franjo, dekan pri Novi cerkvi.
 Labuh Martin, provizor pri sv. Joštu. Žičkar Jožef, kaplan v Vojniku.
 Premozar Jožef, zasebnik v Vojniku. Štev. 14.

14. Dekanija Ptuj. — *Poverjenik: Kraner Andrej.*

- *Hrtiš o. Ben, minorit na Ptujem. Jerman Josip, c. kr. okrajni komisar na Ptujem.
 *Kanceler minorit o. Pavel v Ptujem. Kranjec France, župnik pri sv. Marjeti.
 *Kukovec Jožef, kaplan pri sv. Lovrenciju. Kraner Andrej, vikarij v Ptoju.
 *Meško Jakob, župnik pri sv. Lovrenciju. Lendovšek Mihael, kaplan v Ptoju.
 *Murko Matija v Ptoju. Vošnjak Janez, dr., prošt v Ptoju.
 *Petanjak o. Lav., minorit. Simonič J. N. župnik pri sv. Janžu na Dravskem polju.
 *Trstenjak Jakob, beneficijata na Ptujem. Sinko Jožef, kaplan v Ptoju.
 Aleksič o. Fidelij, guardijan v Ptoju. Srnec Alojzij, učitelj pri sv. Andražu.
 Canjskar Jak., kaplan pri sv. Marku. Strah Jurij, kmet pri sv. Andražu.
 Čučko Dragotin, župnik v Ptoju. Šalaman o. Klemen, minorit.
 Drozg Anton, kaplan pri sv. Marjeti. Suta Franjo v Ptoju.
 Frk Matija, beneficijata v Ptoju. Učiteljska okrajna knjižnica v Ptoju.
 Gregorič Alojzij dr., odvetnik v Ptoju. Vuk Andrej, župnik v Hajdinu.
 Horvat Jož., nadučitelj pri sv. Urbanu. Žitek Jože, prof. na realn. gimn. v Ptoju.
 Hubad France, profesor v Ptoju. Štev. 29.

15. Dekanija Rogatec. — *Poverjenik: Anton Freljih.*

- *Lapuh Martin, kaplan v Rogatecu. Krušič Jakob, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine.
 *Orač, nadzornik v Rogatecu. Slatinšek Anton, kaplan pri sv. Križu poleg Slatine.
 *Stanjko A., župnik v Otopercih. Sabot Jurij, župnik pri sv. Roku.
 Freljih Anton, župnik pri sv. Križu na Kisli vodi. Žurman Janez, pos. pri sv. Trojici.
 Jan France, kaplan v Kostrivnici. Štev. 11.
 Jarič Val., župnik pri sv. Florijanu.
 Kristan Anton, učitelj pri sv. Petru.

16. Dekanija Šaleška dolina. (P. Celje.) — *Poverjenik*:
dr. Janez Lipold.

*Lipold Jan., dr., župn. v Šmartnu.	Slomšek Jakob v Oržmirji.
Bevec Miha, kmet v Oržmirji.	Stiplovšek Val., kaplan Skalah.
Hojšek Jožef, kaplan v Skalah.	Štev. 6.
Skubic Franjo, zdravnik v Melenji.	

17. Dekanija Maribor (na desnem obrežji Drave). (P. Slivnica,
Schleinitz). — *Poverjenik*: Herg Lovro.

Bralno društvo v Rušah.	Rošker France, nadučit. v Lembahu.
Črnko Jožef, kaplan v Lembahu.	Šijancec Anton, kaplan v Lembahu
Herg Lovro, župnik v Lembahu.	Šrol France, župnik v Svičini.
Kocmut Janez, nadučitelj v Rušah.	Tomazič Ognjesl., kovač v Smolniku.
Lednik Anton, kaplan v Rušah.	Štev. 9.

18. Dekanija Šmarije. — a) *Poverjenik*: Martin Ivanec.

*Trstenjak Dav., župnik v Ponkvi.	Klinec Franjo, kaplan na Sladki gori.
*Uлага Jožef, župnik v Št. Vidu.	Pajmon Anton, kaplan v Zibiki.
Ivanc Martin, dekan v Šmariji.	Skaza France, veliki posestnik v
Jurkovič Franjo, učitelj v Šmariji.	Šmarji. Štev. 7.

b) *Poverjenik*: Dr. Gustav Ipavec. (P. St. Georgen a. d. Südbahn).

*Hašnik Jožef, župnik pri sv. Jurji.	Puc Jurij, župnik v Dramljah.
*Ipavec Gustav, dr., zdravnik pri sv. Jurji.	Šuster Balant, občinski tajnik pri sv. Jurji.
Hernah Jožef, kaplan v Dramljah.	Tanšek Miha, posestnik v Slivnici.
Jarec Valentin, učitelj pri sv. Jurju.	Veber Gaspar, posestnik v Lokarjah.
Monetti Matija, uradnik južne železn.	Štev. 9.

19. Dekanija sv. Lenarta v Slov. Goricah.

a) *Poverjenik*: Jurij Tutek.

Bračko Miha, kaplan pri sv. Jurji.	Rantaša Juraj, župnik pri sv. Jurji.
Čitalnica pri sv. Jurji.	Repa France, župnik pri sv. Jakobu.
Divjak Jožef, župnik pri sv. Ani.	Sadnik Rudolf, dr. zdravništva pri sv. Lenartu.
Frk France, kaplan pri sv. Jakobu.	Samostan frančiškanski pri sv. Trojici.
Golar Jožef, župnik pri Snežnici.	Skamljč Jaka, učitelj pri sv. Benediktu.
Hošovnik Simon, nadučitelj pri sv. Rupertu.	Slanič Fr., župnik pri sv. Bolfenku.
Jurčič Jož., kaplan pri sv. Benediktu.	Strah Janez, župnik pri sv. Rupertu.
Klobasa Fr., župnik pri sv. Antona.	Suhač Ant., kaplan pri sv. Lenartu.
Kolenko Martin, kaplan pri Snežnici.	Tutek Jurij, dekan pri sv. Lenartu.
Lorenčič Andrej, kaplan pri sv. Ani.	Vitmajer Karol, kaplan v Negovi.
Milošič Mih., župnik pri sv. Benediktu	Zadavec Jožef, kaplan pri sv. Rupertu.
Rajšp Matej, učitelj pri sv. Jurji.	Štev. 23.

b) *Poverjenik: Jurij Cobelj.*

- *Jančar France, duhoven pri sv. Petru.
 *Simonič Jan. Al., kaplan pri sv. Petru.
 Borovnjak Jožef, kaplan v Gornji Lendavi.
 Borovnjak Jožef, župnik v Čankovci.
 Cobelj Jurij, kaplan pri sv. Petru pri Radgoni.
 Fekonja Ivan, notar, koncipijent v Radgoni.
 Gregorič Janko, organist v Radgoni.
 Kocuvan Bartolan, učitelj v Ižakoveih.
 Kovačič Marko, župnik v Črensloveih.
 Kranberger Marko, mizar pri Kapeli.
 Kurnik Jan., župnik pri sv. Petru.
- Kvas Tone, učitelj pri sv. Petru.
 Mihelič N., učitelj pri Kapeli.
 Murkovič Janko, učitelj v Belotincih.
 Niederdorfer Marko, kaplan v Apačah.
 Pajtlar Jak., kaplan v Radgoni.
 Ratkovič Vendelin, plebanoš pri sv. Jurji.
 Štifter Jož., žup. v Gornji Lendavi.
 Šlander Emeran, adomontski benediktinec pri sv. Petru.
 Šreibar Matija, kmet v Zetincih pri Radgoni.
 Veron Štefani plebanoš pri Kapeli.
 Zemljic Štefan, župnik v D. Siniku.
 Žižek Marko, župnik v Belotincih.
 Štev. 23.

c) *Poverjenik: Dom. Čolnik.*

- Čolnik Dom., posestnik na Drvanji.
 Baumgartner Vincencij, učitelj v Selnici pri Dravi.
 Ferik Jožef, učitelj pri sv. Benediktu.
 Gozdnik Jakob, učitelj in posestnik pri sv. Benediktu.
 Jug J., dr., pri sv. Lenartu.
 Košar Matej, kaplan pri sv. Benediktu.
 Kramar Janez, kaplan v Hollenecku.
 Kukovec Miroslav, pos. na Velki.
- Okrajna učiteljska bukvarnica pri sv. Lenartu.
 Ornik Anton, učitelj pri sv. Ani.
 Perko Leop., podobar pri sv. Trojici.
 Polič o. Bonaventura, kapucin v Dalmaciji.
 Rajsp Alojzij, podučit. pri sv. Jurji.
 Veber Tone, koncip. pri sv. Lenartu.
 Vengar Jožef, posestnik na Vukovskem vrhu.
 Vrbanič Benedikt, učitelj pri sv. Ani.
 Štev. 16.

20. Dekanija Velika nedelja. — *Poverjenik: Anton Jesih.*

- *Knjižnica učiteljska, okrajna v Ormužu.
 *Majhenič Gašpar, župnik pri sv. Nikolaji.
 *Petovar Ivan, odvetnik v Ormužu.
 Fric Matijaš, dekan pri Veliki nedelji.
 Gajšek Janez, župnik pri Sesvetih poleg Ormuža.
 Goričan Ferko, usnjar pri Veliki nedelji.
- Gršak Ivan, dr., notar v Ormužu.
 Horvat Božidar, krojač v Ormužu.
 Jesih Anton, bilježn. pisatelj v Ormužu.
 Jurša Ivan, učitelj v Ormužu.
 Kelemina Matjaš, kaplan pri Veliki nedelji.
 Kotnik France, posestnik v Ormužu.
 Kovačič Štefan, učitelj v Središču.
 Magdič Anton, dr. med., v Ormužu.
 Mavčič Jožef, župnik pri sv. Tomažu.

Repič Mart., učitelj pri sv. Nikolaji.
 Slevovec Matej, kaplan v Središču.
 Sova Blaž, mestni pos. v Ormužu.
 Stuhec Anton, učitelj na Kumu.
 Šporn Jožef, župnik v Ormužu.
 Švinger Albin, duh. v Središču.

Topljak Fr., župnik pri sv. Lenartu.
 Kosi Ivan, učitelj pri sv. Lenartu.
 Trampuš J., župnik pri sv. Bolfanku.
 Vihar Filip, kaplan v Ormužu.
 Žinko Josip, učitelj v Središču.
 Štev. 26.

21. Dekanija Stari trg (Slov. Gradec). — Poverjenik: Anton Jazbec.

*Sorglechner Jož., kaplan v Šmartnu.
 *Šribar Janez, župnik v Pamečah.
 *Šuc J., dr., prov. v slov. Gradu.
 Barle Jožef, učit. v Slov. Gradu.
 Bovnik Fr., kaplan v Št. Ilu.
 Jan Ferdinand, župnik v Šmiklavži.
 Jazbec Anton, kapl. v Starem trgu.
 Klavžar Fr., župnik v St. Ilu.
 Ogrinec Vilem, c. k. sodn. adjunkt
 v Slov. Gradu.

Pustinek Anton, mlinar v Št. Vidu.
 Rutnik Rajko, zasebnik v Št. Ilu.
 Sattler Jože, kaplan v Starem trgu.
 Sever Jože, župnik v Podgorji pri
 Slov. Gradu.
 Vivod Jožef, mlinar v Št. Vidu.
 Walter Franjo, župnik v Št. Vidu.
 Štev. 15.

22. Dekanija Brežice. — Poverjenik: Ivan Tanšek.

*Repič Andrej, župnik v Kapelah.
 *Knjižnica učiteljska v Brežicah.
 *Lenček Alojzij, pos. na Blanici.
 *Mikuš Franjo, dekan v Brežicah.
 *Razlag Radoslav, dr., odvetnik v
 Brežicah.
 *Ripšel Drag. Ferd., župnik v Vidmu.
 *Slomšek Janez, župnik pri sv. Lenartu
 v Zabukovji.
 *Srebre Gvido, dr., odvetnik v Brežicah.
 Boštjančič Ivan, učitelj na Blanici.
 Cerjak Franjo, posestnik v Rajhenburgu.
 Hlebec o. Bogomir, gvardijan v Brežicah.
 Jamšek Franjo, nadučitelj v Rajhenburgu.

Janežič Janez, posest. v Brežicah.
 Janžekovič Lovro, kaplan v Rajhenburgu.
 Jozek Ljudovit, c. k. okr. glavar.
 Kavčič Jak., knjigovodja v Brežicah.
 Kunstič Ivan, učitelj v Sevnici.
 Ostrožnik Anton, kaplan v Rajhenburgu.
 Poljanec Jožef, učitelj v Brežicah.
 Ramor Ferdinand, župnik v Pišecah.
 Schöpf Dragotin, frančiškan v Brežicah.
 Tanšek Ivan, koncip. in posestnik.
 Učiteljska knjižnica v Sevnici.
 Večaj Jožef, uč. pri sv. Antonu.
 Štev. 24.

23. Dekanija Vozenica — Poverjenik: Luka Držečnik.

(P. Fresen-Reifnig, Kärntner Bahn.)

*Držečnik Luka, župan v Janževem Vrhu.
 *Mraz Tomaž, župnik pri sv. Lovrenciju v Vuhrodu.

Globočnik Maks, župnik v Ribnici.
 Medved Jak., Ožbaldov sin v Lehni.
 Meško Martin, duhovnik.
 Miklavec J., gostilničar v Ribnici.

Miklavc Peter, kmet, sin v Ribnici. Vamlek Valentin, kmet, sin v Ribnici. Štev. 10.
 Stopajnik Jurij v Janžev. vrhu.
 Šola Ribniška.

24. Dekanija Zavrče. — Poverjenik: Božidar Raič.

*Mlinarič J., župnik v Leskovci. *Sovič Aleks., žup. pri sv. Trojici.
 (P. Ptuj.) *Trampuš Ivan, dekan v Zavrčah.
 *Raič Božidar, župnik pri sv. Barbari. Kornfeld Edm., kaplan v Halozah.
 *Rejsinger France, posestnik in trg. Pignar France, kaplan v Zavrčah.
 v Dobravi. Štev. 7.

Sv. Martin na Paki (pošta: Schönstein).

Kocmut Janez, učitelj.

Število udov v lavant. škofiji: ustanovnikov . . .	91
letnikov	408
Skupaj	499

III. Krška škofija.

1. Dekanija Celovec. — Poverjenik: Šimon Janežič.

*Čitalnica národna. Huter Ivan, bogoslovec.
 *Einspieler Andrej, realke profesor Janežič Jožef, posestnik v Lešah.
 in deželni poslanec. Janežič Šimon, poročnik.
 *Janežič Evgen, sin † g. Antona Janežič Valentín, dr., reg. zdravnik.
 Janežiča, profesorja. Sv. Mohor, družba (v zameno).
 *Pribošič Janez, vojni duhoven. Mörtl Franjo, c. k. notar v Celovcu.
 Alijančič Andrej, stolni korar in Pesjak Franjo, trg. opravnik.
 dekan. Podobnik F., učitelj pri sv. Jakobu.
 Ambrož Matija, župnik v Švečah. Poljak Gvido, bank. pooblastnik.
 Božič Valentin, župnik v Podkrčah. Robida o. Drag., dosluž. profesor v
 Breznik Jožef, c. k. finančni komisar Celovcu.
 v Celovcu. Rossbacher Bernard, trgovec.
 Čare Peter, župnik v Porečah. Šašelj Martin, duh. svetovalec.
 Einspieler Lamb., konz. sv. in knezo- Wieser Andrej, stolni kaplan v Ce-
 škof. tajnik. lovcu.
 Hauptman Franjo, profesor na c. k. Zupan Josip, tajnik prof. Eggerjeve.
 učit. izobraževališči v Celovcu. Štev. 25.

2. Dekanija Beljak. — Poverjenik: Habjan Anton.

Habjan Anton, notarski koncipijent Stöckl Simon, župnik v Št. Lenartu
 v Beljaku. (p. Arnoldstein.)
 Pintar Peter, Zelanov na Strmiču. Šuster Ivan, kaplan v Podkloštru.
 Vuti Matija, kmet. Štev. 5.

3. Dekanija Doberlaves. (Eberndorf.) — *Poverjenik: Štefan Vrankar.*

*Šervicelj Matej, župnik pri sv. Kocijanu.	Roblek Ožbalt, posest. na Jezeru.
Božič Ivan, duhoven v Koritu.	Sajovic Josip, posestnik v Labodski dolini.
Muden Simon, župnik v Železni Kapli.	Šenk Jurij, srenjski pisar na Jezeru.
Muri Peter, posestnik na Jezeru.	Vrankar Štefan, župnik na Jezeru.
Pušel Tomaž, rokodelec v Priblevasi.	Štev. 9.

4. Lješe. (P. Prevali.) — *Poverjenik: Ivan Gostenčnik.*

Ellmeyer Gašpar, posest. v Lješah.	Lipold Marko, rud. urad. v Lješah.
Gostenčnik Ivan, trg. v Lješah.	Štev. 3.

5 Dekanija Pliberk. (Bleiburg). — *Poverjenik: Lovro Serajnik.*

Bergmann Val., župnik pri Fari.	Leskovar Josip, župnik v Svabeku.
Jerman Jurij, kaplan pri Fari.	Serajnik Lovro, dekan v Pliberci.
Kolenik Valentin, kmet v Pliberci.	Štev. 6.
Lakner Janez, župnik v Koprivnici.	

6. Sv. Pavel. — *Poverjenik: Pirec o. Franjo Sal.*

*Pirec o. Franjo Sal., predstojnik gimn. konvikta.	Venedig p. Herman, gimn. profesor.
Mlakar p. Maksim., samost. dohodničar.	Št. 3.

7. Dekanija Tinje. (Tainah, pošta Velikovec). —

Poverjenik: Jakob Westermayer.

Drobilnik Jurij, orglar v Medgorjah.	
Westermayer Jakob, inf. prošt in dekan v Tinjah.	
Žrjav Matej, farni oskrbnik v Medgorjah.	Štev. 3.

8. Dekanija Velikovec. — *Poverjenik: Ignacij Gecelj.*

Gecelj Ignacij, kanonik.	Krofič Mihael, župnik.
Kikelj Tomaž, župnik na Rudi.	Štev. 3.

9. Dekanija Ziljska dolina. (Spodnja). — *Poverjenik: dr. Jernej Levičnik.*

Levičnik Jernej, dr., dekan pri sv. Mohoru.	Vigele Ferdo, posestnik v Ziljski Bistrici.
Ožgan Fr., župnik pri sv. Štefanu.	Vilčnik Kaspar, učitelj v Gorjah.
Stembal Davorin v Gorjah.	Štev. 6.
Vavtižar Luka, župnik v Čačah.	

10. Dekanija Zgornji Rož. (P. Velden, Kärnten). *Poverjenik:*
Val. Lesjak.

Lesjak Valentin, župnik v Dvoru.	Sumper Janez, župnik v Skočidolu.
Lipič Janez, mlinar v Dulah.	Weis Peter, kmet v Dvoru.
Marinič Jan., župnik v Lipi.	Štev. 6.
Oblak Anton, župnik v Gozdanjah.	

11. Dekanija Spodnji Rož. — *Poverjenik: Janez Goder.*

Colarič Franjo, orglar v Glinjah.	Sablačan Lovro, mizar.
Godec Janez, župnik v Glinjah.	Štev. 3.

12. Savodnje. (Gmünd). — *Hraševce France, okr. načelnik.

13. Žabnice (v Kanalski dolini).

Ferčnik Lambert, župnik.	Vidovic Janez, farni oskerbnik na Kokovem.
Bregant Jurij, nadučitelj v Žabnicah.	Wieser Janez, župnik na Pontablu.
Rup Franc, duhovnik v Žabnicah.	Štev. 5.

14. Št. Jakob.

Knaflič Radoslav, kaplan (p. St. Jakob, Oberrosenthal, Kärnten.)

Število udov v Krški škofiji: ustanovnikov	. 7
letnikov	. . 72
Skupaj	. 79

IV. Goriška nadškofija.

1. Gorica in njena okolica. — *Poverjenik: Andrej Marušič.*

*Golmayer And., dr., knez in nadškof.	Benko Janko, učitelj v Sovodnjah.
*Bensa Štefan, kanonik.	Bregar o. Albin frančiškan.
*Budal Bernard, stud. viših šol.	Cibič Anton, vikarij v Kozani na Brdih.
*Globočnik Janez, monsiniar, nadškofov tajnik.	Čebular Jakob, c. k. prof. realke.
*Grča Blaž, kaplan v Čepovanu.	Dimec Ljudovít, c. kr. gozdnarski nadzornik.
*C. k. knjižnica študijska.	Dolence Viktor, trgovec in privatni uradnik.
*Kocijančič Štefan, bogosl. profesor in častni kanonik.	Erjavec Franjo, c. k. realke prof.
*Knjižnica centr. bogosl. semenišča.	Ferfilja Franjo, trgovski uradnik.
*Marušič Andrej, gimn. profesor.	Fister o. Pacifik, frančiškan.
*Tonkli Josip, dr., advokat.	Gabrijelčič J., dr., bogoslovski prof.
*Vales Marko, vikar v Oseku.	Goljevšek France, mašnik.
Baje Anton, učitelj v Renčah.	

- Hafner Franjo, gimn. prof.
 Hribar Anton, učitelj na vадnici.
 Jaklič Anton, Venceslaj, klerik v
 Kostanjevi.
 Jeglič Andrej, vodja dež. računarije
 v Gorici.
 Jug Anton, kaplan v Prebačini.
 Jug Tomaž, učitelj v Solkanu.
 Kafol Štefan, nadškof. kancelar.
 Knjižnica učiteljska goriške okolice.
 Knjižnica učenska c. k. gimnazije.
 Knjižnica više realke.
 Kodelja Josip v Topoljani.
 Komel Mih., c. k. srednje šolske
 pripravljavnice učitelj.
 Kumar Val., učitelj na c. k. vадnici.
 Kuralt France, asistent kmetij. šole.
 Lašič France, posestnik v Renčah.
 Lazar Mat., gimn. profesor.
 Lukežič Janez, vikarij v Gabrijah
 pri Mirnu.
 Ljutman Ivan, kmetijske šole dijak.
 Ljutman Matej, phil. studiosus.
 Luser o. Konstantin, frančiskan.
 Mahnič Anton, prefekt v mladenš-
 nici kn. nadškofovi.
 Makuc Štefan, mlinar.
 Marušič Anton, posestnik v Mirnu.
 Mašera Jožef, vikarij v St. Mavru.
 Moc Jožef, profesor na učit. izobra-
 ževališču.
 Nanuti Antonin, duhoven v Gorici.
 Okorn Franjo, stotnik v pokoji.
 Pahor Fr., trgovec v Renčah.
 Pavletič Andrej, vodja gluhonemov.
 Pavletič Jožef, kaplan v Solkanu.
 Pavlin Josip, kmet v Vrtojbi.
 Perozzi Alojzij, c. k. poštar v Bu-
 kovici.
 Persoglija Hinko, učitelj.
 Povše Franjo, profesor, voditelj
 kmet. šole.
 Premerl Ljudev., železn. voditelj in
 uradnik.
 Rojic Aleks., dr., zdravnik.
 Rudež Anton, izšolan bogoslovec.
 Rutar Lovro, ravnatelj na sv. Gori.
 Schaffenhauer Franjo, gimn. vodja
 v pokoji.
 Semenišče mladenško, knezoškof.
 Solkanski Andrej (za čitalnico Sol-
 kansko).
 Stres Ivan, vikarij v Podsobotinu.
 Šavnik Anton, posestnik v Biljah.
 Škrabec o. Stanislav, frančiskan.
 Tonkli Nikolaj, dr., advok, kandidat.
 Velikonja Josip, spovednik na sv.
 Gori.
 Vidic France, kaplan v Gorici.
 Vodopivec Franjo, c. k. profesor in
 okrajni šol nadzornik.
 Vodušek Matevž, gimn. profesor.
 Zavodlav Fr., posest. v Št. Andreži.
 Žnidarčič Andrej, kmetij. šole dijak.
 Štev. 74.

2. Dekanija Bovec. — Poverjenik: Kobal Peter.

- Ceket Franjo, kaplan v Srpenici.
 Flander Anton, vikarij v Srpenici.
 Gaberšek Franjo, uradnik v Bovecu.
 Grželj Ivan, učitelj v Srpenici.
 Hoban Ivan, nadučitelj v Bovecu.
 Kenda Anton, krčmar v Bovecu.
 Kobal Peter, dekan v Bovecu.
 Kurinčič Janez, kaplan v Srpenici.
 Leban Andrej, previdnik v Soči.
 Likar Janez, kaplan v Bovecu.
 Smrekar Franjo, vikarij v Logu.
 Sorč Alojzij, posestnik v Bovecu.
 Stres Anton, učitelj v Bovecu.
 Urbančič Andrej, vikarij v Trenti.
 Volarič Valentin, podučitelj v Bovecu.
 Žagar Andrej, posest. v Srpenici.
 Žagar Franjo, posestnik v Srpenici.
 Štev. 17.

3. Dekanija Cirkno. — *Poverjenik: Josip Jeram.*

Harmel Adolf, provizor v Šebretjih.	Sitar France, župnik na Bukovem.
Ilovar France, kaplan v Cirknem.	Širca Jan., nadučitelj v Cirknem.
Jeram Josip, dekan v Cirknem.	Starman Jožef, vikarij v Orehku.
Jereb Joahim, kurat v Jagerščeh.	Wester Janez, vikarij v Otaležu.
Lazar Anton, kurat v Ravnah.	
Seljak Anton, vikarij v Novakah.	Štev. 10.

4. Dekanija Črnice. (P. Ajdovščina.) — *Poverjenik: Šimen Gaberšček.*

*„Edinost“ društvo.	Rejec Janez, vikarij Šent-Tomažu.
Balog, bratje, v Ajdovščini.	Rjavec Blaž, župnik v Batujah.
Čigon Dragotin, kaplan pri sv. Križu.	Rustja Franjo, posestnik v Skriljah.
Faveti Anton, posestnik v Skriljah.	Samostan kapucinski pri sv. Križu.
Gabršček Šimen, prov. v Ajdovščini.	Setničar Jakob, nadučitelj.
Juh Andrej, vikarij v Lokavcu.	Vodopivec Jan., trgovec v Kamnji.
Logar Jakob, župnik pri sv. Križu.	Štev. 13.

5. Devln. (P. Nabrežina). — *Valentinčič Štefan, kaplan v Devinu.*6. Gradiška. — *Bizjak Jakob, duh. oskrbnik v kaznilnici.*7. Dekanija Kobarid. — *Poverjenik: Andr. Jekše.*

Bandel Blaž, kaplan v Kobaridu.	Milek Dragojila, učiteljica v Kobari- ridu.
Carli Srečko, nadučitelj v Kobaridu.	Peternel Jurij, vikarij v Borjani.
Črv Jan. Nep, vikarij na Sedlu.	Podreka Jožef, župnik v Breginji.
Dominko Franjo, učitelj in ravnatelj pripravnice v Kobaridu.	Slokar Janez, vikarij v Logéh.
Jekše Andrej, dekan v Kobaridu.	Strukelj Miha, vikarij v Trnovem.
Mancini Ant, kaplan v Starem Selu.	Štev. 11.

8. Dekanija Kanal. — *Poverjenik: Andrej Wolf.*

*Wolf Andrej, dekan v Kanalu.	Tomažič Ferd., vikarij na Srednjem.
*Wolf Ivan, župnik v Šlorencu.	Tomšič Jožef, kaplan v Kanalu.
Čitalnica narodna v Kanalu.	Ukmar Anton, vikarij Marija-Celjski.
Golja Jožef, vikarij v Lomu.	Vogrič Janez, učitelj v Kanalu.
Juh Janez, vikarij v Lokovcu.	Vuga Andrej, vikarij v Kalu.
Kodre Janez, kaplan v Kanalu.	Zega Miha, podučitelj v Kanalu.
Kodelja Josip, kaplan v Rošnju.	Žnidarčič Andrej, vikarij na Banj- šicah sv. Duha.
Kragelj Jožef, vikarij v Levpi.	
Makarovič Ivan, krčmar v Avčah.	
Skočir Jožef, vikarij v Lomu.	Štev. 17.

9. Dekanija Komen. — a) *Poverjenik: Gregorčič Šim.*

(P. Rihenberg pri Gorici.)

*Kavčič J., notar v Komenu.	Pečenko Andrej, duh. v Rihenbergu.
Božič Anton, vikarij v Batah.	Pečenko A., pos. sin v Rihenbergu.
Gregorčič Sim., kapl. v Rihenbergu.	Polšak France, župan Šmarijah.
Kolavčič Jan., kaplan v Dornbergu.	Poniž Ambrožij, učit. v Rihenbergu.
Kramar Filip, župnik v Dornbergu.	Sinigoj And., pos. sin v Dornbergu.
Križman Ignacij, učitelj v Dornbergu.	Tomšič Fr., učitelj v Rihenbergu.
Leban Franjo, kaplan v Komenu.	
Ličen Janez, župan v Rihenbergu.	Štev. 14.

b) *Poverjenik: Josip Ferfolja.* (P. Ajdovščina.)

Ferfolja Josip, kaplan v Šmarijah.	Pipan Jožef, vikarij na Vojščiči.
	Štev. 2.

c) *Poverjenik: Štefan Fagenelj.* (P. Ipava.)

Fagenelj Štefan, kaplan v Štjaku.	Mozetič Štefan, vikarij v Štjaku.
Lukančič Tomaž, učitelj v Štjaku.	Rudež Jožef, posest. v Kobilji glavi.
Makuc Anton, vikarij v Kobilji glavi.	Vuga Peter, kurat v Škrbini.
	Štev. 6.

10. Dekanija Tomin. — *Poverjenik: Jakob Doljak.*

*Čitalnica narodna v Tominu.	Krkoč Štefan, kaplan v Podmeltu.
*Knjižnica, okrajna učiteljska v Tominu.	Lužnik Fr., kaplan pri sv. Luciji.
Bevek Janez, vikarij v Grahovem.	Marinič France, duhovni pomočnik v Tominu.
Burger Martin, občinski tajnik na Grahovem pri Tominu.	Mlekuž Jožef, kaplan v Tominu.
Črv Anton, vikarij v Roči.	Močnik Luka, vikarij v pokoju v Stržišči.
Devetak Anton, pisar.	Pencin Drag, kaplan v Tominu.
Doljak Jakob, dekan v Tominu.	Pervanje Martin, kaplan v Tominu.
Fischer Albertina, gospica.	Pipan Anton, vikarij v Kamnu.
Gabršček Janez, trgovec v Tominu.	Dr. Premerstein Jan., pl., bilježnik.
Gabršček Andrej, trg. v Tominu.	Rutar Tomaž, župnik pri sv. Luciji.
Gregorčič Anton, vikarij v Libušini.	Skočir Jožef, vikarij v Lomu.
Hebat France, župnik administrator na sv. Vidški gori.	Skrť Andrej, kaplan v Tolminu.
Ivančič Jožef, notar v Tominu.	Šorli Ivan, osmošolec iz Podmelea.
Kogoj Peter, učitelj in vodja.	Štrukelj Miha, pisar.
Kovačič Nace, posest. pri sv. Luciji.	Zarli France, c. k. oficijal.
	Štev. 30.

Število udov v Goriški škofiji: ustanovnikov	. 17
letnikov	. 179
Skupaj	. 196

V. Tržaško-koperska škofija.

1. Trst in njegova okolica. — a) Poverjenik: Ivan Dolinar.

- *Dobriča Jurij, dr., škof.
 *Bučar France, trgovec.
 *Čegnar Franjo, viši telegrafist.
 *Čitalnica narodna.
 *Fegec Franjo, c. k. namestnijski svetovalec.
 *Gorup Jožef, vel. trgovec.
 *Kandernal France, gimn. profesor.
 *Kastelec France, trgovec.
 *Klodič Anton, c. k. deželni šolski nadzornik.
 *Komar Vekoslav, uradnik deželne glavne blagajnice.
 *Krsnik Ferko, trgovec.
 *Lavtman Janez, trgovec.
 *Pertot Janez, posestnik v Barkoli.
 *Schweiger Jurij, polic. komisar.
 *Sušnik Gašper, stotnik brigade-auditor.
 *Veseli Koseski Jovan, c. k. finančni svetovalec, častni ud.
 *Vovk Janez, župnik v Bazovici.
 *Winkler Andrej, c. kr. namestn. svetovalec.
 *Zorman Jož., župnik v Katinari.
 *Žvanut Matija, trg. pomočnik.
 Baron Kuhnov polk št. 17. v dar.
 Bartl Jožef, kaplan pri sv. Jakobu.
 Bonin Jurij, učitelj v Rojanu.
 Bunc Franjo, učitelj v Nabrežini.
 Črne Janez, kaplan pri sv. Jakobu.
 Čitalnica v Rojani.
 Dekleva France, trg. agent.
 Deželna višja sodnija za kaznilnico v Gradiški (v dar).
 Dolinar J., na Dovgani.
 Dovgan Anton, uradnik pri južni železnici.
 Durn Rok., trgovski pomočnik.
 „Edinost“ društvo.
 Geržel Anton, trg. knjigovodja.
 Glavina Blaž, duhoven v koperski kaznilnici.
 Gnjezda Franjo, katehet.
 Godina Jožef, finančni komisar.
 Gomiljšak Jakob, nemški pridigar pri sv. Antonu v Trstu.
 Hut Karol, c. k. vojni kaplan.
 Jančar Jožef, učitelj v Katinari.
 Jarina Vekoslav, uradnik južne železnice.
 Jereb Gregor, c. k. telegr. uradnik.
 Kalister Ivan, zasebnik.
 Kapus Šimen, škofov sluga.
 Katalan Božidar, trgov. pomočnik.
 Kenda Anton.
 Klemenčič Ivan, telegr. uradnik.
 Kocijan Jakob, kaplan pri veliki Materi Božji.
 Križman Jos., duhoven pri sv. Ivanu.
 Kurent Maks, trg. agent.
 Leban Josip.
 Legat Jan. Nep., katehet dekliške šole in škofov tajnik.
 Macák Ivan, c. k. zemljemerec.
 Mankoč Josip, trgovec.
 Penko Franjo, hišnik v Hotel Evrope.
 Podkrajšek Prostoslav, postajni nadzorovatelj v Greti pri Trstu.
 Pogorelec Ivan, telegr. uradnik.
 Poženel Anton, telegr. uradnik.
 Potočin J., trgovinski pomočnik.
 Remec France, telegrafski uradnik.
 Remec Fr., kop. pri nov. sv. Antonu.
 Stavadahar Ferd., častni korar in gimn. katehet.
 Schöpf Josip, župnik v pokoji.
 Šust Jan., dr., bogoslovja profesor in škofov kancelar.
 Truden Miha, trgovec.
 Urbas Viljem, c. k. profesor više realke.

Uršič Alojzij, pisar.
Valenčič Ivan, trgovec.
Veseli Jožef, tehtovec v c. k. dogani.

Vodnov Davorin.
Wratschko France, gimn. prof.
Štev. 72.

b) Poverjenik: Ivan Nabergoj.

Gorjup Ivan, posestnik v Proseku.
Marcina Ivan, učitelj v uč. priprav-
nici v Proseku.

Nabergoj Ivan, župan in posestnik
v Proseku.
Valentič Anton, učitelj v Proseku.
Štev. 4.

2. Dekanija Dolina (pri Trstu). — *a) Poverjenik: Jurij Jan.*

*Jan Jurij, dekan v Dolini.
Jank Jože, kaplan v Klanjcu.
Golmajer Urban, župnik v Čubedu.
Juriševcevič Štepan, gostilničar v Milah.
Klemenčič Jernej, župnik v Pred-
loki.
Koren Ivan, kmet v Podgorji.
Košič Martin, učitelj v Brezovici.

Metlika Anton, trgovec na Klancu.
Pavli Lojze, kaplan v Borštu.
Renko Franjo, dacar v Boljuncu.
Sancin Jožef, kaplan v Ricmanjih.
Švet Ivan, kaplan v Podgorji.
Vatovec Jožef, posestnik v Padežu.
Vončina Lipe, kaplan v Dolini.
Štev. 14.

b) Poverjenik: Rekar Janez.
(P. Lokva (Corgnale) pri Divači).

*Notar Tone, duh. pomočnik v Brezovici.
Kraljič Franjo, duh. pomočnik v Brezovici.
Matičič Franjo, kaplan v Vatovljah.
Praprotnik Avgust, učitelj v Lokvi.
Rekar Janez, kaplan v Lokvi.
Sila Matija, župnik v Rodiku.

Štev. 8.

3. Dekanija Jelšane. — *a) Poverjenik: Valentin Pušavec.*

Benigar France, dacar v Jelšanah.
Čitalnica v Jelšanah.

Pušavec Valentin, dekan v Jelšanah.
Jenko Štefan, vikarij v Podgrajah.
Štev. 4.

b) Poverjenik: Fr. Šabec (P. Illir. Castelnovo).

*Šabec France, trgovec v Podgradu.
*Šinkovec Jožef, župnik v Munah.
Benedik Ivan, duhovnik v Hrušici.
Breceljnik Ivan, župnik v Hrušici.
Klemenec France, duhovnik v Hrušici.

Kokole France, c. k. davkar v Pod-
gradu.
Kuntara Anton, posestnik in poštni
opravnik v Podgradu.
Poklukar Martin, župnik v Vodicah.

Pretnar Ivan, župnik v Goleu.
 Rebek Anton, c. k. davkar v Podgradu.
 Rogač Anton, duhovnik v Podgradu.
 Šubic Primož, ekspozit v Staradi.

Teran France, duhovnik v Pregarjih.
 Zajec Anzelm, kaplan v Mavnah.
 Žvokelj Ivan, c. k. davkarski pristav v Podgradu.

Štev. 15.

4. Dekanija Tomaj. — *Poverjenik: Jernej Brence.*

*Črne Anton, posestnik v Tomaji.
 Benigar Anton, učitelj v Tomaji.
 Brence Jernej, dub. v Dutovljah.
 Cvek Lavoslav, nadučitelj v Sežani.
 Dutovlje, vaška knjižnica (plačuje g. Tavčar v Ljubljani.)
 Gulič Franja, posestnikova žena v Sežani.
 Knjižnica učiteljska, okraj. v Sežani.

Legat Edv., duhoven v Lipici.
 Narobe Janez, duhoven v Tomaji.
 Strle France, predstojnik železniške postaje v Sežani.
 Treven Jan., farman v Repentabru.
 Uršič Anton, trgovec v Sežani.
 Zupan Jožef, kaplan v Sežani.
 Živec France, posestnik v Skopem.

Štev. 14.

5. Dekanija Kopar. — *Poverjenik: Jakob Sila.*

Sila Jakob, katehet na uč. pripravnici v Kopru.

Švab Dragutin, profesor na uč. pripravnici v Kopru.

Štev. 2.

6. Dekanija Kastav. — *Poverjenik: Miha Šobar.*

Bolè Franjo, občinski tajnik v Kastvu.
 Čitalnica narodna.
 Janec Josip, duh. pastir v Rukaveu.
 Legat Franjo, c. k. pristav v Voloskem.
 Perko Andrej, c. k. živinski zdravnik.

Sovdat Anton, c. k. davkarski nadzornik v Volovskem.
 Šobar Mihael, duh. pom. v Volovskem.
 Zamlič Vinko, kaplan v Opatiji.

Štev. 8.

7. Dekanija Piran. — *Poverjenik: France Ravnik.*

Matjan Valentin, kurat v Risani.
 Ravnik France, župnik v Dvoru.

Skočir Avguštin, kaplan pri Materi Božji na Krasu.

Štev. 3.

8. Pazin — Pičansko. — *Poverjenik: Herman Venedig.*

*Volčič Jakob, kaplan v Zarečji.
 Afrič Franjo, c. k. profesor v Pazinu.
 Belec Ivan, duh. pomočnik v Kanfanaru.
 Benigar o. Adjut, frančiškan v Pazinu.
 Berbuč Ivan, c. kr. gimn. profesor.
 Bruner o. Julij, samostanski predstojnik v Pazinu.
 Budal Leopold, c. kr. sodnik v Tominu.
 Bukovec Franjo, kaplan v Žminji.

Fabris Anton, duh. pomočnik v Livdaru.
 Gorec plov. Franjo, oskrbnik v Barbanu.
 Ivančič Jože, c. k. profesor v Pazinu.
 Jelušič Rajm., duh. pomočnik v Pičanu.
 Kalac Anton, duh. pomočnik v Pazinu.
 Križaj Bartol, duh. pomočnik v Žminji.
 Orlič Franjo, plovav v Žminji.
 Sajevec Jakob, kurat v Borutu.
 Tomšič Franjo, inženir v Pazinu.
 Venedig Herman, c. k. profesor v Pazinu.
 Zimerman Matija, župnik v Gradišnji.

Štev. 19.

9. Dekanija Buzet. (Pinguente). — *Poverjenik: Anton Petelin.*

Grosman Edvardo, kaplan v Buzetu.
 Markič Matej, kaplan v Laniščah.
 Petelin Anton, kaplan v Buzetu.

10. Permani. Pezdič Miha, poštni opravnik.

11. Truške (P. Koper). Kosec France, župnik v Truškah. Mikuš Josip, kaplan v Truškah.

12. Umaga. (Istra). — Rovnik. Pirano; — Jugo M., župnik v Materadi pri Umagi.

13. Beršee (Istrija). Logar Franjo, župnik.

Število udov v tržaški škofiji: ustanovnikov	. 25
letnikov	. 146
Skupaj	. 171

VI. Sekovska škofija.

1. Admont. — *Poverjenik: Pivec o. Maksimiljan.*

*Lajh o. Korbinian.	Rešček o. Enrik, bogosl. profesor.
*Matevžič o. Eginard.	Švare o. Alkuin, kaplan.
*Pivec o. Maksimiljan.	Trček o. Egidij.
*Vagaja o. Rudolf.	Štev. 7.

2. Cmurek:

Pavalec Jurij, kaplan v Cmureku.
 Stramič France, c. kr. davkarski uradnik v Cmureku.

3. Gradec. Poverjenik: dr. Šimen Šubic,

- *Ipavec Benj., dr., zdravnik.
 *Krek Greg., dr., prof. slav. slov. na vseučilišču.
 *Macun France, bivši sodn. pristav (Ungargasse št. 3, I. nadstropji).
 *Muršec Jožef, dr., realk. profesor v pokoji.
 *Pribošič Janez, duhovni kaplan.
 *Simonič Francec, dr. uradnik Ivanjske knjižnice v Gradcu.
 *Švajger Gabrijel, gvardijan minorit. samostana.
 *Vošnjak Miha, inženir južne železnice (Babenberger Strasse Nr. 1.)
 Dreisiebner Jož., dekan Vildonski.
 Goršič Ivan, učitelj.
 Herrman M., c. k. sodnik in dež. odbornik.
 Hoffer Edv., dr., profesor na viši realki.
 Kocijančič Alojzij, kamnosek.
 Kovačič J., župnik v Vrbovji.
 Kranje Ivan, jub. blagajniški kontrolor. (Carl-Ludwigring, Nr. 9. II. Stock.)
 Lavrič Josip, učitelj mestnih ljudskih šol.
 Lupšina, ravnatelj v zastavnici.
 Macun Ivan, c. k. gimn. profesor.
 Misia Jak., dr., knezoškof. tajnik.
 Mol Lavoslav, duhoven delavnice. Opravništvo (Oekonomat) c. k. nad-sodnije (po 5 iztis. v dar.)
 Paltauf Jak., župnik v pokoji.
 Petelin J., magistr. blagajnik.
 Polak P. Alojzij, minorit. prokurator.
 Polič Dragotin, župnik v gradj. bolnici.
 Ravnikar Dragotin (Münzgraben 28.)
 Regula Francec, uradnik.
 Robič Mat., dr., bogosl. profesor.
 Sarnec Francec, meščan.
 Seifrid Ludwig, Seelsorger in der k. k. Strafanstalt in der Karlau, Graz.
 Selevšek Ivan, realni profesor.
 Senior, dr., zdravnik.
 Skodlar Henrik, kupec.
 „Slovenija“ društvo.
 Stanonik Jož., dr., bogosl. profesor na vseučilišču.
 Šlik Jož., župnik pri sv. Margareti na Vabi.
 Šubic Šim., dr., c. k. prof. vseučilišča.
 Wallner Peter, niž. realke katehet.
 Zamuda Francec, knjigovodja v hranilnici. Štev. 39.

Dijaki na vseučilišču (Münzgraben št. 28.)

- Kosi Anton.
 Lasbajer Josip,
 Lendovšek Josip, filozof.
 Novak Bogoslav, pravoslavac.
 Pihlar J., phil.
 Rojnik Kronoslav, filozof.
 Sinkovič Davorin, kand. profesor.
 Sinkovic Dragotin, filozof.
 Turkuš Tone, stud. filozofije. Štev. 9.

4. Vorau: Kramberger Feliks, kanonik.

5. Graden (p. Köflah): Kolenko Jožef, župnik.

6. Lipnica (Leibnitz): Ambrožič Blaže, učitelj.

7. Murau: Šepec Dragutin, c. kr. davk. priglednik.

8. St. Peter v Obersbachu: Polič Karl, učitelj.

9. St. Peter pri Judenburgu: Kitak Franjo, kaplan.

Število udov v sekovski škofiji: ustanovnikov	. 12
letnikov	. 51
Skupaj	. 63

VII. Udje v raznih krajih.

1. Bisag (b. Breznica pri Varaždinu): Vojska Lavoslav, župnik.

2. Buda-Pešt: *Turner Pavel, učitelj.

3. Črnilog. P. Lokve pri Reki (Fiume). *Poverjenik: Franjo Ahčin.*

Ahčin Franjo, učitelj v Črnemlogu. Štefančič Mate, trgovec v Črnemlogu.
Durbešič Avguštin, posestnik na Grobniku.

Vlašič Rade, župe opravitelj v Praputniku pri Bakru. Štev. 4.

4. Dubrovnik (Ragusa): Namar France, zapovednik žandarmerijskega postaja (Postenführer) v Lovreću.

5. Dunaj. A.

Rajevskij Mih., biskup., častni ud.

*Cigale Matej, c. k. minist. tajnik.

*Conrad Sigmund, baron Eybesfeld,

c. k. namestnik Doljno-avstrijski.

*Dolence Matija, dr., advokat.

*Firbas France, odgojitelj, Wallnerstrasse I. Nr. 3.

*Miklošič pl. France, profesor na vseučilišču.

*Napret Teodor, dvorni svetnik pri najviši sodnji.

*Pogačnik Ferd., dr., odvetnik.

*Šuman Janko, prof akad. gimn.

*Žvegel Josip, vitez, minister, svetovalec v minist. vnanjih oprav. (Ballplatz).

Frjančič Andrej, avsk. pri sodnji.
Godnič Jos., duhoven v Avgustineji.

- Hribar Ivan, asekur. uradnik.
 Jeglič Anton, duh. v Avguštineumu.
 Jelenc Janez, prefekt v Terezi-
 janišču.
 Jevnikar Jakob, pristav pri mini-
 sterstvu za deželno bran.
 Kogovšek Matija, uradnik obrtn. in
 trgov. zbornice.
 Koželj Anton, prefekt na c. kr.
 Terez. akademiji.
 Kulavec Jan., dr., dvorni kapelan
 in vodja viših bogoslovskih véd
 v Avgustineji.
 Novak Peter, prefekt v Terezijanu.
 (Kngjie v Kamno Gorico št. 22.)
 Pirnat Janez, c. k. cenilnik komisa
 pri fin. ministerstvu.
 Sajovic Matija, inženir.
 Sežun Žiga, bankini uradnik.
 Štev. 23.

B.

- Detelja Franc, profesor v Dunajskem
 Novem mestu.
 Godnič Josip, v višjem duh. izobra-
 ževališču.
 Gogala Ivan, stud. jurist.
 Karlin Jože, stud. phil.
 Kos Anton, modroslovec.
 Kos Franjo, stud. phil.
 Lapajne Štefan, stud. jur.
 Lašič Josip, pravdnik.
 Nemanič Davorin, modroslovec.
 Orozem Franc, stud. phil.
 Pogdornik.
 Slovenija, akad. društvo.
 Smola Albin, jurist.
 Schreiner Enr., prirodoslovec.
 Štajer, jurist.
 Suhač Matevž, vseučiliščnik.
 Šušnik, modroslovec.
 Urbanija Jakob, poštni uradnik (Cen-
 tralbahnhof, Frachtenausgabe).
 Višnikar Franc, jurist.
 Zmerzlikar France, kem. in tehn.
 vodja fabrike za kotranove izdelke
 v Angernu pri Beču.
 Žerjav L. v Terezejevšči na Dunaji.
 Štev. 21.

6. Delnice: Majnarič Jakob, učitelj.

7. Jindrihov Hradec na Češkem: Mašek Ignacij, gimn. profesor.

8. Hallstadt: Križnicka Dragutin, računovodja pri c. k. rudn. upravi.

9. Pariz: Picot Emile, podkonzul v Parizu (knjige pod napisom:
 Mons. Emile Picot, Viceconsul de France 3 Place d' Eylau Paris. (Durch
 Güte des Herrn Speyers Duran bei der Französischen Botschaft in Wien).

10. Karlabag: Raič, o. Ivan Kapistran, guardijan.

11. Karlovec: *Poverjenik: Pfeifer o. Milko.*

Kureš Jakob, kr. sudac v Čemer. Pfeifer o. Gratus (Milko,) vikar in
 nici pri Ogolinu. provizor v Karlovcu.

Majtniger dr. Vojtek, gradski fizikus. Unterlugauer Josip, pukovnički liečnik. Štev. 5.
Sopf o. Dragutin, frančiškan v Karlovcu.

12. Kovačica v belovarski županiji na Hrvaškem: Anton Vranican, kotarski sodac.

13. Lovov: *Chocholovšek Emanuel, zemljemerec. Preis Amalija rojena Gregoračeva (Grüne Gasse, Nr. 19).

14. Lokve: (pri Reki). *Poverjenik: Majnarič Gjuro.*

Konič Josip, kotarski lečnik.
Majnarič Gjuro, poštar.
Vilfan Ivan, poreznik.

15. Materija: (v Istri). Pernišek Blaž, narodni učitelj.

16. Šibenik: Miglič Peter, dr. nadlečnik 18. polka pešcev.

17. Oderberg: Milič Anton, poštni oficijal (kolodvor).

18. Osek: (Andrej Kodrič)

Gradišnik Franjo, vodja brzojava.	Kodrič Andrej, gimn. profesor.
Hržič Anton, gimn. prof.	Kolarič Baje, ravnatelj štedionice,
Hoker Franjo, telegrafist.	Leitner Franjo, telegrafist.
Horvat Matija, pravoslav.	
Jazbec Ivan, nadtelegrafist.	Štev. 8.

19. Pitten (Spodnja Avstrija): Cirman Anton, učitelj.

20. St. Pölten (Spodnja Avstrija): Nemec Anton, poštni opravnik.

21. Praga.

Beseda umetniška.	Palacki Franjo, častni ud.
Černy Jan. Ladisl., agent ljubljanske banke „Slovenije“, za Česko, Moravsko in Šlesko.	Prvi spolek Gabelsbergerjevih steno- grafov.
Matica česka.	Rieger Franjo, Ladislav, častni ud. Spolek pravniški. Štev. 7.

22. Požega (Slavonija): *Mazek Anton, gimn. ravnatelj. *Steklasa Ivan, profesor.

23. Reka. *Poverjenik: Anton Kos.*

*Blaž France, trgovec.	Markovič Ivan, realk. vodja.
Barčič Erazem, dr	Slamnik Ljudovik, gimnazijalni ravnatelj.
Čičigoj Jakob, gimn. prof.	Zupan Jan., gimn. profesor.
Derencin Marian, dr.	
Fiamin Ivan, dr., kanonik i župnik.	
Knjižnica oo. frančiškanov na Reki.	Štev. 9.

24. Zlatar (Hrvatska): Rožič Valentin, grajščinski rendator.

25. Sisak: Pavlica Stevo, trgovec.

26. Slunj: Zor Lovro, okrajni zdravnik.

27. Dekanovae (p. Čakovae v Medjumurju): Luci Anton, župnik.

28. Trsat: Merk o. Sofronij. — Zihelr o. Lenart, vikarij. — O. Velec Avguštin, kapucin. — Fabor Anton, kapucinski klerik.

29. Varaždin.

*Bradaška Franjo, gimn. vodja.	Valjavec Matija, gimn. profesor.
*Francelj Bar., učit. na niži realki	Valon Josip, svetnik sodnije v Gospiću v vojn. krajini.
*Stare Josip, gimn. prof.	Žugčič Štef., nam gimn. učitelj.
Križan Josip, dr., gimn. profesor.	Štev. 7.

30. Vinkovce v Slavoniji: Ogrinec Jože, profesor.

31. Zagreb: *Poverjenik: Anton Kos.*

Rački Franjo, dr., častni ud.	Steklasa Ivan, prof. v Belovaru.
*Jelovšek Mart., realk. profesor.	Eisenhut Miroslav, stolar in posest.
*Kastelec Franjo, kapetan 53. polka pešcev.	Fogl Emil, župnik v Kupčini.
*Kopač Jož., dr., odvetnik.	Fou Jos., dr. v bolnici milosrčnikov.
*Kos Anton, tajnički pristav banškega stola.	Gnejzda Anton, trgovec.
*Košiček Ubaldo, mestni kaplan.	Grbec Franjo, pevec hrv. opere.
*Mažuranić Anton, gimn. ravnatelj v pokoju.	Kukuljević, pl. Sackinski, Ivan.
*Vančas Aleks., dr., zdravnik.	Lipež Viktor, realke profesor.
*Weber Adolf, kanonik.	Magdić Franjo, profesor.
*Zoričić Peter, realke profesor.	Marn France, profesor.
	Matavšek Ferdo, kr. državnega nadpravnika namestnik.
	Mesić Matija, rektor sveučilišča.

Mrazović Ladislav, vladni perovodja.	Tomšić Ljudevit, učitelj.
Naglić Ivan.	Vakanović Jar., prist. kr. stola sed. morice.
Novak Josip, vrhovni blagajnik v pokoju.	Vidović Ante, katehet v samostanu milosrčnih sester.
Pažur Jos., mestni kaplan v Zagrebu.	Vidrić Lovro, dr., odvjetnik.
Sevnik Vinco, večnik kr. banskoga stola.	Vršec Anton, finčni uradnik.
Simončić Gjuro, profesor preparandije.	Weingrl Josip, dr. v bolnišnici milosrčnikov.
Smičiklas Tade, gimn. profesor.	Weis Franjo, kavarnar.
Stožir Ivan, prof. kr. velike realke.	Zeininger Benjamin, pek.
Šuler Franjo, učitelj.	Žepić Sebastijan, gimn. profesor.
Tomšić Jože, vojni kurat.	Žugčić Josip.

Društvo sv. Jeronimo (po 1 odtis).

Jugoslavanska akademija (po 3 odtiske).

Matica hrvatska.

Štev. 45.

32. Za Rusijo. — *Poverjenik: g. Miha Rajevskij.*

Mihael Rajevskij, škof pri ruskem poročništvu na Dunaji, častni ud.	Nebec France, profesor.
*Bolš Davorin, profesor.	Štifter Franjo, pripravnik za profesuro v Petrogradu.
*Slavjanski dobrodelni komité v St. Petersburgu.	12 iztisov za društva, s katerimi je „Matica“ v zvezi književne vzajemnosti
Lamanskij Vladimir, prof. Ivanovič.	Štev. 18.

*Razni udje. *)*

Jedlička Otokar.	Ravš France dr.
Jošt Miha.	Roš Sebastijan.
Kocelji Dragutin dr.	Tomšić.
Lipold France.	Tose Jožef.
Perko France.	Šket R.
	Štev. 10.

Število udov v raznih krajih: ustanovnikov	28
letnikov	159
Skupaj	187

V djanski zvezi književne vzajemnosti je „Matica“:

1. Z Matico dalmatinsko v Zadru od 1864. l.
2. „ srbsko v Novem Sadu od 1864. l.

*) Prosimo, da ti in drugi, ki so morda še tu izpuščeni, naznanijo svoja bivališča, da jim pošljemo knjige.

3. Z Matico gališko-rusko v Lovovu od 1865. l.
4. „ ilirsko v Zagrebu od 1866. l.
5. Z akademijo jugoslovansko v Zagrebu od 1874. l. *)
6. Z društvom sv. Jeronima Zagrebu od 1869. l.
7. Z Matico češko v Pragi od 1866. l.
8. Z besede umetniško v Pragi od 1866. l.
9. Z društvom (spolkom) pravniškim v Pragi od 1866. l.
10. S prvim društvom Gabelsberger-jevih stenografov v Pragi od 1870. l.
11. Z društvom sv. Mohora v Celovcu od 1866. l.
12. Z društvom anthropološkimi v Moskvi od 1866. l.
13. Z akademijo carsko v St. Petersburgu od 1861. l.
14. Z občestvom za izdavanje narodnih spominkov v Vilni od 1869. l.
15. Z Mumjegovsko muzejo v Moskvi od 1869. l.
16. Z knjižnico slavljanskega komiteta v Moskvi od 1869. l.
17. Z imperatorskim ruskim geografičnim občestvom v Sankt Petersburgu od 1869. l.
18. Z imperatorsko universiteto v Varšavi (Ego Prevoshoditeljstvu Petov Aleksejeviču Lavrovskemu, Rektoru Imperatorskago Univerzitetu od 1872. l.
19. Z Univerzitetu v Moskvi od 1872. l.
20. Z arheološkimi občestvom v Moskvi od 1872. l.
21. Z občestvom ljubiteljev istorij i drevnostej rosijskih v Moskvi od 1872. l.
22. Z Univerzitetu imperatorsko novonasijsko v Odesi od 1872. l.
23. Z občestvom filološkimi v Voronežu od 1872. l.
24. S Smithsonovo ustanovno (Smithsonian Institution) v Washingthonu.
25. S srbskim učenim društvom v Belemgradu od 1868. l.
26. Z moravsko Matico v Brnu od 1969. l.
27. Z gosp. Louis Legerjem, profesorjem slovanske literature v Parizu od 1869. l.
28. Z občestvom sv. Vasilija Vélikega v Ungvaru od 1870. l.
29. Z Matico slovansko v Plznu.
30. S kraljevo Univerzitetu v Kristianiji od 1872. l.
31. Z bolgarskim učenim društvom v Brajli.

„Matica“ svoje knjige daruje:

1. Slavni c. k. pravniki v Ljubljani za kaznilnice (po 3 iztise).
2. Slavni c. k. nadpravdniki v Trstu za knjižnice primorskih kaznilnic (po 1 iztis).
3. Slavni c. k. okrožni sodniki v Gorici za knjižnico ondašnje kaznilnice (po 1 iztis).

*) Njenemu predsedništvu pošiljajo se po trije iztisi vsake knjige: eden akademjski knjižnici, dva pa, da ju slavno predstojništvo po dr. J. Muršečevi želji daje najizvrstnejšima slovenskima dijakoma na vsučilišču.

4. Slavni čitalnici v S. Francisko v Kaliforniji od 1869. l. (po 1 iztis).
5. C. k. baron Kuhnovemu polku št. 17. od 1869. l. (po 1 iztis).|
6. Sl. deželnemu odboru v Ljubljani za posilno delalnico od 1869. l.
7. Sl. katol. družbi v Ljubljani za knjižnico od 1869. l. (po 1 iztis).
8. Slovencem v severni Ameriki, in sicer po
Dr. Felixu Flügelu, generalconsulu (Leipzig) v roke.
Prečastitemu in milost. škofu Ignaciju Mraku (Ignatius Mrak,
Bishop at Marquette-Michigan North America).
9. Vis. c. k. nadsodnji v Gradu za slovenske vjetnike (po 5. iztisov)•
10. Učiteljskim izobraževališčem, v dar za onega pripravnika poslednjeg^a
leta, ki je z najboljšim vspehom dovršil svoje nauke, in sicer :
a) Ljubljanskima (moškemu in ženskemu), b) zagrebškima
(moškemu in šenskemu), c) zadarskemu, č) petrinskemu,
d) pakraškemu, e) djakovaškemu, f) samoborskemu, in g)
kragujevaškemu.
11. „Hrvatskomu pedagogijskomu književnomu sboru.“
12. Vodstvu dobrodelnih naprav v Ljubljani. Štev. 28.

Pregled vseh Matičinih udov.

V š k o f i j i	Častnih udov	ustanov- nikov	letnikov	skupaj
I. Ljubljanski	5	194	755	949
II. Lavantinski	—	91	408	499
III. Krški	—	7	72	79
IV. Goriški	—	17	179	196
V. Tržaško-koprski	—	25	146	171
VI. Sekovski	—	12	51	64
VII. V raznih krajih	—	28	159	187
Skupaj	5	374	1770	2144

KAZALO.

I. Del.

Podučni in zabavni del.

	Stran
Slovenski elementi v Venetščini. III. Spisal Davorin Terstenjak	
I. Venetško-ruske besede	7
II. Nova pričala iz slovanskih jezikov k uže razloženim venetiskim besedam	17
III. Na novo raložene venetske besede	26
IV. Poznamovanja za barve v venetščini	33
V. Imena ladij in nekterih posodvij	36
VI. Imena za oblačila	43
VIII. Imena za obutala	48
Dodatki	50
Priloga I. Ostanki iz jezika armorskih in britanskih Venetov	85
Priloga II. Škipetarščina različna od Venetščine	87
Možgani. Spisal dr. M. Samec	91
Doneski k zgodovini Kranjskih mest, sestavil Janez Parapat	125
Kanibalizem spisal dr. M. Samec	144
Numismatični spominki iz leta 1848. in 1849., priobčil Janez Parapat	154
Nekoliko odlomkov iz Korana. Poslovenil Mihael Vernè	160
Odlomek iz 2. sure Koranove, razodete v Medini	162
Odlomek iz 4. sure Koranove, razodete v Medini	167
Državna in narodna imena. Spisal Josip Starè	171
Pavel Mihajlovič Leontjev. (Životopisna črtica). Spisal F. M. Štifter	179
Bibliografija slovenska. Sestavil Ivan Tomšič	193

II. Del.

Poročilo o delovanji „Matiče Slovenske“ v Ljubljani od 20. novembra 1875. leta do konca meseca decembra 1876. leta.

36. skupščina Matičinega odbora 16. svečana 1876. leta	220
Zapisnik gospodarskega odseka „Matiče Slovenske“ 27. februarja ob 11. uri dopoldne o zadevi tiskarničnih ponudeb	222
Zapisnik šeje odseka za izdavanje knjig 10. junija 1876. leta	223
37. skupščina Matičinega odbora 13. julija 1876. leta	224
Upravništvo „Matiče Slovenske“ 1876. leta	227
Odbor	228
Imenik Matičinih udov	229

Naznanilo.

Matične knjige imajo na prodaj:

V Ljubljani: Janez Giontini; Jurij Lercher; C. S. Till; Otok Klerr.	V Gorici: F. Vokulat; G. Pa- ternoli; Julius Dase.
V Celovcu: J. Leon; E. Liegl.	V Celji: Drexel.
V Trstu: F. H. Schimpf; Julius Dase.	V Pragi: Gregr & Dattel. Na Reki: Julius Dase.

Družbinim knjigam pak je ta-le cena:

1. Zgodovina slovenskega národa, velja	—	gld.	60	kr.
2. Vojvodstvo Kranjsko	—	"	40	"
3. Vojvodstvo Koroško	—	"	34	"
4. Slovnica českega jezika z berilom, spis. Marn	—	"	60	"
5. Národní koledar in letopis za 1867. l., velja	—	"	40	"
6. Národní koledar in letopis za 1868. l., velja	—	"	50	"
7. Štirje letni časi veljajo	1	"	—	"
8. Rudninoslovje po Fellöckerji, velja	—	"	40	"
9. Národní koledar, sporočilo in letopis za 1869. l., velja	—	"	50	"
10. Olikani Slovence velja	—	"	40	"
11. Slovenski Stajer I. snopič, velja	—	"	50	"
12. Schoedler. Knjiga prirode. I. snopič Fizika	—	"	80	"
13. Nauk o telovadbi I. del s 50 podobami, velja	—	"	40	"
14. Atlant. I. snopič: Poluti, Evropa in Avstrija	1	"	5	"
15. V. Vodnik, pesni	—	"	60	"
16. Jovan Vesel-Koseski. Razna dela z njegovo podobo	1	"	50	"
17. Atlant. 2. snopič: Azija, severna Amerika, južna Amerika	1	"	50	"
18. Slovenski Stajer. III. snopič	—	"	40	"
19. Schoedler. Knjiga prirode. 2. snopič. Astrono- mija in Kemija	1	"	—	"
20. Letopis za 1871. l. s 40 podobami	1	"	50	"
21. Schoedler. Knjiga prirode. 3. snopič. Minera- logija in Geognozija	—	"	70	"
22. Atlant. 3. snopič: Afrika, Avstralija, evropska Rusija	1	"	5	"
23. Živalstvo po Pokorniji. Fr. Erjavec	1	"	—	"
24. Rastlinstvo po Pokorniji. Iv. Tušek	—	"	85	"
25. Letopis za 1872 in 1873. l. z 2 podobami	1	"	50	"
26. Slovanstvo z dvema zemljovidoma	1	"	—	"
27. Letopis za 1874. l.	1	"	50	"
28. Prirodoznanski zemljepis, J. Jesenko	1	"	—	"
29. Letopis za 1875. l.	1	"	50	"
30. Schoedler. Knjiga prirode. 4. snopič. Botanika in Zoologija	1	"	50	"
31. Telegrafija, iz letopisa 1875. l. posebej vezana, spisal dr. Subić	—	"	50	"
32. Letopis za 1876 l.	—	"	90	"
33. Dr. Lovro Toman	—	"	80	"
34. Atlant. 4. snopič: Francija, Britanija in Škan- dinavija	1	"	5	"

Opomba. Častiti družbeniki naj gg. poverjenikom povernejo stroške, ki jih ti imajo s prejemanjem in razpošiljanjem družbinih knjig.